

धर्मपद

(पालि संस्कृत अर्थ व्याख्या)

Dhammapada

(The Way of the Truth)

धर्मपद

धर्मपद

法句經

अनुवादक

भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर

Translated by

Bhiksu Dharmagupta Mahasthavira

पिकाकः

डा. धर्मविजया गुरुमा “गन्थवाचक पण्डित”
निवणिमूर्ति विहार, किंठोल
स्वयारभू रेँ ।

Published by

*Dr. Dhammavijaya Guruma
Kinthol Vihara
Swayambhu, Kathmandu.*

कम्प्यूटर सेटिङ्गः

भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर
बौद्धजन विहार
सुनाकोठी, ललितपुर, नेपाल ।

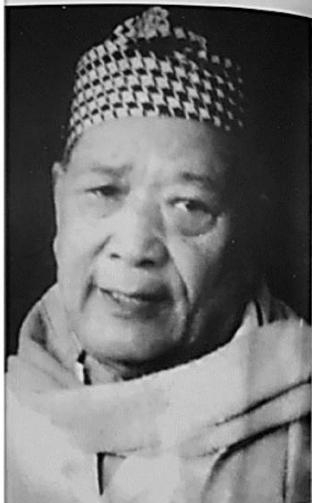
मूल्यः २८०/- [ ] धर्मदान
प्रथम संस्करणः २०७४ (२,००० प्रति)
First Edition: 2017 (B.E. 2561)

© सर्वाधिकार : अनुवादकयाके

बुद्ध संवत्: २५६१
नेपाल संवत्: ११३८
विक्रम संवत्: २०७४
ईस्वी संवत्: २०१७

मुद्रकः सुभाष प्रिन्टिङ प्रेस, नक बहिल, ललितपुर, नेपाल ।
फोन नं. ०१-५५३३१९१, E-mail: nirajanss@gmail.com

प्रकाशिका दाताका पूज्य पिता

रत्नकाजि तुलाधर

जन्म: वि.सं. १५६४ कार्तिक

दिवंगत: वि.सं. २०४६ फाल्गुण

प्रकाशिका दाताकी पूज्य माता

बृहिट्पैल तुलाधर

जन्म: वि.सं. १५७४ फाल्गुण

दिवंगत: वि.सं. २००८ फाल्गुण

वसपोल माँबापिन्त निर्वाण कामना

— डा. धर्मविजया गुरुमाँ

“सब्बदानं धर्मदानं जिनाति”

(धर्मदान नै सर्वश्रेष्ठ दान हो)

प्रकाशिका द्वाता

डा. धर्मविजया गुरुमाँ
“गन्थवाचक पण्डित”

विषयसूची

पिकाकः	[४]
ज्ञायर्ख	[५]
धम्पद	१
१. यगकवर्ग	१
२. अप्रमाण् वर्ग	१७
३. चित्रवर्ग	२६
४. पुष्पवर्ग	३५
५. बालवर्ग	४६
६. पण्डितवर्ग	५९
७. अर्थत् वर्ग	६९
८. संहस्र वर्ग	७६
९. पापवर्ग	८५
१०. छण्डवर्ग	९३
११. जरा वर्ग	१०२
१२. आत्मवर्ग	१०९
१३. लोकवर्ग	११६
१४. बुद्धवर्ग	१२३
१५. सूखवर्ग	१३४
१६. प्रियवर्ग	१४१
१७. क्रीधवर्ग	१४७
१८. मलवर्ग	१५४
१९. धर्मस्थवर्ग	१६७
२०. मार्गवर्ग	१७६
२१. प्रकीर्णकवर्ग	१८६
२२. नरकवर्ग	१९६
२३. नागवर्ग	२०४
२४. तृष्णावर्ग	२१३
२५. शिक्षुवर्ग	२२९
२६. ब्राह्मणवर्ग	२४३
निगमन	२६५
पारिभाषिक शब्दावली	२६६
सन्दर्भ ग्रन्थ	२७०

पिंकाकः

धर्मपद छा॒ लोकप्रियगु ग्रन्थ खः । शुकिङ्ग यमकवर्गं निसें

ब्राह्मणवर्गतक नीखुगू (२६) वर्ग दु । नीखुगू वर्गय् प्यसः व नीस्वपु (४२३) गाथा (श्लोक, सिल) दु । उपि गाथाया अर्थं स्पष्टथकं थुडका विज्ञत स्वसः व न्यागू (३०५) घटनाक्रम, खेँ वा बाखेँ यथापुसे न्त्यथनातःगु दु । उपि खेँ बालाक व्वनेधुकाः गाथाया अर्थं स्पष्ट जुइ । बुद्धधर्मया सारगु ज्ञान दयेकेत अत्यावश्यकगु ग्रन्थं नं थव हे खः । उकिं थाइलायण्ड, म्यानमार, श्रीलंका व चिनीया देशय् बुद्धधर्म अध्ययन याइपिंसं न्हापालाक थव सकूनि अध्ययन याइ । गुकिं यानाः वास्तविक बुद्धधर्मया सिद्धान्त, सार व उद्देश्य छु खः धयागु खेँ मनय् दिइ । ग्रन्थय् परिवारीक, सामाजिक, राजनैतिक व अध्यात्मिक विषयवस्तु नापे फुकक दुःखं मुक्त जुयाः निर्वाणपाखे न्त्यःब्वायेगु लैः अःपुक है क्यनातःगु दु । थाइलायण्डय् भिक्षुपिंसं स्वदंतक थव ग्रन्थ अध्ययन याइ अले भिक्षु व भिक्षुणी जीवनय् माःगु खेँ व उपासकोपासिकापित्त कनेमाःगु खेँ अलमल जुइमखु । प्रायः याना धर्मदेशना जुइवले धर्मपदअटुकथाया है घटनाक्रमत न्त्यथनिइ । थईं, बर्मा, श्रीलंका, क्याम्बोदिया व चिनीया देशय् सलंसःदैः न्त्यः हे थथःगु भाषं अनुवाद यानाः अध्ययन व अध्यापन यायेगु चलन आःतक नं दिया है च्वत तिनि । चिनिया भाषाय् व्रत् लहीट इट्येत कथं नां दंगु ग्रन्थ खः । गन्धारय् नं खरोएटि आःखलं लुयावःगु धर्मपदया अवशेषत आपालं दु । छाय् धर्मपद लोकय् नां दन व त्रिपिटक ग्रन्थत मध्ये न्त्यःब्वात ? गुकिङ्ग रहस्यमय घटना नापे भीगु जीवनय् ब्वायेगु करिंगः पंगलत याउँक है चिइकेगु सूत्रत दुगुलिं व जीवनया गन्तव्यस्थानया नक्सा जूगुलिं । त्यारीया लोभीपहः, धनीया नुगःस्यापहः, ध्यानीया ठगपहः व च्वापुर्गुइँ च्वनाः पंखां गालिडिपिं फुकक भद्रगोल व ल्वाकःबुकः विचाः धाःपि जुया इतःमतः कनाः छ्यालबछ्यालपिं खः । भिंगु विचाः, धारणा, सोच व विवेक दियके यःसा थव ग्रन्थ व्वनेगु अत्यावश्यक खनाः । जीवनया हिसु (परिवर्तन) यःसा, कुविचाः मयःसा धर्मपद च्वनिसें थवय् थयंक कन्थष्ट वयेकेमा: धाइ । मन्तूयेगु जीवनया हिसु हयेत बालागु सफू धयागु थव है धर्मपद खनाः ।

सब्बदानं धर्मदानं जिनाति अर्थात् फुक दानयात धर्मदानं त्याकिङ्ग धयागु बुद्धोपदेशानुसार थव ग्रन्थ माँ ब्युटिफुल तुलाधर व बा रत्नकाजी तुलाधरया पुण्यस्मृति व थःगु जन्मदिंया उपलक्षय् पिकायेत अवसर बिया बिज्ञागुलिं श्रद्धेय भन्ते धर्मंगुपत महास्थविरपति कृतज्ञ जुयाच्वनाः नापे दिवंगत माँवापित्त निवार्णा कामना यानाः । थुगु सफू अनन्त गुणवानपि माँवापितिगु सुगाति व निर्वाण कामना यानाः छलपोलपित्त धर्मदान बिइ दया लयतायाच्वनाः । अन्तय् इलय् है छायेय् याना ब्यूगुलिं सुभाष प्रिन्टिङ् प्रेस परिवारयात नं साधुवाद नापे धन्यवाद ज्ञापन यानाच्वनाः ।

सद्धर्म चिरस्थायी जुइमा ।

निवाणमूर्ति विहार, किंठोल

स्वयारम्भू येँ ।

तु सं. २७६१ तंसीर २९ गते शुक्रवार

डा. धरगाविजया गुरुगां

“गन्थवाचक पण्डित”

ઝ્યારું

ભગવાન् બુદ્ધયા બોધિજ્ઞાન પ્રાપ્તિં લિપા,
પીન્યાદાંતક ગામં ગામય, નગરં નગરય, દેશં દેશય
વસપોલં દેશના યાના: બિજ્યા:ગુ ઉપદેશત પાલિ
ત્રિપિટક્ય સાગૃહીત યાનાતલ | થૌતક થીથી દેયા થથ:ગુ
લિપિં લિપિબદ્ધ યાનાત:ગ સુલભ હે જુયાચ્વંગુ દુ | રોમન
લિપિયા પાલિ ત્રિપિટક વિશવય પ્રસિદ્ધ જુલ | ઉગુ રોમન
લિપિયા ત્રિપિટક્ય પાઠાન્તરસહિત દુગુલિં યાના:
અનુસન્ધાન યાઇપિન્ત અ:પુલ | થ:ગુ લિપિં ત્રિપિટકયાત રૂપાન્તર યાયે મફૂગુ દેશં ઉગુ
રોમનલિપિયા ત્રિપિટકયા આધાર કાદ્બગુ જુયાચ્વન | ગુપ્તલિપિયા ત્રિપિટક પુલાંગુ જૂસાં
ખોમ લિપિ વ કસ્બોજ લિપિયા ત્રિપિટક ઇતિહાસયા ન્દ્યઃને લાઇ | પાલિ ત્રિપિટકયા
સાહિત્યયા ધ:લ થુકથં દુ :

સુત્તનપિટક :

૧. દીઘનિકાયો
૨. મલ્લિમનિકાયો
૩. સંયુત્તનિકાયો
૪. અનુત્તરનિકાયો
૫. ખુદકનિકાયો (ભિંચ્યાગુ ગ્રન્થ) :

૧. ખુદકપાઠ ૨. ધમ્મપદ ૩. ઉદાન ૪. ઇતિહુતક ૫. સુત્તનિપાત ૬. વિમાનવથ્ય
૭. પેતવથ્ય ૮. થેગાથા ૯. થેરીગાથા ૧૦. જાતક ૧૧. નિદેસ ૧૨. પટિસમ્ભદામગ ૧૩. અપદાન ૧૪.
બુદ્ધવંસ ૧૫. ચરિયાપિટક ૧૬. મિલિન્ડપજ્ઞા ૧૭. નેત્તિપ્કરણ ૧૮. પેટકોપદેસ |

વિનયપિટક :

૧. પારાજિકા
૨. પાચિત્તિય
૩. મહાવગ્મા
૪. ચુલ્લવગ
૫. પરિવાર

અભિધમ્મપિટક :

૧. ધમ્મસઙ્ગણી
૨. વિભક્ત
૩. ધાતુકથા
૪. પુગલપજ્ઞતિ
૫. કથાવથ્ય
૬. યમક
૭. પદ્માન

સંકેટ: “કે૦ = કસ્બોજ, રો૦ = રોમન, સ્યા૦ = સ્યામ, સી૦ = સીહલ વ મ૦ = મરમ્મતિપિટકે”

थुगू धम्मपद पालि त्रिपिटकया खुद्दकनिकाय अन्तर्गतगु छगू अधिक लोकप्रिय एवं प्रसिद्धगु ग्रन्थ खः । श्व ग्रन्थया घटनाक्रम आचार्य बुद्धघोष महास्थविरं पालिभाषं रचना यानाः बिज्याःगु धम्मपद-अटुकथा खः । वसपोलं धम्मपदया गाथा सरल व सुबोध जुइगुकथं त्रिपिटकय् उखेँथुखे च्वंगु घटनाक्रमत नं न्त्यःथना बिज्यानाः पालि साहित्यय् शिरोमणिया स्थान कया बिज्यात । थुकिइ यमकर्वं निसें ब्राह्मणवर्गतक नीखुगू (२६) वर्ग दु । नीखुगू वर्गय् प्यसः व नीस्वपु (४२३) गाथा (श्लोक, सिल) दु, छपु गाथा निक्व खने दयाच्वन (जटिल व जोतिकया खँय्) । उपि गाथाया अर्थ स्पष्टथकं थुइका बिज्ञत स्वसः व न्यागू (३०५) घटनाक्रम अर्थात् खें बा बाखें यइपुसे च्वंक धम्मपद-अटुकथाय् न्त्यथनातःगु दु । गुकिं यानाः धम्मपदया गाथात सरल व सुबोधकथं थुइके फइगु जुयाच्वन । धम्मपद-अटुकथा ब्वनेधुकाः त्रिपिटकया अन्य ग्रन्थत ब्वनेत अतिकं गवहाली जुइ । बुद्धकालीन अवस्था व आः छु पाः धयागु नं अवबोध जुइ । उगु अवस्थाया मनूतय्गु बिचाः, धारणा, विश्वास व दृष्टि गथे च्वं धयागु नं बालाक सिइकेफइ ।

धम्मपद-अटुकथा ग्रन्थ वर्षावासया दुने हे अनुवाद सिध्येकेगु अधिस्थान याना । अनुवाद यायेगु ज्या नं वर्षावासया दुने हे थःम्हं हे टाइप यानाः सिध्येका । धम्मपद-अटुकथा ग्रन्थ प्रेशय् छापे जुयाच्वंगु इलय् गाथा, अर्थ व भाष्य जक पिकायेगु मनय् लया थुगू धम्मपद हानं छक्वः मुना परिष्कृत यानाः पिकयाच्वना । ब्वमिपित्त गाथा व अर्थ जक न्वये वयेकेत अपुइ धयागु मती तया । अनुवादया लिधंसा जक थःम्हं हे सम्पादन यानाः तयागु पालि धम्मपद-अटुकथा, व विपश्यना विशोधन विन्याशया धम्मपद-अटुकथा भाग १-२ या आधार कयागु खः । थीथी देया पाठान्तर पादटिप्पणी स्वया दिइत इनाप याना । यदि पालिभासाया विज्ञपिति छु नं विस्तृतं अध्ययन व अनुसन्धान यायेगु इच्छा दुसाः उगु पादटिप्पणी क्यना तयागु पृष्ठानुसार छडसंगायनाया पालि त्रिपिटकय् स्वयादिइत इनाप यानाच्वना । प्रत्येक पालि गाथाया क्वसं संकृतच्छाया नं समावेश यानाः धम्मपद-अटुकथाया आधारकथं हे भाष्य नं दुतिनागु जुल । पालिभासाया अनविज्ञपित्त संस्कृत धर्मपद गवहाली जुइ । अनुवाद जक पालि नापं सत्तिककथं यानागु जुल, ब्वमिपिंसं छु द्वाच्वंगु खंसा शुद्ध यानाः ब्वना दिइत इनाप यानाच्वना । अन्तय् परिभाषिक शब्दावली नं दुतिना तयागु खः ।

श्व सफू पिकायेत आर्थिक गवहाली यानाः बिज्यागुलिं डा. धम्मविजया गुरुमाँयात साधुवाद नापं सुस्वाथ्य तथा बुद्धशासनय् उत्तरोत्तर वृद्धिजुया अन्तय् निर्वाण लाभ यायेफयेमा धयागु कामना याना । अन्तय् इलय् हे छापे यानाः ब्यूगुलिं सुभाष प्रिन्टिङ् प्रेस परिवारयात नं साधुवाद नापं धन्यवाद ज्ञापन यानाच्वना ।

- अनुवादक

सुगाँगुं यत ।

तु. रु. २५४९ कार्तिक २४ गते सोमवार

॥ नमस्कार वसपोल भगवान् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्धयात् ॥

धर्मपद

१. यत्कर्वण

व्यक्ति:

थायः

१. चक्रुपाल स्थविर

श्रावस्तिइ

१. मनोपुब्बज्ञमा धर्मा, मनोसेष्टा मनोमया ।
मनसा चे पदुड्डेन, भाषते वा करोति वा ।
ततो नं दुख्खमन्वेति, चक्रकंव वहतो पदं ॥

संस्कृतच्छाया:

१. मनःपूर्वज्ञमा धर्मा मनःश्रेष्ठा मनोमयाः ।
मनसा चेत् प्रदुष्टेन भाषते वा करोति वा ।
तत एनं दुःखमन्वेति चक्रमिव वहतः पदम् ॥१॥

१. “मन न्त्यव्वाइगु स्वभाव धर्म खः, मन श्रेष्ठ, मनोमय खः ।
प्रदुष्टमनं यदि धाइ बा ज्या याइ ।

उगुलिं वयात दुःख ल्युल्यू वइ, घःचा थें सालाच्वंमहसिया तुति ल्यूने ॥”

अन (च्वय् च्वंगु गाथाय्) मन धयागु कामावचर कुशलादि भेदकथं फुक्क प्यंगू भूमिगत (चतुर्भूमिक) चित्त खः । थव पदय् उबले उम्ह वैद्यया उत्पन्न जूगु चित्तकथं नियमित, विश्लेषन व विभाजित यायेवं दौर्मनस्यसहगत प्रतिघसम्प्रयुक्त चित्त हे प्राप्त जुइ (खने दइ) । न्त्यव्वाइगु धयागु उपि स्वया प्रथमगामीजुया च्वंगु खः । धर्म धयागु गुण, देशना, परियत्ति व निसत्त्वनिर्जीवया भेदकथं प्यथी स्वभावधर्म खः । उपि मध्ये-

“न धर्म व अधर्म, निगुलिं समान फलविपाक बिङ्गु खः ।
अधर्म नरकय यंकिइ, धर्म स्वर्गय थ्यंकिइ ॥”^१

थुगु गुणधर्म खः । “भिक्षुपि, आदिकल्याणगु धर्म छिमित कने”^२
धकाः धया: बिज्यागु थुगु देशनाधर्म खः । “थन, भिक्षुपि, सुं गम्हं कुलपुत्रपिंसं
धर्मयात परिपूर्ण (अध्ययन) याइ सूत्र गेय्य”^३ धकाः धाःगु थुगु परियत्ति धर्म
खः । “उगु इलय् धर्म उत्पन्न जुइ, स्कन्ध उत्पन्न जुइ”^४ धकाः धया: बिज्यागु
थुगु निसत्त्वधर्म खः । निर्जीवधर्म न थव हे खः । इपि मध्ये थव थासय्
(गाथाय्) निसत्त्वनिर्जीवधर्मया अभिप्राय खः । उगु अर्थकथं स्वंगू अरूप
स्कन्धतः वेदनास्कन्ध, संज्ञास्कन्ध व संस्कारस्कन्ध खः । थुपि स्कन्धतस्वया
न्त्यचःव मन प्रथमगामी जुइगु जुया ‘न्त्यब्बाइगु’ धाइ ।

थुपि नापं छगू हे आधार व छगू हे आरम्मणगु, न्त्यचःनं मखु लिपानं
मखु, छगू हे पाखं, छगू हे क्षणय् उत्पन्न जूसां मन गथे पूर्वगामी जुइ ?
उत्पत्तिया प्रत्ययकथं जुइ । गथे कि आपालं खुँत मिलेजुया छगुपाखं गाँ आदि
घातकर्म याइगु (लुटे याइगु) अवस्थाय् “थुमि सु पूर्वगामीम्ह ?” धकाः न्यनेवं
गुम्ह इमि नायो (कारण, प्रत्यय) जुइ, गुम्हसिया आधारं इमिसं उगु ज्या
यानाच्वन, व दत्त धयाम्ह बा मित्त धयाम्ह जूसां, इपि स्वया पूर्वगामीम्ह धकाः
धाइ, थथे हे थव मनयात नं सिइकेमा: । थथे उत्पत्तिया प्रत्ययकथं थुमि (स्वंगू
स्कन्धया) मन पूर्वगामी जुया मन न्त्यब्बाइगु धाःगु खः । मन उत्पन्न मजूसा
इपि स्वंगू स्कन्ध उत्पन्न जुइ फइमखु, गुलिं गुलिं चैतसिकत उत्पन्न मजूसां
मन उत्पन्न हे जुइ । अधिपतिकथं थुमि मनश्वेष्ठ जुइगु जुया: मन श्वेष्ठ धाःगु
खः । गथे कि खुँत मध्ये खुँतय् नायो अधिपतियात श्वेष्ठ धाइगु खः । अथे हे
इपि स्वंगू स्कन्धयानं मन अधिपति जुया मन श्वेष्ठ खः । गथे सिं आदिं
दयेकातःगु थलबलतय्त सि-थल आदि धाइगु खः, अथे हे इपि नं मनं उत्पन्न
जुइगु जुया: मनोमय धाःगु खः ।

प्रदुष्ट धयागु पिनेवःगु अभिध्या (लोभ) आदि दोषं प्रदुष्ट जुइगु खः ।
स्वाभाविक चित्त भवज्जचित्त खः, उगु चित्त अप्रदुष्टगु (निर्मलगु) खः । गथे कि
यच्चुगु लखय् वचुगु आदि रज्ज लायेवं लः वचुसे आदि च्वनाः वनीगु खः, न

^१ (वेसगा० ३०४; जा० १.१५.३८६)

^२ (म० निं० ३.४२०)

^३ (म० निं० १.२३९)

^४ (ध० स० १२१)

न्हुगु लः खः, न त न्ह्यःया यच्चुगु हे जुइ । अथे हे मन नं पिनेयागु अभिध्या (लोभ) आदि दोषं प्रदुष्ट जुइगु खः, न न्हुगु चित्त खः, न त न्ह्यःया भवङ्गचित्त हे खः, उकिं भगवान् बुद्धं आज्ञा जुया बिज्यात - “थव प्रभास्वरगु (स्वच्छ निर्मलगु), भिक्षुपिं, चित्त खः, उगु चित्तय् पिनेवःगु क्लेशं उपक्लिष्ट जुइगु खः ।”^५ थये मनं यदि धाइ बा ज्या याइ धयागु वं धाइबले प्यथी प्रकारया वागदुश्चरितं धाइ, याइबले स्वथी प्रकारया कायदुश्चरितं याइ, मधाइबले व मयाइबले उपि अभिध्यादि मन प्रदुष्ट यानाः स्वथी प्रकारं मनोदुश्चरितं पू वंकिइ । थुकथं वया दश अकुशल कर्मपथ पू वनिइ ।

उगुलिं वयात दुःख ल्युल्यू वइ धयागु उगु स्वंगू दुश्चरितया कारणं उम्ह पुद्गलयात दुःख ल्युल्यू वइ, दुश्चरितया प्रभावं प्यंगू अपायभूमिइ बा मनुष्यभावय् थ्यंसांनं कायिक बा मेमेगु दुःखं यानाः कायिक व चैतसिक दुःखविपाकत ल्युल्यू वइ । थये छाय् ? घःचा थें सालाच्चवंहसिया तुति ल्यूने धयागु गाडाय् सायेकात्महसिया धुर कुबियाच्चवंम्ह द्वैह्या तुतिल्यु घःचा थें खः । गथे कि द्वैह नं (वं) छन्हु, निन्हु, न्यान्हु, भिन्हु, बाछ्हि, लछि कुबियाच्चवनीबले (सालाच्चवनीबले) घःचायात लित छवये फइमखु त्वःते फइमखु, अले व न्ह्यते वंसा गःपतय् चिनातगु सिं व खिपतं गःपतय् स्याकिइ (दुःख बिइ), लिज्यां वंसा घःचालं खंपाय् नइ । थुपिं निथी प्रकारं दुःखकष्ट ब्युब्यूं घःचा वया तुति ल्युल्यू वनाच्चवनी, अथे हे मन प्रदुष्ट यानाः स्वंगू दुश्चरित पूवंकाः च्चवंम्ह पुद्गलयात नरकादि गन गन (अन अन) वंवंगु थासय् दुश्चरित मूलकगु कायिक व चैतसिक दुःखविपाकत ल्युल्यू वइ ।

२. मट्टकुण्डली

श्रावस्तिइ

२. मनोपुब्बङ्गमा धर्मा, मनोसेहा मनोमया ।

मनसा चे पसन्नेन, भासति वा करोति वा ।

ततो नं सुखमन्वेति, छायाव अनपायिनीं ॥

२. मनःपूर्वङ्गमा धर्मा मनस्थेषा मनोमयाः ।

मनसा चेत् प्रसन्नेन भासते वा करोति वा ।

तत एतं सुखमन्वेति छायेवानपायिनी ॥२॥

^५ (अ० नि० १.४९)

^६ अनुपायिनी (क०)

२. “मन न्त्यब्बाइगु स्वभाव धर्म खः, मन श्रेष्ठ, मनोमय खः ।
 प्रसन्न मनं यदि धाइ बा ज्या याइ ।
 उगुलिं वयात सुख ल्युल्यू वइ, किचः थें लिचिला वनीमखु ॥”

अन (च्वयच्वंगु गाथाय) छुं नं मन धयागु साधारणकथं फुकं भूमिगत (चतुर्भूमिक) चित्तयात धाःगु खः । थुगु पद्य नियमित, विश्लेषन व विभाजित यायेवं च्याता प्रकारया कामावचर कुशल चित्त प्राप्त जुइ । घटनाक्रमकथं बिचाः याना स्वयेवं (हयेवं) अन सौमनस्यसहगत ज्ञानसम्प्रयुक्त चित्त हे प्राप्त जुइ । न्त्यब्बाइगु धयागु उगुलिं प्रथमगामी जुया युक्त जुयाच्वंगु खः । धर्म (स्वभाव) धयागु वेदनादि स्वंगु स्कन्ध खः । थुपिं उत्पत्तिया प्रत्ययकथं सौमनस्य सम्प्रयुक्त चित्त पूर्वगामी जुया थुमि मन न्त्यब्बाइगु खः । गथे कि आपालं मनूत मिलेजुया महाभिक्षुसङ्घयात चीवरदानादि, तःधंगु पुजा, धर्मश्रवणादि व माला, सुगन्धं सत्कारादि यायेगु पुण्यया ज्या याइगु अवस्थाय् “सु थुमि पूर्वगामीम्ह (अगुवा, नायो)” धकाः न्यनेवं गुम्ह इमिगु आधार (प्रत्यय) जुयाच्वन, उम्हसिया आधारं इमिसं उगु पुण्यकर्म यानाच्वन, व तिस्स बा मेम्ह जूसां इमि पूर्वगामीम्ह (प्रधान, नायो) धाइ, थथे हे थवयात सिइकेमाः । थथे उत्पत्तिया प्रत्ययकथं मन पूर्वगामी जुइगु जुया मन न्त्यब्बाइगु खः । इपि स्कन्ध मन उत्पन्न मजुइकं उत्पन्न जुइ फडमखु, मन गुलिं गुलिं चैतसिकत उत्पन्न मजूसां उत्पन्न हे जुइ । अधिपतिकथं थुमि मन श्रेष्ठ जुइगु जुया मन श्रेष्ठ धाःगु खः । गथे कि गणादिया नायोम्ह पुरुषयात गणश्रेष्ठ बा सेनाश्रेष्ठ धकाः धाइगु खः, अथे उमि नं मन हे श्रेष्ठ जुइ । गथे कि लुँआदि दयेकातःगु थलबलतय्त लुँथल आदि धयागु नां जुइगु खः, अथे थुपिं नं मन उत्पन्न जुइगु जुया: मनोमय खः ।

लय्ताःगु मनं धयागु अलोभादि गुणं लय्ताःगु मनं खः । धाइ बा ज्या याइ धयागु थुजागु मनं खें ल्हासानं प्यथी प्रकारया वाक् सुचरित्रकथं हे खें ल्हाइ, यासां स्वथी प्रकारया काय सुचरित्रकथं याइ, मल्हाःसा मयाःसा उपिं अलोभादि लय्ताःगु मन जुया: स्वथी प्रकारया मन सुचरित्रकथं पूर्ण याइ । थुकथं वया दश कुशलकर्मपथ परिपूर्ण जुइ ।

उगुलिं वयात सुख ल्युल्यू वइ धयागु उकिया कारणं स्वथी सुचरित्रं उम्ह पुद्गलयात सुख ल्युल्यू वइ । थन त्रिभूमिक कुशलया अभिप्राय खः, उकिं त्रिभूमिक (त्रैभौमिक) सुचरित्रया प्रभावं सुगतिइ उत्पन्न जुम्ह पुद्गलयात,

दुर्गतिइ व सुखानुभव दुगु थासय् च्वनाच्वंह, शारीरिक आधार, मेमेगु आधार, बा आधार मदुगु थासय् नं कायिक व चैतसिक सुखविपाक ल्युल्यू वइ, त्याग याइमखु धयागु अर्थ सिइकेमाः । थथे छाय् ? किचः थें त्वःतिइ मखु धकाः गथे कि किचः धयागु शरीरनापं प्रतिबद्ध जुयाच्वंगुलि शरीर वनेवं किचः नं वनी, दनेवं दनी, फयेतुइवं फयेतुइ । “नायुगु बा छाःगु वचनं लिहाँ हुँ” धकाः धाःसां दाया नं लितछवये फइमखु । छाय् ? शरीरनापं प्रतिबद्ध जूगुलिं खः । थथे हे थुपि भिगू कुशलकर्मपथयात बारम्बार अभ्यास यानाः तःगु कुशलमूलया कारणं कामावचरादि भेदकथं कायिक व चैतसिक सुखविपाक वंथाय् ल्युल्यू वनीगु किचः थें जुया त्याग याइमखु धकाः आज्ञा जुया बिज्यात ।

३. तिष्ठस्थविर

जेतवनय्

३. अक्कोच्छि मं अवधि मं, अजिनि^९ मं अहासि मे ।
ये च तं उपनहन्ति, वेरं तेसं न सम्मति ॥

३. अक्रुक्षन् मामवधीन्मामजैषीन् मामहार्षीन् मे ।
ये च तदुपनह्यन्ति वैरं तेषां न शाम्यति ॥३॥

३. “जित दाल, जित त्याकल (बुकल), जिगु लाका यंकल ।
गुपिसं उगु खँ मनय् तयातइ, इमिगु वैरभाव शान्त जुइमखु ॥

४. अक्कोच्छि मं अवधि मं, अजिनि मं अहासि मे ।
ये च तं उपनहन्ति, वेरं तेसूपतसम्मति ॥

४. अक्रुक्षन् मामवधीन्मामजैषीन् मामहार्षीन् मे ।
ये तनोपनह्यन्ति वैरं तेषूपशाम्यति ॥४॥

४. “जित ब्वःबिल, जित दाल, जित त्याकल, जिगु यंकल ।
गुपिसं उगु खँ मनय् तयाः तइमखु, इमिगु वैरभाव शान्त जुइ ॥

^९ अजिनी

अन गाथाय् ब्वःबिल धयागु आक्रोश यात धाःगु खः । दाल धयागु प्रहार यात धाःगु खः । त्याकल धयागु घुस नया साक्षि च्वनाः मखुगुकथं, वादप्रतिवाद यानाः बा यायेमाःगु स्वया अप्वः जुइक यानाः त्याकीगु यात धाःगु खः । जिगु यंकल धयागु जिके च्वंगु पात्रादि छुं नं वस्तुत लाकाः यंकल धाःगु खः । गुपिसं उगु धयागु सुं गुम्ह देवतापिंसं, मनूतय्सं, गृहस्थीपिसं बा प्रव्रजितपिंसं वयात “जित ब्वःबिल” धकाः क्रोधादि विषययात कया गाडाया धुर थें चिनातइगु खः, ध्वगरीपिं न्यात आदियात थें घाँय् आदिं हानं हानं चिना तया: तझगु खः । इमि थःके उत्पन्न जूगु वैरभाव शान्त जुइमखु धयागु मदया वनीमखु धाःगु खः । गुपिसं उगु खं मनय् तया: तझमखु धयागु होस मदया, निरीक्षण मयानाः, कर्मप्रतिवेक्षणादिकथं बा मेमेगु नं क्रोधादि विषययात कया छं नं छुं दोष मदु, न्हापाया जन्मय् जिं ब्वःबिल जुइ, दाल जुइ, घुस नया: साक्षि च्वनाः त्याकल जुइ, छं छुं नं मेपिनिगु लाका यंकल जुइ, उकिं छुं नं नाश जूगु मदु जुइ, उकिं निर्दोष जुया नं आक्रोश अपमानादि वयेफु धकाः उगु खंयात मनय् तयातझ मखु । इपिं मध्ये प्रमादवश उत्पन्न जूगु वैरभावयात इमिसं मनय् तया: मतझगुलिं छुसि मदुगु मिं थें शान्त जुइ ।

४. काली यक्षनी

जेतवनय्

५. न हि वेरेन वेरानि, सम्मन्तीध कुदाचनं ।
अवेरेण च सम्मन्ति, एस धम्मो सनन्तनो ॥

५. न हि वैरेण वैराणि शाम्यन्तीह कदाचन ।
अवैरेण च शाम्यन्ति एष धर्मः सनातनः ॥५॥

५. “न वैरभावं वैरभावत, शान्त जुइ थन गुबलें नं ।
अवैरभावं हे शान्त जुइ, थव धर्म सनातन खः ॥”

अन न वैरभावं धयागु गथे कि खै, न्हि आदि फोहरं किनाच्वंगु थासय् उगु हे फोहरगुलिं सिलेबले शुद्ध तथा दुर्गन्धि मदयेके फझमखु, अले उगु थाय् भन् भन् हे अशुद्ध तथा दुर्गन्धित जक जुइ, थथे हे ब्वःबिया ब्वःबिइका, दाया दायेका, वैरभावं वैरभाव शान्त याये फझमखु, अले भन् भन् वैरभाव हे जक यानाच्वनी । थथे वैरभाव धयागु वैरभावं गुगु बखतय् नं शान्त जुइमखु, अले वृद्धि हे जक जुइ । अवैरभावं हे शान्त जुइ धयागु गथे उगु खैआदि फोहरयात

सफागु लखं सिलेबले मदया वनी, उगु थाय् शुद्ध जुया सुगन्धित जुइ, थथे हे अवैरभावं, क्षान्ति, मैत्रीद्वारा, कारणसहित बिचाः यानाः व परीक्षणां यानाः वैरभावत शान्त जुइ, मदयेका छ्वये फइ, मदया वनी । थव धर्म सनातन खः धयागु थव अवैरभावं वैरभाव शान्त जुइगु धयागु न्हापानिसे स्वाना वयाच्चवंगु धर्म खः, सकल बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध व क्षीणास्त्रवपि थव हे लँ लिना बिज्याःगु लँ खः ।

५. कोसम्बिक

जेतवनय्

६. परे च न विजानन्ति, मयमेत्थ यमामसे ।
ये च तथ विजानन्ति, ततो सम्पन्ति मेधगा ॥

६. परे च न विजानन्ति वयमत्र यस्यामः ।
ये च तत्र विजानन्ति ततः शाम्यन्ति मेधगाः ॥६॥

६. “मेरिंसं मस्यू जिपिं थन (छन्दु) सिइमानी ।
गुपिंसं उगु खँ सिइ, अले शान्त जुइ ल्वापु ॥”

अन (च्वयच्चवंगु गाथाय्) मेरिंसं धयागु पण्डितपि बाहेक अर्नलि मेरिं ल्वापु याःपि मेरिंसं खः । इपि अन संघया दथुइ कोलाहल यानाः “जिपिं सिइमानी, मदयावनी तिनी, विनाश जुइतिनी, लगातारं मद्युसे मृत्युया थाय् वनाच्चवना” धकाः मस्यू । गुपिंसं उगु खँ सिइ धयागु गुपिंसं अन पण्डितपिंसं “जिपिं मृत्युयाथाय् वनाच्चवना” धकाः सिइ । अले शान्त जुइ ल्वापु धयागु थथे इमिसं सिइका परीक्षण बिचाः याना ल्वापु व कलह शान्त यायेत कुतः याइ । अले इमिगु उगु आचरणं उपि ल्वापु शान्त जुइ । अथवा मेरिं धयागु न्हापा जिं “भिक्षुपि, ल्वायेमते” आदि धकाः धया ओवाद बियां नं जिगु ओवादयात ग्रहण मयाःसे उलंघन याःपि, जिगु मखुपि मेरिं खः । “जिपिं इच्छाया वशय् वनाः मिथ्यादृष्टियात ज्वनाः, थन धयागु संघया दथुइ, सिइमानी धयागु ल्वापु आदिया वृद्धिया निति कुतः यानाच्चवना” धकाः मस्यू । आः परीक्षण बिचाः याना अन छिमि दथुइ, गुपिंसं धयागु पण्डितपि पुरुषपिंसं “न्हापा जिपिं इच्छाया वशय् वनाः परीक्षण व बिचामयाःसे कुतःयानाः जुया” धकाः सिइ, अले धयागु इमिगु लिक्क इपि पण्डित पुरुषपिनिगु आधारं थुपि आः ल्वापुया पुसा जुयाच्चवंगु ल्वापु शान्त जुइ धयागु थुगु थन अर्थ (अभिप्राय) खः ।

७. सुभानुपस्ति विहरन्तं, इन्द्रियेषु असंकुतं।
भोजनम्हि चामतज्जुं, कुसीतं हीनवीरियं।
तं वे प्रसहति मारो, वातो रुक्खं दुब्बलं॥

७. शुभमनुपश्यन्तं विहरन्तमिन्द्रियेषु असंकृतम् ।
भोजने अमात्राजं कुसीदं हीनवीर्यम् ।
तं वै प्रसहते मारो वातो वृक्षमिव दुर्बलम् ॥७ ॥

७. “शुभ निमित्तयात खंका च्वनाच्वंम्ह, इन्द्रियय् संवर (संयम) मद्मह ।
भोजनय् नं मात्रा मस्यूम्ह, अलिछ हतोत्साहीम्ह ।
मारं वयात वृत्यली, फसं दुर्वलगु सिमायात थें ॥

८. असुभानुपस्ति विहरन्तं, इन्द्रियेषु सुसंकुतं।
भोजनम्हि च मत्तज्जुं, सद्धं आरद्धवीरियं।
तं वे नप्पसहति मारो, वातो सेलं व पब्बतं॥

८. अशुभमनुपश्यन्तं विहरन्तं इन्द्रियेषु सुसंकृतम् ।
भोजने च मात्राजं श्रद्धमारब्धवीर्यम् ।
तं वै न प्रसहते मारो वातः शैलमिव पर्वतम् ॥८॥

८. “अशुभ निमित्तयात खंका च्वनाच्वंम्ह इन्द्रियय् संवर दुम्ह ।
भोजनय् नं मात्रा स्यूम्ह, श्रद्धावान् उमङ्ग व उत्साहीम्ह ।
मारं वयात वृत्यले फइमखु, फसं ल्वहंया पहाडयात थें ॥

अन (च्वयच्वंगु गाथाय) शुभ निमित्तयात खंका च्वनाच्वंम्ह धयागु न्यनागु खंगु इष्टारम्मणय् मन छवया च्वनाच्वनी धयागु अर्थ खः । गुम्ह व्यक्तिं निमित्तयात ग्रहण यानाः, अनुव्यञ्जनत ग्रहण यानाः “लुसि बांला:” धका: ग्रहण याइ, “पतिंचात बांला:” धका: ग्रहण याइ, “त्वाःतुतित, त्वाना, खंपा, जँ, प्वाः, स्तन, गःपः, म्हुतुसि, वा, म्हुतु, न्हाय, मिखात, न्हायपं, मिखाफुसि, कपाः व सँ बांला:” धका: ग्रहण याइ, “सँ, चिमिसँ, लुसि, वा व छ्यंगु बांला:” धका: ग्रहण याइ, वर्ण बांलाः, आकार बांला: धका:, थव शुभ निमित्तयात खंका च्वंम्ह खः । थथे उगु शुभ निमित्त यात खंका च्वनाच्वंम्ह ।

इन्द्रिय॑ धयागु चक्षु आदि खुगू इन्द्रिय॑ खः । संवर मदुम्ह धयागु चक्षुद्वारादि
 रक्षा मयाम्ह खः । मालेगुया मात्रा, ग्रहण यायेगुया मात्रा व परिभोग यायेगु
 मात्रा धकाः थव स्वंगू मात्रा मस्यूगुलि भोजनय् मात्रा मस्यूम्ह खः । हानं
 प्रतिवेक्षणया मात्रा व त्यागया मात्रा धकाः थव मात्रा मस्यूगुलि भोजनय् मात्रा
 मस्यूम्ह खः । थुजागु भोजन धार्मिक खः, थुजागु भोजन अधार्मिक खः धकाः
 मस्यूगु खः । कामच्छन्द, ब्यापाद, विहिंसा व वितर्कया वशय् लाःगुलि अलिल्लिम्ह
 खः । हतोत्साहीम्ह धयागु उत्साह मदुम्ह, प्यंगू इरियापथय् कुतः मयाइम्ह खः ।
 क्वत्यली धयागु त्याकी, पराजित याइ । फसं दुर्वलगु सिमायात थें धयागु
 तःच्वगु फसं भीरगु पाखाय् बुयावःगु दुर्वल सिमायात थें खः । गथे कि उगु
 फसं व दुर्वलसिमाया स्वाँ, फल, हः व भा: आदियात तोथुला कुतुकी,
 चिचिपुगु कचात नं त्वाथली, तःपुगु कचात नं त्वाथली, हानापं उगु सिमायात
 लिना हा च्वय् सिमा कचात क्वय्यानाः ल्येथनाः वनी (पुइकी), थथे हे थुजाम्ह
 पुद्गलयात दुने उत्पन्न जूगू क्लेशमारं क्वत्यली, तःच्वगु फसं दुर्बल सिमाया
 स्वाँ, फल हःभा: आदियात तोथुला कुतुकू थें चिचिधंगु आपत्तिइ लाःसां नं
 यानाच्वनी, चिपुगु कचात त्वधूगु थें खः, निसगियादि आपत्तिइ लाःसां नं
 यानाच्वनी, तःपुगु कचात त्वधूगु थें खः, भिस्वंगू संघादिसेस आपत्तिइ लाःसां
 नं यानाच्वनी, लिना हा च्वय् सिमा कचात क्वय्यानाः कुतुकी थें पाराजिका
 आपत्तिइ लाःसां नं यानाच्वनी, स्वाख्यातगु शासनं पितछवया गुलिचा मदुवं हे
 गृहस्थीभावय् थ्यंकी थें थुजाम्ह पुद्गलयात क्लेशमारं थःगु वशय् तइ धयागु
 अर्थ खः ।

अशुभ निमित्त यात खंका च्वनाच्वंम्ह धयागु भिगू अशुभमध्ये गुगुं
 छगू अशुभयात खंका प्रतिकूल मनश्चिन्तनय् युक्त जुया संयात अशुभकथ
 खंका, चिमिस॑, लुसि, वा, छ्यंगु, वर्ण व आकार अशुभकथं खंकेगु खः ।
 इन्द्रिय॑ धयागु खुगू इन्द्रिय॑ खः । संवर (संयम) दुम्ह धयागु निमित्तादि ग्रहण
 यायेगुलि अलगगम्ह व द्वारादि बन्दम्ह खः । अमात्राज्ञतायात प्रतिसेध यागुलि
 भोजनय् मात्रा स्यूम्ह खः । श्रद्धावान् धयागु कर्म व फलय् विश्वास याइगु
 लक्षणद्वारा लौकिक श्रद्धां नं स्वंगू वस्तुइ दृढ़ श्रद्धा दुगुलि व लोकोत्तर श्रद्धां
 नं युक्तम्ह खः । उमझ व उत्साहीम्ह धयागु क्वातुगु कुतः दुम्ह व पूर्ण उत्साह
 दुम्ह खः । वयात धयागु थुजाम्ह पुद्गलयात गथे दुर्वलगु फसं चिसकं (बिस्तारं)
 कथेव ढिक्कागु ल्वहंया पहाडयात संके फइमखु, अथे दुने दुर्वल क्लेशमार
 उत्पन्न जूसां नं त्याके फइमखु, वशय् तये बा संके फइमखु धयागु अर्थ खः ।

१. अनिवक्तसावो कासावं, यो वत्थं परिदहिस्तति ।
अपेतो दमसच्चेन, न सो कासावमरहति ॥

२. अनिष्कषायः काषायं यो वस्त्रं परिधास्यति ।
अपेतो दमसत्याभ्यां न स काषायमर्हति ॥१॥

३. “चित्तमलं युक्तं जुया काषायवस्त्रं, गुम्हसिनं वसः पुनी ।
दमनं व सत्यं युक्तं मजूम्हं, वयात काषायवस्त्रं ल्वइ मखु ॥

४. यो च वन्तकसावस्त, सीलेषु सुसमाहितो ।
उपेतो दमसच्चेन, स वै कासावमरहति ॥

५. यश्च वान्तकषायः स्यात् शीलेषु सुसमाहितः ।
उपेतो दमसत्याभां स वै काषायमर्हति ॥१०॥

६. “गुम्ह स्वादयात ल्ववःम्ह, शीलय् सुप्रतिस्थितम्ह खः ।
दमनं व सत्यं युक्तम्ह, हे, वयात जक काषायवस्त्रं ल्वइ ॥”

अन गाथाय् चित्तमलं युक्तं जुया धयागु रागादि स्वादं स्वादसहित जुया खः । वसः पुनी धयागु ‘न्येयेगु, पुतेगु व लायेगुकथं परिभोग याइ’ धाःगु खः । धारण याइ धकाः तं ब्वं । दमनं व सत्यं युक्तं मजूम्ह धयागु इन्द्रिय दमनं व परमार्थसत्यया पक्षं वाक् सत्यं युक्तम्ह मजूम्ह अलगगम्ह व विपक्षीम्ह धयागु अर्थ खः । त वयात धयागु व थुजाम्ह व्यक्तिं चीवर (काषायवस्त्र) पुतेगु ल्वइमखु । स्वादयात ल्ववःम्ह धयागु प्यंग् मार्गद्वारा स्वादरसयात ल्ववःम्ह, स्वादरसयात वाँछवम्ह व स्वादरस नाश जुइ धुंकुम्ह व्यक्ति खः । शीलय् धयागु प्यंग् पारिशुद्धि शीलय् खः । सुप्रतिस्थितम्ह धयागु बांलाक एकाग्रचित्त (स्थिरचित्त) जुया सुप्रतिस्थितम्ह खः । युक्तम्ह धयागु इन्द्रिय दमनं व पूर्वोक्त प्रकारं सत्यं युक्तम्ह खः । वयात धयागु व थुजाम्ह व्यक्तियात सुगन्धित काषायवस्त्रं ल्वइ धाःगु खः ।

११. असारे सारमतिनो, सारे चासारदस्तिनो ।
ते सारं नाधिगच्छन्ति, मिथ्यासङ्कल्पगोचरा ॥

१२. असारे सारमतयः सारे चासारदर्शितः ।
ते सारं नाधिगच्छन्ति मिथ्यासङ्कल्पगोचराः ॥११॥

१३. “असारय् सार मति तःपिं सारय् असारकथं खंकूपिं ।
इमिसं सारयात प्राप्त याइमखु, मिथ्यासंकल्पं जुयाच्चपिं ॥

१४. सारञ्च सारतो ज्ञात्वा, असारञ्च असारतो ।
ते सारं अधिगच्छन्ति, सम्यक्सङ्कल्पगोचरा ॥

१५. सारञ्च सारातो ज्ञात्वा असारञ्च असारतः ।
ते सारमधिगच्छन्ति सम्यक्सङ्कल्पगोचराः ॥१२॥

१६. “सारयात सारगु धकाः सिइका, असारयात असारकथं ।
इमिसं सारयात प्राप्त याइ, सम्यक्संकल्पं जुयाच्चपिं ॥”

अन असारय् सार मति तःपिं धयागु प्यंग् प्रत्ययय् भिगू
मिथ्यादृष्टिक वस्तुइ, उकी आधारभूत जुयाच्चंगु धर्मदेशना धयागु थव असारगु
खः, उकी सार खंपिं धयागु अर्थ खः । सारय् असारकथं खंकूपिं धयागु भिगू
सम्यक्दृष्टिक वस्तुइ, उकी आधारभूत जुयाच्चंगु धर्मदेशना धयागु थपिं सारगु
खः, उकी “थव सार मखु” धकाः असार खंपिं खः । इमिसं सारयात धयागु
इमिसं उगु मिथ्यादृष्टियात ग्रहण यानाः ज्वनाः च्चपिं कामवितकार्दिया वशं
मिथ्यासंकल्पगोचरपि जुया शीलसार, समाधिसार, प्रज्ञासार, विमुक्तिसार,
विमुक्तिज्ञानदर्शनसारगु “परमार्थसार, निर्वाणयात नं प्राप्त याये फइमखु ।”
सारयात धयागु उगु हे शीलसारादि सारयात “थव सार खः” धका, च्चय् धया
थें असारयात “थव असार खः” धकाः सिइका । इमिसं सारयात धयागु इपिं
पण्डितपिंसं थथे सम्यक्कथं खंपिं जुया ग्रहण यानाः च्चपिं नैष्कम्यसंकल्प
आदिकथं सम्यक्संकल्प गोचरपि जुया उगु च्चय् धया वयागु सारयात प्राप्त
याइ ।

१३. यथा अगारं दुष्ठन्नं, बुद्धी समतिविज्ञाति ।
एवं अभावितं चितं, रागो समतिविज्ञाति ॥

१४. यथागारं दुश्छन्नं वृष्टिः समतिविध्यति ।
एवमभावितं चितं रागः समतिविध्यति ॥१३॥

१५. “गथे बालाक पलिं चिनामतःगु छँय् वा (लः) ज्वइ ।
थथे भाविता मयाःगु चित्तय् राग पिज्वइ ॥

१६. यथा अगारं सुष्ठन्नं, बुद्धी न समतिविज्ञाति ।
एवं सुभावितं चितं, रागो न समतिविज्ञाति ॥

१७. यथागारं सुच्छन्नं वृष्टिर्नः समतिविध्यति ।
एवं सुभावितं चितं रोगो न समतिविध्यति ॥१४॥

१८. “गथे बालाक पलिं चिनातःगु छँय् वा (लः) ज्वइमखु ।
थथे सुभावितगु चित्तय् राग पिज्वइ मखु ॥”

अन छँय् धयागु गुलि न छँय् खः । बालाक पलिं चिनातःगु धयागु
मिले मजुइक हवःहव गंगु धाःगु खः । ज्वइ धयागु वा वःगु लः ज्वइ धाःगु
खः । भाविता मयाःगु धयागु उगु छँय् वालः थें भावनाद्वारा रहितगुलि
अभावितचित्तय् राग पिज्वइ । न केवल राग जक खः, द्वेष, मोह, मानादि
फुक्क क्लेशत उजागु चित्तय् अतिकं हे पिज्वइ । सुभावितगु धयागु
समथविपश्यना भावनाद्वारा बालाक भाविता याःगु खः । थुजागु चित्तय्
बालाक पलिं चिनातःगु छँय् थें रागादि क्लेशत अतिकं दुहाँवने फइमखु ।

१०. फाँ स्याइम्ह चुन्द

वेलुवनय्

१५. इथ सोचति पेच्च सोचति, पापकारी उभयन्थ सोचति ।
सो सोचति सो विहञ्जति, दिस्वा कर्मकिलिङ्गतनो ॥

१६. इह शोचति प्रेत्य शोचति पापकारी उभयन्त्र शोचति ।
स शोचति स विहन्यते दृष्ट्वा कर्मकिलिङ्गमात्मनः ॥१५॥

१५. “थन वं दुःख सिइ लिपा नं दुःख सिइ, पाप याःम्हं निथासं नं दुःख सिइ ।
वं दुःख सिइ वं विलाप याइ, थःगु ज्या किलष्ट जूगु खनाः ॥”

अन पाप याम्हसिनं धयागु थीथी प्रकारया पापकर्म याइम्ह व्यक्तिं
“धारें जिं भिंगु ज्या मयानाः, मभिंगु ज्या यानाः” धकाः थन मृत्युया अवस्थाय्
हे जक दुःख ताइ, थुगु वया कर्मया दुःख खः । विपाक अनुभव यायां हानं
लिपा दुःख ताइ । थुगु वया परलोकय् विपाक दुःख खः । थथे वं निथासं दुःख
हे सिइ । उगु हे कारणं म्वाना च्वंबले हे व फा स्याइम्ह चुन्दं नं दुःख सिल ।
ज्या किलष्ट जूगु खनाः धयागु थःगु किलष्टगु कर्म खनाः नाना प्रकारं विलाप
यानाः कष्ट नयाच्चनी ।

११. धम्मिक उपासक

जेतवनय्

१६. इध मोदति पेच्च मोदति, कतपुञ्जो उभयत्थ मोदति ।
सो मोदति सो पमोदति, दिस्वा कम्मविसुद्धिमत्तनो ॥

१६. इह मोदते प्रेत्य मोदते कृतपुण्य उभयत्र मोदते ।
स मोदते स प्रमोदते दृष्ट्वा कर्मविशुद्धिमात्मनः ॥१६॥

१६. “थन व लय्ताइ लिपा व लय्ताइ, पुण्ययाम्ह निथासं लय्ताइ ।
व लय्ताइ व प्रमुकित जुइ, थःगु विशुद्धगु कर्म खनाः ॥”

अन पुण्ययाम्ह धयागु नाना प्रकारया पुण्यकर्म याइम्ह व्यक्तिं “धारें
जिं पाप मयानाः, जिं भिंगु यानाः” धकाः थन थःगु कर्मय् लय्ताना, लिपा
विपाकय् लय्ताना: लय्ताइगु खः । थथे निथासं लय्ताइगु खः । विशुद्धगु कर्म
धयागु धम्मिक उपासक नं थःगु विशुद्धकर्म व पुण्यकर्म सम्पत्तियात खनाः
सिइ न्वचः थव लोकय् नं लय्ताल, सिनावनाः आः परलोकय् नं लय्ताम्ह हे
जुल ।

१२. देवदत्त

जेतवनय्

१७. इध तप्ति पेच्च तप्ति, पापकारी उभयत्थ तप्ति ।
“पापं मे कत”न्ति तप्ति, भियों तप्ति दुग्गतिं गतो ॥

^४ भीयो (सी०)

१७. इह तप्यति प्रेत्य तप्यति पापकारी उभयत्र तप्यति ।
पापं मया कृतमिति तप्यति भूयस्तप्यति दुर्गतिं गतः ॥१७॥

१८. “थन व सन्ताप जुइ लिपा व सन्ताप जुइ, पापयाम्ह निथासं सन्ताप जुइ ।
पाप जिं यानाः धकाः सन्ताप जुइ, भन् सन्ताप जुइ दुर्गतिइ वनाः ॥”

अन थन सन्ताप जुइ धयागु थन कर्मया सन्तापं दौर्मनस्यकथं सन्ताप जुइगु खः । लिपा धयागु परलोक्य् विपाकया सन्तापं अतिकष्टं अपायदुःखं सन्ताप जुइ । पापयाम्ह धयागु थीथीकथया मधिंगु ज्याःयाम्ह व्यक्ति खः । निथासं धयागु थवं च्वय् धया वयागु थें सन्तापं निथासं सन्ताप जुइ । पाप जिं धयागु वं कर्मया सन्तापं संतप्तम्ह “पाप जिं यानाः” धकाः सन्ताप जुइ । उगु सन्ताप अल्पमात्र जक खः, विपाकया सन्तापं सन्ताप जुया दुर्गतिइ वनाः भन् सन्ताप जुइ, अतिकष्टं सन्ताप जुयाः तःसकं हे सन्ताप जुइ ।

१३. सुमनादेवी

जेतवनय्

१९. इथ नन्दति पेच्च नन्दति, कतपुञ्जो उभयत्थ नन्दति ।
“पुञ्जं मे कत”न्ति नन्दति, भियो नन्दति सुगतिं गतो ॥

१८. इह नन्दति प्रेत्य नन्दति कतपुण्यो उभयत्र नन्दति ।
पुण्यं मया कृतमिति नन्दति भूयो नन्दति सुगतिं गतः ॥१८॥

१८. “थन व लय्ताइ लिपा व लय्ताइ, पुण्ययाम्ह निथासं लय्ताइ ।
‘पुण्य जिं यानाः’ धकाः लय्ताइ, भन् लय्ताइ सुगतिइ वनाः ॥”

अन थन धयागु थव लोक्य् कर्मफलया सुखानुभवं लय्ताइ । लिपा धयागु परलोक्य् विपाक सुखया अनुभवं लय्ताइ । पुण्ययाम्ह धयागु थीथी प्रकारया पुण्ययाम्ह व्यक्ति खः । निथासं धयागु थन “जिं कुशलकर्म यानाः, जिं पापकर्म मयानाः” धकाः लय्ताइ, परलोक्य् विपाक सुख अनुभव यायां लय्ताइ । पुण्य जिं धयागु थन लय्तातां “पुण्य जिं यानाः” धकाः सौमनस्यकथं पुण्यकर्मद्वारा लय्ताइगुयात कया लय्ताइ । भन् धयागु विपाकफलकथं लय्ताया सुगतिइ वनाः न्येन्हयगू करोड व ख्वीगू लाख दँतक दिव्यसम्पत्तियात अनुभव यायां तुषितपुरय् अत्यधिक (तसकं) हे लय्ताइ ।

१९. बहुम्पि चे संहितौ भासमानो, न तक्करो होति नरो पमतो।
गोपोव गावो गणयं परेसं, न भागवा सामञ्जस्स होति॥

२०. बहुम्पि चेत् संहितां भाषमाणो, न तत्करो भवति नरः प्रमतः।
गोप इव गा गणयन् परेषां, न भागवान् श्रामण्यस्य भवति॥१९॥

१९. “यदि आपालं बुद्धवचन कनीम्ह जूसां,
उगु अनुसारं मयाइम्ह प्रमादीम्ह मनू जुया।
मेपिनिगु सात जक ल्याय् खाइम्ह साजवाः नं,
श्रामण्यत्वया भाग काइम्ह जुइमखु॥

२०. अप्पम्पि चे संहित भासमानो, धर्मस्स होति० अनुधर्मचारी।
रागञ्च दोसञ्च प्रहाय मोहं, सम्प्यजानो सुविमुक्तचित्तो।
अनुपादियानो इथ वा हुरं वा, स भागवा सामञ्जस्स होति॥

२०. अल्पामपि चेत् संहितां भाषमाणो धर्मस्य भवत्यनुधर्मचारी।
रागञ्च द्वेषञ्च प्रहाय मोहं सम्यक्प्रज्ञानः सुविमुक्तचित्तः।
अनुपाददानः इह वा परत्र वा स भागवान् श्रामण्यस्य भवति॥२०॥

२०. “यदि भतिचा जक बुद्धवचनयात कनीम्ह जूसां,
धर्म अनुसारं जुइम्ह जुइ।
राग, द्वेष व मोहयात त्याग यानाः, बालाक सिइका चित्त विमुक्त जुइ।
थव लोकय् व परलोकय् तं परिग्रहण मयाइम्ह,
श्रामण्यत्वया भाग काइम्ह जुइ॥”

अन गाथाय् बुद्धवचनयात धयागु त्रिपिटक बुद्धवचनया अर्थ खः ।
आचार्याथाय् लिक्क वनाः उगु सयेका आपालं मेपिन्त कना ब्वंकाः उगु
धर्मयात न्यनाः गुगु याइम्ह पुद्गलं यायेमाःगु खः, उगु याइमखु । खाया पपु
संकीर्णु मात्राति न अनित्यादिकथं ठिक तरिकां मन तइमखु । थवं गथे
निहित्यिकं ज्यालां सातयत् रक्षा याइम्ह साजवाः थें सुथे हे फुक्क सात ब्वनाः
यनाः सन्ध्या इलय् ज्वनाः मालिकयात लःल्हाना निहित्या ज्याला जक काइ,

^१ संहितं (सी० स्या० कं० रो०)

^२ होती (सी० रो०)

थःगु रुचिकथं उगु न्याता गौरस परिभोग याये खनीमखु, थथे हे केवल अन्तेवासिकपिनिथाय् लिक्क सेवाटहल याइगुया जक भाग दइ, श्रामणत्त्वया (श्रमणत्त्वया) भाग दइमखु । गथे साजवालं लःल्हाना ब्यूपि सातय्गु गौरस मालिकं हे जक परिभोग याइ, अथे वं कंगु धर्मयात न्यनाः तदनुसार आचरण याइम्ह पुद्गलं आचरण यानाः गुलिं प्रथमध्यानादिइ थ्यनी, गुलिं विपश्यनायात वृद्धियानाः मार्गफलय् थ्यनी, साया मालिकयात गौरसया भाग दइ थें श्रामणत्त्वया भाग काइम्ह जुइ ।

थथे शास्तां, शीलं युक्तम्ह बहुश्रुतम्ह प्रमादं च्वनीम्ह अनित्यादिकथं योनिसोमनसिकारय् प्रमादीम्ह भिक्षुयात कया न्हापांगु गाथा आज्ञा जुया बिज्यात, दुशीलम्हसिया कारणं मखु । निगूगु गाथा अल्पश्रुतम्ह जूसां योनिसो मनसिकारय् ज्या यानाः आचरण याइम्ह पुद्गलयात कया आज्ञा जुया बिज्यात ।

अन यदि भतिचा जक धयागु छगु वर्ग बा निगु वर्गया छुं भतिचा अंश जक धाःगु खः । धर्मया अनुसारं जुइम्ह जुइ धयागु अर्थयात सिइका, धर्मयात सिइका गुंगु लोकोत्तरधर्मया पूर्वभागप्रतिपदां युक्तगु, चतुपारिशुद्धिशील धुताङ्ग अशुभ कर्मस्थानादिकथं छवःथला तःगुलिइ आचरण यायां धर्मानुसार आचरण याइम्ह जुइ । वं “थौं थौं हे” धकाः प्रतिवेधयात आकांच्छा यानाः जुयाच्वनी । वं थव सम्यक् आचरणद्वारा राग, द्वेष व मोहयात त्याग यानाः सम्यक् हेतु व विधिकथं सिकेमाःगु धर्मय् सिइका तदङ्ग विक्खम्भन समुच्छेद प्रतिप्रश्निधि व निःसरण विमुक्तिकथं चित्त विमुक्त जुइ, थव लोकय् व परलोकय् नं परिग्रहण मयाइम्ह धयागु थव लोक व परलोकय् दुगु आध्यात्मिक व बाहिरीक बा स्कन्ध आयतन धातुइ प्यंगु उपादानं (आसक्ति) परिग्रहण मयाःसे मार्ग धका गणना यानातःगु श्रमणत्त्वकथं वम्ह महाक्षीणास्व फलश्रमणत्त्व व न्यागु अशैक्षधर्मस्कन्धया नं भाग थ्याम्ह जुइ । छेंया रत्नकूट (रत्नया च्वका, गजू थें देशनायात अर्हत्वं उच्चकथं ग्रहण यात ।

यमक वर्गया वर्णन क्वचाल ।

न्हापांगु वर्ग क्वचाल ।

२. अप्रमाद् वर्ण

१. सामावती

कोसम्बिया घोषितारामय

२१. अप्पमादो अमतपद^{११}, पमादो मच्चुनो पदं।
अप्रमत्ता न मीयन्ति, ये पमत्ता यथा मता॥

२१. अप्रमादो मृतपदं प्रमादो मृत्योः पदम् ।
अप्रमत्ता न म्रियन्ते ये प्रमत्ता यथा मृताः ॥१॥

२१. “अप्रमाद अमृत पद खः, प्रमाद मृत्यु पद खः ।
अप्रमादीपि सिइपि जुइमखु, गुपि प्रमादीपि खः इपि सिइपि थें खः ॥

२२. एव^{१२} विसेसतो जत्वा, अप्पमादम्हि पण्डिता ।
अप्पमादे पमोदन्ति, अरियानं गोचरे रता ॥

२२. एतं विशेषतो ज्ञात्वा अप्रमादे पण्डिताः ।
अप्रमादे प्रमोदन्त आर्याणां गोचरे रताः ॥२॥

२२. “थथे विशेषरूपं सिइका, अप्रमादय् पण्डितपिसं ।
अप्रमादय् आनन्द काङ्, आर्यक्षेत्रय् लयतायाः च्वनी ॥

२३. ते ज्ञायिनो सततिका, निच्चं दब्धपरककमा ।
फुसन्ति धीरा निब्बानं, योगक्खेमं अनुत्तरं ॥

२३. ते ध्यायिनो सततं नित्यं दृढपराक्रमाः ।
स्फूशन्ति धीरा निवर्णं योगक्षेममनुत्तरम् ॥३॥

२३. “उपि ध्यानय् उत्साहितपि, नित्यरूपं क्वातुक अभ्यास यानाच्चर्पि ।
प्राप्त याङ् धीरजनपिसं निवर्णं, योगक्षम व अनुत्तरगु ॥”

^{११} अमतं पदं (क०)

^{१२} एतं (सी० स्याँ कं० रो०)

अन अप्रमाद धयागु पद महानगु अर्थ क्यनातःगु दु, महानगु अर्थय् लाःगु धाःगु खः । फुकं त्रिपिटक बुद्धवचनयात हया कतेवं अप्रमाद पद है क्वहाँ वइ (पिज्वःइ) । उकिं धयातःगु - “भिक्षुपि, गथेकि, गुलि नं जङ्गलय्या प्राणीपिनिगु पालिख्वाँयत दुगु खः, उपि फुकं किसिया पालिख्वाँय दुने लावनी, इपि मध्ये किसिया उगु पालिख्वाँय महान् जूगुलिं अग्रगु धकाः धाइ ।

थथे है, भिक्षुपि, गुलि नं कुशल धर्मत खः, इपि फुकं अप्रमादमूलकगु खः, अप्रमादय् आधारितगु खः, अप्रमाद इपि धर्मत मध्ये अग्रगु धकाः धाइ ।”^{१३}

उकिया अर्थकथं श्व स्मृतिं बायामच्वं धाःगु खः । नित्यरूपं स्मृतिं युक्त जुयाच्चवंगु धाःगु श्व खः । अमृतयद धयागु अमृत धयागु निर्वाण खः । उगु अजात जूगुलिं न जन्म जुइ नत मरण जुइ, उकिं अमृत धकाः धाःगु खः । थ्यंका बिइगु जुया पद धाःगु खः, अमृतय् थ्यंका बिइगु धयागु अर्थ खः । अमृतया पद है अमृतयद खः, अमृतयात प्राप्त यायेगु उपाय धकाः धाःगु जुयाच्चवन, प्रमाद धयागु बेहोशीया अवस्था खः, होश मदया स्मृतिं अलरग जुयाच्चवनीगु खः । सृत्यया धयागु मरण जुइगु खः । पद धयागु उपाय बा लं खः । प्रमादी जन्मं अतिक्रमण जुइमखु, जन्म जूगुलिं जीर्ण जुइ व मरण न जुइ । प्रमाद सृत्यया पद धयागु जुयाच्चवन, सिइगु समान खः । अप्रमादीपि सिइपि जुइमखु धयागु स्मृतियुक्त जुयाच्चवंगुलिं अप्रमादीपि सिइमखु । अजर अमर जुइ धकाः बिचाः याये मज्ज्य । सुं नं सत्त्वप्राणीपि अजर अमर धयापि मदु, प्रमादीयात वृत्तसंसार धयागु त्वाःदली मखु, अप्रमादीया जक त्वादली । उकिं प्रमादीपि जन्मादि मुक्त मजूगुलिं म्वानाच्चवंसां सिइपि समान खः । अप्रमादीपिसं अप्रमाद लक्षणयात वृद्धियानाः याकनं मार्गफलत साक्षात्कार यानाः निगू स्वंगू जन्मय् हानं जन्म काइमखु । उकिं इपि म्वानाच्चवंसां सिनावंसां हानं मरण जुइमखुपि खः । गुपि प्रमादीपि खः इपि सिइपि थें खः धयागु गुपि सत्त्वपि प्रमादी जुइ, इपि प्रमाद मरणं सिइपि खः, गथे कि जीवित इन्द्रिय त्वादलेवं सिइगु खः, अथे है विज्ञान (चित्त) रहितगु सिमात समान है जुइ । इपि गृहस्थीपि सिइपि थें खः “दान बिइ, शील पालन याये, उपोसथ कर्म याये” धकाः छगू चित्त नं उत्पन्न जुइमखु, प्रब्रजितपिनि नं “आचार्य उपध्यायया व्रतादि पूर्णयाये, धुताङ्गत धारया याये, भावना वृद्धि

^{१३} (सं० नि० ५.१४०)

याये” धका: मन उत्पन्न जुइ मखूगुलिं मृत्युनापं इपि॑ छु फरक मजूगु जुयाच्चवन् । उकिं धयातःगु - गुपि॑ प्रमादीपि॑ खः इपि॑ सिइपि॑ थें खः ।”

थथे विशेषरूपं सिइका धयागु प्रमादीयात वृत्तसंसारं मुक्ति मदु, अप्रमादीयात जक दु धका: थथे विशेषरूपं सिइका खः । सुनां थव विशेषयात सिइका काइ ? अप्रमादय् पण्डितपिसं धयागु गुपि॑ पण्डितपि॑ विद्वानपि॑ प्रज्ञा॒ युक्तपिसं थःपि॑ अप्रमादय् च्चनाः अप्रमादयात वृद्धियाइ, इमिसं थथे विशेषकारणयात स्य॒ । अप्रमादय् आनन्द काइ धयागु इमिसं थथे सिइका उकी थःत अप्रमादय् आनन्द काइ, लय्ताःख्वावःपि॑ जुइ, हर्षितपि॑ जुयाच्चवनी । आर्यक्षेत्र्य लय्तायाच्चवनी धयागु इपि॑ थथे अप्रमादय् प्रमुदितपि॑ जुया उगु अप्रमादयात वृद्धियानाः बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध, बुद्धश्रावक आर्यपि॑ जुइगु क्षेत्रतः प्यंगु स्मृतिप्रस्थानकथं व्वथलातःगु स्वीन्हयगू बोधिपक्षीयधर्मय् गुंगू लोकोत्तरधर्मय् लय्ताःपि॑, न्हयाइपुताःपि॑ जुइ धयागु अर्थ खः ।

उपि॑ ध्यानीपि॑ धयागु इपि॑ अप्रमादीपि॑ पण्डितपि॑ अष्टसमापत्तिध्यानय् आरम्मण उपनिध्यानकथं विपश्यनामार्गफलय् लक्षण उपनिध्यानकथं यानाः थव निथी प्रकारया ध्यान याइपि॑ खः । उत्साहितपि॑ धयागु अभिनिष्ठमणकालं निसें अहंतमार्ग प्राप्तिक निरन्तररूपं कायिक चैतसिक वीर्यद्वारा उत्साह याइपि॑ खः । नित्यरूपं क्वातुक अभ्यास यानाच्चवंपि॑ धयागु गुगु पुरुषबलं पुरुषवीर्यं व पुरुषपराक्रमं प्राप्त यायेमाःगु खः, उगुयात प्राप्त मजूइक वीर्य उत्साह दिकिमखु, थुजागु वीर्ययात दथुइ त्वःमतुसे नित्यरूपं क्वातुक उत्साह उमङ्ग युक्तजुयाच्चवंपि॑ खः । प्राप्त याइ धयागु थन निग् प्राप्ति दुः ज्ञानं प्राप्त जुइगु व विपाकं प्राप्त जुइगु । अन प्यंगू मार्गत ज्ञानं प्राप्त जुइगु खः, प्यंगू फलत विपाकं प्राप्त जुइगु खः । इपि॑ मध्ये थन विपाकं प्राप्त जूगु अभिप्राय खः । आर्यफलं निवाणियात साक्षात्कार याइपि॑ धीरजन पण्डितपिसं उगुयात विपाक प्राप्तिकथं प्राप्त याइ, निवाणियात साक्षात्कार याइ । योगक्षम व अनुत्तरगु खः धयागु गुगु प्यंगू योगं आपालं मनूत्यत वृत्तसंसारय् दुबे याइगु खः, उगुलिं क्षेम, निर्भय फुक लौकिक लोकोत्तरधर्म उत्तमगु जुया अनुत्तर धा:गु खः ।

२. कुम्भघोषकसेठ

वेलुवनय्

२४. उड्डानवतो सतीमतो^{१४}, सुचिकम्पस्त्व निसम्मकारिनो ।
सञ्ज्ञतस्त्व धम्मजीविनो, अप्यमत्तस्त्व यसोभिवहृति ॥

^{१४} सतीमतो (सी० स्या० क०)

२४. उत्थानवतः स्मृतिमतः शुचिकर्मणो निशम्यकारिणः ।
संयतस्य च धर्मजीविनो प्रमत्स्य यशो अभिवृद्धते ॥४॥

२५. “प्रयत्नशील् स्मृतिवान् शुद्धगु ज्याः याइम्ह व
बिचाः याना ज्याः याइम्हसिया ।
संयमितम्ह, धार्मिक जीविका यापन याइम्ह व
अप्रमादीया भन् ऐश्वर्य वृद्धि जुइ ॥

अन प्रयत्नशील धयागु उत्साह वीर्यवान्म्ह खः । स्मृतिवान् धयागु
स्मृतियुक्तम्ह खः । शुद्धगु ज्याः याइम्ह धयागु निर्दोष निर्पराध कायकर्मादिं
युक्तम्ह खः । बिचाः याना: ज्याः याइम्हसिया धयागु थथे जुइ, यदि थथे यायेवं
बा थव ज्याय थथे यायेवं थुजागु जुइ धकाः थथे निदान (हेतुकारण) यात
बिचाः याना रोगयात जाचे यायेगु थैं फुक्क ज्याःत बांलाःक बिचाः याना
निर्धारणपूर्वक ज्याः याइम्ह खः । संयमितम्ह धयागु कायादि संयमितम्हसिया
बा निश्छिद्म्ह (आरोप मदुम्ह, व्हः मगम्ह) खः । धार्मिकं जीविका यापन
याइम्ह धयागु गृहस्थी जूसा धः तराजुं ठगे यायेगु ज्याः आदि त्याग याना:
बुँज्या बा सा लहिगु ज्याः आदि खः, त्यागीपि जूसा वैद्य ज्याः, दूतया ज्याः
आदि त्याग याना: धार्मिकपूर्वक शान्तं भिक्षाटन याना: जीविका हनेगु खः ।
अप्रमादीया धयागु स्मृति त्वःमप्यम्ह खः । भन् ऐश्वर्य वृद्धि जुइ धयागु ऐश्वर्य
भोगं युक्तम्ह व किर्ति वर्णन व यश अभिवृद्धि जुइ ।

३. चूलपन्थकस्थविर

वेलुवनय्

२५. उद्वानेनप्यमादेन संयमेन दमेन च ।
द्वीपं करिराथ मेधावी, यं ओघो नाभिकीरति ॥

२५. उत्थानेनाप्रमादेन संयमेन दमेन च ।
द्वीपं कुर्वति मेधावीं यमोघो नाभिकिरति ॥५॥

२५. “उत्थान व अप्रमादं, संयम व दमनं ।
द्वीप दयेकी बुद्धिवानं, गुगु बा:नं चुइकी मखु ॥”

अन द्वीप दयेकी धयागु वीर्यकथं उत्थानद्वारा, स्मृति त्वःमतूगु अप्रमादं,
प्यंगू पारिशुद्धिशीलं संयमित जुया, इन्द्रिय दमनं याना: थुपि कारणभूत प्यंगू

धर्मद्वारा धर्मज प्रज्ञां युक्तम् बुद्धिवानं थव तःसकं हे दुर्लभ प्रतिस्थितगु अति गम्भिरगु संसार सागरय् थःत प्रतिस्थित जुइगु अहंतफलस्तीप दयेकी निमार्णयाये फइ धयागु अर्थ खः । गुकथं ? गुगु बा: नं चुइकी मखु, उगु प्यंगू प्रकारया क्लेशरूपी बा:नं चुइकेत बा नाश यायेत फइमखु । अर्हत्त्वयात बा:नं चुइकेत फइमखु ।

४. बालनक्षत्र उत्सव

जेतवनय्

२६. पमादमनुयुञ्जन्ति, बाला दुर्मोथिनो जना ।
अप्पमादञ्च मेधावी, धनं सेडुंव रक्षति ॥

२६. प्रमादमनुयुञ्जन्ति बाला दुर्मोधसो जनाः ।
अप्रमादञ्च मेधावी धनं श्रेष्ठमिव रक्षति ॥६॥

२६. “प्रमादय् मस्त जुयाच्वनी, मूर्खत व दुर्बुद्धिपि मनूत ।
अप्रमादयात बुद्धिवानम्ह, श्रेष्ठगु धनसम्पत्ति थें रक्षायाइ ॥

२७. मा पमादमनुयुञ्जेथ, मा कामरतिसन्थवै^{१४} ।
अप्पमत्तो हि ज्ञायन्तो, पप्पोति विपुलं सुखं ॥

२७. मा प्रमादमनुयुञ्जोत मा कामरतिसंस्तवम् ।
अप्रमत्तो हि ध्यायन् प्राप्नोति विपुलं सुखम् ॥७॥

२७. “यायेमते कुतः प्रमादकथं, प्यपुनेमते कामरागय् नं ।
अप्रमाद पूर्वक ध्यान यायेवं, थ्यनी विपुलगु सुखय्” ॥

अन मूर्खत धयागु मूर्खतां युक्तज्ञया थव लोक व परलोकया अर्थ मस्यूपि खः । दुर्बुद्धिपि धयागु प्रज्ञा मदुपि खः । इमिसं प्रमादय् दोष मखनाः प्रमादय् मस्त जुयाच्वनी, लगे जुयाच्वनी, प्रमादं समय फुकाच्वनी । बुद्धिवानम्ह धयागु धर्मज प्रज्ञां युक्तम्ह पण्डितं कुलवंशकथं वःगु श्रेष्ठोत्तमगु सप्तरत्नधनयात थें अप्रमादयात रक्षा याइ । गथे कि उत्तमगु धनसम्पत्तिया आधारं “कामगुणसम्पत्ति प्राप्त याये, काय्कलापिन्त पालनपोषन याये,

^{१४} सन्धवं (क)

परलोक्य् वनेगु लैं शुद्ध याये” धका: धनय् फाइदा (फल) स्वया उगुयात रक्षा याइ, थथे पणिडतं नं अप्रमादी “प्रथमध्यानादि प्रतिलाभ याये, मार्गफलादिइ थ्यंके, स्वंग् विद्या, खुग् अभिज्ञा सम्पादन याये” धका: अप्रमादय् फाइदा (फल) खंका: श्रेष्ठोत्तमगु धनसम्पत्तियात थें अप्रमादयात रक्षा याइ धयागु अर्थ खः । यायेमते कुतः प्रमादकथं धयागु उकिं छिमिसं यायेमते कुतः प्रमादकथं व प्रमादं समय फुकेमते । व्युतेमत कामरागय् नं धयागु वस्तुकाम व क्लेशकामय् भतिच्चा जक नं तृष्णाया स्वापु तया कुतः यायेमते, चिन्ता कायेमते, प्रतिलाभ नं यायेमते । अप्रमाद पूर्वक धयागु स्मृतियुक्त जुयाः अप्रमादपूर्वक ध्यानयाम्ह व्यक्तिं वैपुल्य तःधंगु निर्वाणसुख प्राप्त याइ ।

५. महाकाश्यपस्थविर

जेतवनय्

२८. पमादं अप्यमादेन, यदा नुदति पणिडतो ।

पञ्जाप्रासादमारुह्य, असोको सोकिनिं पजं ।

पब्बतद्वोव भूमडु^{१६}, धीरो बाले अवेक्खति ॥

२८. प्रमादप्रमादेन यदा नुदति पणिडतः ।

प्रज्ञाप्रासादमारुह्य अशोकः शोकिनीं प्रजाम् ।

पर्वतस्थ इव भूमिस्थान् धीरो बालानवेक्षते ॥८॥

२८. “प्रमादयात अप्रमादं, गुबले पितनी पणिडतं ।

प्रज्ञाप्रासादय् गया, शोक मदुम्हं शोकाकुलितपि प्रजापित्त ।

पर्वतया च्वय् च्वनाः क्वय् बँय् च्वपित्त, धीरं सूर्खतयूत स्वइ थें खः ॥”

अन पितनी धयागु गथे न्हुगु लः पुखूलिइ दुहाँ वनीबले पुलांगु लःयात संका उगु लःयात थाय् मब्यूसे च्वच्वं थः न्ह्यानावनाः उगु लःयात घ्वानाः पितनी, पितछ्वइ, थथे है पणिडतं अप्रमाद लक्षणयात वृद्धियायां प्रमादयात थाय् मब्यूसे गुबले अप्रमादया वेगं उगुयात पितनी पितछ्वइ, अले वं प्रमादयात लिकया च्वय् थ्यंका परिशुद्धगु दिव्यचक्षु धयागु प्रज्ञाप्रासाद वयात ल्वःगु प्रतिपदा पूर्णयायां उगु प्रतिपदा स्वानेद्वारा प्रासादय् गये थें गया शोकरूपी कं प्रहीण ज्गुलिं अशोक धाइ, शोकरूपी कं प्रहीण मजूपि शोकाकुलित प्रजापित्त सत्त्वनिकायय् च्युत जुयाच्वपित्त व उत्पन्न जुयाच्वपित्त दिव्यचक्षद्वारा स्वइ

^{१६} भुमडु (सी० स्या०)

खंकिइ । गथे ? पर्वतया च्वय् च्वनाः बँय् च्वंपित्, बा च्वय् प्रासादय् च्वनाः प्रासादया प्राङ्गणय् च्वनाच्वंपित् अपुक है दना स्वइ, अथे उम्ह धीरपण्डित महाक्षीणासंवं वृत्तया पुसा कुचा मजूनिपिं मूर्खत च्युत व उत्पत्ति जुयाच्वंगु अपुक है स्वइ ।

६. प्रमादी अप्रमादी पासापि

जेतवनय्

२९. अप्पमत्तो पमत्तेषु, सुत्तेषु बहुजागरो ।
अबलस्संवं तीघस्सो, हित्वा याति सुमेधतो ॥

२९. अप्रमत्तः प्रमत्तेषु सुप्तेषु बहुजागरः ।
अबलस्संवं शीघ्रास्त्वो हित्वा याति सुमेधाः ॥१॥

२९. “अप्रमादी प्रमादीपिं मध्ये, द्यनाच्वंपिं मध्ये यक्व त्व्यलंचाम्ह ।
दुर्वलम्ह सलयात (लिपालाकाः) ब्वाँय्वनीम्ह सल थें,
त्याग यानाः वनी पण्डितं ॥”

अन अप्रमादी धयागु वैपुल्य स्मृति प्राप्त जुया अप्रमादं सम्पन्नपिं क्षीणाश्रवपिं खः । प्रमादीपिं मध्ये धयागु स्मृतिं हीन जुइका च्वनाच्वंपिं सत्त्वप्राणीपिं मध्ये । द्यनाच्वंपिं मध्ये धयागु स्मृति जाग्रतया अभावं फुक इरियापथय् द्यनाच्वंपिं मध्ये । यक्व त्व्यलंचाम्ह धयागु महान् वैपुल्य स्मृति जाग्रत जुया च्वनीम्ह । दुर्वलम्ह सलयात धयागु लंगडाम्ह शक्तिहीनम्ह दुर्वल सलयात याकनं ब्वाँय् वनीम्ह सिन्धव आजानीय थें । पण्डितं धयागु उत्तम प्रज्ञादुम्ह । उजाम्ह पुद्गलयात वंसां नं पुला वःसां नं अधिगमनय् नं त्याग यानाः वनी । मन्द प्रज्ञाम्हसिया छपु सूत्र वयेकेत कुतः यानाः च्वनीबले है पण्डितं छग् वर्ग वयेके धुकिइ, थथै उबले वया वयेकेगुयात त्याग यानाः वनी । मन्द प्रज्ञापिति चान्हे व न्हिते च्वनेगु थासय् अभ्यास यानाः कुतः यानाः च्वनीबले व कर्मस्थान सयेका पाठ यानाः च्वनीबले, पण्डितं मेपिसं याइगु चान्हय् च्वनेगु थासय् व न्हिते च्वनेगु थासय् त्व्यः है दुहाँवनाः कर्मस्थान अनुमार्जन यानाः फुक्क क्लेश मदयेका गुंगू लोकोत्तर धर्मयात ल्हाःती काइ, थुकथं अधिगमनद्वारा त्याग यानाः वनी । वृत्तसंसारय् वयात त्याग यानाः वाँछवया वृत्तं मुक्तजुया वं है वनी ।

३०. अप्पमादेन मधवा, देवानं सेषुतं गतो।
अप्पमादं पसंसन्ति, पमादो गरहितो सदा॥

३०. अप्रमादेन मधवा देवानां श्रेष्ठतां गतः।
अप्रमादं प्रशंसन्ति प्रमादो गर्हितः सदा ॥१०॥

३०. “अप्रमादं मधव, देवतापिनिग् श्रेष्ठस्थानय् थ्यन।
अप्रमादयात प्रशंसा याइ, प्रमादयात निन्दा याइ न्त्याबलें॥”

अन अप्रमादं धयागु मचल गामय् भूमिप्रदेश शुद्ध यायेगु आदि याःगुलिं यानाः अप्रमादं खः। मधव धयागु आः “मधव” धकाः प्रसिद्ध जुल मधमाणवं निग् देवलोकया नं राज्यभावं देवतापिं स्वया श्रेष्ठस्थानय् थ्यन। प्रशंसा याइ धयागु बुद्धादि पण्डितपिं अप्रमादयात हे स्तुति याइ, वर्णन याइ। छु कारणं? फुक्क लौकिक लोकोत्तरया विशेषता प्रतिलाभ जुइगु कारणं खः। प्रमादयात निन्दा याइ न्त्याबले धयागु प्रमाद इपिं आर्यपिंसं नित्यरूपं कवहृचंका स्वइगु व निन्दितगु खः। छु कारणं? फुक्क विपत्तिया मूल कारण जूगुलि खः। मनुष्यपिनि दुर्भाग्य व अपायय् उत्पन्न जुइगु फुक्क हे प्रमादया कारणं यानाः खः।

८. सुं छम्ह भिक्षु

जेतवनय्

३१. अप्पमादरतो भिक्षु, पमादे भयदस्ति वा।
संयोजनं अणुं थूलं, डहं अग्नीव गच्छति॥

३१. अप्रमादरतो भिक्षुः प्रमादे भयदर्शी वा।
संयोजनमणु स्थूलं दहन्नग्निरिव गच्छति ॥११॥

३१. “अप्रमादय् लय्ताम्ह भिक्षु, प्रदमादय् भय खम्ह।
चिधंगु तःधंगु संयोजनयात, च्यानाः वनाच्चंगु मिं थें (च्याकाः) वनी॥”

अन अप्रमादय् लय्ताम्ह धयागु अप्रमादय् लय्ताम्ह, प्रसन्नम्ह खः, अप्रमादं ई बिते यानाः च्यनी धयागु अर्थ खः। प्रदमादय् भय खम्ह धयागु नरकय् उत्पन्न जुइगु आदि प्रदमादया भययात भयकथं खंका, उगु उत्पत्तिया

मूल जुयाच्चवंगु प्रमादयात् भयकथं खंका । संयोजनयात् धयागु वृत्तदुःख नापं स्वापु दुगु बन्धनयात् सिइका वृत्तसंसारे दुबेयाये फुगु भिगु प्रकारया संयोजन खः । चिधंगु तःधंगु धयागु अणु व स्थूलगु खः । च्यानाः वनाच्चवंगु मिं थें (च्याका) वनी धयागु गथे थव मिं थव तःधंगु व चिधंगु वस्तुत च्याच्यां हे वनी । थथे हे थव अप्रमादय् लयताम्ह भिक्षुं अप्रमादं प्राप्त जूगु ज्ञानअग्निद्वारा थव संयोजनयात् च्याकुं च्याकुं हातं उत्पन्न मजुइकेत अभ्यास यायां वनी धयागु अर्थ खः ।

९. निगमवासी तिष्ठस्थविर

जेतवनय्

३२. अप्रमादरतो भिक्षु, प्रमादे भयदस्ति वा ।
अभब्बो परिहानाय, निब्बानस्तेव सन्तिके ॥

३२. अप्रमादरतो भिक्षुः प्रमादे भयदर्शी वा ।
अभव्यः परिहाणाय निर्वाणस्यैवान्तिके ॥१२॥

३२. “अप्रमादय् लयताम्ह भिक्षु, प्रदमादय् भय खम्ह ।
सम्भव मदु परिहानी जुइत, निर्वाणया हे लिक्क लाइ ॥”

अन सम्भव मदु परिहानी जुइत धयागु उम्ह थुजाम्ह भिक्षु समथ विपश्यनाधर्मं व मार्गफलं परिहानी जुइत मलोम्ह खः, न प्राप्त जूगुलिं परिहानी जुइ, न त प्राप्त मज्गुलिं न प्राप्त मज्जुइ । निर्वाणया हे लिक्क लाइ धयागु क्लेशपरिनिर्वाणया व अनुपादानिर्वाणया नं लिक्क हे लाइ ।

अप्रमादवर्ग वर्णन क्वचाल ।

निगूगु वर्ग क्वचाल ।

३. चिट्ठवर्ज

१. मेघियस्थविर

चालिकाय् पर्वतय्

३२. फन्दनं चपलं चित्तं, दूरक्ष्यै^{१०} दुन्निवारयं।
उजुं करोति मेधावी, उसुकारोव तेजनं॥

३३. स्पन्दनं चपलं चित्तं दूरक्ष्यं दुर्निवार्यम् ।
ऋजुं करोति मेधावी इषुकार इव तेजनम् ॥७॥

३४. “विचलितगु चञ्चलगु चित्त, रक्षायाये थाकूगु, पने थाकूगु ।
तप्यंकिइ मेधावीं, बाण दयोकिम्हं बाणया कथियात थें ॥

३४. वारिजोव थले खितो, ओकमोकतउब्भतो ।
परिफन्दतिदं चित्तं, मारधेयं पहातवे ॥

३४. वारिज इव स्थले क्षिप्त उदकस्यौकत उद्भूतः ।
परिस्पन्दत इदं चित्त मारधेयं प्रहातुम् ॥८॥

३४. “बँ्य वाँछ्वम्ह न्या थें, लःया छ्यैनं लः मदुथाय् लिकयातम्ह ।
वाथावाथा कनी थव चित्त, मारया अधिनं त्याग यायेमाः ॥”

अन विचलितगु धयागु रूपादि आरम्मणय् विचलित जुइगु खः,
चाचाःहिला चवनीगु खः । चञ्चलगु धयागु छगु इरियापथय् मच्चंम्ह गांया
मच्चा थें छगु आरम्मणय् मच्चंसे चञ्चलगु खः । चित्त धयागु विज्ञान खः,
भूमि, वस्तु आरम्मण व क्रियादि विचित्र जुइगुलिं थवयात “चित्त” धका:
धयातल । रक्षा याये थाकूगु धयागु फोहरगु थासय् फोहर नयाच्वम्ह द्वैहं थें
छगु छगु ल्वःगु आरम्मणय् हे तयेत थाकूगुलिं रक्षा याये थाकूगु खः । पने
थाकूगु धयागु मभिंगु आरम्मणय् वंम्हसित पनेत दुःख जुइगुलिं पने थाकूगु
खः । बाण दयोकिम्हं बाणया कथियात थें धयागु गथे बाण दयोकिम्हं वनं छगु
चातूगु कथि हयाः ख्वला पोलाः कञ्जिय चिकनं बुलाः ह्यंगवा द्योने क्वाकाः
सिंया दथुइ (कापिइ) काकाः चातूगुयात तप्यंका पशुतय्त कयेकेत (सुइत) ल्वःगु

^{१०} दुरक्ष्यं (सब्बत्थ)

वाण दयेकी, दयेका: जुजु व जुजुया अमात्यपिन्त शिल्प क्यना: महानगु सत्कार सम्मान प्राप्त जुइ, थथे हे मेधावी पण्डित विज्ञपुरुषं विचलित स्वभावगु थव चित्तयात धुताङ्ग अरण्यवासकथं, खला मदयेक तःधंगु क्लेशयात चिइका श्रद्धा स्नेहद्वारा मांपवया: कायिकचैतसिक उत्साह वीर्यद्वारा क्वाका: समथविपश्यनाया कापिइ काका: तप्यंका चाःपतुइकुसे दमन याइ, दमन याना: संस्कारय् बिचा: याना तधंगु अविद्यास्कन्धयात तछ्याना:, “स्वंग् विद्या, अभिज्ञा, गुंगू लोकोत्तर धर्मत खः” धका: थव विषेशगु निर्वाणयात ल्हाःतय् क्याः अग्रदक्षिणोर्य भाव प्राप्त याइ ।

लख्य् उत्पन्न जूम्ह (न्या) थें धयागु न्या थें खः, बँय् वाँछवम्ह धयागु ल्हाःतं बा तुतिं बा जालआदि बा मेगु छुनं सामानं बँय् वाँछवम्ह न्या खः । लःया छुँ लःमदुथाय् लिकयातम्ह धयागु “लखं प्याःगु चीवरं”^{१८} धका: थन लः (ओक) खः, “छुँ त्याग याना: अनगारिक जुया”^{१९} धका: थन छुँ खः, थन निगुलिं मिले जू । “लःया छुँयनं लिकयातम्ह” धका: थन लःया छुँ धयागु लः छुँया थव अर्थ खः । लिकयातम्ह धयागु छुतेयाना: तःम्ह खः । वाथावाथा कनी थव चित्त धयागु गथे उम्ह न्या लःखं (लःछुँयनं) लिकयातम्हसित बँय् वाँछवेवं लः मदया न्या वाथावाथा कनी, थथे थव पञ्चकामगुणालयय् लय्ताइगु चित्तयात, अनं थकया मारया अधिन धका: कयातःगु वृत्तयात त्यागयायेत विपश्यनाकर्मस्थानय् कायिक चैतसिक वीर्यद्वारा क्वाका: तयेवं वाथावाथा कनी, थातं च्वने फझमखु । थथे जूसां तं ज्या: (धुर) यात तोमतूसे मेधावी व्यक्तिं उक्त धयागुकथं तप्यंका ज्या कयाच्चवनी धयागु अर्थ खः । मेगु नय (विधि) – थव मारया अधिन व्यक्तिं उक्त धयागुकथं त्वःमतूसे च्वनाच्चंगु चित्त उम्ह न्या थें वाथावाथा कनी, उक्त मारया अधिनयात त्याग यायेमा:, गुगु क्लेशवृत्त धका कयातःगु मारया अधिन हे वाथावाथा कनीगु खः, उगुयात त्याग यायेमा: ।

२. सुं छम्ह भिक्षु

श्रावस्तिइ जेतवनय्

३५. दुन्निगहस्त लहुनो, यत्थकामनिपातिनो ।
चित्तस्त दमथो साधु, चित्तं दन्तं सुखावहं ॥

^{१८} (महाव० ३०६)

^{१९} (सु० नि० ८५०)

३५. दुर्निर्ग्रहस्य लघुनो यत्रकामनिपातिनः ।
चित्तस्य दमथः साधु चित्तं दान्तं सुखावहम् ॥३॥

३५. “निग्रह याये थाकूगु चञ्चलगु, गन इच्छा दु अन वनीगु ।
चित्तयात दमन यायेगु बांलाः, चित्तयात दमन यायेवं सुखदायक जुइ ॥”

अन चित्तयात धयागु श्व दुःखं निग्रह यायेमाःगु जुया निग्रह याये थाकूगु खः । याकनं उत्पन्न जुइगु व निरोध जुइगु जुया चञ्चलगु खः । वयात निग्रह याये थाकूगु चञ्चलगु धाइ । गन इच्छा दु अन वनीगु धयागु गनं छु थासय् प्यपुनिगु स्वभावगु खः । श्व चित्तं प्राप्त यायेमाःगु थाय् बा प्राप्त यायेम्वाःगु थाय् उचितगु थाय् बा अनुचितगु थाय् मस्यू, न जातयात स्वइ न त गोत्रयात हे, न वैशयात । गन गन इच्छा यात, अन अन हे प्यपुनीगु जुयाः “गन इच्छा दु अन वनीगु” धकाः धाःगु खः । वया थुजागु चित्तयात दमन याःसा बांलाः । प्यंग् आर्यमार्गद्वारा दमन याःगु भावं गथे निर्विकार जुइ, अथे याःगु भाव बांलाः । छु कारणं ? श्व चित्तयात दमन यायेवं सुखदायक निर्विकार याःगु चित्तं मार्गफलसुख व पमार्थनिर्वाणसुखयात उपलब्ध याइ ।

३. सुं छम्ह दिक्कम्ह भिक्षु

श्रावस्तिइ

३६. सुदुद्वसं सुनिपुणं, यत्थकामनिपातिनं ।
चित्तं रक्षेथ मेधावी, चित्तं गुतं सुखावहं ॥

३६. सुदुर्दर्श सुनिपुणं यत्रकामनिपातिनं ।
चित्तं रक्षेत् मेधावी चित्तं गुप्तं सुखावहम् ॥४॥

३६. “बांलाःक खंके थाकूगु अति चतुरगु, गन इच्छा दु अन वनीगु ।
चित्तयात रक्षा या मेधावीं, चित्तयात रक्षा यायेवं सुखावह जुइ ॥”

अन बांलाःक खंके थाकूगु धयागु अपुक बांलाःक खंके थाकूगु खः । अति चतुरगु धयागु बांलाःक निपुणगु बा परम सुक्षमगु खः । गन इच्छा दु अन वनीगु धयागु जातआदि वास्ता मयाःसे छु प्राप्त जूगु खः उकी प्यपुना योग्य अयोग्य थाय् खः अन अन वनीगु स्वभावगु खः । चित्तयात रक्षा या मेधावीं धयागु अन्धबाल मूर्ख्या थःगु चित्तयात रक्षा यायेगु समर्थ दइमखु, चित्तया

वशय् वनाः हे नाश जुइ । मेधावी पण्डितं जक चित्तयात रक्षा याये फइ,
उकिं छ नं चित्त हे जक रक्षाया । थव चित्तयात रक्षा यायेवं सुखावह जुइ,
मार्गफलनिर्वाणसुख प्राप्त जुइ ।

४. सङ्करक्षितया भिंचा स्थविर

श्रावस्तिइ

३७. दूरज्ञमं एकचरै०, असरीरं गुहासयं।
ये चित्तं संयमेस्सन्ति, मोक्खन्ति मारबन्धना॥

३७. दूरज्ञममेकचरमशरीरं गुहाशयम् ।
ये चित्तं संयस्यन्ति मोक्ष्यन्ते मारबन्धनात् ॥५॥

३७. “तापाक वनीगु छक जक उत्पन्न जुइगु, रूप मदुगु तुगःगुफाय् च्वनीगु ।
गुपिंसं चित्तयात संयम याइ, मुक्त जुइ मार बन्धनं ॥”

अन तापाक वनीगु धयागु चित्त, माकचिया जालं थे पूर्वदिशादि थासं
वये वनेगु यायेगु धयागु मदु, तापाक च्वंगु आरम्मणयात ग्रहण याइगुलिं
तापाक वनीगु धयागु जुल । न्हयगू च्यागू मिलेजुया छकलं क्रमबद्धरूपं छां हे
क्षणय् उत्पन्न जुइगु क्षमता मदु । उत्पन्न जुइबले छां छां हे जक चित्त
उत्पन्न जुइ, उगु निरोध जुइवं हानं छां छां हे जक उत्पन्न जुइगुलिं छक
जक उत्पन्न जुइगु (एकचर) धयागु जुल । चित्तया शरीराकार बा वचूगु
रंगादि प्रकारं वर्णभेद मदुगुलिं रूप मदूगु धयागु नां जुल । गुफाय् च्वनीगु
धयागु चर्तुमहाभौतिक गुफा खः, थव हृदयरूपया आधारं प्रवृत जुइगुलिं गुफाय्
च्वनीगु धयागु जुल । गुपिंसं चित्तयात धयागु सुं गुम्ह पुरुषपिंसं बा मिसापिंसं
बा गृहस्थीपिंसं बा प्रव्रजितपिंसं उत्पन्न मजूनिगु क्लेशयात उत्पन्न मजुइकुसे
स्मृति मदयक उत्पन्न जगू क्लेशयात त्याग यानाः चित्तयात संयम याइ, संवर
याइ व विक्षिप्त याइमखु । मुक्त जुइ मार बन्धनं धयागु थुपिं फुक्क
क्लेशबन्धनया अभावं मार बन्धन धयागु त्रिभूमिकवृत्तं मुक्त जुइ ।

५. चित्तहत्थ स्थविर

श्रावस्तिइ

३८. अनवडितचित्तस्स, सद्ब्रम्मं अविजानतो।
परिप्लवपुत्सादस्स, पञ्जा न परिपूरति॥

^{२०} एकचरं (क०)

३८. अनवस्थितचित्तस्य सद्वर्ममविजानतः ।
परिप्लवप्रसादस्य प्रज्ञा न परिपूर्यते ॥६॥

३८. “चित्त थाते मलाम्हसिया, सद्वर्मयात मस्यूम्हसित ।
प्रसन्नता मदुम्हसित, प्रज्ञा परीपूर्ण जुइमखु ॥

३९. अनवस्थुतचित्तस्य, अनन्वाहतचेतसो ।
पुञ्जपापप्रहीनस्स, नत्थि जाग्रतो भयं ॥

३९. अनवस्थुतचित्तस्य अनन्वाहतचेतसः ।
पुण्यपापप्रहीणस्य नास्ति जाग्रतो भयम् ॥७॥

३९. “अनासक्त चित्तम्हसित, अप्रतिहत चित्तम्हसित ।
पुण्य व पाप नाशजूम्हसित, मदु जागृतम्हसित भय ।”

अन चित्त थाते मलाम्हसिया धयागु थ्व चित्त धयागु सुया नं निरन्तरता बा स्थिर मदु । गुम्ह व्यक्तिं सलम्हय् तयातःगु भुयूफसि थें, मँ द्वैय् स्वथना तःगु कथि थें, सँ मदुगु छैने तयातःगु कदम्बस्वां थें गनं नं थातं च्चवनीमखु, गुबलें बुद्ध्या श्रावक जुइ, गुबलें आजीवक (नांगा साधु), गुबलें निगण्ठ, गुबलें तपस्वी जुइ । थुजाम्ह व्यक्ति चित्त थाते मलाम्ह खः । उम्ह चित्त थाते मलाम्हसिया । सद्वर्मयात मस्यूम्हसित धयागु सप्ततिस बोधिपक्षीयधर्म भेदगु थ्व सद्वर्म मस्यूम्हसित भतिचा जक श्रद्धाया कारणं बा ल्यौपुगु श्रद्धाया कारणं बा प्रसन्नता मदुम्हसित कामावचर रूपावचरादि भेदगु प्रज्ञा परीपूर्ण जुइमखु । कामावचर हे पूर्ण मजूम्हसित गनं रूपावचर अरूपावचर व लोकोत्तर प्रज्ञा परिपूर्ण जुइ धकाः क्यनातःगु खः । अनासक्त चित्तम्हसित धयागु रागं अन्तगु चित्तम्हसित धा:गु खः । अप्रतिहत चित्तम्हसित धयागु “प्रतिहत चित्तम्ह भःज्यन”^{२१} धकाः वःगु थासय् दोषं चित्तयात प्रहार याःगु भावयात धा:गु खः, थन दोषं अप्रतिहत चित्तम्हसित धयागु अर्थ खः । अप्रतिहत चित्तम्हसित धयागु यंगूमार्ग पुण्य नाशम्ह व पाप नाशम्ह क्षीणास्वव खः । मदु जागृतम्हसित भय धयागु क्षीणास्ववम्हसिया जागृतया कारणं अभयभाव कनातःगु थें खः । उम्ह श्रद्धादि न्यागू जागृतधर्म युक्तम्ह जुया

^{२१} (दी० नि�० ३.३१९; विभ० ९४१; म० नि�० १.१८५)

जागृतम्ह धाःगु खः । उकिं वया जागृत जूसां जागृत मजूसां क्लेशभय मदु,
क्लेशत लिहौवइ मखुगु कारणं यानाः खः । न उगु क्लेशत वया ल्यूल्यू वइ,
उगु उगु मार्गद्वारा नाश जुइ धुंकूगु क्लेशत हानं लिहौवइ मखुगु कारणं यानाः
खः । उकिं थथे धयातल – “सोतापत्तिमार्गद्वारा गुगु क्लेशत नाश जुल, इपि
क्लेशत हानं लिहौ वइमखु, प्रतिगमन जुइमखु, लिज्यां वइमखु, सकृदागामि,
अनागामि व अर्हतमार्गद्वारा गुगु क्लेशत नाश जुल, इपि क्लेशत हानं लिहौ
वइमखु, प्रतिगमन जुइमखु, लिज्यां वइमखु ।”^{२२}

६. न्यासः भिक्षुपि

श्रावस्तिइ

४०. कुम्भोपमं कायमिमं विदित्वा, नगरोपमं चित्तमिदं टपेत्वा ।
योधेथ मारं पञ्जावुधेन, जितञ्च रक्खे अनिवेसनो सिया ॥

४०. कुम्भोपमं कायमिमं विदित्वा, नगरोपमं चित्तमिदं स्थापयित्वा ।
युध्येत मारं पञ्जायुधेन जितं, च रक्षेदनिवेशनः स्यात् ॥८॥

४०. “गोपचा थें खः शरीर थव धकाः सिइका,
नगर समान थव चित्तयात तयाः ।
युद्ध या मारनापं प्रज्ञाशस्त्रद्वारा,
त्याका रक्षा यानाः अनासत्त जुया च्वं ॥”

अन गोपचा थें खः धयागु निर्बल व दुर्बलगु, अनियतकालिक व
अकालिकगु थव सें आदि समूह धयागु म्हं (शरीर) गोपचा थें, कुम्हाया थल थें
धयागुयात सिइका । नगर समान थव चित्तयात तयाः धयागु शहरय् धयागु
पिने स्थिर जुइ, बांलाःक सुरक्षितगु पखालं चाःह्येका धवाखा अट्टालिं युक्तगु
जुइ, दुने सुविभाजित प्यकालं ल्वानाच्चवंथाय् पसःत दइ, अन “लुटेयाये” धकाः
पिनेच्वंपिं खुँत वया दुहाँ वये मफया, पर्वतं पनातगु थें जुया लिहौवनी, थथे हे
पणिडत कुलपुत्रं थःगु विपश्यना चित्तयात स्थिर यानाः (क्वातुका) नगरसमान
यानाः तयाः नगरय् च्वनाः छगु धारगु नाना प्रकारया शस्त्रं खुँ पुचःयात थें
विपश्यनामय व आर्यमार्गमय प्रज्ञाशस्त्रं उगु उगु मार्गद्वारा नाश यायेमाःगु
क्लेशमारयात चिइका उगु उगु क्लेशमार नापं युद्ध या बा प्रहार या धयागु

^{२२} (चूलनि० मेत्तगूमाणवपुच्छानिदेस २७)

अर्थ खः । त्याका रक्षायानाः ध्यागु त्यागु व उत्पन्नं जूगु तरुणं विपश्यनायात आवास अनुकूल, ऋतु अनुकूल, भोजन अनुकूल, पुद्गल अनुकूल व धर्मश्रवण अनुकूलादि सेवन यायां बिच्य बिच्य ध्यानं समापत्तिइ च्वनाः अनं दनाः शुद्धचित्तं संस्कारय् सम्मर्शनं (विचार, समीक्षण) यायां रक्षा यायेमाः ।

अनासत्त जुया च्वं ध्यागु आलय रहित जुया च्वं धाःगु खः । गथे योद्धा (सैनिक) ध्याम्हं संग्राम भूमिइ सेनागढ दयेका शत्रुतनापं ल्वाल्वां पित्यासां, प्याचासां कवच छ्वासुसां बा शस्त्रत कुतुंवःसां सेनागढय् दुहाँवनाः विश्राम कया नयाः त्वनाः कवचं पुनाः शस्त्र ज्वनाः हानं पिहाँवया युद्ध यायां परसेनायात मर्दन याइ, मत्यागुयात त्याकी, त्यागुयात रक्षा याइ । वं यदि सेनागढय् च्वनाः थथे विश्राम यायां उकी स्वाद कयाच्वन धाःसा, राज्य मेपिनिगु ल्हाःतय् लाकी, थथे हे भिकुं प्राप्त जूगु तरुणं विपश्यनायात हानं हानं ध्यानं समापत्तिइ च्वनाः अनं दनाः शुद्धचित्तं संस्कारय् सम्मर्शन यायां रक्षा यायेफइ, च्वय्या मार्गफल प्रतिलाभद्वारा क्लेशमारयात त्याकी । यदि वं समापत्तिइ हे जक स्वाद कयाच्वन धाःसा, शुद्धचित्तं हानं हानं संस्कारय् सम्मर्शन याये फइमखु, मार्गफल तं प्राप्त याये फइमखु । उकिं रक्षा यायेमाःगुयात रक्षायायां अनासत्त जुयाच्वं, ध्यानयात छँ यानाः अनं च्वनाः च्वनेमते, आलय दयेके मते ध्यागु अर्थ खः ।

७. म्ह ध्वगगीम्ह तिष्ठस्थविर

श्रावस्तिइ

४१. अचिरं वतयं कायो, पथविं अधिसेस्तति ।
छुद्धो अपेतविज्ञाणो, निरत्थं कलिङ्गरं ॥

४२. अचिरं वतायं कायः पृथ्वीमधिशेष्यते ।
क्षुद्रोऽपेतविज्ञानो निरर्थमिव कलिङ्गरम् ॥१॥

४३. “ताकाल मदुवं धाथें थव शरीर, पृथ्वीलय् गोतुलिइ ।
विज्ञान मदया खाली जुया, ज्या ख्यलेमदुगु भ्वाभःगु सिँगः थें ॥”

अन ताकाल मदुवं धाथें ध्यागु भिक्षु ताःई मदुवं हे थव शरीर भूमिइ गोतुलिइ, थव प्राकृतिकरूपं द्यने थें गोतुलिइगु (द्यनिगु) जुया पृथ्वी च्वय् गोतुलिइ (थसपाइ) । खाली जुया ध्यागु खेरवंगु खः, विज्ञान मदुगुलिं यानाः

शुन्य (खाली) जुया गोतुलिइ धकाः केनातःगु खः । थथे छाय् ले ? ज्या
छ्यलेमदुगु भ्वाभःगु सिँगः थें ध्यागु निरर्थकारगु व निरर्थकगु सिँया टुक्रा थें
खः । सिँ माःपि मनूत जङ्गलय् दुहाँवनाः ततःप्यंगु कथं व चाःतुगु कथं
त्वाल्हाना सिँत मुंका काइ, ल्यं दुगु भ्वाःभगु, ध्वगरीगु व गथःमिखा दुगु
त्वाल्हाना अन है वाँछ्ववइ । मेपिं सिं माःपि वया: उगु वाँछ्वयातःगु काइपिं
दइमखु, थःपिन्त ज्याखेले दुगु जक स्वया: काइ, मेगु पृथ्वीलय् है लानाच्वनी ।
उगु सिं उगुं थुगुं उपायद्वारा खाताया तुति, लकां बा त्वाकः दय्केत जिइफु ।
थव थःगु शरीरया स्वीनिगू अवयवत मध्ये छगू नं खाता व तुति आदिकथं बा
मेगु ज्याख्यले दइगुकथं कायेगु ध्यागु मदु, केवल निरर्थक भ्वाःभगु सिँवः थें
जाःगु थव शरीर विज्ञान मदया गुलिचा मदुवं है पृथ्वीलय् गोतुलिइ ।

८. नन्दगोपालक

कोसलजनपदय्

४२. दिसो दिसं यं तं कविरा, वेरी वा पन वेरिनं ।
मिच्छापणिहितं चित्तं, पापियो नं ततो करे ॥

४२. द्विट् द्विषं यत् कुर्याद् वैरी वा पुनर्वैरिणम् ।
मिथ्या प्रणिहितं चित्तं पापीयासमेनं ततः कुर्यात् ॥१०॥

४२. शत्रुं शत्रुयात गुगु याइगु खः, वैरीं वैरीयात याइगु खः ।
मिथ्याधारणां युक्तगु चित्तं, पापत वयासिबे अप्वः याइ ॥”

अन शत्रुं शत्रुयात ध्यागु खुं खुँयात खः । “खनाः” धकाः ब्वनीगु खः ।
गुगु याइगु खः ध्यागु गुगु वयात अहित याइगु खः । निगूगु पदय् नं थव है
नियम खः । थथे ध्यातःगु जुयाच्वन - छम्हं मेम्ह मित्रद्रोही खुं काय्, कला,
बुं, वस्तु, सा, मे आदि स्यंकीबले गुम्हसिया स्यंगु खः, वं नं अथे है थःगुप्रति
स्यंकूम्ह खुं खनाः, वैरीयात छुं गुगुं कारणं पुलांगु वैरभावयात खनाः थःगु
कठोरता व कूरताया कारणं गुगु वयात यानाः नाश याइगु खः, काय्
कलापिन्त पीडा बिइगु खः, बुं आदि नाश याइगु खः, वया ज्यान काइगु खः,
भिगू अकुशल कर्मपथय् मिथ्यारूपं च्वनाच्वंगु मिथ्याधारणां युक्तगु चित्तं
पापत वयासिबे अप्वः याइ, उम्ह पुरुषयात वयासिबे अप्वः पापत याइ । च्वय्
धया वयागु कथं, शत्रुं शत्रुयात बा वैरीं वैरीयात याइगु खः उगु थव जन्मय्
जक दुःख उत्पन्न याइगु, ज्यान काइगु जुइ । थव अकुशल कर्मपथय् मिथ्यारूपं

लानाच्वंगु चित्तं थव हे जन्मय् विनाश भावय् थंका बिइ, थःत लाखौं जन्मतक प्यंग् अपाय भूमिइ वाँछ्वयेका छ्यंतक नै थस्वय् फइमखु ।

९. सोरेण्य स्थविर

श्रावस्तिइ जेतवनय्

४३. न तं माता पिता कथिरा, अज्जे वापि च जातका ।
तम्मापणिहितं चित्तं, सेव्यसो नं ततो करे ॥

४३. न तन्मातापितरौ कुर्यातामन्ये चापि च ज्ञातिकाः ।
सम्यक् प्रणिहितं चित्तं श्रेयासमेनं ततः कुर्यात् ॥११॥

४३. “न उगुयात माँबौं नं यायेफु, मेपिं नं सुं नं थःथितिपिंसं ।
सम्यक् धारणां युक्तगु चित्तं, वयासिबे अप्वः हित याइ ॥”

अन न उगुयात धयागु उगु कारणयात न माँनं याइ, न त बौनं बा
मेपिं थःथितिपिं सुनानं याये फइमखु । सम्यक् धारणां युक्तगु धयागु भिगू
कुशलकर्मपथय् सम्यकरूपं स्थितगु खः । वयासिबे अप्वः हित याइ धयागु उगु
स्वया अधिक हित वयात उत्तमकथं उत्तरोत्तर हित याइ, यानाच्वन धयागु अर्थ
खः । माँबौपिनि कायूपिन्त धनसम्पत्ति बिइबले छगू हे जक जन्मय् ज्या मयाःसे
सुखं जीविका हनेत धनसम्पत्ति बिइफइ । विशाखाया माँबौपिं न्हापां महाधनी
व महान् भोगसम्पत्ति दुपिं खः, वयात छगू हे जन्म सुखं जीविका यायेत
धनसम्पत्ति बिल । प्यंग् द्विपय् चक्रवर्ति श्रीसम्पत्ति कायूपिन्त बिइफुपिं (समर्थवानपिं) माँबौपिं धयापिं मदु, दिव्यसम्पत्ति बा प्रथमध्यानादि सम्पत्ति बा
लोकोत्तर सम्पत्ति बिइफुपिनिगु खँ हे छुं मदु !, सम्यक् धारणां युक्तगु चित्तं
थुपिं फुकं सम्पत्ति बिइफु । उकिं धयातःगु “वयासिबे अप्वः हित याइ ।”

चित्तवर्गवर्णन क्वचाल ।

स्वंगूगु वर्ग क्वचाल ।

४. पुष्पवर्ग

१. पृथ्वीया खँ्य् युक्तपि न्यासः भिक्षुपि

श्रावस्तिइ

४४. को इम^{३३} पथविं विचेस्सति^{३४}, यमलोकञ्च इमं सदेवकं।
को धर्मपदं सुदेशितं, कुशलो पुष्फमिव पचेस्सति^{३५} ॥

४४. क इमां पृथिवीं विजेष्यति यमलोकं चेमं सदेवकम् ।
को धर्मपदं सुदेशितं कुशलः पुष्पमिव प्रचेष्यति ॥१॥

४४. “सुनां थव पृथ्वीयात सिइकी, यमलोक व थव देवलोक सहितयात ।
सुनां सुदेशित धर्मपदयात, कुशलम्हसिनं स्वाँयात थे मुनी ॥

४५. सेखो पथविं विचेस्सति, यमलोकञ्च इमं सदेवकं।
सेखो धर्मपदं सुदेशितं, कुशलो पुष्फमिव पचेस्सति ॥

४५. शैक्षः पृथिवीं विजेष्यति यमलोकञ्चेमं सदेवकम् ।
शैक्षो धर्मपदं सुदेशितं कुशलः पुष्पमिव प्रचेष्यति ॥२॥

४५. “शैक्षं थव पृथ्वीयात सिइकी, यमलोक व थव देवलोक सहितयात ।
शैक्षं सुदेशित धर्मपदयात, कुशलम्हसिनं स्वाँयात थे मुनी ॥

अन सुनां थव धयागु सुनां थव थःगु शरीर धयागु पृथ्वीयात । सिइकी
धयागु थःगु ज्ञानं सिइकी, थुइकी, थुइका काइ, साक्षात्कार याइ धयागु अर्थ
खः । यमलोक व धयागु प्यता प्रकारया अपायभूमि खः । थव देवलोक
सहितयात धयागु थव मनुष्यलोक व देवलोक सहितयात सुनां सिइकी, थुइकी,
थुइका काइ साक्षात्कार याइ धका न्यंगु खः । सुनां सुदेशित धर्मपदयात धयागु
यथार्थकथं कना बिज्याःगु सुदेशित स्वीन्हयगू बोधिपक्षीयधर्म धयागु धर्मपदयात
कुशलम्ह मालाकारं स्वाँयात सिइकी थे सुनां अवबोध याइ, सिइकी थुइकी
परीक्षण याइ, थुइका काइ, साक्षात्कार याइ धयागु अर्थ खः । शैक्ष धयागु

^{३३} कोमं (क०)

^{३४} विचेस्सति (सी० स्या० रो०)

^{३५} पुष्फमिवप्यचेस्सति (क०)

अधिचित्तशिक्षा, अधिसमाधि व अधिप्रज्ञाशिक्षा धकाः थुपि स्वंगू शिक्षायात् सयेका सोतपत्तिमार्गार्थं आदि यानाः गुबलेतक अर्हतमार्गार्थं न्हयगु प्रकारया शैक्षं थव शरीर धयागु पृथ्वीयात् अर्हतमार्गं अले छन्दरागयात् प्रहीण यानाः अवबोध यानाः सिइकी थुइका काइ व साक्षात्कार याइ । यमलोक व धयागु उपर्युक्त उगु यमलोक व थव मनुष्यलोकसहित सदेवकयात् उगुलिं हे अवबोध याइ, सिइकी, थुइकी, थुइका काइ व साक्षात्कार याइ । शैक्ष धयागु उगु हे न्हयता प्रकारया शैक्ष खः, गथे कुशलम्ह मालाकारं पुष्टारामय् दुहाँवनाः मुखु चिंगु, किलं नःगु, गंगु व गथः दुगु स्वाँत त्वःता बालागु बालाक हृवयाच्वंगु जक स्वाँत मुंकी, थथे हे थव बालाक कनातगु, सुनिर्दिष्ट बोधिपक्षीय धर्मपदयात् प्रज्ञां अवबोध याइ सिइकी परीक्षणयाइ थुइका काइ साक्षात्कार याइ धकाः शास्तां थःम्हं हे न्ह्यसः बिया बिज्यात् ।

२. मृगतृष्णाकर्मस्थानिक स्थविर

श्रावस्तिइ

४६. फेणूपमं कायमिमं विदित्वा, मरीचिधर्मं अभिसम्भुधानो ।
छेत्वान मारस्त पुषुप्फकानि२६, अदस्तनं मृत्युराजस्त गच्छे ॥

४६. फेनोपमं कायमिमं विदित्वा मरीचिधर्ममभिसम्भोधमानः ।
छित्वा मारस्य प्रपुष्यकाणि अदर्शनं मृत्युराजस्य गच्छेत् ॥३॥

४६. “लः प्वप्वःचा थें थव शरीरयात् सिइका, मृगतृष्णायात् थें थुइका ।
त्वाथला मारया चक्रयात् मृत्युराजं खने मदयेक हुँ ॥”

अन लः प्वप्वःचा थें धयागु थव सँ आदि समूह धयागु म्हयात् बःमलागु दुर्वलगु अनिश्चित अनियमितगुकथं प्वप्वःचा थें जक खः धकाः सिइका । मृगतृष्णायात् थें धयागु गथे मृगतृष्णायात् तापाकच्वंगु लःयारूप थें काइगु खः, लिक्क थ्यनेवं खालीगु तुच्छगु जुया मकाइगु खः, थथे हे क्षणिकगु उगु प्रत्युप्रस्थानकथं थव शरीर नं मृगतृष्णा थें थुइकेगु सिइकेगु, अवबोध जुइगु धयागु अर्थ खः । मारया चक्रयात् धयागु मारया चक्र धका कयातगु त्रिभूमिक वृत्तयात् आर्यमार्गद्वारा त्वाल्हाना क्षीणाश्रवपिं भिक्षुपि मृत्युराजं खने मदुगु अविषय्यगु अमृत महानिर्वाणय् हुँ धयागु अर्थ खः ।

२६ सपुष्फकानि (टीका)

४७. पुष्टानि हेव पचिनन्तं, व्यासत्तमनसै^{१०} नरं।
सुतं ग्रामं महोधोव, मन्त्रु आदाय गच्छति॥

४७. पुष्टाणि ह्येव प्रचिन्वन्तं व्यासत्तमनसं नरम् ।
सुप्तं ग्रामं महोध इव मृत्युरादाय गच्छति ॥४॥

४७. “स्वाँयात मालाच्वंम्ह, आसत्त जुयाच्वंम्ह (अतृप्तम्ह) मनूयात धाथे ।
गामय् द्यनाच्वंपित्त महान् खुसि बालं थें, मृत्युराजं ज्वना: यंकिइ ॥”

अन आसत्त जुयाच्वंम्ह (अतृप्तम्ह) मनूयात धयागु प्राप्त जूसां मजूसां आसत्त जुयाच्वम्ह खः । थथे थव धयातःगु जुयाच्वन - गथे मालाकारं पुष्टारामय् दुहाँवनाः: “स्वाँत थवये” धकाः: अनं स्वाँत कया मेमेगु स्वाँमाय् इच्छा यानाः: फुक्क पुष्टारामय् मन छवइ, “उखेंथुखें स्वाँत खाये” धकाः: अन स्वाँत मथवसे मेथाय् मन छवइ, उगु हे स्वाँमाय् स्वाँ थवःथवं प्रमाद जुइ, थथे हे गुलिं पुष्टाराम समानगु पञ्चकामगुणया दथुइ कवहाँ वनाः: न्त्याइपुगु रूप प्राप्त जुया न्त्याइपुगु शब्द, गन्ध, रस व स्पर्शमध्ये मेमेगु इच्छा याइ । अले मेम्हं इपि मध्ये मेगु हे प्राप्त यानाः: मेगु इच्छा याइ, रूप हे जक प्राप्त जुइवं मेगु इच्छा मयाःसे उगु हे स्वाद काइ, शब्दादी मध्ये तं मेगु हे स्वाद काइ । थुकथं हे सा, मे, दासि, दास, बुँ, वस्तु, गाँ, निगम जनपदादी तं खः, प्रव्रजितपिति जक परिवेण, विहार, पात्र, चीवरादिइ खः, थथे पञ्चकामगुणरूपी स्वाँत हे थवःथवं प्राप्त जूसां मजूसां कामभोगय् आसत्त मन जुयाच्वंम्ह मनू खः । गामय् द्यनाच्वंपित्त धयागु गाँमय् छेंया अंगः आदिइ द्यनेवं द्यनागु धयागु जुइमखु, थः न्त्ययःवयेका प्रमादी जुयाच्वंगुयात कया धयातःगु खः । थथे द्यनाच्वंगु गामय् निगू स्वंगू योजन हाक दुगु महान् खुसिबा थें जुया मृत्युं ब्वनाः: यंकी । गथे उगु महान् खुसिबालं स्त्री, पुरुष, सा, मे व खात आदि छुं नं मल्यंकूसे फुक्क उगु गाँयात समुन्द्रय् थ्यंक चुइके यनाः: न्या व काबलेतय्सं तद्गु जुइ, थथे हे आसत्त मनम्ह मनूयात मृत्युं ज्वनाः: जीवित इन्द्रिययात त्वाल्हानाः: प्यंगू अपायरूपी समुन्द्रय् कवफाइ ।

^{१०} व्यासत्तमानसं (क०)

४. पतिपूजिका कुमारी

श्रावस्तिइ

४८. पुष्फानि हेव पचिनन्तं व्यासत्तमनसं नरं।
अतितज्जेव कामेषु, अन्तको कुरुते वसं॥

४९. पुष्टाणि द्वयेव प्रचिन्वन्तं व्यासत्तमनसं नरम्।
अतृप्तमेव कामेषु अन्तकः कुरुते वशम् ॥५॥

५०. “स्वाँयात मालाच्चवंह, आसत्त मन जुयाच्चवंह मनूयात धाथे।
कामय् अतृप्त जुइकं है, अन्तकं थःगु वशय् तइ ॥”

अन स्वाँयात मालाच्चवंह धयागु पुष्टारामय् मालाकारं नाना प्रकारया
स्वाँत थें थःलिसे स्वापु दुगु व सामान वस्तुलिसे स्वापु दुगु कामगुणरूपी स्वाँत
थवयाच्चवनीगु खः । आसत्त मन जुयाच्चवंह मनूयात धाथे धयागु प्राप्त मज्गु
वस्तुयात प्रार्थनाकथं व प्राप्त जगु वस्तुयात धृणाकथं थीथीकथंया आसत्त मन
खः । कामय् अतृप्त जुइकं है धयागु वस्तुकाम व क्लेशकामय् माला:, प्रतिलाभ
याना:, परिभोग याना: व स्वथना: न अतृप्त जुइगु खः । अन्तकं थःगु वशय्
तइ धयागु मरण धयागु अन्तकं ख्वयेक ख्वयेक विलाप यायेक यायेक ज्वना:
यंकाः थःगु वशय् तइ धयागु अर्थ खः ।

५. नुगःस्याह्म कोसिय सेठ

श्रावस्तिइ

४९. यथापि भमरो पुष्फं, वर्णगन्धमहेठयं।
पलेति रसमादाय, एवं ग्रामे मुनी घरे॥

४९. यथापि भ्रमरः पुष्टं वर्णगन्धमहेठमानः ।
पलायते रसमादाय एवं ग्रामे मुनिश्चरेत् ॥६॥

४९. “गथे भमःनं स्वाँयात, वर्ण व गन्धयात मस्यंकूसे ।
ब्वयावनी रसयात कया, थथे ग्रामय् मुनीत विचरण यायेमाः ॥”

अन भमःनं धयागु गुपिं कस्ति दयेकिपि हात खः । स्वाँयात धयागु
पुष्टारामय् चाःहच्छृं स्वाँयात व वर्णयात मस्यंकूसे, विनाश मयाःसे जुयाच्चवनी
धयागु अर्थ खः । ब्वयावनी धयागु थथे विचरण यानाजुया गुलि यः उलि रस

त्वनाः मेगु नं कस्ति दयेकेत ज्वनाः ब्वयावनी, थथे वं गुँइ दुने दुने चाहिला:
 छगु सिमा प्वालय् उगु स्वाँया धू ल्वाकःज्यागु रस तयाः छसिंकथं मधुरगु रसं
 कस्ति दयेकाच्चनी, व हा पुष्टारामय् ब्वयाः जूसां नं स्वाँ बा वर्ण कम जुइमखु
 (मदया वनीमखु), अले फुकं हे प्राकृतिकरूपं बांलानाच्चनी (जुयाच्चनी) । थथे
 गामय् मुनीत जुइमा धयागु थथे शैक्ष्य अशैक्ष्यरूपं फरकपि अनागारिय मुनि
 कुलया परम्पराकथं गामय् भिक्षा ग्रहण यानाः जुयाच्चनी धयागु अर्थ खः ।
 वया गामय् विचरण याःगु कारणं कुलतय् श्रद्धाया हानी बा भोगसम्पत्तिया
 हानी जुइमखु । श्रद्धा व भोगसम्पत्ति नं न्हापा थें हे प्राकृतिकरूपं दयाच्चनी ।
 थथे विचरण यानाजुया व पिहाँवनाः शैक्ष्यमुनि उबले पिने गाँमय् लः दुगूथासय्
 संघाटि लाया फयेतुना मिखा ल्हवयेगु, घाःयात तोपुइगु व पुत्रमांसादी
 उपमाकथं बिच्चाः याना (प्रत्येवक्षण यानाः) भिक्षान्त नयाः उजागु गुँइ दुहौं
 वनाः आध्यात्मिक कर्मस्थान भावनायात सम्मर्शन यानाः प्यंग् मार्ग, प्यंग्
 श्रामण्यफलयात हस्तगत (स्वाधीन) हे याइ । अशैक्ष्यमुनि जक दृष्टधर्म
 सुखविहारीकथं विहार यानाच्चनी । थव उम्ह भिक्षुया भमः नं थें कस्ति
 दयेकिगु थें धकाः सिइकेमाः । थन क्षीणास्त्रवयात अभिप्राय खः ।

६. पावेष्यकाजीव

श्रावस्तइ

५०. न परेषं विलोमानि, न परेषं कताकतं ।
 अत्तनोव अवेक्षेय, कतानि अकतानि च ॥

५०. न परेषां विलोमानि न परेषां कृताकृतम् ।
 आत्मन एव अवेक्षेत कृतान्यकृतानि च ॥७॥

५०. “मेपिनिगु स्वयेमते, मेपिनिसं याःगु व मयाःगु नं ।
 थःगु हे जक स्वः, यानाःगु व मयानाःगु ॥”

अन मेपिनिगु स्वयेमत धयागु मेपिनिगु विरोधाभास, छाःगु वचन व
 मर्मच्छेदक खँय् ध्यान तयेमते । मेपिनिसं याःगु व मयाःगु नं धयागु “फलनाम्ह
 उपासक श्रद्धा मदुम्ह खः, अप्रसन्नम्ह खः, वया छँनं छचतंचा भिक्षादि नं
 मब्यु, सलाक भोजनादी नं मब्यु, चीवरादि प्रत्यय दान बिइगु नं थवया मदु,
 अथे हे फलनाम्ह उपासिका श्रद्धा मदुम्ह खः, अप्रसन्नम्ह खः, वया छँनं
 छचतंचा भिक्षादि नं मब्यु, सलाक भोजनादी नं मब्यु, चीवरादि प्रत्यय दान

बिङु नं थवया मदु, अथे हे फलनाम्ह भिक्षु श्रद्धा मदुम्ह खः, अप्रसन्नम्ह खः, उपाध्याय व्रत (नियम) पूमवंम्ह खः, आचार्य व्रत पूमवंम्ह खः, आगन्तुक व्रत पूमवंम्ह खः, गमिक व्रत पूमवंम्ह खः, चैत्याङ्ग व्रत पूमवंम्ह खः, उपेसथागार व्रत पूमवंम्ह खः, भोजनशालाया व्रत पूमवंम्ह खः, स्नानरगृहया व्रत पूमवंम्ह खः, त थवया छुं धुताङ्ग दु न थवया ध्यान भावना यायेगुलि भतिचा उत्साह दु” धकाः थथे मेपिंसं यात बा मयात धकाः स्वये मज्यु । थःगु हे जक स्वः धयागु “गुकथं जिगु चान्हि फुना वनाच्वन धकाः प्रव्रजितपिंसं न्हिथं प्रतिवेक्षणा यायेमा:”^{१८} धकाः थव ओवादयात अनुस्मरण यायां श्रद्धां प्रव्रजित जूम्ह कुलपुत्रं “छु जिं ‘अनित्य, दुःख व अनात्मा’ धकाः त्रिलक्षणयात तयाः ध्यान योगया ज्या याये फुला, मफु ला ?” धकाः थथे थःम्हं यानाःगु व मयानाःगु जक स्व ।

७. छत्पाणि उपासक

श्रावस्तिइ

५१. यथापि सचिरं पुष्टं, वर्णवन्तं अगन्धकं ।
एवं सुभासिता वाचा, अफला होति अकुब्बतो ॥

५२. यथापि रुचिरं पुष्टं वर्णवदगन्धकम् ।
एवं सुभासिता वाग् अफला भवत्यकुर्वतः ॥८॥

५३. “गथेकि बालागु स्वाँ, वर्ण युक्तगु नस्वाःमवगु खः ।
थथे सुभाषित वचन, निष्कल जुइ मछ्यलेवं ॥

५४. यथापि रुचिरं पुष्टं, वर्णवन्तं सुगन्धकं^{१९} ।
एवं सुभासिता वाचा, सफला होति कुब्बतो^{२०} ॥

५५. यथापि रुचिरं पुष्टं वर्णवत् सगन्धकम् ।
एवं सुभाषिता वाक् सफला भवति कुर्वतः ॥९॥

५६. “गथेकि बालागु स्वाँ, वर्ण युक्तगु नस्वाःवगु खः ।
थथे सुभाषित वचन, सफल जुइ छ्यलेवं ॥”

^{१८} (अ० नि० १०.४८)

^{१९} सगन्धकं (सी० स्या० कं० रो०)

^{२०} सकुब्बतो (सी० रो०), पकुब्बतो (सी० अड०), सुकुब्बतो (स्या० कं०)

अन बांलागु धयागु शोभायमानगु । वर्ण युक्तगु धयागु वर्णाकारं सम्पन्नगु, नस्वाःमवगु धयागु सुगन्ध मदुगु पारिभद्रक, गिरिकर्णिक व जयसुमन स्वाँ थें जाःगु । थथे सुभाषित वचन धयागु - सुभाषित वचन धयागु बुद्धवचन त्रिपिटक खः । उगु वर्णाकारं सम्पन्नगु नस्वाःमवगु स्वाँ थें खः । गथे नस्वाःमवगु स्वाँयात सुनां नं छुनातल धाःसा, वया शरीरय् सुगन्ध बास वइमखु, थथे है थ्व वचनयात नं सुनां नं सत्कारपूर्वक श्रवणादिकथं बांलाक आचरण याइमखु, वया सत्कारपूर्वक बांलाक आचरण मयागुलिं व गुगु यायेमाःगु खः, उगु मयायेवं श्रुतगन्ध, वाक्गन्ध व प्रतिपतिगन्ध दइमखु, असफल जुइ । उकिं धयातःगु - “थथे सुभाषित वचन, निष्फल जुइ मछ्यलेवं” । नस्वाःवगु धयागु चम्पक, वचुगु पलेस्वाँ आदि खः । थथे धयागु गथे उगु स्वाँ छुइवं शरीरय् बास वइ, थथे बुद्धवचन त्रिपिटक थें जाःगु सुभाषित वचन खः । छ्यलेवं धयागु सुनां सत्कारपूर्वक श्रवणादिकथं अन यायेमाःगु याइ, उगु उम्ह व्यक्तियात फलप्रद जुइ, श्रुतगन्ध, वाक्गन्ध व प्रतिपतिगन्ध दयेवं महान् फल दइ, महान् आनिशंस दइ धयागु अर्थ खः ।

८. विशाखा

श्रावस्तिइ पूर्वारामय्

५३. यथापि पुष्परासिम्हा, कविरा मालागुणे बहू ।
एवं जातेन मच्येन, कर्तव्यं कुशलं बहुं ॥

५३. यथापि पुष्पराशोः कुर्यान्मालागुणान् बहून् ।
एवं जातेन मर्येन कर्तव्यं कुशलं बहु ॥१०॥

५३. “गथेकि स्वाँया द्वं, दयेकी मालात यक्व ।
थथे जन्म व मरणया कारणं, यायेमाः कुशल आपालं ॥”

अन स्वाँया द्वं धयागु नाना प्रकारया स्वाँया द्वं खः । दयेकी धयागु याइगु (मा:हनीगु) खः । मालात यक्व धयागु स्वाँप्वः आदि मिलेयानाः भेदकथं दयाच्चवंगु स्वाँमाःत खः । मरणया कारणं धयागु स्वभाविकरूपं सिइतीनीगुलिं “मृत्यु” धकाः दुगु नामं सत्त्वपिंसं चीवरदानादि ब्वःथलातःगु आपालं कुशल यायेमाः । अन स्वाँया द्वं कयातःगु आपालं स्वाँयात क्यनेत खः । यदि भतिचा जक स्वाँत दुगु जूसा, दक्षम्ह मालाकारं यक्व मालात दयेके फइमखु, दक्ष

मखुम्ह ला आपाः स्वाँत् दुसां मदुसां दयेके हे फइमखु । आपालं स्वाँत् दुसा दक्ष व कुशलम्ह मालाकारं यक्व स्वाँमा हनी, थथे हे यदि गुलिसिया श्रद्धा मन्द जुइ, भोगसम्पत्ति जक यक्व दुसां आपालं कुशल पुण्य याये फइमखु, मन्दगु श्रद्धां व भतिचा जकगु धनं छुनं याये फइमखु । तःधंगु श्रद्धां भतिचागु धनं नं कुशल याये फइमखु । तःधंगु श्रद्धां व आपालं धनसम्पत्ति दुसा जक कुशल याये फइ । उजाम्ह विशाखा उपासिका खः । उकीयात कया धयातःगु - “गथेकि स्वाँया द्वं... पूर्वत्... यायेमाः कुशल आपालं ।”

९. आनन्दस्थविर

श्रावस्तिइ

५४. न पुष्टगन्धो पटिवातमेति, न चन्दनं तगरमल्लिका^{३१} ।
सतञ्च गन्धो पटिवातमेति, सब्बा दिसा सप्पुरिसो पवायति ॥

५४. न पुष्टगन्धः प्रतिवातमेति न चन्दनं तगरं मल्लिका वा ।
सतञ्च गन्धः प्रतिवातमेति सर्वा दिशः सत्पुरुषः प्रवाति ॥११॥

५४. “न स्वाँया नस्वाः फ्यवःपाखे वनी,
न चन्दन (श्रीखण्ड), तगर व मल्लिकाया ।
भिंहसिया नस्वाः फ्यवःपाखे वनी, फुक्क दिशाय् सत्पुरुष नस्वाः वइ ॥३२

५५. चन्दनं तगरं वापि, उप्पलं अथ वस्तिकी ।
एतेसं गन्धजातानं, सीलगन्धो अनुत्तरो ॥

५५. चन्दनं चगरं वा पि उप्पलमथ वर्षिकी ।
एतेषां गन्धजातानं शीलगन्धो नुत्तरः ॥१२॥

५५. “चन्दन, तगर व, पलेस्वा अले चमेली स्वाँ खः ।
थुपिनिगु नस्वाःत स्वया, शीलया नस्वाः अनुत्तरगु खः ॥”

अन न स्वाँया नस्वाः धयागु तावतिंस भवनय् पारिच्छत्तक सिमा हाक व ब्याकथं सछिगू योजन दुगु खः, उपि स्वाँतय्गु जः न्येगू योजनतक थिनाच्चवन, नस्वाः सछिगू योजन, व नं फ्यवंपाखे हे जक वनी, फ्यवःपाखे

^{३१} तगरमल्लिका (सी० स्या० कं० रो०)

^{३२} (अ० नि० ३.८०)

च्यालंगुति नं वनेमफु, थुजागु स्वाँया नस्वाः नं फय्वःपाखे वनेमफु । चन्दन
धयागु श्रीखण्डया नस्वाः खः । तगर व मल्लिका धयागु थुपिं नं नस्वाःया है
अभिप्राय खः । सारगन्धतय्गु च्वकाया, ह्याउँगु श्रीखण्डया, तगरया व
मल्लिकाया नं फय्वंपाखे है जक नस्वाः वनी, फय्वःपाखे वनीमखु ।
भिंहसिया नस्वाः धयागु सत्पुरुष बुद्ध, प्रत्यकबुद्ध श्रावकपिनिगु शीलगन्ध
फय्वःपाखे वनी । छु कारणं ? फुक्क दिशाय् सत्पुरुष नस्वाः (बास)
वयाच्वनी, उकिं सत्पुरुष शीलगन्धं फुक्क दिशाय् नं न्यनावनी, उकिं “वया
नस्वाः फय्वःपाखे वनीमखु” धकाः धाये मज्यु । उकिं धयातःगु “फय्वःपाखे
वनी” । चमेली स्वाँ धयागु सुमना जातया स्वाँ खः । थुपिनिगु स्वया धयागु
थुपिं श्रीखण्डादि नस्वाःतय्गु नस्वाः स्वयानं शीलवान् सत्पुरुषपिनिगु शीलगन्ध
है अनुत्तर खः, ज्वःमलागु खः, अद्वितीयगु खः (भागथले मज्यूगु खः) ।

१०. महाकाश्यपस्थविर

वेलुवनय्

५६. अप्पमतो अयं गन्धो, व्यायं तगरचन्दन^{३३} ।
यो च सीलवतं गन्धो, वाति देवेषु उत्तमो ॥

५६. अल्पमात्रोऽयं गन्धो याऽयं तगरचन्दनी ।
यश्च शीलवतां गन्धो वाति देवेषु उत्तमः ॥१३॥

५६. “अल्पमात्र खः थव वास्ना, गुगु थव तगर श्रीखण्डया खः ।
गुगु शीलवानपिनिगु वास्ना खः,
व देवतापिनि दथुइ नं बांलाक वास्ना वयाच्वनी ॥”

अन अल्पमात्र खः धयागु भतिचा जक खः । गुगु शीलवानपिनिगु
वास्ना खः धयागु गुगु शीलवानपिनिगु शीलगन्ध खः, उगु तगर थें व ह्याउँगु
श्रीखण्ड थें भतिचा जक जुइमखु, तःसकं है व्याप्त जुया न्यनाः वनाच्वनी ।
उकिया है कारणं देवतापिनि दथुइ नं बांलाक वास्ना वयाच्वनी धयागु प्रवर
श्रेष्ठजुया देवमनुष्यपिनि दथुइ व फुक्क थासय् नं वास्ना वयाच्वनी, न्यनाः
वनाच्वनी ।

^{३३} यायं तगरचन्दनी (सी० स्या० कं० रो०)

५७. तेसं सम्पन्नसीलानं, अप्यमादविहारिनं।
सम्मदज्जा विमुत्तानं, मारो मग्नं न विन्दति ॥

५८. तेषां सम्पन्नशीलानामप्रमादविहारिणाम् ।
सम्यग्ज्ञाविमुक्तानां मारो मार्गं न विन्दति ॥१४॥

५९. “इपि शीलं सम्पन्न, अप्रमाद विहारीपिनिगु ।
बालाक सिइका विमुक्तपिनिगु, मारं लं लुइके फइमखु ॥”

अन इपि धयागु गथे अप्रतिस्थित विज्ञानं यानाः गोधिक कुलपुत्र परिनिवारण जुल, गुप्ति थथे परिनिवारण जुइ, इपि शीलं सम्पन्न धयागु परिपूर्ण शीलपि खः । अप्रमाद विहारीपिनिगु धयागु स्मृतियात तोमतुसे अप्रमादपूर्वक च्चनाच्चंपि खः । बालाक सिइका “तदङ्गिमुक्ति, विष्कम्भणविमुक्ति, समुच्छेदविमुक्ति, पतिप्रश्रद्धिविमुक्ति व निस्सरणविमुक्ति” धकाः थुपि न्याग् विमुक्तिद्वारा विमुक्तपि खः । मारं लं लुइके फइमखु धयागु थुजापि महाक्षीणाश्रवपिनिगु लं फुक्क बलं माःसां नं मारं वंगु लं लुइके फइमखु, प्राप्त जुइमखु, खनीमखु ।

१२. गरहदिन्न

जेतवनय्

५८. यथा सङ्घारठानस्मि^{३४}, उज्जितस्मि महापथे ।
पदुमं तथ जायेथ, सुचिगन्धं मनोरमं ॥

५९. यथा सङ्घारधाने उज्जिभते महापथे ।
पद्मं तत्र जायेत शुचिगन्धं मनोरमम् ॥१५॥

५८. “गथे फोहरगु गालय्, वाँछवया तःगु तःकागु लैय् ।
पलेस्वाँ अन बुयावइ, सुगन्धित मनोरमगु ॥

५९. एवं सङ्घारभूतेसु, अन्धभूते^{३५} पुथुज्जने ।

^{३४} सङ्घारधानस्मि (सी० स्या० कं० रो०)

^{३५} अन्धीभूते (क०)

अतिरोचति पञ्जाय, सम्मातस्म्बुद्धसावको ॥

५९. एवं सङ्गारभूते अन्धभूते पृथगजने ।
अतिरोचते प्रज्ञया सम्यक् संबुद्ध-श्रावकः ॥१६॥

५९. “थथे फोहरगु गा: थें जूपिं कां जुयाच्चंपि पृथगजनपिं मध्ये ।
जाज्ज्वलेमान जुइ प्रज्ञां सम्यक्संबुद्ध श्रावक ॥”

अन फोहरगु गालय् धयागु फोहरगु थाय् खः, फोहरया द्वय् धागु अर्थ
खः । वाँछवया तःगु तःकागु लय् धयागु महामार्गय् वाँछवया तःगु खः ।
सुगन्धित धयागु बांलाक नस्वा: वःगु खः । मनोरमगु धयागु मनयात यःगु
खः । फोहरगु गा: थें जूपिं धयागु कचिंगत दुपिं खः । पृथगजनपिं मध्ये धयागु
थीथी क्लेशतय्त दयेकिपिं जुया थथे पृथगजन नां दुपिं लोक जनपिं खः । थव
धयातःगु जुयाच्चवन - गथे तकागु लय् वाँछवया तःगु फोहरया द्वय् अशुद्ध
घच्छापुसे व प्रतिकुलगुलि नं सुगन्धितगु पलेस्वाँ बुयावइगु खः, उगु स्वाँयात
जुजु, जुजुया मन्त्रीपिंसं यःयेका प्रिय जुया च्चवय् छ्यंनय् छुइबहगु हे जुयाच्चवनी,
थथे हे फोहरगु गा: थें जूपिं पृथगजनपिं दथुइ जन्म जुपिं प्रज्ञा मदुपिं मिखा
मदुपिं आपालं मनूतय्गु दथुइ उत्पन्न जुया नं थःगु प्रज्ञाबलं कामय् दोष खंका,
उकिं पिहाँ वयेगुलिइ फाइदा (फल) खंका पिहाँवया प्रवजित जुया, प्रवजितमात्रं
नं सन्तोष मजुया अनं च्चवय्या शील समाधि प्रज्ञा विमुक्ति विमुक्ति ज्ञानदर्शनत
आराधना यानाः जाज्ज्वलेमान जुइ । सम्यक्संबुद्ध श्रावक क्षीणाश्रव भिक्षुं
कां जुयाच्चंपि पृथगजनपिन्त अतिक्रमण यानाः थिनाच्चवनी जाज्ज्वलेमान
जुयाच्चवनी व शोभायमान जुयाच्चवनी ।

पुष्पवर्गया वर्णनं क्वचाल ।

प्यंगूगु वर्गं क्वचाल ।

५. बालवर्ज

१. सुं छम्ह पुरुष

जेतवनय्

६०. दीघा जागरतो रति, दीघं सन्तस्स योजनं।
दीघो बालानं संसारो, सद्भ्रम्मं अविजानतं॥

६०. दीघा जाग्रतो रात्रिर्दीर्घं श्रान्तस्य योजनम् ।
दीघों बालानां संसारः सद्भ्रम्मविजानताम् ॥१॥

६०. “ताःहाकः जुइ न्ह्यलंचाम्हसित चा,
ताःहाकः जुइ न्यःम्हसित छग् योजन ।
ताःहाकः जुइ मूर्खतय्त संसार, सद्भ्रम्म मस्यूपिं ॥”

अन ताःहाकः जुइ धयागु चा धयागु स्वंगु याम जकगु खः, न्ह्यलंचाम्हसित ताःहाकः जुइ, निदुंगं स्वदुंगं थें जुयाच्चवनी । उगु ताःहाकःगु भाव थःत धें कुसिं न्याका सुद्यों लुया मवःतले ग्वारातुला द्यनाच्चवनीम्ह महाअल्लीम्हसिनं व साःगु भोजन नया श्रीशयनय् द्यनाच्चवंम्ह कामभोगीनं सिइमखु, चछियंकं ध्यानाभ्यास यानाः च्वंम्ह योगीं, धर्मया खँ कनीम्ह धर्मकथिकं, आसनया लिक्क च्वना धर्मयात न्यनाच्चवंम्हसिनं, छ्यं स्याःगु रोगादि जुयाच्चवम्हसिनं, ल्हाःतुति आदि ध्यंका तःसकं वेदना जुयाच्चवम्हसिनं, चान्हय् लँय् वनाच्चवंम्ह पथिक (लँ जवाः) जक सिइ । योजन धयागु प्यंगु गावुतया छग् योजन जक खः, न्यःम्हसित बा क्लान्त जूम्हसित ताःहाक जुइ, निदुंगं स्वदुंगं थें जुयाच्चवनी । न्हिछियंकं लँय् न्यासिवनाः न्यलाः न्ह्यते वयाच्चवंम्हसित खनाः “न्ह्यते च्वंगु गाँ गुलि तापानि ?” धकाः न्यनेवं “योजन ति” धकाः धायेवं हानं भतिचा वनाः मेम्हसिके नं न्यनेवं उम्हसिनं नं “योजन ति” धकाः धाइ । वं न्यन्यंपिसं योजन ति हे धाइ, धाथें ताःहाकगु छग् योजन खः, छग् योजन नं निग् स्वंगु योजन थें मतीतइ । मूर्खतय्त धयागु थव लोक व परलोकया अर्थ मस्यूपिं मूर्खतय्त संसारचक्रया अन्त याये मफयाच्चंपिसं गुगु सप्ततिंस बोधिपक्षीयकथं विभाजन यानातःगु सद्भ्रम्म सिइका संसारया चक्र अन्त याइ, उगु सद्भ्रम्म मस्यूपित्त संसार ताःहाकः जुइ । वं थःगु स्वभावकथं ताःहाकः धाःगु खः । उकिं थथे धयातल - “अनादिगु थव, भिक्षुपिं, संसार

खः, च्चः प्वः खनेमदु ।”^{३६} मूर्खतयसं अन्त याये मफया अति ताःहाकः हे जुइ ।

२. महाकाश्यप स्थविरया सहविहारिक

श्रावस्तिइ जेतवनय्

६१. चरञ्जे नाधिगच्छेय, सेव्यं सदिसमत्तनो ।
एकचरियं दल्हं कयिरा, नत्थि बाले सहायता ॥

६२. चरश्चेनाधिगच्छेत् श्रेयांसं सदृशमात्मनः ।
एकचर्या दुढां कुर्यात् नास्ति बाले सहायता ॥२॥

६३. “वनेगु या यदि मदुसा, श्रेष्ठम्ह बा थः समानम्ह ।
याकचा जुइगुलिइ क्वातुकी, मदु मूर्खत पासा कायेगु ॥”

अन वनेगु या धयागु इरियापथ वनेगुयात मकासे मन वनीगुयात काःगु धकाः सिइकेमाः, कल्याणमित्र मालेगु धयागु अर्थ खः । श्रेष्ठम्ह बा थः समानम्ह धयागु थः स्वया शील, समाधि बा प्रज्ञागुण अप्वः दुम्ह बा थः समानम्ह यदि मदुसा । याकचा जुइगुलिइ धयागु थुपि मध्ये श्रेष्ठम्ह दुसा शीलादि गुण वृद्धि जुइ, थः समानम्ह दुसा नाश जुइमखु, हीनम्हलिसे मिलेजुया नापं नया: जुया च्चवेवं शीलादिं नाश जुइका च्चवेमाली । उकिं धयातःगु - “थुजाम्ह व्यक्ति नापं जुइ मज्यु, पासा याये मज्यु, संगत याये मज्यु, दया व अनुकम्पां बाहेक जक ।”^{३७} उकिं यदि करुणाया कारणं “थव जिगु आधारं शीलादि वृद्धि जुइ” धकाः उम्ह व्यक्तिपाखे छु नं आशा मयाःसे वयात संग्रह यायेफुसा, थव कुशल खः । यदि मफुसा, याकचा जुइगुलिइ क्वातुकी धयागु याकचा जुइगुलि स्थिर जुया फुक्क इरियापथय् याकचा हे च्चवेगु या । छु कारणं ? मदु मूर्खत पासा कायेगु धयागु पासा कायेगु धयागु - चूलशील, मध्यमशील, महाशील, दशकथावस्तु, भिस्वंगू धुताङ्ग, विपश्यना गुण, प्यंगू मार्ग, प्यंगू फल, स्वंगू विद्या व खुगू अभिज्ञा खः । थव सहायता गुण मूर्खया आधारं दइमखु ।

^{३६} (सं० निं० २.१२४)

^{३७} (पु० प० १२१; अ०नि० ३.२६)

६२. पुता मति धनमति^{३८}, इति बालो विहज्जति ।
अता हि अत्तनो नति, कुतो पुता कुतो धनं ॥

६२. पुत्रा मे सन्ति धनं मेस्ति, इति बालो विहन्यते ।
आत्मा ह्यात्मनो नास्ति कुतः पुत्राः कुतो धनम् ॥३॥

६२. “जि काय्पिं दु, जि धन दु, थथे मूर्ख दुःख सियाच्चनी ।
थः हे थःम्हं धैये मदु, गनं काय्पिं गनं धनसम्पत्ति ॥”

उकिया अर्थ खः - काय्पिं जिके दु, धनसम्पत्ति जिके दु, थथे मूर्ख पुत्रतृष्णा व धनया तृष्णा कष्टसिइ, सास्ति नइ, दुःखसिइ, “जि काय्पिं नाश जुल” धकाः दुःख ताइ, “नाश जुयाच्चन” धकाः दुःख ताइ, “नाश जुइ” धकाः धकाः दुःख ताइ । धनय नं थथे हे खः । थथे खुग प्रकारं दुःख ताइ । “काय्पित्त नकैमा:” धकाः चानय् व न्हिनय् स्थल जल व पृथ्वी नाना प्रकारया कुतःयानाः नं दुःख सिइ, “धन कमाये याये” धकाः बुँज्या बनिज्या आदि यासां नं दुःख हे सिइ । थथे सास्ति नम्हसिया थः हे थःम्हं धैये मदु उगु सास्ति नया दुःखितम्ह थःत सुख याये मफुम्हसिया कुतः यानाः च्वम्हसिया थः हे थःम्हं धैये मदु, मृत्य शैय्याय् गोतुला सिइ थें च्वंगु वेदनां व अग्नी ज्वालां छ्वयाच्चम्हसिया, म्हया अङ्गत च्वच्वबुना वनीबले, क्वैत ततःज्याइबले मिखा तिस्सिना परलोकय् मिखा चायेका थव लोकय् स्वःम्हसिया नं न्हियान्हित्थं निक्व मो लहुइका स्वक्वतक भोजन याका सुगन्ध व मालादिं छाय्पिया जीवनभर पालन यानाः तःसां नं सहायकया रूपं दुःख तरे यायेत असमर्थ जूगुलिं थः हे थःम्हं धैये मदु । गनं काय्पिं गनं धनसम्पत्ति धयागु काय्पिं व धनसम्पत्ति उगु इलय् छु याइ, आनन्दसेठया नं सुयात नं छुं नं मब्द्यसे कायया नितिं धनसम्पत्ति मुंका न्हापा बा मृत्य शैय्याय् गोतुला च्वंसित, आः थव दुःख वःबले गन काय्पिं गन धन दु । काय्पिं व धनसम्पत्ति उगु इलय् छु दुःखयात मदयेकाबिल ला, छु सुख दयेका बिल ला ।

^{३८} पुत्रमति धनमति (क०)

४. गथः फ्यनीम्ह खुँ

जेतवनय्

६३. यो बालो मञ्जति बाल्यं, पण्डितो वापि तेन सो।
बालो च पण्डितमानी, स वे “बालो”ति वुच्चति॥

६४. यो बालो मन्यते बाल्यं पण्डितो वापि तेन सः।
बालश्च पण्डितमानी स वै बाल इत्युच्यते ॥४॥

६५. “गुम्ह मूर्खं मतीतइ थः मूर्खं धका, उकिं हे व पण्डित जुइ।
मूर्खं पण्डित धकाः मती तयेवं वयात हे ‘मूर्खं’ धकाः धाइ ॥”

अन गुम्ह मूर्खं धयागु गुम्ह अन्धबाल, अपण्डित समानम्ह “जि मूर्खं खः” धकाः थःगु मूर्खता व बालभावयात थुइ व सिइ। उकिं हे व धयागु उगु कारणं व व्यक्ति पण्डित जुइ, पण्डित थें जाम्ह जुइ। वं “जि मूर्खं खः” धकाः सिइका मेम्ह पण्डितया लिक्क वनाः संगत यानाः वं पण्डितभावया निति उपदेश बिइवं, अनुशासन यायेवं उगु ओवाद ग्रहण यानाः पण्डित जुइ बा भन् पण्डित जुइ। वयात हे मूर्खं धयागु गुम्ह मूर्खं समानम्ह जुया न “सु मेम्ह जिं थें जाम्ह बहुश्रत, धर्मकथिक, विनयधर व धुताङ्गधारी दु” धकाः थथे पण्डितम्ह थें मती तयाजुइ। वं मेम्ह पण्डितयाथाय् लिक्क मवंसे, संगत मयाःसे न परियत्ति ब्वनी न त प्रतिपदा पूर्णयाइ, व पूर्णरूपं मूर्खता भावय् थयनी। उम्ह गथः फ्यनीम्ह खुँ थें जुइ। उकिं धयातःगु वयात हे ‘मूर्खं’ धकाः धाइ।

५. उदाधि स्थविर

जेतवनय्

६४. यावजीवम्पि चे बालो, पण्डितं परिरुपासति।
न सो धर्मं विजानाति, दब्बी सूपरसं यथा॥

६४. यावज्जीवमपि चेद् बालः पण्डितं पर्युपासते।
न स धर्मं विजानाति दर्वी सूपरसं यथा ॥५॥

६४. “जीवनभर यदि मूर्खं पण्डित नापं संगत यासां नं।
न वं धर्मयात सिइका काइ, धवचाय् सूपया (कैति) सवाः थें जक खः ॥”

उकिया अर्थ खः - मूर्खं धयाम् श्वं जीवनभर पण्डितयाथाय् लिक्क
वनाः संगत यानाः “श्व बुद्धवचन खः, थुलि बुद्धवचन खः” धकाः थथे
परियत्ति धर्मयात बा “श्व चार खः, श्व विहार खः, श्व आचर खः, श्व
गोचर खः, श्व दोष दुगु खः, श्व निर्दोषगु खः, श्व सेवन यायेमाः, श्व सेवन
याये मज्जु, श्व ज्ञातव्यगु खः व श्व साक्षात्कार यायेमाःगु खः” धकाः थथे
प्रतिपति प्रतिवेध धर्मयात सिइमखु । थथे छाय् ? धवचाय् सूपया सवाः थे
जक खः धयागु गथे कि धवचा गुबलेतक तोधुलि मखु उबलेतक नाना प्रकारया
सूपया परिकारय् संकाच्चवसां नं “श्व चि सवाः वःगु खः, श्व चि सवाः मवःगु
खः, श्व चाकुगु खः, श्व फाक्कुगु खः, श्व खायुगु खः, श्व पाउँगु खः, श्व
पाउँ मज्जूगु खः, श्व न्यालुगु खः” धकाः सूपया रस सिइमखु, थथे हे मूर्खं
जीवनभर पण्डितया संगत यासां नं च्वय् धया वयागु धर्मयात सिइमखु ।

६. स्वीम्ह पावेयक भिक्षुपिं

जेतवनय्

६५. मुहूर्तमपि चे विज्ञू, पण्डितं परिस्तुपासति ।
खिष्ठं धम्मं विजानाति, जिह्वा सूपरसं यथा ॥

६५. महूर्तमपि चेद् विज्ञः पण्डितं पर्युपास्ते ।
क्षिप्रं धर्मं विजानाति जिह्वा सूपरसं यथा ॥६॥

६५. “पलखं जक हे यदि विद्वानं पण्डितया संगत याइ ।
याकनं हे धर्मयात सिइका काइ, मैं सूपया सवाः थे खः ॥”

उकिया अर्थ खः - विज्ञ पण्डित पुरुषं पलखं जक हे यदि मेम्ह
पण्डितया संगत याइ, वं वया लिक्क सयेके सिइके यानाः, न्यसः न्यनाः
याकनं हे परियत्ति धर्मयात सिइकी । अनंलि कर्मस्थान कंकेबियाः परियत्तिइ
कुतः व उत्साह यायां गथे पुरुषं मैय् तयेवं हे सवाः सिइकेत मैया च्वकाय्
तयाः चि सवाः आदि फरकयात सिइकी, थथे हे पण्डितं याकनं हे लोकोत्तर
धर्मयात नं सिइकी ।

७. सुप्रबुद्ध कुष्ट

वेलुवनय्

६६. चरन्ति वाला दुम्मेधा, अमितेनेव अत्तना ।
करोन्ता पापकं कम्मं, यं होति कटुकफलं ॥

६६. चरन्ति बाला दुर्मेधसोऽमित्रेणैवात्मना ।
कुर्वन्तः पापकं कर्म यद् भवति कटुकफलम् ॥७॥

६६. “जुयाच्चनी मूर्खत ज्ञां मदुपि, अमित्रपि नापं थः ।
यानाच्चनी मभिंग ज्याख्वाँत, गुगु जुइ खाइस्ये च्वंगु फल ॥”

अन जुयाच्चनी धयागु प्यंगु इरियापथं अकुशल हे जक यानाः
जुयाच्चनी । मूर्खत धयागु थव लोक व परलोकयात नं मस्यूपि थन मूर्खत खः ।
ज्ञां मदुपि धयागु दुर्बुद्धिपि खः । अमित्रपि नापं थः धयागु थः अमित्र थें जुया
वैरी जुयाच्चनी । खाइस्ये च्वंगु फल धयागु कडागु सहयाये थाकूगु दुःखया
फल खः ।

८. कृषक

जेतवनय्

६७. न तं कर्मं कर्तं साधु, यं कत्वा अनुतप्पति ।
यस्स अस्सुमुखो रोदं, विपाकं परिसेवते ॥

६७. न तत्कर्म कृतं साधु यत् कृत्वा नुतप्यते ।
यस्याश्रुमुखो रुदन् विपाकं प्रतिसेवते ॥८॥

६७. “न उगु ज्या यायेगु बांला, गुगु यानाः पश्चाताप जुइ ।
गुम्हसिया मिखाय् दंक छवबि तयाः छवइ, विपाक भोग याइ ॥”

अन न उगु ज्या धयागु गुगु नरकादि उत्पन्न यायेफुगु दुःख जुइगु ज्या
यानाः लुम्लुमंपति पश्चाताप जुइगु व शोक जुइगु खः, उगु ज्याख्वाँ बांमला,
ठिक मजू व निर्थकगु खः । गुम्हसिया मिखाय् दंक छवबि तयाः धयागु
गुम्हसिया छवबीं प्यागु ख्वाः जुइका छवख्वं विपाक अनुभव याइ (भोगयाइ) ।

९. सुमन मालाकार (गथुया)

वेलुवनय्

६८. तच्च कर्मं कर्तं साधु, यं कत्वा नानुतप्पति ।
यस्स पतीतो सुमनो, विपाकं परिसेवते ॥

६९. तच्च कर्म कृतं साधु यत् कृत्वा नानुतप्यते ।
यस्य प्रतीतः सुमनो विपाकं प्रतिसेवते ॥९॥

६८. “उगु ज्या यायेगु बांला, गुगु याना: पश्चाताप जुइमखु ।
गुम्ह लयताम्ह भिंगु मनम्ह, बांलागु फल अनुभव याइ ॥”

अन उगु ज्या यायेगु धयागु गुगुलिं देव मनूष्य सम्पत्ति व निर्वाण सम्पत्ति नं उत्पन्न याइगु समर्थ दुगु, सुखयात वृद्धि याइगु ज्या याना: पश्चाताप जुइमखु, अले थव जन्मय् हे लुमंलुमंपतिं हे प्रीतिया वेगं लयताम्ह धयागु सौमनस्यया वेगं भिंगु मनम्ह जुया अनंलि प्रीतिसौमनस्य उत्पन्न जुया: भिंगु विपाक अनुभव याइ, उगु ज्या यायेगु बांला जु, ठिक जु धका: धाःगु खः ।

१०. उत्पलवर्णा थेरी

जेतवनय्

६९. मधुवा^{३९} मञ्जति बालो, याव पापं न पच्यति ।
यदा च पच्यति पापं, बालो^{४०} दुःखं निगच्छति ॥

६९. मटिवर मन्यते बालो यावत्पापं न पच्यते ।
यदा च पच्यते पापं अथ बालो दुःखं निगच्छति ॥१०॥

६९. “कस्ति थें चाकु धका: मतीतइ मूर्खं, गुबलेतक पापं पुइमखु ।
गुबले पुइ पापं, उबले मूर्खं दुःखं सिइ ॥”

अन कस्ति थें चाकु धका: धयागु मूर्खं मभिंगु अकुशलकर्म यायेवं उगु ज्यायात कस्ति थें मधुरगु रस थें इष्ट, प्रिय व यःगु थें ताइ (जुइ) । थथे वयात उगु कस्ति थें चाकु धका: मतीतइ । गुबले धयागु थुलि समयया दुने खः । पापं पुइमखु धयागु थव जन्मय् व मेगु जन्मय् विपाक फल वइमखु, उबलेतक वया थथे मतीतइ । गुबले धयागु गुबले वयात थव जन्मय् थीथी कर्मया कारण याम्हसित बा मेगु जन्मय् हे नरकादि महादुःख अनुभव याना: च्वांम्हसित उगु पापं पुइ, अले उम्ह मूर्खं दुःखं सिइ, दइ, प्राप्त जुइ धयागु अर्थ खः ।

११. जम्बुक स्थविर

वेलुवनय्

७०. मासे मासे कुसग्गेन, बालो भुज्जेय्य भोजनं ।
न सो सङ्घातधम्मान्तः^{४१}, कलं अग्धति सोळसिं ॥

^{३९} मधुं वा (दी० नि�० टीका १)

^{४०} अथ बालो (सी० स्या०)

७०. मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुञ्जत भोजनम् ।
त स संख्यातधर्माणां कलामर्हति षोडशीम् ॥११॥

७०. “महिनाय् महिनाय् गुँसि घाँय्या च्वकां यदि मूर्खं नःसां भोजन ।
त वया संस्कृतधर्मया, मू दु भिंखुब्बय् छब्ब नं ॥”

उकिया अर्थ खः - यदि मूर्खं धयागु धर्मयात मस्यूम्ह शीलादि गुणं पिते लाम्ह तिर्थङ्करतय्थाय् प्रव्रजितम्हं “तपचर्या पूर्णं याये” धकाः महिनाय् महिनाय् पात्रय् गुँसि घाँय्या च्वकां भोजन नयाः सछि दत्तक भोजन नःसां नं । त वया संस्कृतधर्मया, मू दु भिंखुब्बय् छब्ब नं धयागु ज्ञातधर्म व सन्तुलितधर्मयात संस्कृतधर्मं धाइ । इपि मध्ये दकले च्वय् च्वंम्ह श्रोतापन्तम्ह संस्कृतधर्मं खः, दकले च्वय् च्वंम्ह क्षीणाश्रव खः । थुपि संस्कृतधर्मया उम्ह मूर्खं भिंखुब्बय् छब्ब नं मू मदु धयागु पुद्गलाधिष्ठान देशना खः । थव थन अर्थ खः - गुगु वया अथे तपचर्या पूर्णं यानाच्वंगु सछि दँया चेतना व संस्कृतधर्मया समय व भोजन मछाला मनसे छक भोजन मयायेगु कुशल चेतना खः, वया उगु चेतना वया उबले ताःकालतक प्रवृत जूगु चेतना भिंखुब्बय् छब्ब नं मू मदु । थव धयातःगु जुयाच्वन - गुगु वया संस्कृतधर्मया चेतनाया फल खः, उगु भिंखुब्ब यानाः अनंति छगू छगूया भिंखुब्ब भिंखुब्ब थलाः अनंति छगू ब्बया गुगु फल खः, उगु हे उम्ह मूर्खया तपचर्या स्वयानं महान् फल जुइ ।

१२. सर्प-प्रेत

वेलुवनय्

७१. न हि पापं कर्तं कर्मं, सज्जु खीरं तुच्चति ।
दहन्तं बालमन्वेति, भस्मच्छन्नोव॑ पावको ॥

७१. न हि पापं कृतं कर्मं सद्यः क्षीरमिव तुच्चति ।
दहन् बालमन्वेति भस्मच्छन्न इव पावकः ॥१२॥

७१. “न याःगु पापकर्मया फल, नकतिनि न्द्यानागु दुरु थें हिली ।
थःत पुकुं पुकुं मूर्खं अनुभव याइ, नौनं त्वःपुयातःगु मिं थें (बुलुमिं थें) ॥”

^{११} सङ्कृतधर्मानं (सी० रो० क०)

^{१२} भस्माछन्नोव (सी० रो० क०)

अन नकतिनी न्यानागु दुरु थें धयागु उगु क्षणय् हे साया दुरुपीचां पिहाँ वयाच्वंगु क्वानीगु दुरु हिलीमखु, परिवर्तन जुइमखु । थथे धयातःगु जुयाच्वन - गथे थव नकतिनि न्यानागु दुरु उगु क्षणय् हे हिलीमखु, परिवर्तन जुइमखु, थःगु प्राकृतिक स्वभाव त्वःतीमखु । गुगु न्याना क्यातःगु थलय् गुबलेतक अन धौपुसा आदि पाउँगु तडमखुनि व गुबलेतक धौया थलय् वा पाउँगु थलय् थ्यनीमखु, उबलेतक प्राकृतिक स्वभाव त्वःमत्से लिपा जक त्वःतिइ, थथे हे पापकर्म नं यानाखतं हे विपाक फल वइमखु । यदि विपाकफल वःसा, सुनां नं पापकर्म यायेगु साहस दइमखु । गुबलेतक कुशलकर्म उत्पन्न जूगु स्कन्धत धारणा यानाच्वनी, उबलेतक वयात उगुलिं रक्षा याइ । इमिगु शरीरया भेदं लिपा (सिना वनाः) अपायय् उत्पन्न जूगु स्कन्धतय् के विपाक भोगयाइ, विपाक भोगयायां थःत पुकुं पुकुं मूर्खं अनुभव याइ । “छु थें खः ?” “नौनं त्वःपुयातःगु मिं थें खः ।” गथे कि खरानीं त्वःपुयातःगु च्यानाच्वंगु हेंगवालय् न्हसांनं खरानीं त्वःपुयातःगु कारणं यानाः उबलेतक वयात पुइमखु, लिपा खरानीं क्वानाः वयेधुंका छ्यंगू आदि च्यानाववं न्यपु थ्यंक च्यानाः वनी, थथे हे पापकर्म नं गुम्हसिनं याःगु जुइ, उम्ह मूर्खयात निगू स्वंगू जन्मय् नरकादिइ उत्पन्न जुया पापं पुकाः (च्याकाः) जुयाच्वने माली ।

१३. सट्टिकूटप्रेत

वेलुवनय्

७२. यावदेव अनत्थाय, जर्तं बालस्स जायति ।
हन्ति बालस्स सुकंसं, मुद्भमस्स विपातयं ॥

७२. यावदेव अनर्थाय जर्तं बालस्य जायते ।
हन्ति बालस्य शुक्लांशं मूर्धनिमस्य विपातयन् ॥१३॥

७२. “गुबलेतक अनर्थाय निति, ज्ञान मूर्खयाके दइ ।
नश याइ मूर्खयात तुयूगु भागं (कुशलांश), वया छ्यं कुच्चा थला ॥”

अन गुबलेतक धयागु अवधिया परिच्छेदनया अर्थय् निपात खः । ज्ञान धयागु स्यूगु स्वभाव खः । गुगु शिल्प स्यू गुगुलि ऐश्वर्य व यश सम्पत्तिइ च्वनाच्वंगु मनूतय्सं सियाच्वनी, प्रकट जुया प्रसिद्ध जुयाच्वनी, थव उकिया हे नां खः । शिल्प व ऐश्वर्यादिभावं मूर्खयात अनर्थ हे जुइ । उकिया कारणं व थःगु अनर्थ हे जक याइ । नश याइ धयागु विनाश याइ । तुयूगु भागं धयागु

कुशलया भाग खः, मूर्ख्यात शिल्प व ऐश्वर्य उत्पन्न जूसां कुशलया भागयात नाश यायेत है उत्पन्न जुङ । छ्यं धयागु थव प्रज्ञाया नां खः । कुच्चवा थला धयागु विध्वंस यायां धयागु अर्थ खः । वया उगु शुक्लांश नाश यायां प्रज्ञा धकाः ल्याःखानाः तःगु छ्यं कुच्चवा थला विध्वंस है यानाः नाश याइ ।

१४. चित्तगृहपति

जेतवनय्

७३. असन्तं भावनमिच्छेय^{४३}, पुरेक्खारञ्च भिक्षुसु ।
आवासेषु च इस्सरियं, पूजा परकुलेषु च ॥

७३. असंता भावनमिच्छेत् पुरस्कारञ्च भिक्षुसु ।
आवासेषु वैश्वर्यं पूजां परकुलेषु च ॥१४॥

७३. “मदुगु भावयात इच्छा याइ, न्हयने च्वतेगु स्वइ भिक्षुपिनिगु बिच्य ।
आवासय मालिक जुङगु, पुजा मेपिनिगु कुलय याकेगु ॥

७४. ममेव कत मञ्जन्तु, गिहीपब्बजिता उभो ।
ममैवातिवसा अस्सु, किच्चाकिच्चेषु किस्मिचि ।
इति बालस्स तङ्क्ष्यो, इच्छा मानो च वह्नति ॥

७४. ममैव कृतं मन्येतां गृहि-प्रवजितावुभौ ।
ममैवातिवशौ स्यातां कृत्याकृत्येषु कस्मिश्चित् ।
इति बालस्य सङ्कल्प इच्छा मानश्च वर्धते ॥१५॥

७४. “जिं हे जक याःगु धकाः मती तयेमा, गृहस्थी व प्रवजित निथ्वलं ।
जिं धयाथे हे जुङमा, ज्याख॑ न्हयागुलिह नं ।
थथे मूर्ख्या संकल्प जुङ, इच्छा व अभिमान वृद्धि जुङ ॥”

अन मदुगु धयागु गुम्ह मूर्ख भिक्षुं अविद्यमान सम्भावनायात इच्छा याइ, “अश्रद्धा समानम्ह जुया नं ‘श्रद्धा दुम्ह धकाः जित मनूतयसं सिइकेमा, धकाः इच्छा याइ ।” पापिच्छा निर्देशय^{४४} धयातःगुकथं हे मूर्खं “अश्रद्धा, दुःशील, अल्पश्रुत, अल्प एकान्तसेवी, अलछी, अनुपस्थितस्मृतिम्ह, असमाहित, दुष्प्रज्ञ व क्षीणास्त्रव समान मज्जूहसिया ‘अहो जित धाथें, मनूतयसं थव

^{४३} असन्तं भावमिच्छेय (स्याऽ), असन्तभावनमिच्छेय (क०)
^{४४} (विभ० ८५१)

“श्रद्धावान् शीलवान् बहुश्रुत, एकान्तसेवी, उत्साहि, उपस्थितस्मृतिमह, समाहित, प्रज्ञावान् व क्षीणास्त्रव समानम्ह धका: सिइकेमा” धका: व यदुगु सम्भावनायात इच्छा याइ । न्वयने च्वनेगु धयागु परिवारपिंसं चाःहुइका च्वनेगु खः । “अहो जित धाथै, फुक्क विहारया भिक्षुपिंसं चाःहुइका न्वयसः न्यनाः विहारयाये दयेमा:” धका: थथै इच्छाया वशय च्वना: भिक्षुपिनिगु बिचय न्वयने च्वनेगु इच्छा याइ । आवासय धयागु सांघिक आवासय गुगु विहारतय्गु दथुइ उत्तमगु शैनासनत खः, फुक थः यःपि भिक्षुपिन्त “छलपोलपि थन च्वना बिज्याहुँ” धका: व्यवस्था यानाः थःत उत्तमोत्तगु शैनासनत कया, ल्यं दगु आगन्तुक भिक्षुपिन्त सिथयच्वंगु बांमलागु शैयनासन व अमनुष्पिंसं ग्रहण यानातःगु “छलपोलपि थन च्वना बिज्याहुँ” धका: व्यवस्था यानाः आवासतय्के ऐश्वर्य इच्छा याइ । पुजा मेपिनिगु कुलय याकेगु धयागु न माँबौपिनिगु खः, न त थःथितिपिनिगु खः, मेपिनिगु है कुलय “अहो जित जक धाथै, थुमिसं बिइमा, मेपिन्त मखु” धका: थथै चतुप्रत्ययद्वारा पुजा इच्छा याइ ।

जिं है जक याःगु धका: मती तयेमा धयागु गुम्ह मूर्ख “गुलि न विहारय उपोसथागारादि दयेकेगु न्हगु ज्याखँय् नं, उपि फुक्क जिमि स्थविरं याःगु धका: थथै गृहस्थी व प्रव्रजितपि निथवलं जिगु है कारणं ज्याखँ सिधःगु धका: मती तयेमा” धका: संकल्प उत्पन्न याइ । जिं धयाथै है जुइमा धयागु “गृहस्थी व प्रव्रजितपि फुकं जिगु है वशय च्वनेमा, गाडा, दोहँ, कू व पा आदि जिगुपाखें हैं प्राप्त जुइमा, अन्तय यागु जक नं क्वाका त्वनेगु आदिइ नं, थुजागु ज्याखँत मध्ये तःधंगु बा चिकिधंगु छुं ज्या यायेबले नं, छगू जक ज्याय नं जिगु है वशय च्वनेमा, जिके है जक न्यनाः या” धका: संकल्प उत्पन्न याइ । थथै मूर्खया धयागु गुम्ह मूर्खया उगु इच्छा व थुजागु संकल्प उत्पन्न जुइ, वया न विपश्यना, न त मार्गफल वृद्धि जुइ । केवल वया चन्द्रोदय समुद्रय खनीगु थें खुगू द्वारय उत्पन्न जूगू तृष्णा व गुंगू प्रकारया अभिमान जक वृद्धि जुइ ।

१५. वनवासी तिस्स स्थविर

जेतवनय

७५. अज्जा हि लाभूपनिसा, अज्जा निब्बानगामिनी ।
एवमेतं अभिज्ञाय, भिक्षु बुद्धस्त सावको ।
सक्कारं नाभिनन्देय, विवेकमनुबूहये ॥

७५. अन्या हि लाभोपनिषद् अन्या निर्वाणगामिनी ।
 एवमेतदभिज्ञाय भिक्षुबुद्धस्य श्रावकः ।
 सत्कार नाभिनन्देद् विवेकमनुबृंहयेत् ॥१६॥

७५. “मेरु हे खः लाभसत्कार, मेरु हे खः निर्वाणय् वनेगु प्रतिपदा ।
 थव थथे हे खः धकाः सिइका, भिक्षुं बुद्ध्या श्रावक ।
 सत्कारय् लय्ताय्मते, एकान्तया अभ्यास या ॥”

अन मेरु हे खः लाभसत्कार, मेरु हे खः निर्वाणय् वनेगु प्रतिपदा धयागु लाभसत्कार धयागु थव मेरु हे खः, निर्वाणय् वनेगु प्रतिपदा धयागु मेरु हे खः । लाभ उत्पादक भिक्षुं भतिचा अकुशल कर्म यायेगु उचित जुइ, म्ह बेक्वयेकिगु (कवछुइगु) आदि याये मालाच्वनी । गुगु इलय् म्ह बेक्वयेकिगु छुं नं यानाच्वनी, उबले लाभ उत्पन्न जुइ । खीरया पात्रय् पतिचा चाःमतुइकुसे तप्यंक ल्हाः दुत छ्वयाः ल्हाः लिकाल धाःसा ल्हाःतय् किना जक च्वनी, दुत छ्वया ल्हाः चाःतुइका लिकाल धाःसा खीरया ग्वारा नापं हे पिहाँवइ, थथे म्ह बेक्वयेकिगु छुं नं याना: च्वनीबले हे लाभ उत्पन्न जुइ । थव अधार्मिक लाभसत्कार खः । उपधिसम्पदा, चीवर धारण, बहुश्रुत, परिवार व आरण्यवास धयागु थुमिगु कारणं उत्पन्न जूगु लाभसत्कार धार्मिकगु जुइ । निर्वाणय् वनेगु प्रतिपदा पूवंकाच्वंम्ह भिक्षुं म्ह बेक्वयेकिगु आदि ज्यात त्वःतेमाः । कां मजूसां कां थें, लाता मजूसां लाता थें व ख्वाय् मजूसां ख्वाय् थें जुइगु उचित खः । ठग व जालभेल मयाइम्ह जुइगु उचित खः (ल्वः) । थव थथे हे खः धयागु थव लाभ उत्पन्न यायेगु प्रतिपदा व निर्वाणय् वनेगु प्रतिपदायात थथे सिइका फुक्क संस्कृत व असंस्कृत धर्मयात थुइगुकथं बुद्ध्यापाखें न्यने दुपिं जुया ओवाद अनुशासन न्यनिपि श्रावक भिक्षुपिंस अधार्मिक चतुप्रत्यय सत्कारय् अभिनन्दन याये मज्यु (लय्ताये मज्यु), धार्मिक लाभसत्कारयात नं विरोध याये मज्यु, कायविवेकादि एकान्तयात सेवन यायेमाः, अन कायविवेक धयागु कायया (म्हया) एकान्त भाव खः । चित्तविवेक धयागु च्यागू समापत्ति ध्यान खः । उपधिविवेक धयागु निर्वाण खः । इपि मध्ये कायविवेकं पुचःमुना च्वनेगु मदयेका बिइ, चित्तविवेकं क्लेशया पुचलय् च्वनेगु मदयेका बिइ, उपधिविवेकं संस्कारया पुचलय् च्वनेगु

मदयेका बिइ । कायविवेक चित्तविवेकया हेतु (कारण) खः, चित्तविवेक उपधिविवेकया हेतु खः । थथे नं धयातल -

“कायविवेक एकान्तस्थित कायपिन्त व नैष्कर्म्याभिरत व्यक्तिपिन्त खः, चित्तविवेक जक परिशुद्धचित्तपिन्त व परमशुद्धि प्राप्तपिन्त खः, उपधिविवेक जक उपधि मदुपि पुदगलपिन्त व विसंस्कृत संस्कारय् थ्यंपि पुदगलपिन्त खः ।” स्वंग् विवेकयात नं अभ्यास वृद्धि यायेमाः, पूर्णताय् थ्यंका च्वनेमाः धयागु अर्थ खः ।

बालवर्गया वर्णनं क्वचाल ।

न्यागूगु वर्ग क्वचाल ।

६. पण्डितवर्ग

१. राध स्थविर

जेतवनय्

७६. निधीनं व पवत्तारं, यं पस्से वज्जदस्सिनं।
निगृह्यवादिं मेधाविं, तादिसं पण्डितं भजे।
तादिसं भजमानस्स, सेयो होति न पापियो॥

७६. निधीनामिव प्रवक्तारं यं पश्येद् वज्यदर्शिनम् ।
निगृह्यवादिनं मेधाविनं तादृशं पण्डितं भजेत् ।
तादृशं भजमानस्य श्रेयो भवति न पापीयः ॥७॥

७६. “स्वथना तयागु धनयात् (निधियात) धयाब्यूम्ह,
गुगु खनेवं दोष क्यनाः बिङ्गम्ह खः ।
निगृह्यवादी विद्वान् खः, उजाम्ह पण्डितया संगत यायेमाः ।
उजाम्हसिया संगतं, भिं जुइ मभिती मखु ॥”

अन निधियात धयागु अन थन गा:म्हुया स्वथना तःगु लुँ वः आदि
जाःगु निधिया घः खः । धयाब्यूम्ह धयागु दुःखं जीविका हनाच्चवंपि गरिब
मनूत्यत् अनुकम्पा तयाः “वा, सुखं जीविका हनेगु उपाय क्यनाबिइ” धकाः
निधिया थासय् यंका लहाः चकंका “थव कया सुखं जीविका हं” धकाः
कताबिइम्ह थें खः । दोष क्यना बिङ्गम्ह धयागु निगृ दोषयात् क्यनाबिइम्हं
“थुगुकथं वयात बांमलागु व अपराध क्यनाः संघया दथुइ ज्वने” धकाः
छिद्रान्वेषी जुइ, मस्यूगुयात सिइके बिङ्गया निति, स्यूगुयात अनुग्रह यायेत,
वयात शीलादिइ वृद्धि यायेगु कामनां उगु उगु दोषयात् स्वया गवहालि यायेगु
स्वभावय् च्चनिम्ह जुइ । थव थन अर्थ खः । गथे कि गरिबम्ह मनून “थवयात
ज्वं” धकाः ख्यानाः बा दाया नं निधियात क्यनाबिइबले तं पिकाइमखु, प्रमुदित
हे जुयाच्चनी, थथे हे थुजाम्ह व्यक्तियाके बांमलागु व अपराध खन धायेवं तं
पिकाये मज्यु, लयेतायेमाः, “भन्ते, तधंगु छःपिंसं ज्या यानाबिज्यात, जित
आचार्य व उपाध्यायया स्थानय् च्चनाः उपदेश बिया बिज्याःगुलिं, हानं जित
धया बिज्याहुँ” धकाः प्रवारणा हे यायेमाः । निगृह्यवादी धयागु गुलिं
सहविहारिकादिपिनिगु बांमलागु व अपराधयात खनाः “थवं जित ख्वाःसिलेगु
लः दानादि यानाः सत्कारपूर्वक सेवा यानाच्चवन, यदि वयात धायेवं, जित सेवा

याइमखु, थथे जित परिहानी जुइ” धकाः धायेत आंत मदुम्ह निगृह्यवादी धयाम्ह जुइमखु । वं थव शासनय् फोहर हवलिइ । गुम्हसिनं उजागु दोषयात खनाः दोषकथं हे ख्यानाः, मापन यानाः, दण्डकर्म यानाः, विहारं पितनाः स्यनाबिइ, थुम्ह निगृह्यवादी धयाम्ह जुइ, गथेकि सम्यकसम्बुद्ध खः । थव आज्ञा जुया बिज्यात - “आनन्द, पनेमाःम्हसित जिं धयाः पं, प्रशंसा यायेमाम्हसित प्रशंसा या धयाः, आनन्द, सुयाके सार दइ व स्थायी जुइ ।”^{४५} विद्वान् धयागु धर्मज प्रज्ञां युक्तम्ह खः । उजाम्हसिया धयागु थुजाम्ह पण्डितया संगत यायेमाः, नापं च्वनेमाः । उजाम्ह आचार्यया संगतयाम्ह अन्तेवासिकया भिं जुइ, पाप वृद्धि जुइ हे मखु, परिहानी नं जुइमखु ।

२. अस्सजिपुनब्बसुकपि

जेतवनय्

७७. ओवदेयानुशासेय, असब्भा च निवारये ।
सतञ्छि सो पियो होति, असतं होति अप्पियो ॥

७७. अववदेदनुशिष्यात् असभ्याच्च निवारयेत् ।
सतां हि स प्रियो भवति, असतां भवत्यप्रियः ॥२॥

७७. “ओवाद व अनुशासन या, असभ्ययात निवारण या ।
सज्जनपित्त उगु प्रिय जुइ, दुर्जनपित्त जुइ अप्रिय ॥”

अन ओवाद या धयागु उत्पन्न जूगु खँय् धया उपदेश बिइ धयागु खः, उत्पन्न मज्जनिगु खँय् “अयश नं छन्त जुइफु” धकाः आदिकथं अनागतयात क्यना अनुशासन याइ । सम्मुख्य् धयाः उपदेश बिइगु धयागु खः, लिउने दूत बा पौ छवया: अनुशासन याइगु खः । छक धायेगु धयागु उपदेश बिइगु खः, हानं हानं धायेगु धयागु अनुशासन यायेगु खः । धायेगु हे अनुशासन यायेगु धयागु खः, थुकथं ओवाद ब्यु, अनुशासन या । असभ्ययात धयागु अकुशलधर्म निवारण या, कुशलधर्मय् प्रतिस्थापित या धयागु अर्थ खः । सज्जनपित्त उगु प्रिय जुइ धयागु व थुजाम्ह व्यक्ति बुद्धादि सत्पुरुषपित्त यःम्ह जुइ । गुपिंसं धर्मयात मखंकुसे परलोकं उतीर्ण मजूसे लाभसत्कारय् जक मिखाब्वया जीविका हनेत जक प्रवजित जुइ, इपिं असत्पुरुषपित्त उम्ह ओवाद बिइम्ह व

^{४५} (म० निं० ३.१९६)

अनुशासन याइम्हसित, “‘न छ जिमि उपाध्याय खः, न त आचार्य खः, छाय् जिमित छुं ओवाद बिड्माःगु खः’ धका: थथे छाःगु वचनं ल्हाइपिनि (चुपि थेंजागु खॅं सुइपिनि) अप्रिय जुइ ।”

३. छन्न स्थविर

जेतवनय्

७८. न भजे पापके मिते, न भजे पुरिसाधमे ।
भजेथ मिते कल्याणे, भजेथ पुरिसुतमे ॥

७९. न भजेत् पापकानि मित्राणि न भजेत् पुरुषाधान् ।
भजेत मित्राणि कल्याणानि भजेत पुरुषोत्तमान् ॥३॥

७८. “संगत यायेमते पापीपिं मित्रिपिं नापं, संगत यायेमते अधम पुरुषपिं नापं ।
संगत या कल्याणपिं नापं, संगत या उत्तम पुरुषपिं नापं ॥”

उकिया अर्थ खः - कायदुश्चरितादि अकुशल कर्मय् न्ह्याइपुकाच्चपिं पापीमित्रिपिं खः । खुया कायेगु आदि नीछगू प्रकारया अनुचितकर्थं माःजुइगु व अनुचित थासय् छ्वइपिं अधम पुरुषपिं खः । निस्हं थुपिं पापीमित्र व अधम पुरुष खः, इमिगु संगत यायेमते, सेवा यायेमते, उपिं स्वया विपरीतपिं कल्याणमित्र व सत्पुरुषपिं खः, इमिगु संगत या, सेवा या ।

४. महाकपिन स्थविर

जेतवनय्

७९. धर्मपीति सुखं सोति, विष्पसन्नेन चेतसा ।
अग्रिष्पवेदिते धर्मे, सदा रमति पण्डितो ॥

८०. धर्मपीती सुखं शेते विप्रसन्नेन चेतसा ।
आर्यप्रवेदिते धर्मे सदा रमते पण्डितः ॥४॥

७९. “धर्मपान याइम्ह सुखपूर्वक द्यनी, प्रसन्नगु मनम्ह ।
आर्य प्रवेदित धर्मय्, सदां लय्ताइ पण्डित ॥”

अन धर्मपान याइम्ह धयागु धर्मया रस त्वनीम्ह, धर्म त्वनीम्ह धयागु अर्थ खः । धर्म धयागु श्व थलय् च्वंगु यागु आदि थें त्वने फइमखु, गुंगू प्रकारया लोकोत्तर धर्मयात नामकायं स्पर्शयानाः आरम्मणाद्वारा साक्षात्कार

यानाः प्रज्ञाभिसमयादिं दुःखादि आर्यसत्ययात थुड्का धर्मयात त्वनी । सुखपूर्वक द्यनी धयागु श्व देशनामात्रगु जक खः, प्यंग् नं इरियापथं सुखपूर्वक विहारयाइ धयागु अर्थं खः । प्रसन्नगु मनम्ह धयागु उपकलेश मदया निर्मलं जुयाच्चवनीगु खः । आर्य प्रवेदित धयागु बुद्धादि आर्यपिंसं कनाबिज्याःगु स्मृतिप्रस्थानादिं विभाजितगु बोधिपक्षीय धर्मत खः । सदां लयताइ धयागु थुजाम्ह धर्मपान यानाः प्रशन्नगु मनं विहारयानाः च्चवनीबले पण्डितां युक्तम्ह जुया सदां लयताया भन्न प्रमुदित जुयाच्चवनी ।

५. पण्डित श्रामणेर

जेतवनय्

८०. उदकज्ञहि नयन्ति नेत्तिका, उमुकारा नमयन्ति तेजनं ।
दारुं नमयन्ति तच्छका, अत्तानं दमयन्ति पण्डिता ॥

८०. उदकं हि नयन्ति नेतृका, इषुकारा नमयन्ति तेजनम् ।
दारु नमयन्ति तक्षका, आत्मानं दमयन्ति पण्डिता ॥

८०. “लः यंकिइ धःम्हुइपिंसं तीर दयेकिपिंसं चातुकिइ तीरयात ।
सिँयात चातुकिइ सिकःमितयस्, थःत दमन याइ पण्डितपिंसं ॥”

अन लः धयागु पृथ्वी थथ्याथाय् म्हुया: गाःवंथाय् लहानाः धः म्हुया बा सिमाय् म्हुया (पाइप थें दयेका) तयाः थःत यःयःथाय् लः यंकिगुलिं नेत्तिक (धःम्हुइपिं) खः । तीर धयागु वाण खः । श्व धयातःगु जुयाच्चवन - धःम्हुइपिंसं थःगु रुचिकथं लः यंकिइ, तीर दयेकिपिंसं नं तीरयात क्वाकाः चातुकिइ बा तप्यंकिइ । सिकःमितयस् नं घःचाया मूसिंगवः आदिया निति सिँ छानाः चातुकिइ व थःगु रुचिकथं तप्यंकिइ बा बेक्वयेकिइ । थथे थुलि आरम्मण यानाः पण्डितपिंसं स्रोतापत्तिमार्गादि उत्पन्न यानाः थःत दमन याइ, अर्हत्त्वय् थ्यनेवं पूर्णरूपं दमन याम्ह धयाम्ह जुइ ।

६. लकुण्डकभद्रिय स्थविर

जेतवनय्

८१. सेलो यथा एकघनो^{५६}, वातेन न समीरति ।
एवं निन्दापत्संसासु, न समिज्जन्ति पण्डिता ॥

^{५६} एकघनो (क०)

८१. शैलो यथैकघनो वातेन न समीर्यते ।
एवं निन्दाप्रशंसासु न समीर्यन्ते पण्डिताः ॥६॥

८१. “गथे ल्वहं छधि जुइ, फसं संकिइ मखु ।
थथे निन्दा व प्रशंसाय, इकिधिकि सनिमखु पण्डितपि ॥”

अन निन्दा व प्रशंसाय् धयागु यद्यपि थन निग् लोकधर्मयात धयातःसां, अर्थकथं च्यागूयात नं कायेमाः धकाः सिइकेमाः । गथे कि छधिगु प्वाः मगंगु पहाड पूर्वदिशादि पाखें वइगु फसं संकिइमखु, ब्वयेकीमखु, कम्पित याइमखु, थथे च्यागू लोकधर्मय् लानाच्चवंसां नं पण्डितपि इकिधिकि सनिमखु, प्रतिघकथं बा मित्रताकथं सनिमखु व कम्प जुइमखु ।

७. काणमाता

जेतवनय्

८२. यथापि रहदो गम्भीरो, विष्पसन्नो अनाविलो ।
एवं धर्मानि सुत्वान, विष्पसीदन्ति पण्डिता ॥

८२. यथापि हदो गम्भीरो विप्रसन्नोऽनाविलः ।
एवं धर्मान् श्रुत्वा विप्रसीदन्ति पण्डिताः ॥७॥

८२. “गथेकि जलाशय तःजागु खः, निर्मल स्वच्छ जुइ ।
थथे धर्मया खँत न्यनाः, प्रसन्न जुइ पण्डितपि ॥”

अन जलाशय धयागु गुगुलिइ चतुरङ्गिणी सेनापिंसं अवगाहन (संकूसां) नं बुलुइ मखु थुजागु लःया समुद्र खः, सर्वाकारकथं चयेप्पद्वः योजन जाःगु वचुगु महासमुद्र, जलाशय खः । वया पीद्वः योजन क्वय् थासय् लः न्यातय् संकाच्चनी, च्वय् उलि हे थासय् लः फसं संकाच्चनी, दथुइ प्यद्वः योजनति थासय् लः निश्चल जुयाच्चनी । थवयात गम्भीरगु जलाशय धाइ । थथे धर्मया खँत धयागु देशना धर्मत खः । थव धयातल - गथे जलाशय धयागु निश्चल जुया निर्मलगु खः, मसंगुलिं यानाः बुलु मजगु खः, थथे जिं कनागु धर्मदेशना न्यनाः श्रोतापत्तिमार्गादिकथं उपक्लेशं रहिगु चित्तय् थ्यंका प्रसन्न जुइ पण्डितपि, अर्हत्त्वय् थ्यनेवं पूर्णरूपं प्रसन्नम्ह जुइ ।

८३. सब्बतथ वे सप्पुरिसा चजन्ति, न कामकामा लपयन्ति सन्तो ।
सुखेन फुट्टा अथ वा दुखेन, न उच्चावचं^{१०} पण्डिता दस्यन्ति ॥

८४. सर्वत्र वै सत्पुरुषा ब्रजन्ति न कामकामा लपन्ति सन्तः ।
सुखेन स्पृहा अथवा दुःखेन नोच्चावचं पण्डिता दर्शयन्ति ॥८॥

८५. “फुक्क स्वभावय् सत्पुरुषपिंसं त्यागयाइ, कामया इच्छां धाइमखु सन्तं ।
सुख जूसां वा दुःख जूसां, थथ्याःक्वथ्याया भाव पण्डितपिंसं क्यनिमखु ॥”

अन फुक्क स्वभावय् धयागु पञ्चस्कन्धादि ब्वथलातःगु फुक्क धर्मय् खः । सत्पुरुषपिंसं धयागु भिंपि पुरुषपिंसं खः । त्यागयाइ धयागु अहंतमार्गज्ञानं छन्दरागयात क्वातुक मज्जवंसे त्वःता छ्वइ । कामया इच्छां धयागु कामय् कामया इच्छां कामया हेतुं कामया कारणं । धाइमखु सन्तं धयागु बुद्धादि सन्तपिंसं कामया कारणं थःम्हं धाइमखु, मेपिन्त नं धायेकिइ मखु । गुपिं भिक्षाटनया निति दुहाँवना: इच्छाचारय् च्वना (दना) “छु, उपासक, छं काय् कलाया सुख दुला, राजभय खुँया भय कथं निपला प्यपला पति छुं नं समस्या मदु मखुला” धका: आदि धाइगु तकयात धाइगु खः । अथे धायधुंका “खः, भन्ते, जिपि सकसित सुख दु, छुं नं उपद्रव भय मदु, आः जिमिगु छुँय् आपालं नयेत्वनेगु दु, थन हे च्वना बिज्याहुँ” धका: थःत निमन्त्रणा याकिइगु व धायेके बिइगु खः । सन्तं थुपि निगू नं याइमखु । सुख जूसां वा दुःख जूसां धयागु थव देशना जक खः, च्यागू लोकधर्म थिया लयताइगु व लयमताइगु, प्रशंसा याइगु व प्रशंसा मयाइगु कथं थथ्याःक्वथ्यागु भाव आकारयात पण्डितपिंसं क्यनिमखु ।

८५. न अतहेतु न परस्स हेतु, न पुत्तमिच्छे न धनं न रुद्धं ।
न इच्छेय्य^{११} अधम्मेन समिद्विमत्तनो, स सीलवा पञ्जवा धम्मिको सिया ॥

^{१०} नोच्चावचं (सी० अट०)

^{११} नियिच्छे (रो०)

८४. नात्महेतोर्न परस्य हेतोर्नपुत्रमिच्छेन्त धनं न राष्ट्रम् ।
त इच्छेदधर्मेण समृद्धिमात्मनः, स शीलवान् प्रज्ञावान् धार्मिकः स्यात् ॥९॥

८५. “न थःगु कारणं, न मेपिनिगु कारणं,
न काय्या, न धनया न राष्ट्रया इच्छा या ।

इच्छा यायेमते अधार्मिकं समृद्धि थःगु, व शीलवान् प्रज्ञावान् धार्मिक खः ॥”

अन न थःगु कारणं धयागु पण्डितं धयाम्हं थःगु कारणं बा मेपिनिगु कारणं पाप याइमखु । त काय्या इच्छा या धयागु काय् धन व राष्ट्र पापकर्म इच्छा याइमखु, थुपि इच्छा या:सां पापकर्म इच्छा याइ हे मखु धयागु अर्थ खः । समृद्धि थःगु धयागु गुगु थःगु समृद्धि खः, उगु नं अधर्म इच्छा याइमखु, समृद्धि कारण नं पापं मया धयागु अर्थ खः । व शीलवान् धयागु गुम्ह थुजाम्ह व्यक्ति खः, उम्ह हे शीलवान्, प्रज्ञावानम्ह व धार्मिक जुइ, मेपि मखु धाःगु अर्थ खः ।

१०. धर्मश्रवण

जेतवनय्

८६. अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

८७. अल्पकास्ते मनुष्येषु ये जना पारगामिनः ।
अथेमा इतराः प्रजाः तीरमेवानुधावति ॥१०॥

८८. “इपि भतिचा जक खः मनूतयगु दथइ, गुपि मनूत पारगामीपि खः ।
अले थव मेपि प्रजापि खः, सिथय् जक ब्वाँय् ब्वाँय् जुइपि खः ॥

८९. ये च खो सम्मदव्याते, धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मनुष्येयं सुदुत्तरं ॥

९०. ये च खलु सम्यगाल्याते धर्मे धर्मानुवत्तिनः ।
ते जनाः पारमेष्यन्ति मृत्युधेयं सुदुस्तरम् ॥११॥

९१. “गुपिसं बालाक कनातःगु, धर्मय् धर्मचरण याइ ।
इपि मनूत हे जक पारी वनी, मृत्युया अधिनं तःसकं तरेजुइ थाकूगु ॥”

अन भतिचा धयागु कम, आपा: मखु । पारगामीपिं धयागु निर्वाण पारगामिपिं खः । अले थव मेपिं प्रजापिं खः धयागु गुपि थव ल्यं दुपिं प्रजापिं सत्कायदृष्टि तीरय् जक बवाँय् वनीपिं खः, थुपिं हे आपा: धयागु अर्थ खः । बांलाक कनातःगु धयागु बांलाक कनातःगु, सुकथितय् । धर्मय् धयागु देशना धर्मय् । धर्मचरण याइ उगु धर्मयात न्यना: उकियात ल्वःगुकथं प्रतिपदा पूर्ण याना: मार्गफल साक्षात्कार यायेवं धर्मचरण धयागु जुइ । पारी वनी धयागु इपिं थुजापिं मनूत निर्वाणया पारी वनी । मृत्युया अधिनं धयागु क्लेशमार ल्याखं कयातःगु मृत्युया निवासस्थान जुयाच्चवंगु त्रैभूमिक वृत्त खः । तःसकं तरेजुइ थाकूगु धयागु गुपि मनूत धर्मचरण यानाच्चवपिं खः, इपिं थव तःसकं तरेजुइ थाकूगु, अतिक्रमण याये थाकूगु मारया अधिनं तरेजुया: अतिक्रमण याना: निर्वाणया पारी वनी धयागु अर्थ खः ।

११. न्यासः आगन्तुक भिक्षुपि

जेतवनय्

८७. कणहं धर्मं विष्पहाय, सुकरं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यथ दूरमं ॥

८८. कृष्णं धर्मं विप्रहाय शुक्लं भावयेत् पण्डितः ।
ओकादानोकमागम्य विवेके यत्र दूरमम् ॥१२॥

८९. “हाकूगु धर्मयात त्यागयाना, तुयूगुयात भावना या पण्डितं ।
आशक्तं अनाशक्तय् थयंका, गन एकान्तगु खः अन रमणीय मजू ॥

९०. तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं, वित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

९१. तत्राभिरतिमिच्छेद हित्वा कामानकिञ्चनः ।
पर्यवदापयेदात्मानं चित्तक्लेशैः पण्डितः ॥१३॥

९२. “अन नं रमणीय इच्छा याइ, त्याग यानाः कामय् छुं नं ।
परिशुद्ध यानाः थःत, चित्तक्लेशं पण्डितं ॥

९३. येतं सम्बोधियज्जेतु, सम्पा वित्तं सुभावितं ।
आदानपठिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।

खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिष्ठुता ॥

८९. येषां सम्बोध्यङ्गेषु सम्यक् चितं सुभावितम् ।

आदानप्रतिनिःसर्गे अनुपादाय ये रताः ।

खीणासवा ज्योतिष्मन्तस्ते लोके परिनिर्वताः ॥१४॥

८९. “गुम्हसिया सम्बोधिअङ्ग्य् बांलाक चित्तयात भाविता याइ ।

कायेगुलिं मुक्तजुया, अनाशक्त्य् गुपि लय्तापि खः ।

खीणासव, तेजस्वी खः, इपि लोकय् परिनिर्वाण जूपि खः ॥”

अन हाकूगु धर्मयात धयागु कायदुश्चरित्रादिकथं भेदगु अकूशल धर्मयात त्याग यानाः त्वःता । तुयूगुयात भावना या धयागु पण्डित भिक्षुपिंस पिहाँवसां निसें गुबलेतक अर्हतमार्ग कायसुचरित्रादिकथं ब्वःथलातःगु तुयूगु धर्मयात भाविता याइ । गथे ? आशक्तं अनाशक्त्य् थ्यकं धयागु मध्ये आशक्तं धयागु आलय खः, अनाशक्त धयागु अनालय खः, आलयं पिहाँवया अनालयकथं ल्याय् खानातःगु निर्वाणया हेतु प्रारम्भ यानाः उगुयात इच्छा यानाः भावना याइ धयागु अर्थ खः । अन नं रमणीय इच्छा याइ धयागु गुगु अनालयकथं ल्याय् खानाः तःगु विवेक निर्वाणय् थुपि सत्त्वपि न्हचाइपुके थाकूगु थाय् खः, अन अभिरतियात (रमणयात) इच्छा याइ । त्याग यानाः कामय् धयागु वस्तुकामय् व क्लेशकामय् त्याग यानाः छु नं मदुम्ह जुया एकान्तय् अभिरतियात इच्छा याइ धयागु अर्थ खः । चित्तक्लेशं धयागु पञ्च नीवरणं थःत यचुका परिशुद्ध याइ धयागु अर्थ खः । सम्बोधिअङ्ग्य् धयागु सम्बोधिया अङ्ग्य् । बांलाक चित्तयात भाविता याइ धयागु हेतु नियमकथं चित्तयात बांलाक भाविता या:गु व वृद्धियाःगु खः । कायेगुलिं मुक्तजुया धयागु कायेगुया अर्थ खः ग्रहण यायेगु खः, उगुयात त्याग यायेगुकथं ग्रहण मयायेगु खः, प्यंगू उपादानं छु नं ग्रहण मयाःसे गुपि लय्तापि धयागु अर्थ खः । तेजस्वी धयागु आनुभाव दुपि, अर्हतमार्गज्ञानया तेजं स्कन्धादिभेदगु धर्मय् द्योतित यानाः च्वानाच्वापि धयागु अर्थ खः । इपि लोकय् धयागु थव स्कन्धादि लोकय् । स्कन्धादिलोकय् परिनिर्वाण जूपि खः धयागु अर्हतप्राप्तिं निसें क्लेशवृत्त मदयेका सउपादिशेषं व अन्तिम चित्त निरोधं स्कन्धवृत्तयात मदयेका अनुपादिशेषं यानाः निगू परिनिर्वाणं परिनिर्वाण जूपि खः, उपादान मदुगु मत थें परमसत्यया भावय् (निर्वाणय्) थ्यन धयागु अर्थ खः ।

पण्डितवर्ग वर्णन क्वचाल ।

खुगूगु वर्ग क्वचाल ।

७. अहंत् वर्ग

१. जीवक

जीवकया अंवनय्

९०. गतद्विनो विशेषकस्स, विष्मुत्तस्स सब्बधि।
सब्बगन्थप्पहीनस्स, परिलाहो न विज्ञति॥

९०. गताध्वनो विशेषकस्य विष्रमुत्तस्य सर्वथा।
सर्वगन्थप्रहीणस्य परिदाहो न विद्यते॥१॥

९०. “यात्रा सिध्महसिया शोक मदुम्हसिया, विमुत्तम्हसिया फुक्कथासं।
फुक्क ग्रन्थ (गथः) व्यम्हसिया, कष्ट (दाह, सन्ताप, जलन) जुइमखु॥”

अन यात्रा सिध्महसिया धयागु लँय् वने धुंकूम्हसिया - तापाक वनेगु लँ
व संसार चक्रया लँ यानाः निका लँ दु। इपिं मध्ये तापाक वनेगु लँय्
वनाच्चम्हसिया गुबलेतक इच्छा यानागु थासय् थ्यनिमखु, उबलेतक लँ जुवाः हे
खः, अन थ्यनेवं तिनि यात्रा सिध्मह धाइ। संसारया चक्रय् लानाच्चवंपि
सत्त्वपिं नं गुबलेतक वृत्तसंसारय् च्चनाच्चवनी, उबलेतक लँ जुवाः हे खः।
छाय् ? वृत्त क्षीण मज्गूलिं खः। सोतापन्नादिपि लँ जुवाः हे खः, वृत्तयात
नाश यानाच्चवंम्ह क्षीणाश्रव जक यात्रा सिध्मह धाइ। व यात्रा सिधेधुंकूम्ह
खः। शोक मदुम्हसिया धयागु वृत्तया हा जुयाच्चवंगु शोक मदयावना शोक
मदुम्हसिया। विमुत्तम्हसिया फुक्कथासं धयागु फुक्क स्कन्धादि धर्मय्
विमुत्तम्हसिया, फुक्क ग्रन्थ (गथः) व्यम्हसिया धयागु प्यंगु नं ग्रन्थ (गथः) नाश
जूगुलिं यानाः फुक्कथासं विमुत्तम्हसिया। कष्ट (दाह, सन्ताप, जलन) जुइमखु
धयागु निथी कष्ट दु - शारीरिक व मानसिक। इपिं मध्ये क्षीणास्वयात
चिकु तानोइगुकथं उत्पन्न जुइगु शारीरिक कष्ट शान्त जुइमखु, उगुया कारणं
जीवकं न्यंगु खः। शास्तां धर्मराजया कुशलतां यानाः देशनाविधि कुशलताया
कारणं चैतसिक परिदाहकथं धर्मदेशना हिङ्का बिज्याना, “जीवक, परमार्थकथं
थुजाम्ह क्षीणास्वयात कष्ट दइमखु” धकाः धयाः बिज्यात।

२. महाकाश्यप स्थविर

वेलुवनय्

९१. उयुञ्जन्ति सतीमन्तो, न निकेते रमन्ति ते।
हंसाव पल्ललं हित्वा, ओकमोकं जहन्ति ते॥

११. उद्युञ्जते स्मृतिमन्तो न निकेते रमन्ते ते ।
हंसा इव पल्वलं हित्वा ओकमोकं जहति ते ॥२॥

११. “कुतःयाइ स्मृतिवानं छैः न्हचाइपु ताइमखु इपिं ।
हैः न थें पुख्यात त्याग यानाः, छैः च्वनेगुयात त्यागयाइ इमिसं ॥”

अन कुतःयाइ स्मृतिवानं धयागु स्मृतिया अधिकताया कारणं क्षीणास्व
थःम्हं थूगु विशेषता गुणय् ध्यान, विपश्यनादिइ आवर्जन, समापजन (च्वनेगु),
व्युत्थान (दनेगु) अधिस्थान व प्रत्यवेक्षण आदि द्वारा कुतः याइ उद्योग याइ ।
छैः न्हचाइपु ताइमखु इपिं धयागु इमि छैः च्वनेगु न्हचाइपु धयागु इमखु ।
हैः न थें धयागु थव देशनाया शीर्षक जक खः, थन थुकिया अर्थ खः - गथे
जुइगु व नयेगु नसां पूर्णगु पुखूलिइ भंगत थःगु नसा नया वनीबले “जिगु लः,
जिगु पलेस्वाँ, जिगु पद्म” धकाः उगु थासय् छु नं आलय मयाःसे उपेक्षा यानाः
हे उगु थाय् त्याग यानाः ब्वयाः आकाशय् म्हिताः वनी, थथे हे क्षीणास्वपिं न
गनं नं च्वंसा नं कुलादिइ प्येमपुंसे हे च्वनाः वनीगु बखते उगु थाय्यात त्याग
यानाः वनीबले “जिगु विहार, जिगु परिवेण, जि उपस्थापक” धकाः प्येमपुंसे
उपेक्षा यानाः हे वनी । छैः च्वनेगुयात त्यागयाइ धयागु आशक्तभावं
अनाशक्तभावय् थ्यनीगु खः, फुक्क आलययात परित्याग याइ धयागु अर्थ
खः ।

३. बेलदुसीस स्थविर

जेतवनय्

१२. येसं सन्निचयो नत्थि, ये परिज्ञातभोजना /
सुज्जतो अनिमित्तो च, विमोक्खो येसं गोचरो ।

१२. येषां सन्निचयो नास्ति ये परिज्ञातभोजनाः ।
शून्यतोऽनिमित्तश्च विमोक्षो येषां गोचरः ।
आकाश इव शकुन्तानां गतिस्तेषां दुरन्वया ॥३॥

१२. “गुपिनि मुकेगु धयागु मदु, गुपिं भोजनय् परिज्ञातपिं खः ।
शुन्य, अनिमित्त, व विमोक्ष इमिगु गोचर जुइ ।
आकाशय् भंगःतय्यगु, गति थें इमिगु गति सिइके थाकु ॥”

अन मुंकेगु धयागु निगू मुंकेगु दु - कर्म मुंकेगु व प्रत्यय मुंकेगु खः । इपि मध्ये कुशल व अकुशलकर्मयात कर्म मुंकेगु धाइ, चतुप्रत्यययात जक प्रत्यय मुंकेगु धाइ । अन विहारय् च्वनाच्वम्ह भिक्षुया छपाँय् साखः, प्यंग् भागति घ्यः, छमना गाकि जक तयातयेवं प्रत्यय मुंकेगु धयागु जुइमखु, व स्वया अप्वः जुइवं मुंकेगु धयागु जुइ । गुपिनि थुपि निथी नं मुंकेगु धयागु मदु । भोजनय् परिज्ञातपि धयागु स्वंग् प्रकारया परिज्ञां भोजनया मात्रा स्यूपि खः । यागु आदिइ यागुयाभावयात सिकेगु ज्ञातपरिज्ञा खः, आहारय् प्रतिकुलगु संकेटकथं भोजनयात सिकेगु तीरणपरिज्ञा खः, प्येप्ये यानाः नयेमाःगु आहारय् छन्दरागद्वारा ग्रहण मयायेगु प्रहाणपरिज्ञा खः । थुपि स्वंग् परिज्ञाद्वारा भोजनय् परिज्ञात जुइ । शुन्य, अनिमित्त धयागु थन अप्रणिहित विमोक्षयात नं दुथ्याका तःगु हे खः । थुपि स्वंग् नं निर्वाणया हे नांत खः । निर्वाणय् रागद्वेषमोहया अभावगुलिं यानाः शुन्य खः, इपिपाखें विमुक्त जूगुलिं यानाः विमोक्ष खः, अथे रागादि निमित्तया अभावं यानाः अनिमित्त खः, इपिपाखें विमुक्तगु जुया अनिमित्त विमोक्ष खः, रागादिया आकांक्षाया (प्रणिधिया) अभावं यानाः अप्रणिहित खः, इपिपाखें विमुक्तगु जुया अप्रणिहित विमोक्ष धकाः धा:गु खः । फलसमापत्तिकथं उगुयात आरम्मण यानाः च्वनाच्वंपिन्त थव स्वंग् प्रकारया विमोक्ष इमिगु गोचर खः । इमिगु गति सिइके थाकु धायागु गथे आकाशय् ब्वया: वंपि भंगपन्क्षीतय्गु पालिख्वाँय् सिइमदुगुलिं गति सिइके थाकुइ, सिइके फइमखु, थये हे गुपिनि थव निता प्रकारया मुंकेगु धयागु मदु, थुपि स्वंग् परिज्ञां भोजनय् परिज्ञातपि खः, गुपिनि थव च्वय् धयावयागुकथं विमोक्ष गोचर खः, इमि स्वंग् भव, प्यंग् योनि, न्याग् गति, न्हय्ग् विज्ञानस्थिति व गुंग् सत्त्वावास यानाः थुपि न्याग् थाय् मध्ये थव गतिइ वन धकाः वंगु सिमदुगुलिं यानाः गति सिइके थाकु, प्रज्ञप्त याये मफु ।

४. अनुरुद्ध स्थविर

वेलुवनय्

१३. यस्सासवा परिक्षीणा, आहारे च अनिस्सितो ।
सुञ्जतो अनिमित्तो च, विमोक्खो यस्स गोचरो ।
आकासे व सकुन्तानं, पदं तस्स दुरन्वयं ॥

१४. यस्यासवा: परिक्षीणा आहारे च अनिःसृतः ।
शून्यतोऽनिमित्तश्च विमोक्षो यस्य गोचरः ।
आकाश इव शकुन्तानां पदं तस्य दुरन्वयम् ॥४॥

१३. “गुम्हसिया आस्रवत नाश जुल, आहारय् नं अनासत्त क जुइ धुंकल ।
शुन्य, अनिमित्त, व विमोक्ष इमिगु गोचर जुइ ।
आकाशय् भंगःतयगु, गति थें इमिगु पाद सिइके थाकु ॥”

अन गुम्हसिया आस्रवत धयागु गुम्हसिया प्यंग् आस्रवत नाश जुइ धुंकल । आहारय् नं अनासत्त क जुइ धुंकल धयागु आहारय् तृष्णा, दृष्टिया आसत्त अनासत्तपिं खः । इमिगु पाद सिइके थाकु धयागु आकाशय् ब्वयावंपिं भंगपन्क्षीतयगु “थव थासय् तुतिं न्हया वनाः छाति चुया वन, थव थासय् छ्यतं चुया वन, थव थासय् पतुतिं दाया वन” धकाः सिइके फइमखु, थथे हे थुजाम्ह भिक्षुया “नरकय् तुतिं चुया वन व तिर्यग्योनिइ तुतिं चुया वन” धकाः आदि कथं पालि ख्वाँय् क्यने फइमखु ।

५. महाकात्यायन स्थविर

पूर्वारामय्

१४. यस्मिन्द्रियानि समथङ्गतानि^{*९}, अस्मा यथा सारथिना सुदन्ता ।
पहीनमानस्स अनास्रवस्स, देवापि तस्स मिहयन्ति तादिनो ॥

१४. यस्येन्द्रियाणि शमथ गतानि अश्वा यथा सारथिना सुदान्ताः ।
प्रहीणमानस्य अनास्रवस्य देवा अपि तस्मै सृहयन्ति तादृशः ॥५॥

१४. “गुम्हसिया इन्द्रियत शान्त जुइ,
यथे सारथिं सलयात बांलाक दमन यात ।
अभिमान नाशम्ह अनास्रवयात, देवतापिंसं नं वयात यःयेकिइ उजाम्हसित ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्ह भिक्षु चलाखम्ह सारथिं बांलाक दमन यानातःपि सलत थें खुगू इन्द्रियत शान्त दान्तभावय् थ्यंका अनात्मभावय् थ्यनी, वया गुंगू प्रकारया अभिमानयात त्याग यानाः च्वनाच्वंगुलिं यानाः अभिमान नाशम्हसिया प्यंग् आस्रवत मदुगुलिं अनास्रव खः । उजाम्हसित धयागु उजागु भावय् स्थित जुयाच्वंम्हसित बा उजाम्हसित देवतापिंसं नं यःयेकिइ व मनूतयसं नं दर्शन याःवया प्रार्थना यानाः हे च्वनी ।

*९ समथं गतानि (सी० रो०)

९५. पथविसमो नो विरुद्धाति, इन्द्रधिलूपमो^{५०} तादि सुब्बतो।
रहदोव अपेतकद्वमो, संसारा न भवन्ति तादिनो॥

९५. पृथिवीसमो न विरुद्धयते इन्द्रकिलोपमस्तादृक् सुब्रतः।
हृद इवापेतकदर्मः संसारा न भवन्ति तादृशः॥६॥

९५. “पृथ्वी समानम्हं विरोध याइमखु
इन्द्रकी थें जाम्ह उजाम्ह सुब्रतम्ह खः।
पुख्त थें भ्यातनाः मदुगु, संसार मन्त उजाम्हसिया॥”

उकिया अर्थ खः - भिक्षुपिं, गथे पृथ्वीलय् शुद्धगु, सुगन्ध व मालादि नं वाँछवइ, अशुद्धगु पिसाब, दिसादि नं वाँछवइ, गथे शहरया ध्वाखाय् तानातःगु इन्द्रकीयात मस्तयसं च्वः म्हुकुसां नं कयेकूसां नं, मेपिंसं वयात सुगन्ध व मालादि सत्कार याइ । अन पृथ्वीया इन्द्रकीया न अनुरोध दु न त बिरोध दु, थथे हे क्षीणाश्रव भिक्षु गुगु थव अष्टलोकधर्म अकम्पितभाव जूगुलिं उजाम्ह खः, व्रत बांलागुलिं सुब्रतम्ह खः। वं, “थुमिसं जित प्यंग् प्रत्ययद्वारा सत्कार यानाच्वन, थुमिसं सत्कार मया” धकाः सत्कार व असत्कार याइगु अवस्थाय् न अनुरोध याइ न त बिरोध याइ, अले पृथ्वी समान व इन्द्रकी थें हे जुयाच्वनी । गथे भ्यातनाः मदुगु पुखूलिइ लः यच्चुसे च्वनाच्वनी, थथे रागादि भ्यातनालं क्लेश मदया रागादि भ्यातनाः मदुम्ह प्रसन्नम्ह हे जुइ । उजाम्हसिया धयागु वया थुजाम्हसिया सुगति दुर्गतिइ चाःहिला जुइगुकथं संसार धयागु दइमखु ।

७. कोसम्बिवासी तिस्स स्थविर व श्रामणेर

९६. सन्तं तस्स मनं होति, सन्ता वाचा च कम्म च।
सम्मदञ्जा विमुत्तस्स, उपसन्तस्स तादिनो॥

९६. शान्तं तस्य मनो भवति शान्ता वाक् च कर्म च।
सम्यग्ज्ञानविमुक्तस्य उपशान्तस्य तादृशः॥७॥

^{५०} इन्द्रधीलूपमो (सी० स्या० क०)

१६. “शान्तगु वया मन जुइ, शान्तगु वचन व ज्याः नं ।
बालाक दमन यानाः विमुक्तम्ह, शान्तम्ह उजाम्हसिया ॥”

अन शान्तगु वया धयागु उम्ह क्षीणास्त्रव श्रामणेरया अभिध्यादि
अभावगुलिं मन शान्त है जुइ उपशान्त व शीतल नं । अथे मखुगु खँ ल्हायेगु
मदुगुलिं वचन व प्राणी हिंसादि यायेगु अभाव यानाः कायकर्म नं शान्तहै जुइ ।
बालाक दमन यानाः विमुक्तम्ह धयागु थुगु नय व कारणद्वारा सिइका न्यागु
विमुक्ति विमुक्तम्हसिया खः । शान्तम्हसिया धयागु दुने रागादिं शान्त ज्गुलिं
शान्तम्हसिया खः । उजाम्हसिया धयागु उजागु गुणं सम्पन्नम्हसिया खः ।

८. सारिपुत्र स्थविर

जेतवनय्

१७. अस्सब्बो अकतज्जू च, सन्धिच्छेदो च यो नरो ।
हतावकासो वन्तासो, स वै उत्तमपोरिसो ॥

१७. अश्रद्धोऽकृतज्ञश्च सन्धिच्छेदश्च यो नरः ।
हतावकाशो वान्ताशः स वै उत्तमपुरुषः ॥८॥

१७. “विश्वास मदुम्ह व अकृतज्ञम्ह, स्वापुयात त्वाथःम्ह, गुम्ह मनू खः ।
अवकाश मदयेधुंकुम्ह व आशायात ल्हवये धुंकुम्ह खः,
व है उत्तम पुरुष खः ॥”

उकिया अर्थ खः - थःम्हं थुइकुगु गुणयात मेपिनिगु खँ जुइगु धकाः
विश्वास मयागुलिं विश्वास मदुम्ह खः । अकृत निर्वाणयात स्यौगुलिं अकृतज्ञम्ह
खः, बा निर्वाणयात साक्षात्कार याम्ह धयागु अर्थ खः । वृत्तया स्वापु,
संसारया स्वापु त्वालहाना दनाच्चवंमह व्यक्ति स्वापुयात त्वाथःम्ह खः । कुशल व
अकुशलकर्मया पुसा नाश जुया उत्पन्न जुइगु अवकाश मदुम्हसित अवकाश
मदयेधुंकुम्ह खः । प्यंगू मार्गद्वारा यायेमाःगु ज्या यायेधुंका फुक्क आशा थं
ल्हवये धुंकुगुलिं आशायात ल्हवये धुंकुम्ह खः । व थुजाम्ह मनू खः । लोकोत्तर
स्वभाव धर्मयात थुइकाः कागुलिं मनूतमध्ये उत्तमभावय् थ्यंगुलिं उत्तम पुरुष
खः ।

९८. गामे वा यदि वारज्जे, निन्ने वा यदि वा थले।
यत्थ अरहन्तो विहरन्ति, तं भूमिरामणेयकं॥

९९. ग्रामे वा यदि वा रण्ये निम्ने वा यदि स्थले।
यत्रार्हन्तो विहरन्ति सा भूमी रमणीयका ॥९॥

१०. “गामय बा यदि जङ्गलय्, यदि क्वथ्याथाय् बा थथ्याथाय् जूसां।
गन अर्हन्तपि च्वनी, अन उगु भूमि रमणीय जुइ ॥”

अन सुं नं अर्हन्तया गांया दुने कायविवेक (शारीरिक एकान्त) दइमखु, परन्तु चित्तविवेक द हे दइ । दिव्यसमानगु आरम्मणं नं इमिगु चित्तयात संके फइमखु । उकिं गाँ जुइमा बा जङ्गलादि मेगु थासय्, गन अर्हन्तपि च्वनी, उगु भूमि रमणीय जुइ ध्यागु उगु भूमि प्रदेश रमणीय हे जुइ ध्यागु अर्थ खः ।

१०. सुं छम्ह मिसा

११. रमणीयानि अरज्जानि, यत्थ न रमती जनो।
वीतरागा रमिस्तान्ति, न ते कामगवेसिनो॥

१२. रमणीयान्यरण्यानि यत्र न रमते जनः।
वीतरागा रस्यन्ते न ते कामगवेषिणः ॥१०॥

१३. “रमणीयगु जङ्गलत खः, गन न्ह्याइपु ताइमखु जन।
वीतरागीपि न्ह्याइपु तायेकाच्वनी, न इपि कामगवेषकपि खः ॥”

अन जङ्गलत ध्यागु बांलाक हृवयाच्वंगु स्वाँसिमाभाःलं युक्त जुयाच्वंगु स्वच्छ निर्मल लःखं पूर्णगु जङ्गलत रमणीयगु खः । गन ध्यागु गुगु जङ्गलतय्के हृवयाच्वंगु पलेस्वाँया वनय् गांया हात थें कामगवेषकपि मनूत लय्ताइ मखु । वीतरागीपि ध्यागु वीतरागी क्षीणासव ध्याम्ह मधुकर भःम थें पलेस्वाँया वनय् उजागु जङ्गलय् न्ह्याइपु तायेकाच्वनी । छु कारणं ? न इपि कामगवेषकपि खः, गुगुलिं अन इपि कामगवेषकपि दइमखु ध्यागु अर्थ खः ।

अहन्तवर्गया वर्णनं क्वचाल ।
न्ह्यगूगु वर्गं क्वचाल ।

८. सहस्र वर्ज

१. वा ह्याउँम्ह खुँ स्पाइम्ह

वेलुवनय्

१००. सहस्रमपि चे गाचा, अनत्थपदसंहिता ।
एकं अत्थपदं सेयो, यं सुत्वा उपतम्भति ॥

१००. सहस्रमपि चेद् वाचोऽनर्थपदसंहिता ।
एकमर्थपदं श्रेयो यत् श्रुत्वोपशाम्यति ॥१॥

१००. “यदि द्वःःछिग् वचन जूसां, अनर्थं पदं युक्तगु जुइ ।
छग् है जक अर्थपदं युक्तगु उत्तम खः, गुगु न्यनाः शान्त जुइ ॥”

अन द्वःःछिग् धयागु परिच्छेद (सीमा) वचन खः, छद्वः निद्वः द्वलंद्वः धकाः थथे सहस्रया सीमा बोधक वचन जुइ, उपि अनर्थं पदं युक्तगु जुइ धयागु आकाश वर्णन, पर्वत वर्णन, वन वर्णनादि प्रकाश याइपि व निर्वाणपाखे मयंकीगु प्रकाश याइपि अनर्थं पदं संयुक्तपि गुबलेतक आपाः जुयाच्चवन, उबलेतक पापीपि है खः धयागु अर्थं खः । छग् है जक अर्थपद धयागु गुगु “थव काय खः, थव कायगतास्मृति खः, स्वंग् विद्या प्राप्त जुल, बुद्धशासनयात साक्षात्कार याना” धकाः थुजागु छग् अर्थपद न्यनाः रागादि शान्तजुया शान्तम्ह, उगु अर्थं युक्तगु निर्वाणलिसे स्वापु दुगु स्कन्ध, धातु, आयतन, इन्द्रिय, बल, बोध्यइ, स्मृतिप्रस्थान, बोधक छग् नं पद उत्तम है खः धयागु अर्थं खः ।

२. बाहिय दारुचीरिय स्थविर

जेतवनय्

१०१. सहस्रमपि चे गाथा, अनत्थपदसंहिता ।
एकं गाथापदं सेयो, यं सुत्वा उपतम्भति ॥

१०१. सहस्रमपि चेद् गाथा अनर्थपदसंहिताः ।
एकं गाथापदं श्रेयो यत् श्रुत्वोपशाम्यति ॥२॥

१०१. “यदि द्वःःछिपु गाथा जूसां, अनर्थपदं युक्तगु जुइ ।
छपु गाथापद है उत्तम खः, गुगु न्यनाः शान्त जुइ ॥”

अन छपु गाथापद हे उत्तम खः धयागु “अप्रमाद अमृतपद खः...पूर्ववत्...गथे जिं”^{५१} धका: थुजागु छपु गाथा नं उत्तमगु खः धयागु अर्थ खः । ल्यं दुगु न्हापा थें हे धका: सिइकेमा: ।

३. कुण्डलकेसि थेरी

जेतवनय्

१०२. यो च गाथा सतं भासे, अनत्थपदसंहिता ।
एकं धर्मपदं सेय्यो, यं सुत्वा उपसम्मति ॥

१०२. यश्च गाथाः शतं भाषेतानर्थपदसंहिताः ।
एकं धर्मपदं श्रेयो यत् श्रुत्वोपशाम्यति ॥३॥

१०२. “गुम्हसिनं सछिपु गाथा कंसां नं, अनर्थ पदं संयुक्तगु खः ।
छपु धर्मपद हे उत्तम खः, गुगुयात न्यनाः शान्त जुइ ॥

१०३. यो सहस्रं सहस्रेन, सङ्गमे मानुसे जिने ।
एकञ्च जेयमत्तानं^{५२}, स वै सङ्गमजुत्तमो ॥

१०३. यः सहस्रं सहस्रेण संग्रामे मानुषाञ्जयेत् ।
एकञ्च जयेदात्मानं स वै संग्रामजिदुत्तमः ॥४॥

१०३. “गुम्हसिनं द्वःछियात द्वःछिं, संग्रामय् मनूतयूत त्याःकी ।
थः छम्हसित जक त्याकी, व हे संग्रामयात त्याःका उत्तमम्ह खः ॥”

अन सछिपु गाथा धयागु गुम्ह व्यक्तिं सछिगृ परिच्छेद दुगु आपालं गाथा कनि धयागु अर्थ खः । अनर्थ पदं संयुक्तगु धयागु आकाशया वर्णनादिकथं अनर्थकगु पदं संयुक्तगु खः । धर्मपद धयागु अर्थ सिद्ध्याइगु स्कन्धादि संयुक्तगु खः, “थुपिं प्यंगू परिव्राजकपिं, धर्मपदत खः । छु छु प्यंगू ? अनभिध्या (लोभरहित), परिव्राजकपिं, धर्मपद खः, अव्यापाद (द्वेषरहितगु), परिव्राजकपिं, धर्मपद खः, सम्यक्स्मृति, परिव्राजकपिं, धर्मपद खः,

^{५१} (ध० प० २१)

^{५२} अत्तानं (सी० रो०)

सम्यक्समाधि, परिव्राजकपि, धर्मपद खः”^{५३} धका: थथे धया बिज्याःगु प्यंगु धर्मपदमध्ये छग् जक नं धर्मपद उत्तम खः । गुम्हसिनं द्वःछियात द्वःछिं धयागु गुम्ह छम्ह संग्रामया योद्वां द्वःछिं गुणन यानातःगु द्वःछिम्ह मनूत्यत् छग् संग्रामय् त्याकूसां, भिद्वः मनूत्यत् त्याका हःसां, थव नं संग्रामजित त्याकूगु उत्तम प्रवर धयागु जुइमखु ।

थः छम्हसित जक त्याकी धयागु गुम्हसिनं चान्हय् व न्हिनय् च्वनेगु थासय् आध्यात्मिक कर्मस्थान समर्शन यानाः थःगु लोभादि क्लेशयात त्याका थःत त्याकूगु जुइ । व है संग्रामयात त्याःका उत्तमम्ह धयागु व संग्राम त्याकूपिंस्वया उत्तम व प्रवरम्ह संग्रामशीर्ष योद्वा खः ।

४. अनर्थपृच्छक ब्राह्मण

जेतवनय्

१०४. अत्ता हवे जितं सेय्यो, या चायं इतरा पजा ।
अत्तदन्तस्स पोसस्स, निच्चं सञ्जतचारिनो ॥

१०४. आत्मा है वै जितः श्रेयान् या चेतमितरा प्रजा ।
आत्मदान्तस्य पुरुषस्य नित्यं संयतचारिणः ॥५॥

१०४. “थःत है त्याकेगु उत्तम खः,
गुपिं थव मेपिं प्रजापित त्याकेगु स्वया नं ।
थःत त्याकूम्ह मनूया, नित्यरूपं संयम आचरण याइम्हसित ॥

१०५. नेव देवो न गन्धबो, न मारो सह ब्रह्मना ।
जितं अपजितं कथिरा, तथारूपस्स जन्तुनो ॥

१०५. नैव देवो न गन्धवो न मारः सह ब्रम्हणा ।
जितमपजितं कुर्यात् तथारूपस्य जन्तोः ॥६॥

१०५. “न देवं है, न गन्धवं, न मारसहित ब्रह्मां नं ।
त्याम्हसित बुके फइमखु, उजाम्ह प्राणीयात ॥”

^{५३} (अ० नि० ४.३०)

अन हे धयागु निपात खः । त्याकेगु धयागु लिङ्गविप्रलाश खः, थःगु क्लेशयात त्याका थः त्याइगु उत्तम खः धयागु अर्थ खः । गुप्ति॑ थव मेर्पि॑ प्रजापित्त धयागु गुप्ति॑ थव ल्यं दुपि॑ प्रजापित्त जू॒ मिता॑ धन हरण यानाः संग्राम यानाः बा॒ बलाः त्या॑ जुया॑ त्याकेगु खः, उगु॑ त्याका॑ त्यागु॑ उत्तमगु॑ त्यागु॑ व मखु॑ धयागु॑ अर्थ खः । छाय् उगु॑ त्यागु॑ उत्तमगु॑ खः, थुगु॑ उत्तमगु॑ मखु॑ ? उकिं थःत त्याकूम्ह... पूर्ववत्... उजाम्ह प्राणीयात । थव धयातःगु॑ जुयाच्चन - गुगुलिं थव निक्लेशभावया नितिं थःत दमनयाम्ह मनू॑ खः, वया थःत दमन यानाः कायादि॑ नित्यरूपं आचरण याइम्हसित थुजाम्ह थुपि॑ काय संयमादिं संयतम्ह प्राणीयात देव, गन्धर्व, मार व ब्रह्मा सहितं दनावया॑: “जि॑ थवया॑ त्यागुयात बुकाबिइ॑, मार्गभावनाद्वारा नाश जुइधुंकूगु॑ क्लेशयात हानं उत्पन्न याये॑” धकाः उत्साह व कुतःयासां नं, गथे॑ धनादि॑ बुम्ह पक्षान्तर जुया॑ मेम्हसिनं त्याकूगुयात हानं त्याका॑ वयात बुकाबिइगु॑ खः, “थथे॑ बुकेगु॑ याये॑ फइमखु॑ ।”

५. सारिपुत्र स्थविरया पाजु ब्राह्मण

वेलुवनय्

१०६. मासे॑ मासे॑ सहस्रेन् यो॑ यजेथ॑ सतं॑ समं॑ ।
एकञ्च॑ भाविततानं॑ मुहूर्तमपि॑ पूजये॑ ।
सायेव॑ पूजना॑ सेयो॑, यज्चे॑ वस्ससतं॑ हुतं॑ ॥

१०६. मासे॑ मासे॑ सहस्रेण॑ यो॑ यजेत॑ शतं॑ समाः॑ ।
एकञ्च॑ भाविततामानं॑ मुहूर्तमपि॑ पूजयेत्॑ ।
सैव॑ पूजना॑ श्रेयसी॑ यच्चेद॑ वर्षशतं॑ हुतम्॑ ॥७॥

१०६. “महिनाय्॑ महिनाय्॑ द्वः॑छि॑ ध्यबां॑
गुम्हसिनं॑ पुजा॑ याइ॑ सछिम्हसित॑ समानं॑ ।
छम्हसित॑ जक॑ भाविता॑ याः॑म्ह थःत, पलख॑ जक॑ पुजा॑ यायेवं॑ ।
व हे॑ पुजा॑ उत्तम खः, गुगु॑ सछि॑ दॱ॑ पुजा॑ होम॑ यायेगु॑ स्वया॑ ॥”

अन द्वः॑छि॑ ध्यबां॑ धयागु॑ द्वः॑छि॑ परित्याग यानाः॑ खः । गुम्हसिनं॑ पुजा॑ याइ॑ सछिम्हसित॑ समानं॑ धयागु॑ गम्हसिनं॑ सछि॑ दॱ॑ महिनाय्॑ महिनाय्॑ द्वः॑छि॑ परित्याग यानाः॑ लौकिक॑ मनू॑त्य॑त दान ब्यू॑सां॑, छम्हसित॑ जक॑ भाविता॑ याः॑म्ह थःत॑ धयागु॑ गुम्ह॑ छम्हसित॑ शीलादि॑ गुणविषेशं॑ थःत॑ वृद्धियाः॑म्ह॑ क्वय॑ प्वःकां॑ श्रोतापन्न, च्वय॑ च्वकां॑ क्षीणास्वम्ह॑ छेया॑ लुखाय्॑ थ्यंक॑ वम्हसित॑ छचतं॑ भिक्षा॑

दान बिया बा नयेत गाछि खाना दान बिया बा तःपुगु वस्त्र दान बिया पुजा
याइगु खः । गुगु मेम्हसिनं सछि दैं पुजा याःगु खः । वस्वया थगु हे पुजा उत्तम
खः, श्रेष्ठ खः धयागु अर्थ खः ।

६. सारिपुत्र स्थविरया कायच्चा

वेलुवनय्

१०७. यो च वस्ससतं जन्तु, अग्निं परिचरे वने ।
एकञ्च भावितातानं, मुहूर्तमपि पूजये ।
सायेव पूजना सेयो, यज्चे वस्ससतं हुतं ॥

१०७. यश्च वर्षशतं जन्तुरग्निं परिचरेद् वने ।
एकञ्च भावितात्मानं मुहूर्तमपि पूजयेत् ।
सैव पूजना श्रेयसी यच्चेद् वर्षशतं हुतम् ॥८॥

१०७. “गुम्ह प्राणीं सछि दैं होमयाइ वनय् ।
छम्हसित जक भाविता याःम्ह थःत, पलख जक पुजा यायेवं ।
व हे पुजा उत्तम खः, गुगु सछि दैं पुजा होम यायेगु स्वया ॥”

अन प्राणीं धयागु थव सत्त्वया अभिप्राय् खः । होमयाइ वनय् धयागु
निष्प्रपञ्चता भावया इच्छा यानाः वनय् दुहाँवनाः अन होम याइ । ल्यं दुगु
न्हापा कनाः वयागु थें हे खः ।

७. सारिपुत्र स्थविरया पासाम्ह ब्राह्मण

वेलुवनय्

१०८. यं किञ्चि यिदुं व हुतं व^{५४} लोके, संवच्छरं यजेथ पुञ्जपेक्खो ।
सब्बम्पि तं न चतुभागमेति, अभिवादना उज्जुगतेसु सेयो ॥

१०८. यत्किञ्चिदिष्टञ्च हुतञ्च लोके, संवत्सरं यजेत पुण्यापेक्षः ।
सर्वमपि तन्न चतुभागमेति, अभिवादना उज्जुगतेषु श्रेयसी ॥९॥

१०८. “गुगु यज्ञ बा होम लोकय्,
दछियंकं यज्ञयासां नं पुण्यया आकांक्षा यानाः ।
फुकं उगु प्यब्बय् छब्बः नं मदु,

^{५४} यिदुञ्च हुतञ्च (क०)

अभिवाद यायेगु हे तप्यंगु लँय् वंपित्त उत्तम खः ॥”

अन गुगु धयागु थव ल्यंपुल्यं मदयेकया अभिप्राय वचन खः । यज्ञ धयागु प्रायः यानाः मङ्गल उत्सवया दिनय् ब्यूगु दान खः । होम धयागु हलंजवलं ज्वरेयानाः पाहुनापित्त बिङ्गु दान व कर्मफलयात विश्वास यानाः बिङ्गु दान खः । दछियंकं यज्ञयासां नं धयागु दछियंकं निरन्तरं चवय् धयावयागुकथं दान फुक्क चक्रवालय् च्वांपि लौकिक मनूतयृत ब्यूसां । पुण्यया आकांक्षा यानाः धयागु पुण्यया इच्छा जुया । तप्यंगु लँय् वंपित्त धयागु कवय् प्वःकां श्रोतापन्त, चवय् चवकां क्षीणास्रवमहसित । थव धयातःगु जुयाच्चवन - “थुजागु लयृताःगु मनं शरीरय् म्ह कवचुना वन्दना यानागु कुशल चेतनाया गुगु फल खः, व स्वया प्यद्वय् छब्बः नं फुक्क उगु दान मू मदु, उकिं तप्यंगु लँय् वंपित्त वन्दना यायेगु हे उत्तम खः ।”

८. आयुवर्धन कुमार

दीर्घलघ्निकया आरप्यकुटिइ

१०९. अभिवादनसीलिस्स, निच्चं वृद्धापचायिनो^{५५} ।
चत्वारो धर्मा वड्डन्ति, आयु वर्णो सुखं बलं ॥

१०९. अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धापचायितः ।
चत्वारो धर्मा वर्धन्ते आयुर्वर्णः सुखं बलम् ॥१०॥

१०९. “अभिवादन यायेगु स्वभाव दुम्हसित,
नित्यरूपं वृद्धपित्त सेवा याइम्हसित ।
प्यंगु धर्मत वृद्धि जुइ, आयु, वर्ण, सुख व बल ॥”

अन अभिवादन यायेगु स्वभाव दुम्हसित धयागु वन्दना यायेगु स्वभाव दुम्हसित खः, न्हिथं वन्दना यायेगु बानी दुम्हसित धयागु अर्थ खः । वृद्धपित्त सेवा याइम्हसित धयागु गृहस्थी नकतिनि प्रव्रजित जुम्ह मचाम्ह श्रामणेरयात नं, प्रव्रजितया जक प्रव्रज्यां बा उपसम्पदां थकालीम्हसित व गुणवृद्धिपित्त सेवायानाः, अभिवादन बा नित्यरूपं पुजा याइम्हसित धयागु अर्थ खः । प्यंगु धर्मत वृद्धि जुइ धयागु आयु वृद्धि जुइवं गुलि समयतक उगु आयु वृद्धि जुइ,

^{५५} वद्धापचायिनो (सी० रो०)

उलितक है मेगु नं वृद्धि है जक जुइ । गुम्हसिनं न्येदंतक आयु दइगु कुशल यानातःगु दुसा, नीन्यादृं दइबले वया जीवन्य् भय अन्तराय उत्पन्न ज़सा, वया अभिवादन यायेगु स्वभावया कारणं शान्त जुइ, व आयु दतले हैं च्वनी, वणांदि नं वया आयु नापं वृद्धि जुइ । थनं मेमेगु नं थथे हैं खः । निर्विधरूपं स्वानाच्चम्हसिया आयु वृद्धि जुइगुलिइ न्हचरः तयेथाय् मदु ।

१. संकिञ्च श्रामणेर

जेतवन्य्

११०. यो च वस्ससतं जीवे, दुस्सीलो असमाहितो ।
एकाहं जीवितं सेयो, शीलवन्तस्स ज्ञायिनो ॥

११०. यश्च वर्षशतं जीवेद् दुःशीलोऽसमाहितः ।
एकाहं जीवितं श्रेयः शीलवतो ध्यायिनः ॥११॥

११०. “गुम्ह सछि दैं स्वाःसां, दुशील व असमाहितम्ह जुया ।
छन्हु है जक स्वायेगु उत्तम खः, शीलवान् व ध्यानी जुया ॥”

अन दुशील ध्यागु शील मदुम्ह खः । शीलवान् ध्यागु दुशीलम्ह सछि दैं स्वायेगु स्वया शीलवानया निगू ध्यान्य् ध्यान यानाः छन्हु बा पलख जक स्वायेगु उत्तम व श्रेष्ठ खः ध्यागु अर्थ खः ।

१०. खाणुकोण्डञ्ज स्थविर

जेतवन्य्

१११. यो च वस्ससतं जीवे, दुष्पञ्जो असमाहितो ।
एकाहं जीवितं सेयो, पञ्जवन्तस्स ज्ञायिनो ॥

१११. यश्च वर्षशतं जीवेद् दुष्पञ्जोऽसमाहितः ।
एकाहं जीवितं श्रेयः प्रज्ञावतो ध्यायिनः ॥१२॥

१११. “गुम्ह सछि दैं स्वाःसां, दुर्बुद्धि व असमाहितम्ह जुया ।
छन्हु है जक स्वायेगु उत्तम खः, प्रज्ञावान् व ध्यानी जुया ॥”

अन दुर्बुद्धि ध्यागु प्रज्ञा मदुम्ह खः । प्रज्ञावान् ध्यागु प्रज्ञा दुम्ह खः ।
ल्यं दुगु च्वय् कनाः वयागु थें हैं खः ।

११२. यो च वस्ससतं जीवे, कुसीतो हीनवीरियो।
एकाहं जीवितं सेयो, वीरियमारभतो दब्हं॥

११२. यश्च वर्षशतं जीवेत् कुसीदो हीनवीर्यः ।
एकाहं जीवितं श्रेयोः वीर्यमारभतो दृढम् ॥१३॥

११२. “गुम्ह सछि दैं म्वाःसां, अलसि व अनुत्साहित जुया ।
छन्हु जक हे म्वायेगु उत्तम खः, वीर्यरम्भ यानाः दृढता पूर्वकं ॥”

अन अलसि धयागु कामवितकर्दि स्वगू वितर्कद्वारा दिं बितेयाइम्ह
व्यक्ति खः । अनुत्साहित धयागु कुतः मदुम्ह खः । वीर्यरम्भ यानाः दृढता
पूर्वकं धयागु निता प्रकारया ध्यान उत्पन्न यायेगु समर्थ दुगु स्थिर उत्साहयात
शरुवात याःम्ह खः । ल्यं दुगु च्वय् कनावयागु थें हे खः ।

११३. यो च वस्ससतं जीवे, अपस्तं उदयब्बयं।
एकाहं जीवितं सेयो, पस्सतो उदयब्बयं॥

११३. यश्च वर्षशतं जीवेत् अपश्यनुदयव्ययम् ।
एकाहं जीवितं श्रेयः पश्यत उदयव्ययम् ॥१४॥

११३. “गुम्ह सछि दैं म्वाःसां, मखंकूसे उदय व व्यययात ।
छन्हु हे जक म्वायेगु उत्तम खः, खंकाः उदय व व्यययात ॥”

अन मखंकूसे उदय व व्यययात धयागु पञ्चस्कन्धयात नीन्यागू लक्षणं
उदय व व्यययात मखंकूसे खः । खंकाः उदय व व्यययात धयागु इमिगु उदय
व व्यययात खंका खः । मेम्हसिया स्वया छन्हु हे जक म्वायेगु उत्तम खः ।

११४. यो च वस्ससतं जीवे, अपस्तं अमतं पदं।
एकाहं जीवितं सेयो, पस्सतो अमतं पदं॥

११४. यश्च वर्षशतं जीवेद् अपश्यन्नमृतं पदम् ।
एकाहं जीवितं श्रेयः पश्यतोऽमृतं पदम् ॥१५॥

११४. “गुम्ह सछि दैँ म्वासां नं, मखंका अमृत पदयात ।
छन्हु है जक म्वायेगु उत्तम खः, खंका अमृत पदयात ॥”

अन अमृत पदयात धयागु मरणं रहितगु स्थान खः, अमृत महानिर्वाणया अर्थ
खः । ल्यं दुगु न्हापा कनावयागु थे खः ।

१४. आपाः मस्त दुम्ह थेरी

जेतवनय्

११५. यो च वस्ससतं जीवे, अपस्तं धम्ममुत्तमं ।
एकाहं जीवितं सेयो, पस्सतो धम्ममुत्तमं ॥

११५. यश्च वर्षशतं जीवेद् अपश्यन् धर्ममुत्तमम् ।
एकाहं जीवितं श्रेयः पश्यतो धर्ममुत्तमम् ॥१६॥

११५. “गुम्ह सछि दैँ म्वासां नं, मखंका उत्तमगु धर्मयात ।
छन्हु है जक म्वायेगु उत्तम खः, खंका उत्तमगु धर्मयात ॥”

अन उत्तमगु धर्मयात धयागु गुंग् प्रकारया लोकोत्तर धर्म खः । व है
उत्तमगु धर्म खः । गुम्हसिनं उगुयात खनीमखु, वया सछि दैँतक म्वाःसां नं,
उगु धर्मयात खंका थुइका छन्हु बा पलख म्वायेगु है उत्तम खः ।

सहस्रवर्गया वर्णन क्वचाल ।

च्यागूगु वर्ग क्वचाल ।

९. पापवर्ग

१. चिपुगु गा छपुम्ह ब्राह्मण

जेतवनय्

११६. अभित्थरेथ कल्याणे, पापा चित्तं निवारये।
दन्धज्ञि करोतो पुञ्जं, पापस्मि रमती मनो॥

११६. अभित्वरेत कल्याणे पापत् चितं निवारयेत्।
तन्द्रां हि कुर्वतः पुण्यं पापे रमते मनः ॥१॥

११६. “याकनं भिंगु ज्या या, पापं चित निवारण या ।
लिबाक पुण्य यायेवं, पापय् मन लय्ताइ ॥”

अन याकनं या धयागु हथासं हथासं याकनं याकनं यायेमाः धयागु अर्थ
खः । गृहस्थी जूसा “सलाक भोजनादि छुं नं कुशल याये” धकाः मनय् लुइबं है
गथे मेपिन्त मौका दझमखुगु खः, थथे “जिं न्हापलाक, जिं न्हापलाक” धकाः
याकनं याकनं है याये माल । प्रव्रजितपिंस जूसा उपाध्याय व्रतादि यायेबले
मेम्हसित मौका मध्यसे “जिं न्हापलाक, जिं न्हापलाक” धकाः याकनं याकनं है
याये माल । पापं चित धयागु कायदुश्चरित्रादि पापकर्म बा अकुशल
चित्तोत्पादकथं फुक्क शक्तिद्वारा चित्तयात पनेमाः । लिबाक यायेवं धयागु
गुम्हसिया “जिं बिइला, जिं मबिइला, जित पुण्य लाइला, मलाइला” धकाः
थथे चुलुगु लँय् वनाच्वांम्ह थे बिस्तारं पुण्य याइ, उम्ह छपु गाम्हं ब्राह्मणया थे
द्वःछिगु मात्सर्घरूपी पापं थाय् काइ । अले वया पापय् मन लय्ताइ, कुशलकर्म
यायेबले है जक चित्त कुशलय् लय्ताइ, अनं मुक्त जुया हानं पापय् है क्वचुइ ।

२. सेय्यसक स्थविर

जेतवनय्

११७. पापञ्चे पुरिसो कयिरा, न न^{५६} कयिरा पुनप्युनं।
न तम्हि छन्दं कयिराथ, दुक्खो पापस्स उच्चयो॥

११७. पापं चेत् पुरुषः कुर्यात् न तत्कुर्यात् पुनः पुनः ।
न तस्मिन् छन्दं कुर्यात् दुःख पापस्योच्चयः ॥२॥

^{५६} न तं (सी० रो०)

੧੧੭. “ਪਾਪਯਾਤ ਪੁਰਖ਼ ਧਾਇਦੁੰਕਾ, ਉਗੁਧਾਤ ਹਾਨਾਂ ਹਾਨਾਂ ਧਾਇਮਤੇ ।
ਉਕੀ ਇਚਛਾ ਧਾਇਮਤੇ, ਦੁਖ ਖ: ਪਾਪ ਸੁਂਕੇਗੁ ॥”

ਉਕਿਆ ਅਰ्थ ਖ: - ਯਦਿ ਪੁਰਖ਼ ਛਕ ਪਾਪਕਰਮ ਧਾਇਵ, ਉਗੁ ਕਣਿਅਤ ਹੈ ਪ੍ਰਤਿਵੇਕਣ (ਸਮੀਕਿਆ) ਧਾਨਾ: “ਥਵ ਮਲਵਾਗੁ ਵ ਝਾਤਗੁ ਜਿਆ: ਖ:” ਧਕਾ: ਉਗੁਧਾਤ ਹਾਨਾਂ ਹਾਨਾਂ ਧਾਇਮਤੇ । ਗੁਸ਼ਹਿਸਿਆ ਉਕੀ ਇਚਛਾ ਬਾ ਰਚਿ ਉਤਪਨ ਜ੍ਗੁ ਖ:, ਉਗੁਧਾਤ ਨ ਮਦਧੇਕਾ, ਹਾਨਾਂ ਧਾਇ ਹੈ ਸਤੇ । ਛੁ ਕਾਰਣ? ਦੁਖ ਖ: ਪਾਪ ਸੁਂਕੇਗੁ । ਪਾਪਯਾਤ ਸੜਚਾਵ ਧਾਇਗੁ, ਵੱਡਿ ਧਾਇਗੁ ਧਧਾਗੁ ਥਵ ਲੋਕਾਂ ਨ, ਪਰਲੋਕਾਂ ਨ ਤੁਖ ਹੈ ਜਕ ਬਿਝਗੁ ਖ: ।

੩. ਲਾਜਦੇਵਪੁਤ੍ਰੀ

ਜੇਤਵਨਾਨ

੧੧੮. ਪੁੜਿਚੜੇ ਪੁਰਿਸੀ ਕਹਿਰਾ, ਕਹਿਰਾ ਨ^{੫੦} ਪੁਨਧੁਨਾਂ ।
ਤਮਿਹੀ ਛਨਦੰ ਕਹਿਰਾਥ, ਸੁਖੋ ਪੁੜਿਸਸ ਉਚਵਾਹੀ ॥

੧੧੯. ਪੁਣਿਚੜੇਤ ਪੁਰਖ: ਕੁਰਾਤਾਂ ਕੁਧਾਦੇਤਪੁਨ: ਪੁਨ: ।
ਤਸਿਮਨ੍ ਛਨਦੰ ਕੁਰਾਤਾਂ ਸੁਖ: ਪੁਣਿਸਥਾਚਵਾਹ: ॥੩॥

੧੨੦. “ਧਦਿ ਪੁਣਿ ਪੁਰਖ਼ ਧਾਇਗੁਸਾ:; ਧਾ ਉਗੁ ਹਾਨਾਂ ਹਾਨਾਂ ।
ਉਕੀ ਇਚਛਾ ਧਾਇਗੁ, ਸੁਖ ਖ: ਪੁਣਿ ਸੁਂਕੇਗੁ ॥”

ਉਕਿਆ ਅਰ्थ ਖ: - ਧਦਿ ਪੁਰਖ਼ ਪੁਣਿ ਧਾਇਗੁਸਾ:, “ਛਕ: ਜਿਂ ਪੁਣਿ ਧਾਨਾ:, ਥੁਲਿੰ ਜਿਤ ਗਾਤ” ਧਕਾ: ਮਨ ਲਧਤਾਧੇਕਾ ਹਾਨਾਂ ਹਾਨਾਂ ਧਾ ਹੈ ਧਾਇਮਾ: । ਵਧਾ ਪੁਣਿ ਮਧਾਇਬਲੇ ਉਗੁ ਪੁਣਿਧ ਇਚਛਾ ਵ ਰਚਿ ਤਧਾ: ਉਤਸਾਹ ਧਾਇ ਹੈ ਮਾ: । ਛੁ ਕਾਰਣ? ਸੁਖ ਖ: ਪੁਣਿ ਸੁਂਕੇਗੁ । ਪੁਣਿ ਸੜਚਾਵ ਧਾਇਗੁ ਧਧਾਗੁ ਥਵ ਲੋਕਾਂ ਵ ਪਰਲੋਕਾਂ ਸੁਖ ਹਧਾ ਬਿਝਗੁਲਿੰ ਸੁਖ ਖ: ।

੪. ਅਨਾਥਪਿਣਿਡਕ ਸੇਠ

ਜੇਤਵਨਾਨ

੧੨੧. ਪਾਪੋਪਿ ਪਸਤਿ ਭਦ੍ਰ, ਧਾਵ ਪਾਪਾਂ ਨ ਪਚਤਿ ।
ਧਦਾ ਵ ਪਚਤਿ ਪਾਪਾਂ, ਅਥ ਪਾਪੋ ਪਾਪਾਨਿ ਪਸਤਿ ॥

^{੫੦} ਕਹਿਰਾਥੇਤ (ਸੀਠ ਸ਼ਾਹ), ਕਹਿਰਾਥੇਨ (ਰੋਹ)

११९. पापोऽपि पश्यति भद्रं यावत् पापं न पच्यते ।
यदा च पच्यते पापमथ पापो पापानि पश्यति ॥४॥

१२१. “पापीम्ह खंकी भिं धका, गुबलेतक पापं पुइमखु ।
गुबले पुइ पापं, अले पारीं पापत खनी ॥

१२०. भद्रोपि पस्सति पापं, याव भद्रं न पच्यति ।
यदा च पच्यति भद्रं, अथ भद्रो भद्राणि पस्सति ॥

१२०. भद्रोऽपि पश्यति पापं यावद् भद्रं न पच्यते ।
इदा च पच्यते भद्रमथ भद्रो भद्राणि पश्यति ॥५॥

१२०. “भिम्हं नं खनी पापयात, गुबलेतक भिंगु फल वइमखु ।
गुबले वइ भिंगु फल, अले भिम्हं भिंगु खनी ॥”

अन पापीम्ह धयागु कायदुश्चरित्रादिं पापकर्म यायेगुलि युक्तम्ह व्यक्ति खः । वं न्हापायागु सुचरित्रानुभावं उत्पन्न ज्ञूगु सुखयात अनुभव यायां भिंगु नं खंकिइ । गुबलेतक पापं पुइमखु धयागु गुबलेतक वयात थव लोकय् व परलोकय् विपाकफल बिइमखु । गुबले वयात उगु थव लोकय् व परलोकय् विपाकफल बिइ, अले थव लोकय् विभिन्न प्रकारया कर्मया कारणं परलोकय् नरकया दुःख अनुभव यायां उम्ह पापीं पाप हे जक खंकिइ । निगूगु गाथाया नं कायसुचरित्रादिकथं भिंगु ज्यां युक्तम्ह भिम्ह खः । वं न्हापायागु दुश्चरित्रानुभावं उत्पन्न ज्ञूगु दुःखयात अनुभव यायां पापयात खंकिइ । गुबलेतक भिंगु फल वइमखु धयागु गुबलेतक वया उगु भिंगु कर्मया थव लोकय् व परलोकय् विपाकफल बिइमखु । गुबले उगु विपाकफल बिइ, अले थव जन्मय् लाभसत्कारादि सुख खः, मेगु जन्मय् नं दिव्यसम्पत्ति सुखयात अनुभव यायां उम्ह भिम्हं भिंगु हे जक खनी ।

५. परिस्कारय् असंयतम्ह भिक्षु

जेतवनय्

१२१. मावमञ्जेथ^{५८} पापस्स, न मन्त्र^{५९} आगमिस्तति ।
उदविन्दुनिपातेन, उद्कुम्भोपि पूरति ।

^{५८} माप्पमञ्जेथ (सी० स्या० रो०)

^{५९} न मं तं (सी० रो०), न मन्त्रं (स्या०)

बाले पूरति^{५०} पापस्स, थोकं थोकम्पि^{५१} आचिनं॥

१२१. माऽवमन्येत पापस्य न मां तदागमिष्यति ।

उदकविन्दुनिपातेन उदकुम्भोऽपि पूर्यते ।

बालः पूरयति पापस्य स्तोकं स्तोकमप्याचिन्वन् ॥६॥

१२१. “अवहेलना यायेमते पापयात, बुलं वइमखु ।

लः फुति तिकि नन्, लःघः नं जाइ ।

मूर्खं जायेकी पापयात, भतिचा भतिचा यानाः मुंका ॥”

अन अवहेलना यायेमते धयागु हेला यायेमते धाःगु खः । पापयात धयागु पाप खः । बुलं वइमखु धयागु “जिं भतिचा जक पाप यानाः, गुबले थवया विपाक भोगयाये मालिगु खः” धकाः थथे पापयात हेला यायेमज्यु धयागु अर्थ खः । लःघः नं धयागु वा वइबले पुसा उला तयातःगु छु नं कुम्हाया चाया थलय् उगु वाया छफुति छफुति तिकि नन् छसिंकथं जाइ, थथे मूर्खम्ह व्यक्तिं भतिचा भतिचा यायां पापयात मुंकुं मुंकू वृद्धियायां पायं जायेकी धयागु अर्थ खः ।

६. भौचिया पालिख्वाँप्यम्ह सेठ

जेतवनन्

१२२. माऽवमञ्जेथ पुञ्जस्स, न मन्तं आगामिस्सति ।

उदविन्दुनिपातेन, उदकुम्भोऽपि पूरति ।

धीरो पूरति पुञ्जस्स, थोकं थोकम्पि आचिनं॥

१२२. माऽवमन्येत पुण्यस्य न मां तदागमिष्यति ।

उदकविन्दुनिपातेन उदकुम्भोऽपि पूर्यते ।

धीरः पूरयति पुण्यस्य स्तोकं स्तोकमप्याचिन्वन् ॥६॥

१२२. “अवहेलना यायेमते पुण्ययात, जित उगु वइमखु ।

लः फुति तिकि नन्, लःघः नं जाइ ।

पणिडतं जायेकी पुण्ययात, भतिचा भतिचा यानाः मुंका ॥”

^{५०} पूरति बाले (सी० क०), आपूरति बाले (स्या०)

^{५१} थोक थोकम्पि (सी० रो०)

उकिया अर्थ खः - पण्डितम्ह मनूनं पुण्य यानाः “भतिचा जक जिं यानाःगु खः, विपाककथं जित उगु वइमखु, थथे भतिचा यानागु ज्यायात सुनां जित खनी, जिं नं उगुयात गुबले खनी, गुबले थवया फल भोगयाये खनी” धकाः थथे पुण्य हेला याये मज्यु, कवट्यंका स्वये मज्यु । गथे कि निरन्तरं लः तिकितिकि तनां पुसा उलातःगु कुम्हाया चाघःत जाइगु खः, थथे धीर पण्डितम्ह पुरुषं भतिचा भतिचा पुण्य मुक्काः पुण्य जायावइ ।

७. महाधनी व्यापारी

जेतवनय्

१२३. वाणिजोव भयं मग्ं, अप्सस्थो महद्वनो ।
विसं जीवितुकामोव, पापानि परिवर्जये ॥

१२३. वाणिज इव भयं मार्गम् अल्पसार्थो महाधनः ।
विषं जीवितुकाम इव पापानि परिवर्जयेत् ॥८॥

१२३. “व्यापारीं थें भयगु लँय्, भतिचा जक पासादुम्ह महाधनीं ।
विषयात म्वायेगु इच्छायाःम्हं थें, पापत त्याग या ॥”

अन भयगु धयागु ग्यायेमाःगु खः, खुँत्यसं पियाच्चवंगुलि यानाः भयं युक्तगु धयागु अर्थ खः । थव धयातल जुयाच्चवन - गथे महाधनी व्यापारी भतिचा जक पासादुम्ह जुया भयं युक्तगु लँयात, गथे म्वायेगु इच्छा दुम्हं हलाहल विषयात त्याग याइगु खः, थथे पण्डितम्ह भिक्षुं भतिचा जक जूसां पापत परित्याग याइ ।

८. कुक्कुटमित्र व्याधा

वेलुवनय्

१२४. पाणिहि चे वणो नास्त, हरेय्य पाणिना विसं ।
नाब्बणं विसमन्वेति, नथि पापं अकुब्बतो ॥

१२४. पाणौ चेत् व्रणो नास्य हरेत् पाणिना विषम् ।
नाब्रणं विषमन्वेति नास्ति पापमकुर्वतः ॥९॥

१२४. “ल्हाःतय यदि धाः वया मदुसा, काःसां ल्हाःतं विष ।
धाः मदुगुलिइ विष दुहाँवनी मखु, मदु पाप मयायेवं ॥”

अन वया मदुसा धयागु मदुगु खः । कासां धयागु यंकेफइ । छु
कारणं ? गुगुलिं धाः मदुगुलिइ विष दुहाँवनी मखु धयागु धाः मदुगु ल्हाःतय्
विष दुहाँवने फइमखु, थथे हे धनुषादि पित हया ब्यूसां नं अकुशल चेतनाया
अभावं यानाः पाप मयाःसे पाप धयागु दइमखु, धाः मदुगु ल्हाःतय् विष थे न
वया चित्त पापया ल्युन्धू वनी ।

१. खिचाब्वना: शिकार याइम्ह कोक

जेतवनय्

१२५. यो अप्पदुडस्त नरस्त दुस्सति, सुद्धस्त पोस्सति अनङ्गणस्त ।
तमेव बालं पच्चेति पापं, सुखुमो रजो पटिवातंव खितो ॥

१२५. योप्रदुष्टाय नराय दुष्टिशुद्धाय पुरुषायानञ्जनाय ।
तमेव बालं प्रत्येति पापं सूक्ष्मं रजः प्रतिवातमिव क्षिप्तम् ॥१०॥

१२५. “गुम्हसिनं निरपराधि मनूयात अपराध याइ,
शुद्धू, क्लेश मदुम्ह पुरुषयात ।
उम्ह मूर्खयात हे पापं पुइ, नच्चुगु धूयात फय् वःपाखे वाँछवयेगु थे जुइ ॥”

अन निरपराधियात धयागु थःत बा सकसित दुःखकष्ट मबीम्ह खः ।
मनूयात धयागु सत्त्वयात । अपराध याइ धयागु कष्टबिइ । शुद्धम्हसित धयागु
निरपराधियात हे खः । पुरुषयात धयागु थव नं मेकथं सत्त्वया हे अभिप्राय
खः । क्लेश मदुम्हसित धयागु क्लेश रहितम्हसित खः । पुइ धयागु विपाक फल
वइ । फय् वःपाखे धयागु गथे छम्ह पुरुषं फय् वःपाखे च्वनाः च्वंम्हसित प्रहार
यायेगु इच्छां कयेकाः छवःगु नच्चुगु धू खः उम्ह हे पुरुषयात कःवइ बा वया हे
द्योने कुतुं वइ (छ्यंनय् लाइ), थथे हे गुम्ह व्यक्ति निरपराधि मनूयात ल्हाःतं
दायेगु आदि यानाः दुःखकष्ट बिइ, उम्ह हे मूर्खयात थव जन्मय नं मेगु जन्मय
नं बा नरकादि विपाकफल भोग यायां उगु पापया विपाकदुःखकथं अनुभव
याइ धयागु अर्थ खः ।

१०. मणिकारया छँय् वइम्ह तिस्स स्थविर

जेतवनय्

१२६. गव्भमेके उप्पज्जन्ति, निरयं पापकम्मिनो ।
सगं सुगतिनो यन्ति, परिनिब्बन्ति अनासवा ॥

१२६. गर्भमेक उत्पद्यन्ते निरयं पापकर्मिणः ।
स्वर्गं सुगतयो यान्ति परिनिवान्त्यनास्त्रवाः ॥११॥

१२६. “गर्भय् गुलिं उत्पन्नं जुइ, नरकय् पापकर्म याइपि ।
स्वर्गय् सुगति दुपिं वनी, परिनिवाणं जुइ अनास्त्रवपि ॥”

अन गर्भय् धयागु थन मनुष्यगर्भया अभिप्राय खः । शेष थन प्रष्ट हे
ज् ।

११. स्वथवः मनूत

जेतवनय्

१२७. न अन्तलिक्खे न समुद्रमञ्जे, न पब्बतानं विवरं पविस्त ।
न विज्जती॒॑ सो जगतिप्पदेसो, यथद्विती॒॑ मुच्येय पापकर्मा ॥

१२७. नान्तरिक्षे न समुद्रमध्ये न पर्वतानां विवरं प्रविश्य ।
न विद्यते स जगति प्रदेशो यत्र स्थितो मुच्येत पापकर्मणः ॥१२॥

१२७. “न आकाशय् न समुद्रया दथुइ, न पर्वतया कापिइ (गुफाय्) दुहाँ वंसां ।
मदु उजागु भूभिभाग, गन च्वनेवं मुक्त जुइ पापकर्म ॥”

उकिया अर्थ खः - यदि सुनां न “थव उपायद्वारा पापकर्म मुक्त जुये”
धकाः आकाशय् च्वनां, चय्यप्पद्वः योजन जाःगु महासमुद्रय् दुहाँ वंसां, पर्वतया
दथुइ च्वनाच्वनां, पापकर्म मुक्त जुइमखु । पूर्वदिशादि पृथ्वीया भूमिभागय् न
न्हेपंया च्वकाः अपायेकूगु थाय् मदु, गन च्वनेवं पापकर्म मुक्त जुइफइ ।

१२. सुप्पबुद्धसक्य

निग्रोधारामय्

१२८. न अन्तलिक्खे न समुद्रमञ्जे, न पब्बतानं विवरं पविस्त ।
न विज्जती सो जगतिप्पदेसो, यथद्विती॑ नप्पसहेय मच्छु ॥

१२८. नान्तरिक्षे न समुद्रमध्ये न पर्वतानां विवरं प्रविश्य ।
न विद्यते स जगति प्रदेशो यत्र स्थितं न प्रसहेत मृत्युः ॥१३॥

^{५२} न विज्ञति (क० सी० रो० क०)

^{५३} यत्रद्विती (स्या०)

^{५४} यत्रद्विती (स्या०)

१२८. “न आकाशय् न समुद्रया दथुइ, न पर्वतया कापिइ (गुफाय्) दुहाँ वंसां ।
मदु उजागु भूभिभाग, गत च्वनेवं ज्वनीमखु मृत्युं ॥”

अन गत च्वनेवं ज्वनीमखु मृत्युं धयागु गुगु प्रदेशय् च्वना मरणं
ज्वनीमखुगु व आक्रमण मयाइगु मदु, सँ छपुया च्वकाया थाय् नं मदु । ल्यं दुगु
न्त्यःव धयावया थें खः ।

पापवर्गया वर्णन क्वचाल ।

गुगूगु वर्ग क्वचाल ।

१०. दण्डवर्ज

१. षड्वर्गीय भिक्षुपि

जेतवनय्

१२९. सब्बे तसन्ति दण्डस्स, सब्बे भायन्ति मच्चुनो।
अत्तानं उपमं कत्वा, न हनेय्य न धातये॥

१२९. सर्वे त्रस्यन्ति दण्डस्य सर्वे विभ्यति मृत्योः।
आत्मानमुपमां कृत्वा न हन्यान्त धातयेत्॥१॥

१२९. “सकलें ग्याः दण्ड खनाः, सकलें ग्याः मृत्यु खनाः।
थःत उपमा यानाः, प्रहार यायेमते, दायेमते॥”

अन सकलें ग्याः दण्ड खनाः धयागु फुक सत्त्वपिं थःप्रति दण्ड जुइबले
व दण्ड खनाः ग्याइ । मृत्यु खनाः धयागु मरण खनाः नं ग्याइ । श्व देशनाया
अक्षरार्थ स्पष्ट जू अर्थकथं विषेशता दु । गथे कि जुजुं “फुक्क मुं वयेमाल”
धकाः बाजं थानाः च्वयेकेवं राजमहापमन्त्रीपिं बाहेक सकलें ल्यं दुपिं मुंवइ,
थथे हे थन “फुक्क ग्याइ” धकाः धाःसां नं भिम्ह किसि, भिम्ह सल, भिम्ह द्वाँ
व क्षीणासव यानाः थुपिं प्यम्ह बाहेक मेपि ल्यं दुपिं ग्याइ धकाः सिइकेमाः ।
थुपिं मध्ये क्षीणासवया सत्कायदृष्टि मदये धूकुगुलिं सिइम्ह सत्त्व मखनाः
ग्याइमखु, उपिं स्वम्हसिया सत्कायदृष्टि प्रबल जुइगुलिं थःगु विपक्षम्ह सत्त्वयात
मखनाः ग्याइ मखु । प्रहार यायेमते, दायेमते धयागु गथे जि खः, थथे हे मेपि
सत्त्वपिं नं खः, प्रहार याये मते मेपिन्त, दायेमते धयागु अर्थ खः ।

२. षड्वर्गीय भिक्षुपि

जेतवनय्

१३०. सब्बे तसन्ति दण्डस्स, सब्बेतं जीवितं पियं।
अत्तानं उपमं कत्वा, न हनेय्य न धातये॥

१३०. सर्वे त्रस्यन्ति दण्डस्य सर्वेषां जीवितं प्रियम्।
आत्मानमुपमां कृत्वा न हन्यान्त धातयेत्॥२॥

१३०. “सकलें ग्याः दण्ड खनाः, सकसियां ज्यानया माया दु।
थःत उपमा यानाः, प्रहार यायेमते, दायेमते॥”

अन सकसिया ज्यानया माया दुधयागु क्षीणासव बाहेक ल्यं दुपिं सत्त्वपिनि
ज्यानया माया तथा मधुर (यः) जुइ, क्षीणासवपि॑ं जीवन व मरणय् उपेक्षक हे॒
जुइ । ल्यं दुगु न्हापाया थैं हे खः ।

३. आपालं मस्त

जेतवनय्

१३१. सुखकामानि भूतानि, यो दण्डेन विहिंसति ।
अत्तनो सुखमेसानो, पेच्च सो न लभते सुखं ॥

१३१. सुखकामानि भूतानि यो दण्डेन विहिनस्ति ।
आत्मानः सुखमिच्छन् प्रेत्य स न लभते सुखम् ॥३॥

१३१. “सुखकामीपि॑ं प्राणीपि॑ं खः, गुम्हसिनं कथिं दाइ ।
थःगु सुखयात माला, लिपा वं सुख सिइमखु ॥

१३२. सुखकामानि भूतानि, यो दण्डेन न हिंसति ।
अत्तनो सुखमेसानो, पेच्च सो लभते सुखं ॥

१३२. सुखकामानि भूतानि यो दण्डेन न हिनस्ति ।
आत्मानः सुखमिच्छन् प्रेत्य स लभते सुखम् ॥४॥

१३२. “सुखकामीपि॑ं प्राणीपि॑ं खः, गुम्हसिनं कथिं दाइमखु ।
थःगु सुखयात माला, लिपा वं सुख सिइ ॥”

अन गुम्हसिनं कथिं धयागु गुम्ह व्यक्तिं कथिं बा ल्वहंचां दाया
कयेकिइ । लिपा वं सुख सिइमखु धयागु उम्ह व्यक्तिं परलोकय् व मनुष्यलोकय्
दिव्यसुख, परमार्थसुख व निर्वाणसुख दइमखु । निगूणु गाथाय् लिपा वं सुख
सिइ धयागु उम्ह व्यक्तिं परलोकय् च्चय् धयावयागु स्वता प्रकारया सुख नं दइ
धयागु अर्थ खः ।

४. कोण्डधान स्थविर

जेतवनय्

१३३. मावोच फरुसं कञ्चि, वुत्ता पटिवदेयु त^{५५} ।
दुक्खा हि सारम्भकथा, पटिदण्डा फुसेयु त^{५६} ॥

^{५५} पटिवदेयुं तं (क०)

^{५६} फुसेयुं त (क०)

१३३. मा वोचः परुषं किञ्चत् उक्ताः प्रतिवदेयुस्त्वाम् ।
दुःखा हि संरम्भकथाः प्रतिदण्डाः स्पृशेयुस्त्वाम् ॥५॥

१३३. “ल्हायेमते छाःगु वचन छुं नं, ल्हायेवं प्रतिक्रिया याइ उकियात ।
दुःख खः उत्तेजित खँ प्रतिहिंसा यायेफु उगुलिं ॥

१३४. सचे नेरेसि अत्तानं, कंसो उपहतो यथा ।
एस पत्तोसि निब्बानं, सारम्भो ते न विज्जति ॥

१३४. स चेत् नेरयसि आत्मानं कांस्यमुपहतं यथा ।
एष प्राप्तोऽसि निर्वाणं संरम्भस्ते न विद्यते ॥६॥

१३४. “यदि निःशब्द जुइ थः, तज्यागु कँय्या थल थें ।
थुजाम्हं प्राप्त याइ निर्वाणियात, उत्तेजना इमिके दइमखु ॥”

अन ल्हायेमते छाःगु वचन छुं नं धयागु सुं छम्ह व्यक्तिं कठोरगु खँ
ल्हायेमते । ल्हायेवं धयागु छं मेपित्त “दुशीलपिं” धकाः धायेवं, वं नं अथे हे
लिसः बिइ । उत्तेजित खँ धयागु थुजागु न्हायपनय् न्यते मयःगु खँ धयागु दुःख
खः । प्रतिहिंसा धयागु कायदण्डादिं मेपित्त प्रहार यायेवं उजागु हे प्रतिहिंसा
छंगु छ्यनय् लाःवइ । यदि निःशब्द जुइ धयागु यदि थःत निश्चल याये फुसा ।
तज्यागु कँय्या थल थें धयागु थलया म्हुतुसि त्वाल्हानाः क्वय्या भाग जक
बाकियानाः तयातःगु कँय्या थल थें खः । उकिइ ल्हाःतुतिं बा कथिं दासां नं
सः पिहाँ वइमखु, थुजाम्हं प्राप्त याइ धयागु यदि थुजाम्ह जुइफुसा, थव
प्रतिपदा पूर्णायानाः आः प्राप्त मजूसां थव निर्वाण प्राप्तम्ह धाइ । उत्तेजना
इमिके दइमखु धयागु थथे जुइवं “छ दुशील खः, छिपि दुशीलपिं खः” धकाः
थथे आदि लिसः बिइगु वचनया लक्षण उत्तेजना नं छंके दइमखु, जुइ नं मखु
धयागु अर्थ खः ।

५. उपोसथशीलय् च्वंपिं स्त्रीपिं

पूर्वारामय्

१३५. यथा दण्डेन गोपालो, गावो पाजेति गोचरं ।
एवं जरा च मच्चु च, आयुं पाजेन्ति पाणिनं ॥

१३५. यथा दण्डेन गोपालो गा: प्राजयति गोचरम् ।
एवं जरा च मृत्युश्चायु प्राजयतः प्राणिनाम् ॥७॥

१३५. “गथे कथिं सा जवालं सातय्त ख्यानाः सा इवयेगु ख्यलय् यनी ।
थथे जरां मृत्ययाथाय् प्राणीपिनिगु आयुयात ख्यानाः यनी ॥”

अन ख्यानाः यनी धयागु कुशलमह सा जवालं बुँड दुने दुहाँ वंपिं सातय्त कथिं दायाः पनाः यक्व घाँय् व लः दुथाय् ख्यलय् इवये यंकी । आयुयात ख्यानाः जीवितेन्द्रिययात त्वाःथलिङ्, नाश याइ । साजवाः थे हे वृद्धं मृत्यु जुइगु खः, साया पुचः थे जीवितेन्द्रिय खः, इवयेगु ख्यः थे मरण खः । अन न्हापां जन्म जुया सत्त्वपिनिगु जीवितेन्द्रिययात वृद्धभावय् लिक्क छ्वयाबिङ्, वृद्धभावं ल्वय्या लिक्क छ्वइ, ल्वचं मृत्ययालिक्क छ्वइ । उगु हे सिइगु सिमाकच्चा त्वाल्हाये थे त्वाल्हानाः वनी धयागु थव थन उपमां क्यनातःगु खः ।

६. अजिंगर प्रेत

वेलुवनय्

१३६. अथ पापानि कर्मानि, करं बालो न बुझति ।
तेहि कर्मेहि दुर्मेधो, अग्निदृष्टेव तप्यति ॥

१३६. अथ पापानि कर्माणि कुर्वन् बालो न बुध्यते ।
स्वैः कर्मभिः दुर्मेधा अग्निदराध इव तप्यते ॥८॥

१३६. “अले पाप कर्मत, यानाः मूर्खं थुइमखु ।
उगु हे कर्म दुर्बुद्धि, मिं च्याये थे च्यानाः संताप जुइ ॥”

अन अले पाप धयागु केवल मूर्खं क्रोधया वशय् वनाः पापत यानाः च्वनीगु जक मखु, या:सां नं थुइ नं मखु धयागु अर्थ खः । पाप यानाच्वनीबले “पाप यानाच्वना” धकाः मस्यूम्ह धयाम्ह जुइमखु । “थव कर्मया थुजागु विपाक जुइ” धकाः मसिया “थुइमखु” धकाः धयातल । उगु हे धयागु वं उपि थःके च्वंगु कर्म दुर्बुद्धिम्ह प्रज्ञा मदुम्ह व्यक्ति नरकय् उत्पन्न जुयाः मिं च्याये थे च्यानाः संताप जुइ धयागु अर्थ खः ।

१३७. यो दण्डेन अदण्डेषु, अष्टुष्टेषु दुस्सति।
दसन्नमञ्जतरं ठानं, खिष्पमेव निगच्छति॥

१३८. यो दण्डेनादण्डयेषु, अप्रदुष्टेषु दुष्टति।
दशानामन्यतमं स्थान क्षिप्रमेव तिगच्छति॥१॥

१३९. “गुम्हसितं दण्ड बिइम्वाः पित्त दण्डबिइ, निर्दोषिपित्त दोषारोपन याइ ।
भिगू प्रकारया अवस्था मध्ये छगू, याकनं हे पिहाँवइ ॥

१४०. वेदनं फरुसं जानि, सरीरस्स च भेदन्^{६७} ।
गरुकं वापि आवाधं, चित्तक्षेपज्ज्व^{६८} पापुणे॥

१४१. वेदनां परुषं ज्यानि शरीरस्य त भेदनम् ।
गुरुकं वाऽप्यावाधं चित्तक्षेपं वा प्राप्नुयात्॥१०॥

१४२. “छाःगु वेदनां हानि जुइगु, शरीर भेद (अङ्गभङ्ग) जुइगु ।
तःधंगु ल्वचं कइगु, चित्त विक्षिप्तभावय् थ्यनीगु ॥

१४३. राजतो वा उपसर्ग^{६९}, अव्यक्त्वानज्ज्व^{७०} दारुणं।
परिक्खयज्ज्व^{७१} जातीनं, भोगानज्ज्व^{७२} पभङ्गुरं ॥

१४४. राजतो वोपसर्गम् अभ्याख्यानं वा दारुणम् ।
परिक्खयं वा जातीनं भोगानं वा प्रभंजनम्॥११॥

१४५. “जुजुया पाखें समस्या वइगु, दोषारोपन याकाच्वने मालिगु ।
थःथितिपिं विनाश जुइगु, भोगसम्पत्ति क्षय जुइगु ॥

^{६७} सरीरस्स पभेदनं (स्याऽ)

^{६८} चित्तक्षेपं व (सी० स्याऽ रो०)

^{६९} उपसर्गम् (सी० रो०)

^{७०} अव्यक्त्वानं व (सी० रो०)

^{७१} परिक्खयं व (सी० स्याऽ रो०)

^{७२} भोगानं व (सी० स्याऽ रो०)

१४०. अथ वास्त अगारानि, अग्नि डहति^{७३} पावको।
कायस्त भेदा दुप्पञ्जो, निरयं सोपपञ्जति^{७४} ॥

१४०. अथवास्यागाराणि अग्निर्दर्हति पावकः ।
कायस्य भेदाद् दुष्पञ्जो निरयं स उपपद्यते ॥१२॥

१४०. “अले वया वासस्थान, मिं तया छ्वइगु ।
सिइधुंका मूर्ख, नरकय् व उत्पन्न जुइ ॥”

अन बिइम्वाःपिन्त धयागु कायदण्डादि रहितपि क्षीणास्त्रविपिनिप्रति खः । निदोषिपिन्त धयागु मेपिनिप्रति बा थःगुप्रति बा निरपराधिपिनिप्रति खः । भिगू प्रकारया अवस्था मध्ये छगू धयागु भिगू दुःख्या कारण मध्ये छु नं छगू कारण खः । वेदना धयागु छ्यं स्याइगु ल्वय् आदि ब्रवथलातःगु तःधंगु वेदना खः । हानि धयागु थाकुक कमाये यानातयागु धनसम्पत्तिया हानि खः । भेद (अङ्गभङ्ग) जुइगु धयागु ल्हाः तोधुइगु आदि शरीरया अङ्गभङ्ग जुइगु खः । तःधंगु धयागु पक्षघात, छपा मिखाम्ह, म्ह लुया जुइमाःम्ह, लँग्रा व कुष्ठरोगादि भेदगु तःधंगु ल्वयत् खः । वित्त विक्षिप्तभाव धयागु वै उँड जुइगु खः । समस्या धयागु यश नाश, सेनापति पदादि लितकाइगु आदि जुजुयापाखें वइगु समस्या खः । धोर निन्दा धयागु न्हापा मखंगु, मन्यनागु व मती मतयागु “थव अंगः प्वाखनेगु ज्या, थव राजअपराध छं याःगु खः” धकाः थुजागु र्यानापुगु दोषारोपन खः । थःथितिपि विनाश जुइगु धयागु थःगु अनन्तकथं आधार जुइगु समर्थदुपि थःथितिपि विनाश जुइगु खः । क्षय जुइगु धयागु स्यनीगु बा फवसाट्वया ध्वगीना वनीगु खः । गुम्हसिया छँय् च्वंगु अन्त खः, उगु फवसाट्वया स्यनीगु खः, लँ ह्यंवाः जुइगु, मोति कपाय्या पु जुइगु, ध्यबा बाकुचा जुइगु, निपांचूपि व प्यपां चूपि कां व लँग्रा जुइगु धयागु अर्थ खः । मिं तया छ्वइगु धयागु दछिया दुने निक स्वक मेगु मिं मनःसा नं मलजुया मलखं कया मिं नइगु खः, थःगु हे स्वभावं पिहाँवःगु मिं नइगु हे खः । नरकय् धयागु थव हे जन्मय् थुपि भिगू अवस्था मध्ये छगू दया नं छगू भाग मेगु जन्मय् दइ धयागु क्यनेत नरकय् व उत्पन्न जुइ” धकाः धाःगु खः ।

^{७३} डहति (को)

^{७४} सो उपपञ्जति (सी० स्या०)

८. आपालं सामान दुम्ह भिक्षु

जेतवनय्

१४१. न नगचरिया न जटा न पङ्गा, नानासका थण्डिलसायिका वा ।
रजोजल्लं उक्कुटिकप्पधानं, सोधेन्ति मच्चं अवितिण्णकङ्घं ॥

१४१. न नगचर्या न जटा न पङ्गाः, नानशनं स्थण्डिलशायिका वा ।
रजोजलीयमुत्कुटिकप्रधानं, शोधयन्ति मत्त्यमवितीर्णकांक्षम् ॥१३॥

१४१. “नांगां च्वना, जटा तथा, भस्मं बुला,
नानाकथंया उपवास च्वना, बँय् द्यना ।
पुतुंच्वना धूलबुला साधना याःसां नं मतू शुद्ध जुइमखु,
शंका निवारण मयायेकं ॥”

अन नानाकथंया उपवास धयागु द्यांलाना च्वनीम्ह खः, भोजन मयाइम्ह
धयागु अर्थं खः । बँय् द्यना धयागु भूमिइ द्यनीम्ह खः । धूलं बुला धयागु
भ्यातनालं म्हय् बुला धूकिनाच्वम्ह खः । पुतुंच्वना साधना याःसां नं धयागु
पुतुंच्वना कुतः यानाच्वंम्ह खः । श्व धयातःगु जुयाच्वन - गुम्ह मतू “थथे जिं
लोकं मुक्त जुइगु धकाः ल्याय्खाना तःगु शुद्धिइ थ्यंके” धकाः थुपिं मध्ये नांगां
च्वनेगु आदि छुं नं छां क्या पालन याये, केवल उगु मिथ्यादृष्टि जक वृद्धि
जुइगु खः, व दुःख कष्टया भागी जक जुइ । थुपिं बांलाक समादान यासां नं
च्याता प्रकारया शंकां उतिर्ण मजूगु कारणं शंका निवारण मयायेकं मनू शुद्ध
जुइमखु ।

९. सन्ततिमहामात्य

जेतवनय्

१४२. अलङ्कृतो चेपि समं चरेय, सन्तो दन्तो नियतो ब्रह्मचारी ।
सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं, सो ब्राह्मणो सो समणो स भिक्षु ॥

१४२. अलंकृतश्चेदपि शमं चरेच्, शान्तो दान्तो नियतो ब्रह्मचारी ।
सर्वेषु भूतेषु निधाय दण्डं, स ब्राह्मणः स श्रमणः स भिक्षुः ॥१४॥

१४२. “यदि अलंकृतम्ह जुया नं शान्ताचरण याइ,
शान्त दान्त, निश्चित ब्रह्मचारी ।

फुक्क प्राणीप्रति दण्ड मबिइम्ह,
व ब्राह्मण खः व श्रमण खः व भिक्षु खः ॥”

अन अलंकृतम्ह धयागु वस्त्राभरण छाय्पियातःम्ह खः । उकिया अर्थ
खः - यदि वस्त्रालंकारं अलंकृतम्ह व्यक्ति जूसां कायादि संयमाचरण याइम्ह^{३५}
खः, रागादि शान्त जुया शान्तम्ह खः, इन्द्रिययात दमन यायगुलिं दान्तम्ह खः,
प्यंगू मार्गया नियमकथं निश्चितम्ह खः, श्रेष्ठगु आचरण याइगुलिं ब्रह्मचारी
खः, कायदण्डादि मबिइगुलिं यानाः फुक्क प्राणीप्रति दण्ड मबिइम्ह खः । वं
थुजागु पापयात चुइका छवगुलिं यानाः ब्राह्मण नं खः, पापयात शान्त याःगुलिं
यानाः श्रमण नं खः, क्लेशयात छिन्न भिन्न याःगुलिं भिक्षु धकाः नं धायेमाः ।

१०. भवाथःगु वस्त्रं पुनिम्ह तिस्स स्थविर

जेतवनय्

१४३. हिरीनिसेधो पुरिसो, कोचि लोकस्मि विज्ञति ।
यो निद्व^{३६} अपबोधति^{३७}, अस्सो भद्रो कसामिव ॥

१४३. हीनिषेधः पुरुषः कश्चित् लोके विद्यते ।
यो निन्दां न प्रबोधति अश्वो भद्रः कशामिव ॥१४॥

१४३. “लज्यायात पनिम्ह पुरुष, गुलिं लोकय् दनी ।
गुम्हसिनं निन्दायात अवबोध जुइ, भिम्ह सलयात कोडा थें खः ॥

१४४. अस्सो यथा भद्रो कसानिविटो, आतापिनो संवेगिनो भवाथ ।
सद्ब्राय सीलेन व वीरियेन च, समाधिना धर्मविनिच्छयेन च ।
सम्पन्नविज्ञाचरणा पतिस्सता, जहिस्सथ^{३८} दुक्खमिदं अनप्पकं ॥

१४४. अश्वो यथा भद्रः कशानिविष्टः, अतापिनः संवेगिनो भवत ।
श्रद्धया शीलेन न वीर्यण च, समाधिना धर्मविनिश्चयेन च ।
सम्पन्नविद्याचरणाः प्रतिस्मृतः, प्रहास्यथ दुःखमिदमनल्पकम् ॥१६॥

१४४. “भिम्ह सलयात गथे कोडा मदाइगु खः, कुतः यानाः संवेजितपि जु ।
श्रद्धा, शील, वीर्य व समाधिद्वारा धर्मय् निश्चय यानाः च्वं ।

^{३५} निन्द (सी० रो०) सं० निं० १.१८

^{३६} अपबोधति (सी० स्या० रो०)

^{३७} पहस्सथ (सी० स्या० रो०)

विद्या व आचरणं युक्तं व स्मृति तया, त्याग या श्व अप्वः दुःख्यात ॥”

अन दुने उत्पन्न जूगु अकुशल वितर्कयात लज्याद्वारा पनेगु धयागु लज्यायात पनिम्ह खः । गुलिं लोकय् धयागु थुजाम्ह व्यक्ति दुर्लभ खः, गुलिं जक लोकय् दइ । गुम्हसिनं निन्दायात धयागु अप्रमादी जुया श्रमणार्थं पालन यायां थःके उत्पन्न जूगु निन्दां मथिकः थुइ अवबोध जुइ । कोडर्डा थैं खः धयागु गथे भिंम्ह सलं थःत दाइगु कोडर्डा लिचिलिइ, थःत दायेके बिइमखु । गुम्ह थथे निन्दायात अवबोध जुइम्ह खः, उजाम्ह व्यक्ति दुर्लभ खः धयागु अर्थ खः ।

तिगूगु गाथाया संक्षिप्त अर्थ - “भिक्षुपिं, गथे भिंम्ह सलयात प्रमाद जुइवं कोडर्डा दाइगु खः, जित कोडर्डा दाल” धकाः लिपा कुतः याइ, थथे छिपिं तं कुतः यानाः सेवेजितपिं जु, थथे जुइवं लौकिक व लोकोत्तर निथीयात श्रद्धां, प्यंगू पारिशुद्धिशीलं, कायिक चैतसिक वीर्यद्वारा व अष्टसमापत्ति समाधिं कारण व अकारण सिकेगु लक्षणद्वारा धर्मय् निश्चय यायेगुलिं युक्तपिं जुया स्वंगू बा च्यागू विद्या व भिन्न्यागू चरण सम्पत्ति युक्तपिं विद्या व आचरणं युक्तपिं खः । उपस्थित स्मृतिम्ह जुया स्मृति तयाः जुया श्व अप्वःगु वृत्त दुःख्यात त्याग या ।

११. सुख श्रामणेर

जेतवनय्

१४५. उदकज्ञि नयन्ति नेतिका, उसुकारा नमयन्ति तेजनं ।
दारुं नमयन्ति तच्छका, अत्तानं दमयन्ति सुब्बता ॥

१४५. उदकं हि नमयन्ति नेतृका इषुकारा नमयन्ति तेजनम् ।
दारुं नमयन्ति तक्षका आत्मानं दमयन्ति सुब्रताः ॥१७॥

१४५. “लः यंकिइ धःम्हइपिसं, तीर दयेकिपिसं चातुकिइ तीरयात ।
सिँयात चातुकिइ सिकःमित्यसं, थःत दमन याइ अनुशासितपिसं ॥”

अन अनुशासितपिसं धयागु धाये अःपुपिं खः, सुखं ओवाद बिइबहःपिं व अनुशासन याये ब्रहःपिं धयागु अर्थ खः । ल्यं दुगु च्वय् धया: वयागुकथं है खः ।

दण्डवर्गया वर्णत क्वचाल ।

भिगूगु वर्ग क्वचाल ।

११. जरा वर्ज

१. विशाखाया पासापि

जेतवनय्

१४६. को नु हासो^{७८} किमानन्दो, निच्चं पञ्जलिते सति ।
अन्धकारेन आनद्वा, पदीपं न गवेषथ ॥

१४६. को नु हासः क आनन्दो नित्यं प्रज्वलिते सति ।
अन्धकारेणावनद्वा: प्रदीपं न गवेषयथ ॥१॥

१४६. “छु न्हिलेगु छु आनन्द कायेगु खः, नित्यरूपं प्रज्वलित जुयाच्वन ।
अन्धकारं त्वःपुया तयेधुंकल, मतयात मालेगु छाय् मयात ॥”

अन आनन्द धयागु तुष्टि खः । थव धयातःगु जुयाच्वन - थव लोकय् वासयानाः च्वनेबले रागादि भिंछगू अग्नी नित्यरूपं च्यानाःच्वन, छिपि न्हिलेगु व लय्तायेगु छाय् खः ? वास्तव्य थव याये मज्यूगु खः । च्यागू विषयय्या अविद्या अन्धकारं त्वःपुया तयेधुंकाः नं छाय् छिमिसं उकियात मदयेकेत ज्ञानया मत माःमवनागु व च्याकेत मस्वयागु खः ।

२. सिरिमा

वेलुवनय्

१४७. पत्स चित्तकतं बिम्बं, अरुकायं समुस्सितं ।
आतुरं बहुसङ्कल्पं, यत्स नत्थि ध्रुवं स्थिति ॥

१४७. पश्य चित्रीकृतं बिम्बस् अरुष्कायं समुच्छितम् ।
आतुरं बहुसङ्कल्पं यस्य नास्ति ध्रुवं स्थितिः ॥२॥

१४७. “स्वः चित्रकृतगु बिम्बयात, प्वातः दुगु माःहनातःगु ।
पीडितगु व आपालं संकल्पं जाःगु, गुगुया मदु स्थायीत्वया स्थिति ॥”

अन चित्रकृतगु धयागु कृतचित्रगु खः, वस्त्राभरण मालालतादिं विचित्रगु धयागु अर्थ खः । बिम्बयात धयागु दीर्घादि उचितगु थासय् दीर्घादि अङ्गप्रत्यङ्ग जुया च्वनाच्वंगु थव शरीर खः । प्वातः दुगु धयागु गुप्वाः फोहरगु

^{७८} किन्नु हासो (क०)

प्वा: दुगुलिं याना: प्वा:त दुगु थ्व शरीर खः । मा:हनातःगु धयागु स्वसःगू
क्वैत मा:हनातःगु खः । पीडितगु धयागु न्ह्याबले नं इरियापथद्वारा सना:
जुयाच्चवनेमाःगु व नित्यरूपं उसाँय् मदयाच्चवनीगु खः । आपालं संकल्पं जा:गु
धयागु आपालं मनूत्यसं विभिन्न प्रकारं संकल्पितगु खः । गुगुया मदु
स्थायीत्वया स्थिति धयागु गुगुया स्थायीत्वभाव व स्थितिभाव मदु खालि थ्व
भेद जुइगु छ्यालबछ्याल जुइगु व विध्वंस जुइगु स्वभावगु हे खः, थ्वयात
स्वः धयागु अर्थ खः ।

३. उत्तराथेरी

जेतवनय्

१४८. परिजिण्णमिदं रूपं, रोगनीङ्^{१९} पभङ्गुरं।
भिज्जति पूतिसन्देहो, मरणन्तज्जिं जीवितं॥

१४९. परिजीर्णमिदं रूपं रोगनीङ् प्रभंगुरम् ।
भिद्यते पूतिसन्देहो मरणात्तं हि जीवितम् ॥३॥

१४८. “जरा जीर्णगु थ्व रूप खः, ल्वय् च्चनाच्चवनीगु व क्षय जुइगु खः ।
तज्यानाः ताश जुइगु थ्व देह खः, सिइत है म्वायेगु खः ॥”

उकिया अर्थ खः - कोहे मयूजु, थ्व छंगु शरीर धयागु रूप बुरीभावं
परिजीर्णगु खः, उगु शरीरय् फुक्क ल्वय्या निवासस्थान जूगुलिं ल्वय्
च्चनाच्चवनीगु खः, गथे ल्यायेम्ह्य धौयात नं “बुराम्ह धौं” धकाः धाइगु खः,
तरुण गलोची लहरायात “ध्वगगीगु लहरा” धकाः धाइगु खः, थथे नकतिनि
जन्मजुया सुवर्णवर्ण समान जूसां नित्यरूपं फोहर बा: वयाच्चवनीगुलिं ध्वगगीना
वना: क्षय जुइगु खः, थ्व उगु ध्वगगीगु समानगु छंगु देह तज्याइ, ता:ई मदुव
हे भेद जुइ (तज्याइ) धकाः सिइके मा: । छु कारणं ? सिइत है म्वायेगु खः
उगु कारणं फुक्क सन्त्वपिनिगु जीवनयात मरणय् अन्त याना है बिड धकाः
धयातल ।

४. आपालं अधिमानिक भिक्षुपि

जेतवनय्

१४९. यानिमानि अप्तथानि, अलाबूनेव^{२०} सारदे।
कापोतकानि अट्टीनि, तानि दिस्वान का रति ॥

^{१९} रोगनिहृं (सी० रो०), रोगनिहृं (स्या०)

^{२०} अलापूनेव (सी० स्या० रो०)

१४९. यानीमान्यपास्तानि अलाबूनीव शरदि ।
कापोतकान्यस्थीनि तानि दृष्ट्वा का रतिः ॥५॥

१४९. “गुगु थुपि वाँछ्वयातःगु खः, शरद ऋतुया लौका थें ।
तूयुसे च्वनाच्वंगु क्वैत, उपि खनाः छु राग यानाः ॥”

अन वाँछ्वयातःगु धयागु त्यागयानातःगु खः । शरद ऋतुया धयागु शरद ऋतुया इलय् फय् व निभालं क्या अन थन मदयेक छ्यालबछ्याल जुयाच्वंगु लौका थें खः । तूयुसे च्वनाच्वंगु धयागु तूयुगु वर्णगु खः । उपि खनाः धयागु थुजागु उपि क्वैत खनाः छिमि छु राग यानाः, भतिचा जक नं कामराग यायेगु उचित मजू धयागु अर्थ खः ।

५. जनपदकल्याणी रूपनन्दाथेरी

जेतवनय्

१५०. अद्वीनं नगरं कर्तं, मंसलोहितलेपनं ।
यत्थ जरा च मच्चु च, मानो मक्खो च ओहितो ॥

१५०. अस्थनां नगरं कृतं मांसलोहितलेपनम् ।
यत्र जरा च मृत्युश्च मानो म्रक्षशचावहितः ॥५॥

१५०. “क्वैया शहर (पंज) दयेकाः, ला व हि भुनातल ।
थन जरा, मरण, अभिमान व कपट सुलाच्वन ॥”

उकिया अर्थ खः - गथे न्यूने व लिउँने त्वःपुइत सिँत धंका खिपतं वाःत चिनाः चां भुना नगर धकाः ल्यायेखानातःगुया पिने छ्यै दयेकाच्वनी, थथे थव आध्यात्मय् नं स्वसःगू क्वैत धंकाः सैप्वाचं चिनाः ला व हिं भुना, छ्यंगुलिं त्वःपुयातःगु जीर्ण जुइगु लक्षणं यानाः जरा, सिइगु लक्षणं यानाः मत्यु, थहौवनीगु सम्पदादिया कारणं मतीतइगु लक्षणं अभिमान व सकृत्य कारणया विनाश जुइगु लक्षणं यानाः कपटयात त्वःपुइया निति दयेकातःगु शहर खः । थुजागु हे थन शारीरिक व मानसिक लवय् सुलाच्वन, थनं च्वय् मेगु छु नं काये बहःगु मदु ।

१५१. जीरन्ति वे राजरथा सुचिता, अथो सरीरमि जरं उपेति।
सतञ्च धर्मो न जरं उपेति, सन्तो हवे सब्मि पवेदयन्ति॥

१५१. जीर्यन्ति वै राजरथः सुचिता, अथ शरीरमपि जरामुपैति।
सतञ्च धर्मो न जरामुपैति, सन्तो ह वै सद्भ्यः प्रवेदयन्ति॥६॥

१५१. “जीर्णजुइ राजरथ बांलागु न, अले शरीर नं जीर्णताय् थ्यनी।
सत्पुरुषया धर्म जीर्ण जुइमखु, सभ्यसन्त सत्पुरुषपिसं कनी॥”

अन नं धयागु निपात खः । बांलागु धयागु न्हयगु रत्न व मेमेगु
अलंकृत यानाः बांलाकातःगु विचित्रगु जुजुपिनिगु रथ नं जीर्ण जुइ । शरीर नं
धयागु रथ जक मखु, थव बांलाक पालन पोषन यानातःगु शरीर नं कुच्चा
कुच्चा दला जीर्णजुइ । सत्पुरुषया धयागु बुद्धादि सन्तपिनिगु गुंग प्रकारया
लोकोत्तरधर्म छुं नं उपघात जुयाः जीर्ण जुइमखु । जीर्णताय् थ्यनीमखु । कनी
धयागु थथे सन्त बुद्धादि सभ्य पण्डितपिसं कना विज्याइ धयागु अर्थ खः ।

७. लालुदायि स्थविर

१५२. अप्यसुतायं पुरिसो, बलिबद्वोव^८? जीरति।
मांसानि तस्स वह्नन्ति, पञ्जा तस्स न वह्नति॥

१५२. अल्पश्रुतोऽयं पुरुषो बलीवर्द इव जीर्यति।
मांसानि तस्य बर्धन्ते प्रज्ञा तस्य न बर्धते॥७॥

१५२. “थव अल्पश्रुतम्ह पुरुष, द्वृँ थें जीर्ण जुइ ।
वया ला जक वृद्धि जुइ, प्रज्ञा वया वृद्धि जुइमखु ॥”

अन थव अल्पश्रुतम्ह धयागु छपु बा निपु बा न्येपु अथवा वर्गया
अन्तिमगु परिच्छेदया छपु बा निपु सूत्रतयगु अभावं यानाः अल्पश्रुतम्ह थव
खः । कर्मस्थान सयेका कुतः यानाच्चंम्ह बहुश्रुतम्ह हे खः । द्वृँ थें जीर्ण जुइ

^८ बलिबद्वोव (सी० स्या० रो०)

धयागु गथे कि द्वृंहं धयाम्ह जीर्ण जुइबले वृद्धि जुइबले न माँया निति, न बौया निति व न ल्यं दुपिं थःथितिपिनि निति वृद्धि जुइ, अले निर्थकं हे जीर्ण जुइ, थथे हे थवं नं न उपाध्यायव्रत पालन यानाच्वन, न आचार्यव्रत यानाच्वन, न आगन्तुकव्रतादि यानाच्वन, न भावना यायेगुलिइ कुतः यानाच्वन, निर्थकरूपं हे जीर्ण जुयाच्वन, वया ला जक वृद्धि जुइ धयागु गथे द्वृंहया “धुर नङ्गलादि कुबिइगु असमर्थम् थव खः” धका: गुँइ त्वःतेवं अन हे चाःहिला जुया, नया: त्वना: जुइवं वया ला जक वृद्धि जुइ, थथे हे थवया नं उपाध्यायादिपिंसं त्वःतेवं सङ्घया आधारं चतुप्रत्ययत प्राप्त जुया नाना प्रकारया ज्यासनाः शरीर पोषन यानाः ला जक वृद्धि जुइ, ल्हवंका जुयाच्वनी। प्रज्ञा वया वृद्धि जुइमखु धयागु लौकिक व लोकोत्तर प्रज्ञा वया छलंगू नं वृद्धि जुइमखु, गुँइ भालय् च्वंगु लहरादि थें खुगू द्वारया आधारं तृष्णा व गुंगू प्रकारया अभिमान जक वृद्धि जुइ धयागु अर्थ खः।

८. उदान

बोधिवृक्षमूलय्

१५३. अनेकजातिसंसारं सन्धाविस्तं अनिबिसं।
गृहकार^{२२} गवेसन्तो, दुःखा जाति पुनप्युनं॥

१५३. अनेकजातिसंसारं समधाविषम् अनिविशमानः।
गृहकारं गवेषयन् दुःखा जाति पुनः पुनः ॥८॥

१५३. “अनेक जन्म कयाः संसारय् ब्राय॑ जुया दिपाःमदिक।
गृहकारकयात मामां, दुःख खः जन्म जुइगु हानं हानं॥

१५४. गृहकारक दिष्टोसि, पुन गेहं न काहसि।
सब्बा ते फासुका भग्ना, गहकूटं विसङ्घतं।
विसङ्घारगतं चित्तं, तण्हानं खयमज्जगा॥

१५४. गृहकारक दृष्टोऽसि पुनर्गेहं न करिष्यसि।
सवस्ते पाशुका भग्ना गृहकूटं विसंस्कृतम्।
विसंस्कारगतं चित्तं तृष्णानां क्षयमध्यगात् ॥९॥

१५४. “गृहकारक, छन्त खनाः, हानं छँ दयेके फङ्गमखुत छं।

^{२२} गृहकारकं (सी० स्या० रो०)

फुक्क छंगु धलिं भग्न जुइधुंकल, माँधलिं स्यने धुंकल ।
विसंस्कृत जुल चित्त, तृष्णा क्षयजुल ॥”

अन गृहकारकयात मामां धयागु जिं थव शरीर दयेकीम्ह तृष्णा वृद्धि याइम्ह गृहकारकयात माला: च्वनाबले गुगु ज्ञानं वयात खंके फइगु खः, उगु बोधिज्ञानया निति दीपङ्कर बुद्धया पादमूलय् दृढसंकल्प यानाः वयाम्ह थुलिमछि समयतक अनेक जन्मजुया संसारय् धयागु अनेक सलंसः द्वलंद्वः संख्यागु जन्मय् थव संसारचक्रय् दिपाःमदिक उगु ज्ञान प्राप्त मजूतले व लाभ मजूतले है ब्वाँय् जुया: चाःहीला, न्हयने लिउँने वयेवनेगु यानाजुया: धयागु अर्थ खः । दुःख खः जन्म जुइगु हानं हानं धयागु थव गृहकारकयात मालेगु हेतुया वचन खः । गुकिं जरा, व्याधि व मरणं मिथित जुया: जन्म जुइगु धयागु हानं हानं दुःख सिइगु खः, वयात मखंकं निवृत्ति जुइगु धयागु असम्भव खः । उकिं वयात माला जुया ब्वाँय् जुयाच्वना धयागु अर्थ खः । छन्त खना: धयागु सर्वज्ञानयात अवबोधयानाः आः जिं छन्त खनाः । हानं छैं धयागु हानं थव संसारचक्रय् थःगु शरीर धकाः ल्याय्खानातःगु जिगु छैं छैं दयेके फइमखुत । फुक्क छंगु धलिं भग्न जुइ धुंकल धयागु छंगु फुक्क ल्यं दुगु क्लेशरूपी धलिं जिं नाश याये धुन । माँधलिं स्यने धुंकल धयागु थव छैं दयेकूगु थःगु शरीररूपी छँया अविद्या धकाः गणना यानातःगु च्वका छकू है बाकि मदयेक जिं धवस्त याये धुन । विसंस्कृत जुल चित्त धयागु आः जिगु चित्त असंस्कृत जुया निर्वाणया आरम्मण यायेगुकथं वने धुंकल बा दुहाँवन । तृष्णा क्षयजुल धयागु तृष्णा क्षयकथं कयातःगु अर्हत्व प्राप्त जुल ।

१. महाधनीसेठपुत्र

ऋषिपतन मृगदायवनय्

१५५. अचरित्वा ब्रह्मचरियं, अलद्वा योब्बने धनं ।
जिण्णकोञ्चाव ज्ञायन्ति, खीणमच्छेव पलल्ले ॥

१५५. अचरित्वा ब्रह्मचर्यम् अलब्धवा यौवने धनम् ।
जीर्णक्रौञ्चवा इव ध्यायन्ति क्षीणमत्स्य इव पल्लवे ॥१०॥

१५५. “आचरण मयाःसे ब्रह्मचर्ययात, लाभ मयाःसे युवावस्थाय् धन ।
जीर्णम्ह कोञ्चभग्नः थें भुलेजुइ, न्या मदुगु पुखूलिइ ॥

१५६. अचरित्वा ब्रह्मचरियं, अलद्वा योब्बने धनं।
तेन्ति चापातिखीणाव, पुराणानि अनुव्युनं॥

१५६. अचरित्वा ब्रह्मचर्यम् अलद्वा यौवने धनम्।
शेरते चापोऽतिक्षीणा इव पुराणान्यतुष्टुन्वन् ॥११॥

१५६. “आचरण मयाःसे ब्रह्मचर्ययात् लाभ मयाःसे युवावस्थाय् धन ।
कयेका वाँछ्वयातःगु वाण थें पुलांगु खें लुमंका पश्चाताप जुइकाःच्वनी ॥”

अन आचरण मयाःसे धयागु ब्रह्मचर्यवास मयाःसे । युवावस्थाय् धयागु
मदुगु धनयात दयेकेत व दुगु भोगसम्पत्तियात रक्षा यायेफुबले धन कमाये
मयाइगु खः । न्या मदुगु धयागु उपि उजापि मूर्खत, लःया अभाव जुया न्या
मदुगु पुखूलिइ पपु हायावंम्ह जीर्ण कोञ्चभंगः थें भुलेजुइ । थव धयातःगु
जुयाच्वन - पुखूलिइ लः मदइगु थें थुमि च्वनेगु थाय् मदइगु खः, न्यात मदइगु
थें थुमि भोगसम्पत्ति मदइगु खः, पपु हायावंपि कोञ्चभंगःत ब्वयाः वने
मफइगु थें थुमि आः जल, स्थल, लैय् आदिइ धनसम्पत्ति तयातयेत
असमर्थभावय् थ्यंपि खः । उकिं इपि हायावंपि कोञ्चभंगःत थें थन हे
फसय् जुयाः भुलेजुयाच्वनी । कयेका वाँछ्वयातःगु वाण थें धयागु धनुषं तापाक
वंगु खः, धनुषं तापाक वंगु व छुतेजुया वंगु धयागु अर्थ खः । थव धयातःगु
जुयाच्वन - गथे धनुषं तापाक वंगु व छुतेजुया वंगु वाण थःगु वेग अनुसार
वनाः कुतुवःगु खः, उगुयात ज्वनाः काइपि मदुसा अन हे कुमिचां नइ, थथे
थुपि नं स्वगू वैशय् पुलावंका: आः थःत थकायेत असमर्थ जुयाः मरणया
लिक्क वनी । उकिं धयातःगु - “कयेका वाँछ्वयातःगु वाण थें” पुलांगु खें
लुमंका पश्चाताप जुइकाःच्वनी “थथे जिमिसं नयाः, थथे त्वनाः” धकाः न्हापा
यानागु, नयागु, त्वनागु, प्याखं हुलागु, मैं हालागु व बाजं थानागु आदि लुमंका
पश्चाताप जुया शोकयाना चिन्तायाना च्वनाच्वनी ।

जरावर्गया वर्णनं क्वचाल ।

झिंछगूगु वर्गं क्वचाल ।

१२. आत्मवर्ज

१. बोधिराजकुमार

भेसकलावनय

१५७. अत्तानञ्चे प्रियं जज्ञा, रक्खेय्य नं सुरक्षितं।
तिण्णं अञ्जतरं यामं, पटिजग्नेय्य पण्डितो॥

१५८. आत्मानं चेत् प्रियं जानीयाद् रक्षेदेनं सुरक्षितम्।
त्रयाणामन्यतमं यामं प्रतिजागृयात् पण्डितः ॥१॥

१५९. “यदि थःत थः प्रिय जूगु सिइका, रक्षा या उगुयात बालाक।
स्वगू याममध्ये छगूयात, रक्षा याइ पण्डितं॥”

अन याम धयागु शास्ता थः धर्मया ईश्वर जुया, देशना कुशलताया
कारणं थन स्वगू वैशमध्ये छुं नं छगू वैशयात याम धक्काः यानाः देशना यानाः
बिज्यात, उकिं थथे थन अर्थ सिइके माः। यदि थःत थः प्रिय जूगु सिइका,
रक्षा या उगुयात बालाक। गथे याःसा व सुरक्षित जुइ, अथे उगुयात रक्षा
या। अन यदि गृहस्थी जूसा “थःत रक्षा याये” धक्काः प्रासादया च्वय् तल्लाय्
बालाक रक्षा यानातःगु कोठाय् दुहाँवनाः आरक्षां पूर्ण जुया च्वंसां नं, प्रव्रजित
जुया बालाक खापा व झ्यात तिनातःगु गुफाय् च्वनाच्वंसां नं थःत रक्षा
याइमखु। गृहस्थी जुया क्षमतानुसार दानशीलादि पुण्यत यानाः, प्रव्रजितया
जूसा सेवा तहल, परियति मनसिकारय् उत्सुक जुया थःत रक्षा याइ। थथे
स्वगू वैशय् रक्षा याये मफुसा छगू जक वैशय् जूसां नं पण्डित पुरुषं थःत रक्षा
याइ। यदि गृहस्थी जुया प्रथम वैशय् मितेगुलिइ व्यस्त जुया कुशल याये
मफुसा, मध्यमवैशय् अप्रमादी जुया कुशल याये माल। यदि मध्यम वैशय्
काय्कलापिन्त पालनपोषन यायां कुशल याये मफुसा, अन्तिम वैशय् कुशककर्म
यायेमाल। थथे यायेवं तिनि थःत रक्षा या:गु जुइ। थथे मयाःसा थःत यःम्ह
धयागु जुइमखु, अपाय दुर्गतिइ हे वयात यंकी। यदि प्रव्रजितं प्रथम वैशय् पाठ
यायां, धारणा यायां, ब्वंकुं ब्वंकुं सेवा तहल (ब्रतप्रतिव्रत) यायां प्रमादी जूसा,
मध्यम वैशय् अप्रमादपूर्वक श्रमणधर्मयात पालन यायेमाः। यदि प्रथम वैशय्
सयेका तयागु परियत्तिया अर्थकथा, विनिश्चय, कारण व अकारणयात न्यन्यं
मध्यम वैशय् प्रमादी जूसा, अन्तिम वैशय् अप्रमादपूर्वक श्रमणधर्मयात पालन

यायेमा: । थथे यायेवं तिनि थःत रक्षा याःगु जुइ । थथे मयाःसा थःत यःम्ह धयागु जुइमखु, लिपा पश्चाताप ज्या है वयात संताप याइ ।

२. उपनन्द शाक्यपुत्र स्थविर

जेतवनय्

१५८. अत्तानमेव पठमं, पतिरूपे निवेसये ।
अथञ्जमनुसासेय, न किलिस्सेय पण्डितो ॥

१५९. आत्मानमेव प्रथमं प्रतिरूपे निवेशयेत् ।
अथान्यमनुशिष्यात् न किलशयेत् पण्डितः ॥२॥

१६०. “थःतनि न्हापालाक, अनुकूलगु थासय् ति ।
अलेतिनि मेपिन्त अनुशासन या, थथे याइम्ह दुःख बिइमखु पण्डितं ॥”

अन अनुकूलगु थासय् ति धयागु ल्वःगु गुणय् प्रतिस्थित या । थव धयातःगु जुयाच्चन - गुम्ह अल्पेच्छतादि गुणं वा आर्यवंश प्रतिपदादिद्वारा मेपिन्त अनुशासन यायेगु इच्छाम्ह खः, वं थःतनि न्हापालाक उगु गुणय् प्रतिस्थापित याइ । थथे स्थापित यानाः अलेतिनि मेपिन्त उगु गुणं अनुशासन याइ । थःत उकी मतसे केवल मेपिन्त है जक अनुशासन यायां मेपिनिपाखें निन्दा यायेवं दुःख जुइ, अन थःत तयाः अनुशासन यायां मेपिनिपाखें प्रशंसा याइ, उकिं दुःख जुइमखु । थथे यायां पण्डितं दुःख बिइमखु ।

३. पधानिक तिस्स स्थविर

जेतवनय्

१६१. अत्तानं चेत् तथा कयिरा, यथञ्जमनुसासति ।
सुदन्तो बत दमेथ, अत्ता हि किर दुद्दमो ॥

१६२. आत्मानं चेत् तथा कुर्यात् यथान्यमनुशास्ति ।
सुदान्तो बत दमयेद् आत्मा हि किल दुर्दमः ॥३॥

१६३. “यदि थःतनि अथे या, गथे मेपिन्त अनुशासन यायेगु खः ।
धाथें बालाक दमन यायेधुंका तिनि दमन या,
धाथें थःत दमन यायेगु थाकूगु खः ॥”

उकिया अर्थ खः - गथे भिक्षुं “प्रथमयामादिइ चंक्रमण यायेमाः” धकाः धया मेपित्त उपदेश बिइ, थःनं चंक्रमणादि अधिष्ठान यानाः यदि थःनि अथे या, गथे मेपित्त अनुशासन यायेगु खः, थथे जुइवं धाथे बांलाक दमन यानाः दमनयाःगु जुइ । गुगु गुणद्वारा मेपित्त अनुशासन याइ, उकिं थःनं बांलाक दमनम्ह जया दमन या । धार्थे थःत दमन यायेगु थाकूगु खः धयागु थःत दमन यायेगु धयागु थाकूगु खः । उकिं गथे व बांलाक दमन जुइ अथे दमन यायेमाः ।

४. कुमारकस्सपया मातृथेरी

जेतवनय्

१६०. अत्ता हि अत्तनो नाथो, को हि नाथो परो सिया ।
अत्तना हि सुदन्तेन, नाथं लभति दुर्लभम् ॥

१६०. आत्मा हि आत्मनो नाथः को हि नाथः परः स्यात् ।
आत्माना हि सुदान्तेन नाथं लभते दुर्लभम् ॥४॥

१६०. “थः हे थःम्ह नाथ (आधार) खः, सुं मेम्ह नाथ दुला ।
थःम्हं हे बांलाक दमन यायेवं, नाथ प्राप्त जुइ दुर्लभम् ॥”

अन नाथ धयागु प्रतिस्था (आधार) खः । श्व धयातःगु जुयाच्चवन - गुगु थः हे आधार जुया, थः हे सम्पन्न जुया कुशल यानाः स्वर्गय् थ्यंक वनेगु, मार्ग्यात भाविता यायेगु व फलयात साक्षात्कार याये फइ । उकिं थः हे थःगु प्रतिस्था (आधार) जुइ, मेपिं सु धयाम्ह सुया प्रतिस्था जुइफइ ! थःम्हं हे बांलाक दमन यायेवं निश्चय नं अर्हतफल धकाः ल्याय्खानातःगु दुर्लभगु नाथयात प्राप्त जुइ । अर्हत्वया कारणं थन “नाथ प्राप्त जुइ दुर्लभम्ह” धकाः धाःगु खः ।

५. महाकाल उपासक

जेतवनय्

१६१. अत्तना हि कतं पापं, अत्तजं अत्तसम्भवं ।
अभिमत्थति^{४३} दुम्मेधं, वजिरं वस्मयै^{४४} मणि ॥

^{४३} अभिमन्त्रिति (सी० रो०)

^{४४} वजिरंव'हमयं (स्या० क०)

१६१. आत्मानैव कृतं पापं आत्मजमात्मसंभवम् ।
अभिमर्थनाति दुर्मेधसं वज्रमिवाशममयं मणिम् ॥५॥

१६१. “थःम्हं यानागु पाप, थःत दइ, थःत उत्पन्न जुइ ।
केला: यनी मूर्ख्यात, वज्रमणिं अशममणियात थें ॥”

अन वज्रमणिं अशममणियात चाये थें धयागु वज्रं ल्वहंया मणियात चाये थें खः । थव धयातःगु जुयाच्चवन - गथे ल्वहंतं दुगु, ल्वहंतं उत्पन्न जूगु वज्रमणिं उगु हे अशममणियात थः च्चव्य् क्वव्य् जुइगु ल्याखं ल्वहं मणियात नया व्हःप्वा:खनाः कुच्चवा कुच्चवा यानाः छ्यले मजिकाः बिइ, थथे हे थःम्हं यानागु, थःके हे दयावःगु थःके हे उत्पन्न जूगु पापं मूर्ख्यात प्रज्ञा मदुम्ह पुद्गलयात प्यंगू अपायय् केला: चानाः विध्वंस याइ ।

६. देवदत्त

वेलुवनय्

१६२. यस्त अच्चन्तदुसील्यं, मालुवा सालमिवोत्थतं ।
करोति सो तथतानं, यथा नं इच्छती दिसो ॥

१६२. यस्यात्यन्तदौःशील्यं मालुवा शालमिवाततम् ।
करोति स तथात्मानं यथैतमिच्छति द्विट् ॥६॥

१६२. “गुम्हसिया अतिकं दुशीलता दइ,
मालुवा लहरां शाल सिमायात हिने थें जुइ ।
याइ वं अथे थःत, गथे वयात इच्छा याइ शत्रुं ॥”

अन अतिकं दुशीलता दइ धयागु केवल दुशीलया भाव खः । गृहस्थी जूसा जन्म जूसां निसें दश अकुशलकर्म जक यानाच्चनीम्ह खः, प्रव्रजित जूसा उपसम्पदाया दिनं निसें इयातूगु आपत्तिइ लायेवं अतिकं दुशीलम्ह खः । थन व निगू स्वंगू जन्मय् दुशीलम्ह खः, थुपिं गतिद्वारा वःगु दुशीलभावयात कया धयातःगु खः । दुशीलता धयागु थन दुशीलम्हसिया खुगू द्वारया आधारं उत्पन्न जूगु तृष्णा धक्का: सिइकेमा: । मालुवा लहरां शालसिमायात हिने थें जुइ धयागु गुम्ह पुद्गलया उगु तृष्णा धक्का: ल्याय् खानातःगु दुशीलभाव खः । गथे मालुवा धयागु लहरां (गुर्खिं) शालयात त्वःपुया: वा वइबले हःलं लः साला त्वःथलिइगुकथं फुक्कथासय् हे हितुमतु हिनाच्चनी, थथे थःत त्वःपुया हितुमतु

हिनाच्चना च्वंगु खः । उगु मालवां त्वःथुला बँय् कुतुका बिङु सिमा थें उगु
दुशीलकथं ल्यायखानातःगु तृष्णां त्वःथुला अपायय् कुतुका बिङु खः, गथे
वयात अनर्थकामीम्ह शत्रुं इच्छा याङु खः, अथे थःत याइ धयागु अर्थ खः ।

७. सङ्क्षेप यायेत कुतःयाम्ह

वेलुवनय्

१६२. सुकरानि असाधूनि, अत्तनो अहितानि च ।
यं वे हितञ्च साधुञ्च, तं वे परमदुक्करं ॥

१६३. सुकराण्यसाधून्यात्मनोऽहितानि च ।
यद्वै हितं च साधु च तद्वै परमदुक्करम् ॥७॥

१६४. “अःपु बामलागु याये, थःत अहित जुङु व ।
गुगु हित जुङु व भिंगु खः, याये तःसकं थाकु ॥”

उकिया अर्थ खः - गुगु ज्यात मभिंगु, दोष दुगु, अपायय् यंकाबिङु,
यायेवं हे थःत अहित जुङु खः, उपिं याये अःपु । गुगु सुगतिपाखे यंकीगु, थःत
हित जुङु, दोष मद्गु, भिंगु, सुगतिइ यंकीगु व निर्वाणय् यंकीगु ज्या खः,
पूर्वपाखे न्यानाःच्वंगु गङ्गायात पच्छमपाखे न्यायःकेगु थें अतिकं थाकु ।

८. काल स्थविर

जेतवनय्

१६४. यो सासनं अरहतं, अरियानं धर्मजीविनं ।
पटिक्कोसति दुम्मेधो, दिद्विं निस्साय पापिकं ।
फलानि कटुकस्त्व, अतधाताय^४ फल्लति ॥

१६४. यः शासनमर्हताम् आर्यणां धर्मजीविनाम् ।
प्रतिक्रोशति दुर्मेधा, दृष्टि निश्चित्य पापिकाम् ।
फलानि काष्ठकस्येव, आत्महत्यायै फलति ॥८॥

१६४. “गुम्हसिनं बुद्धशासनयात अर्हत, आर्यपित्त धार्मिकं जीवन हनाच्चंपित ।
दोषारोपेन याइ दुर्बुद्धि, दृष्टिया आधारं मभिंगु ।
फल सये थें कटुकया, थःत धात यायेत जुङु ॥”

^४ अतधज्ञाय (सी० स्या० रो०)

उकिया अर्थ खः - गुम्ह दुबुद्धिम्ह व्यक्तिं थःगु सत्कार हानीया भयं मभिंगु दृष्टिया आधारं “धर्मया खें न्यने, दान बिइ” धकाः धाइपित्त दोपाषरोपन यानाः अर्हत आर्यपित्त धार्मिकं जीवन हनाच्चवंपि बुद्धिपित्तिगु शासनयात दोषारोपन याइ, वया उगु दोषारोपन उगु मभिंगु दृष्टि पं धकाः ल्याःखानाः तःगु कटुकया फलत थें जुइ। उकिं गथे कटुकया फलत सयेवं थः सिनावनेत सइ, थःत घात यायेत हे सइ, थथे व नं थःत घातया नितिं हे जुइ। उकिं थथे धयातल -

“फलं केरामायात स्याइ, फलं पं व फल तिँयात नं ।
सत्कारं मभिंपित्त स्याइ, गथे प्वाथय् दुम्ह खच्चर गधा खः ॥”^{१६}

१. चूलकाल उपासक

जेतवनय्

१६५. अत्तना हि^{१७} कतं पापं, अत्तना संकिलिस्सति ।
अत्तना अकतं पापं, अत्तनाव विमुज्जाति ।

१६५. आत्मान हि कृतं पापमात्माना संक्लिश्यति ।
आत्मानाऽकृतं पापमात्मनैव विशुद्ध्यति ।
शुद्धिरसुद्धिः प्रत्यात्मं नान्योऽन्यं विशोधयेत् ॥१॥

१६५. “थःम्हं हे यानाःगु पापं, थःत मलिन याइ ।
थःम्हं मयानाःगु पापं, थः हे विशुद्ध जुइ ।

शुद्ध व विशुद्ध प्रतक्ष थः हे जुइ, छम्हसिनं मेम्हसित विशुद्ध याये फइमखु ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्हसिनं थःम्हं अकुशल कर्म याःगु जुइ, वं प्यंगु अपायय् दुःखं अनुभव यायां थः हे मलिन जुइ। गुम्हसिनं थःम्हं मयानाःगु पापं यानाः, व सुगति व निर्वाणय् वनेवं थः हे विशुद्ध जुइ। कुशलकर्म धकाः ल्याय् खानातःगु शुद्धि व अकुशलकर्म धकाः ल्याय् खानातःगु अशुद्धि प्रत्यक्षरूपं याइपि सत्त्वपित्त थथःपित्त हे विपाक फल वइ। छम्ह व्यक्तिं मेम्ह व्यक्तियात शुद्ध याइमखु, याये नं फइमखु, दुःख नं बिइ फइमखु धकाः धयातःगु जुयाच्चन ।

^{१६} (चूलव० ३३५; अ० नि० ४.६८)

^{१७} अत्तनाव (सी० स्यां रो०)

१६६. अत्तदत्थं परत्थेन, बहुनापि न हापये।
अत्तदत्थमभिज्ञाय, सदत्थपसुतो सिया॥

१६६. आत्मनोऽर्थं परार्थेन बहुनापि न हापयेत्।
आत्मनोऽर्थमभिज्ञाय सदर्थप्रसितः स्यात् ॥१०॥

१६६. “थःगु हितार्थया निति मेपिनिगु हितार्थं न आपाः हानी यायेमते ।
थःगु हितार्थयात सिङ्का, थःगु हितार्थया निति उत्साह या ॥”

उकिया अर्थ खः - गृहस्थी जुया न्हापां दांछि ध्यबा निति वा द्वःछि
ध्यबा निति नं मेपिनिगु हितार्थयात हानी यायेमते । दांछि ध्यबां नं वया थःगु
हितार्थ, नये त्वनेगु दयेके फु, मेपिनि हितार्थया निति मखु । थुगुयात कना
बिमज्यासे कर्मस्थानकथं कना बिज्याःगु खः, उकिं “थःगु हितार्थयात हानी
यायेमखु” धकाः भिक्षुं सङ्घयात दुगु चैत्य मरम्मतादि ज्यात व उपाध्यायादि
व्रत हानी यायेमज्यु । सदाचार व्रतादि पूर्णयानाः हे आर्यफलादि साक्षात्कार
याइ, उकिं थव नं थःगु हितार्थ हे खः । गुम्ह अत्यन्त उत्साह याइम्ह विपश्यकं
“थौं व कन्हे” धकाः प्रतिवेधयात प्रार्थना यानाजुइ, वं उपाध्याय व्रतादि नं
त्याग यानाः थःगु ज्या हे जक यायेमाल । थुजागु थःगु हितार्थयात सिङ्काः
“थव जिगु थःगु खः” धकाः बिचाः याना, थःगु हितार्थया निति उत्साह या उगु
थःगु अर्थय् यत्न प्रयत्न यानाः जुइमाः ।

आत्मवर्गया वर्णनं क्वचाल ।

भिंनिगूगु वर्गं क्वचाल ।

१३. लोकवर्ग

१. युवक भिक्षु

जेतवनय्

१६७. हीनं धर्मं न सेवेय, प्रमादेन न संवसे।
मिथ्यादिट्ठिं न सेवेय, न सिया लोकवृद्धनो॥

१६८. हीनं धर्मं न सेवेत प्रमादेन न संवसेत्।
भिथ्यादृष्टिं न सेवेत न स्याल्लोकवर्धनः ॥१॥

१६९. “हीनगु धर्मयात सेवन याये मते, प्रमादया वशय् वने मते।
मिथ्यादृष्टियात सेवन याये मते, जुइमखु लोक वृद्धि ॥”

अन हीनगु धर्मयात धयागु पञ्चकामगुण धर्म खः । उगु हीनगु धर्म अन्तःत उँत द्वाहैं आदितयसं नं सेवन याये मज्यु । हीनगु नरकादिइ थासय् उत्पन्न जुइका बिङगुलिं यानाः हीन धा:गु खः, उगु सेवन याये मज्यु । प्रमादया वशय् धयागु स्मृति मदइगु लक्षणकथं प्रमादं च्वने मते । सेवन याये मते धयागु मिथ्यादृष्टियात नं ग्रहण याये मते । लोक वृद्धि धयागु गुम्हसिनं थथे याइ, वया लोक वृद्धि जुइ । उकिं थथे मयायेवं जुइमखु लोक वृद्धि ।

२. सुद्धोदन

निग्रोधारामय्

१७०. उत्तिष्ठे नप्पमज्जेय, धर्मं सुचरितं चरे।
धर्मचारी सुखं सेति, अस्मिं लोके परम्हि च ॥

१७१. उत्तिष्ठेन्न प्रमाद्येत धर्मं सुचरितं चरेत्।
धर्मचारी सुखं शेते अस्मिन् लोके परस्मिश्च ॥२॥

१७२. “दनेबले प्रमाद जुइमते, सुचरित्र धर्मयात आचरण या।
धर्मचारी सुखूर्वक च्वनी, थव लोकय् व परलोकय् नं ॥

१७३. धर्मं चरे सुचरितं, न नं दुच्चरितं चरे।
धर्मचारी सुखं सेति, अस्मिं लोके परम्हि च ॥

१७४. धर्मं चरेत् सुचरितं नैतद दुश्चरितं चरेत्।
धर्मचारी सुखं शेते अस्मिन् लोके परस्मिश्च ॥३॥

१६९. “धर्म आचरण या सुचरित्रगु, उगु दुश्चरित्रगु आचरण याये मते ।
धर्मचारी सुखपूर्वक च्वनी, थव लोकय् व परलोकय् नं ॥”

अन दनेबले धयागु दनाः मेपिनिगु छँलुखाय् च्वनाः भोजन कायेमालिबले खः । प्रमाद जुइ मते धयागु पिण्डचारिकब्रत स्यंकाः साःगु भोजनत जक मामां दनेगु धयागु प्रमाद खः, छँखापति लिनाः न्यासिवनाः भिक्षाटनया निति चाःह्यु वनेगु अप्रमाद खः । थथे दनेबले प्रमाद जुइमते धाःगु खः । धर्मयात धयागु माले मज्यूगुयात त्याग यानाः न्यासिवनाः उगु है भिक्षाचारधर्मयात सुचरित्रकथं जुइमाः । सुखपूर्वक च्वनी धयागु थव देशना जक खः, थथे थव भिक्षाचारधर्मयात पालन याःम्ह धर्मचारी थव लोकय् प्यंगु इरियापथं सुखपूर्वक च्वनी धयागु अर्थ खः । उगु दुश्चरित्रगु आचरण धयागु वेश्यादिकथं थीथीगु अगोचरय् जुयाः भिक्षाचारधर्मयात दुश्चरित्रकथं जुइगु खः । थथे मज्जूसे सुचरित्र धर्मयात आचरण या, उगु दुश्चरित्रगु आचरण याये मते । ल्यं दुगु अर्थ धाये धुन ।

३. न्यासः विपश्यक भिक्षुपिं

जेतवनय्

१७०. यथा बुबुळकं[“] पस्से, यथा पस्से मरीचिकं ।
एवं लोकं अवेक्षन्तं, मृत्युराजो न पस्सति ॥

१७०. यथा बुद्बुदकं पश्येद् यथा पश्येत् मरीचिकाम् ।
एवं लोकमवेक्षमाणं मृत्युराजो न पश्यति ॥४॥

१७०. “गथे लःप्वप्वचायात स्वये थें, गथे मृगतृष्णायात स्वये थें ।
थथे लोकयात स्वइम्हसित, मृत्युराजं खंके फङ्मखु ॥”

अन मृगतृष्णायात धयागु माया भ्रम खः । इपि ताःपाकं निसें स्वयेबले छँया आकारादिकथं दयाच्वंसानं लिक्क वनेबले कायेगु मदया खालिगु जुया रित्त है जुयाच्वनी । उकिं गथे उत्पन्न जुयाः तज्यानाः वनीगु लःप्वप्वचा थें खालि जुयाः रित्त जुइगु स्वभावयात स्व, थथे स्कन्धादि लोकयात स्वयाच्वनीबले मृत्युराजं खनीमखु धयागु अर्थ खः ।

[“] पुबुळकं (म०)

१७१. एथ पस्साथिमं लोकं, चितं राजरथूपमं।
यत्थ बाला विसीदन्ति, नस्थि सङ्गे विजानतं॥

१७१. एत पश्यतेमं लोकं चितं राजरथोपमम् ।
यत्र बाला विषीदन्ति नास्ति संगे विजानताम् ॥५॥

१७१. “थन थव लोकयात स्व, विचित्रगु राजरथ थें जागु ।
थन मूर्खत व्वसिनाः वनी, मदु आसत्ति सःस्यूपिनि ॥”

अन थन स्व धयागु राजकुमारयात सम्बोधनयानाः धाःगु खः । थव
लोकयात धयागु थव स्कन्धलोकादि धकाः कयातःगु शरीर खः । विचित्रगु
धयागु सप्तरत्नादि विचित्रगु राजरथ थें वस्त्रालंकारं विचित्रगु खः । थन मूर्खतं
धयागु थव शरीरय् मूर्खत थथे व्वसिनाः वनी । सःस्यूपिनि धयागु सःस्यूपिं
पण्डितपिनि थन राग आसत्तादिइ छगू नं आसत्ति मदु धयागु अर्थ खः ।

५. बँपुइम्ह स्थविर

जेतवनय्

१७२. यो च पुब्वे पमजित्वा, पच्छा सो नप्पमज्जति ।
सोमं लोकं पभासति, अव्भा मुत्तोव चन्द्रिमा॥

१७२. यश्च पूर्वं प्रमाद्य पश्चात् स न प्रमाद्यति ।
स इमं लोकं प्रभासयति अभ्रान्मुक्त इव चन्द्रिमाः ॥६॥

१७२. “गुम्ह न्हापा प्रमादीजुयाः, लिपा व प्रमादी जुइमखु ।
वं थव लोकय जाज्वल्लेमान याइ, सुपाँचं मुत्तम्ह मिलां थें ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्ह व्यक्तिं न्हापा सेवाटहल यानाः बा अध्ययनादि
यानाः प्रमादी जुया लिपा मार्गफलसुखद्वारा दिं बितेयायां प्रमादी जुइमखु, वं
सुपाँचं मुत्तम्ह मिलां थें अवकाश लोकयात मार्गज्ञानं थव स्कन्धादि लोकयात
जाज्वल्लेमान याइ, छगू हे जःलं प्रकाशित याइ ।

१७३. यस्स पापं कतं कर्म, कुशलेन पिधीयति^{११} ।
सोमं लोकं पभासेति, अभा मुत्तोव चन्दिमा ॥

१७३. यस्य पापं कृतं कर्म कुशलेन पिधियते ।
स इमं लोकं प्रभासयति, अभ्रान्मुक्त इव चन्द्रमाः ॥७॥

१७३. “गुम्हसिनं याःगु पापकर्मयात, कुशलं त्वःपुइ ।
वं थव लोकय् जाज्वल्लेमान याइ, सुपाँचं मुक्तम्ह मिलां थें ॥”

अन कुशलं धयागु अर्हतमार्गयात कया धयातःगु खः । ल्यं दुगु अर्थ
स्पष्ट हे जयाच्चवन ।

१७४. अन्धभूतो अयं लोको, तनुकेत्थ विपस्तति ।
स्कुणो जालमुत्तोव, अप्पो सग्गाय गच्छति ॥

१७४. अन्धीभूतोऽयं लोकः तनुकोऽत्र विपश्यति ।
शकुनो जालमुक्त इव अल्पः स्वगाय गच्छति ॥८॥

१७४. “कां जुल थव संसार, थन भतिचां जक खं ।
भंगः जालं मुक्तम्ह थें, भतिचा जक स्वर्गय् वनी ॥”

अन कां जुल थव संसार धयागु थव सांसारिक आपालं मनूत
प्रज्ञाचक्षुया अभावं कांजूपिं खः । थन भतिचां जक धयागु भतिचा जक थन,
यक्व मनूतयसं अनित्यादिकथं खंकिइपि मदु । जालं मुक्तम्ह थें धयागु गथे
चतुरम्ह ब्याधां जालं त्वःपुया ज्वपि वटाईचात मध्ये छम्ह निम्ह जक जालं
मुक्त जुइ । ल्यं दुपि दुने जालय् हे दुहाँवनी । अथे मरणजालं त्वःपुया तःपि
सत्त्वप्राणीपि मध्ये आपालं अपायगामिपि जुइ, अल्प छम्ह निम्ह सत्त्व जक
स्वर्गय् वनी, सुगति बा निर्वाणय् थनी धयागु अर्थ खः ।

^{११} पितीयति (सी० स्या० रो०)

१७५. हंसादिच्चपथे यन्ति, आकासे यन्ति इद्धिया ।
नीयन्ति धीरा लोकम्हा, जेत्वा मारं सवाहिनी० ॥

१७५. हंसा आदित्यपथे यन्ति आकासे यन्ति ऋद्धिकाः ।
नीयन्ते धीरा लोकात् जित्वा मारं सवाहिनीकम् ॥१॥

१७५. “हृत्त आदित्य मार्गं वनी, आकाशं वनी ऋद्धिवानपि (ऋद्धिः) ।
थ्यंकवनी धीरपि लोकं, त्याकाः मारसेनायात ॥”

उकिया अर्थ खः - थुपि हृत्त आदित्य मार्गं आकाशं ब्रव्यावनी । गुप्तिं सं
ऋद्धिपादयात बांलाक भाविता याइ, इपि न आकाशं ऋद्धिं वनी । धीर
पण्डितपि मारसेनायात त्याकाः श्व वृत्तलोकं छुतेजुया वनी, निर्वाणय् थ्यनी
धयागु अर्थ खः ।

९. चिञ्चमाणविका

१७६. एकं धर्मं अतीतस्स, मुसावादिस्स जन्तुनो ।
वितिष्णपरलोकस्स, नत्थि पापं अकारियं ॥

१७६. एकं धर्मतीतस्य मृषावादिनो जन्तोः ।
वितृष्णापरलोकस्य नास्ति पापमकार्यम् ॥१०॥

१७६. “छग् धर्मयात पुलेवं, मखुगु खं ल्हाइम्ह मन् ।
परलोक उतिर्णम्हसिनं, मदु पाप मयाइगु ॥”

अन छग् धर्मयात धयागु सत्य खः । मखुगु खं ल्हाइम्ह धयागु
गुम्हसिया भिग् वचनय् छग् नं सत्य मदु, थुजाम्ह मखुगु खं ल्हाइम्ह खः ।
परलोक उतिर्णम्हसिनं धयागु परलोकयात त्यागयाये धुक्म्ह खः । थुजाम्हसिया
मनुष्यसम्पत्ति, देवसम्पत्ति व अन्तय् निर्वाणसम्पत्ति यनाः थुपि स्वंगु नं
सम्पत्ति खंनिमखु । मदु पाप धयागु वया थुजाम्हसिया श्व पाप मयाइ धयागु
मदु ।

^{१०} सवाहनं (स्याऽ क०)

१७७. न वै कदरिया देवलोकं वजन्ति, बाला हवे नप्संसन्ति दानं।
धीरो च दानं अनुमोदमानो, तेनेव सो होति सुखी परत्थ ॥

१७८. न वै कदर्यः देवलोकं व्रजन्ति, बाला ह वै न प्रशंसन्ति दानम् ।
धीरश्च दानमनुमोदमानः, तेनैव स भवति सुखी परत्र ॥११॥

१७९. “तुगःस्याकुतित देवलोक्य वनीमखु,
मूर्खतय्सं दानयात प्रशंसा याइमखु ।
धीरं दानयात अनुमोदन यायां, उगु हे पुण्यं व जुइ सुखी मेथाय् नं ॥”

अन तुगःस्याकुतित धयागु छाःगु तुगःजुया कंजूसत खः । मूर्खतय्सं
धयागु थव लोक व परलोक मर्यूपिं खः । धीरं धयागु पण्डितं । सुखी मेथाय्
तं धयागु व उगु हे दानानुमोदन पुण्यद्वारा परलोक्य दिव्यसम्पत्तियात अनुभव
यायां सुखी जुइ ।

११. अनाथपिण्डकया काय् काल

जेतवनय्

१८०. पथब्या एकरज्जने, सगगस्त गमनेन वा।
सब्बलोकाधिपच्चेन, सोतापत्तिफलं वरं ॥

१८१. पृथिव्या एकराज्यात् स्वर्गस्य गमनाद् वा।
सर्वलोकाधिपत्यात् सोतापत्तिफलं वरम् ॥१२॥

१८२. “पृथिवी छगूलिं राज्य यासां नं, बा स्वर्गय् वंसानं।
फुक्क लोक्य अधिकार दुसानं, श्रोतापत्तिफल हे उत्तमगु खः ॥”

अन पृथिवी छगूलिं राज्ययासां नं धयागु चक्रवर्ती राज्य खः । बा
स्वर्गय् वंसानं धयागु नीखुगू प्रकारया स्वर्गय् वंसां नं । फुक्क लोक्य अधिकार
दुसानं धयागु थुलि हे नाग, गरुड व वैमानिकप्रेत छगू लोक्य जकमखु, फुक्क
लोक्य अधिकार दुगु खः । श्रोतापत्तिफल हे उत्तमगु खः धयागु गुणुलिं
थुलिमछि थासय् राज्ययासां नं नरकादि मुक्त जुइमखु, श्रोतापन्नमहसिया

अपायद्वार तिइधुंकुम्ह जुया सर्व दुर्बल जूसां नं च्यागूगु जन्म उत्पन्न जुइमखु,
उकिं श्रोतापत्तिफल है उत्तमगु खः धयागु अर्थ खः ।

लोकवर्गया वर्णन क्वचाल ।

भिस्वंगूगु वर्ग क्वचाल ।

१४. बुद्धवर्ण

१. मारया म्हणाय्पि

बोधिमण्डपय्, श्रावस्तिइ व कुरुराष्ट्रय्

१७९. यस्स जितं नावजीयति, जितं यस्स नो याति कोचि लोके /
तं बुद्धमनन्तगोचरं, अपदं केन पदेन नेस्तथ ॥

१८०. यस्य जितं नावजीयते जितमस्य न याति कश्चिच्चल्लोके /
तं बुद्धमनन्तगोचरम् अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥१॥

१७९. “गुम्हसिया त्याकेधुंका बुइमखुत,
“गुम्हसिया त्याकेधुंका गनं नं लोकय् वनीमखुत ।
उजाम्ह अनन्त गोचर बुद्धयात, तुति मदुम्हसित छु तुतिं यंकेगु खः ॥

१८०. यस्स जालिनी विसत्तिका, तण्हा नथि कुहिज्जि नेतवे /
तं बुद्धमनन्तगोचरं, अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥२॥

१८०. यस्स जालिनी विषात्मिका तृष्णा नास्ति कुत्रिविन्नेतुम् ।
तं बुद्धमनन्तगोचरम् अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥२॥

१८०. “गुम्हसिया जाल आसत्ति, तृष्णा मदु गनं नं यंकेत ।
उजाम्ह अनन्त गोचर बुद्धयात, तुति मदुम्हसित छु तुतिं यंकेगु खः ॥”

अन गुम्हसिया त्याकेधुंका बुइमखुत धयागु गुम्ह सम्यक्सम्बुद्धया उगु
उगु मार्ग रागादि क्लेशयात त्याकेधुंका हानं अव्यवहारं बुइमखुत, दुर्जित (बुकेफइगु) धयागु जुइ मखु । वनीमखुत धयागु न्ह्याँवनीमखु, गुम्हसिनं
क्लेशयात त्याकेधुंका रागादिइ छुं छगु नं लोकय् क्लेशया लिसे जुइ धयागु
जुइमखु, ल्युल्यू वनीमखु धयागु अर्थ खः । अनन्त गोचर धयागु अनन्तारम्मण
सर्वज्ञ ज्ञानया कथं अनन्त गोचर खः । छु तुतिं धयागु गुम्हसिया रागादि
पलामध्ये छपला जक दुसाः, वयात छिमिसं उगु पला नं यंकीगु खः । बुद्धया
उजागु छपला नं मदये धुंकल, उम्ह पला मदुम्ह बुद्धयात छिमिसं छु पलाखं
यंकेगु खः ।

निगूणु गाथाया तृष्णा धयागु थव गुम्हसिया जाल हनाः स्वतुमतु स्वयाच्चनीगु दया हे जाल दयेकीम्ह धयागु जालया उपमां यानाः जालिनी खः । रूपादिइ आरम्मणय् आसत्ति यानाः आसत्ति मनं विषयात हयाबिङ्गुलिं विषरूपी स्वाँ विषरूपी फल व विष परिभोगया कारणं आसत्ति खः (विष दुगु खः) । व थुजागु तृष्णा गुम्हसिया छुं छगु भवय् न यंके फइमखु, उजाम्ह तुति मदुम्ह बुद्धयात छु तुतिं चुइका छिमिसं यंकेगु खः धयागु अर्थ खः ।

२. देव अवरोहण

सङ्क्षस्सनगरद्वारय्

१८१. ये ज्ञानपसुता धीरा, नेक्खम्मूपसमे रता ।
देवापि तेसं पिहयन्ति, सम्बुद्धानं सतीमतं ॥

१८२. ये ध्यानप्रसृताः धीराः नेष्काम्योपशमे रताः ।
देवाः अपि तेभ्यः स्पृहयन्ति सम्बुद्धेभ्यः स्मृतिमद्द्यः ॥३॥

१८३. “गुपिं ध्यानय् मग्न जुयाच्चर्वंपि धीरपिं खः,
तैष्कम्यं शान्तगुलिइ मग्नपिं खः ।
देवतापिनि नं इपिं यःइ, सम्बुद्ध स्मृतिवानपित्त ॥”

अन गुपिं ध्यानय् मग्न जुयाच्चर्वंपि ध्यागु लक्षणूपनिध्यान व आरम्मणूपनिध्यान ध्यागु थुपिं मध्ये निगू ध्यानय् आवर्जन यायेगु, ध्यानय् च्चवनेगु, अधिस्थान यायेगु, ध्यानं दनेगु व प्रतिवेक्षण यायेगुलिं यत्न व उत्साह यानाः जुइपिं खः । तैष्कम्यं शान्तगुलिइ मग्नपिं ध्यागु थन प्रव्रज्या तैष्कम्ययात काये मज्यु, क्लेशशान्तगु निर्वाणया रतियात कयाः थव ध्यातःगु खः । देवतापिनि नं ध्यागु देवमनुष्ठपिनि नं इमिगु बुद्धभावयात इच्छा याइ प्रार्थना याइ । स्मृतिवानपित्त ध्यागु थुजागु गुणं इपिं स्मृतिं युक्त जुयाच्चर्वंपि खः वसपोल सम्यक्सम्बुद्धपित्त । “अहो धाथें, जिपिं नं बुद्धपिं जुइ” धकाः बुद्धभावयात इच्छा यानाः यःयेकाच्चनिइ ध्यागु अर्थ खः ।

३. एरकपत्त नागराज

वाराणसी न्हय्मा सिरीसक सिमाक्वय

१८४. किच्छो मनुस्सपटिलाभो, किच्छं मच्चान जीवितं ।
किच्छं सद्ब्रम्मस्सवनं, किच्छो बुद्धानमुप्पादो ॥

१८२. कृच्छ्रो मनुष्यप्रतिलाभः कृच्छ्रं मर्त्यानां जीवितम् ।
कृच्छ्रं सद्वर्मश्रवणं कृच्छ्रो बुद्धानामुत्पादः ॥४॥

१८२. “थाकुक हे मनुष्यभाव प्रतिलाभ जुइ,
थाकुगु हे प्राणीनिनिगु जीवन खः ।
थाकुगु हे सद्वर्म न्यनेगु खः; थाकुगु हे बुद्धया उत्पत्ति खः ॥”

उकिया अर्थ खः - आपालं कुतलं महान्गु कुशलं प्राप्त जुइगु जुया:
मनुष्यभाव प्रतिलाभ धयागु थाकुगु व दुर्लभगु खः । निरन्तरं बुँज्यादि यानाः
जीवन हनेमाःगु, कुतः यानाः नं भतिच्चा जक च्वनेत नं प्राणीनिनिगु जीवन
थाकुगु खः । अनेक कल्प्य धर्मदेशक व्यक्तिया दुर्लभं यानाः सद्वर्म न्यनेगु
थाकुगु खः । महान्गु कुतलं व पूर्ण प्रतिज्ञा याइम्हसिया दृढसंकल्पं सिद्ध जुइगु
व अनेक कल्पकोटिसहस्रं नं उत्पन्न जुइगु दुर्लभगुलिं यानाः बुद्धपिनि उत्पत्ति नं
थाकुगु हे खः, तःसकं हे दुर्लभगु नं खः ।

४. आनन्द स्थविर

जेतवनय

१८३. सब्बपापस्त अकरणं, कुसलस्त उपसम्पदा ।
सचित्परियोदपनं, एतं बुद्धान सासनं ॥

१८३. सर्वपापस्याकरणं कुशलस्योपसम्पदा ।
स्वचित्पर्यवदापनम् एतद् बुद्धानां शासनम् ॥५॥

१८३. “फुक्क पाप मयायेगु, कुशल सम्पादन यायेगु ।
थःगु चित्तयात परिशुद्ध यायेगु, थव बुद्धपिनिगु अनुशासन खः ॥

१८४. खन्ती परमं तपो तितिक्षा, निव्वानैः^{११} परमं वदन्ति बुद्धा ।
न हि पब्बजितो परुपघाती, नै^{१२} समणो होति परं विहेट्यन्तो ॥

१८४. क्षान्तिः परमं तपः तितिक्षा, निवर्णां परमं वदन्ति बुद्धाः ।
न हि प्रव्रजितः परोपघाती, श्रमणो भवति परं विहेडमानः ॥६॥

^{११} निव्वाणं (क० सी० रो०)

^{१२} अयं नकारो सी० स्या० रो० पात्यकेसु न दिस्सति

१८४. “क्षान्ति परम तपगु सहनशीलता, निर्वाण परमगु धाइ बुद्धपिंसं ।
याइमखु प्रव्रजितं परघात, श्रमण जुइमखु मेपिन्त स्यंका ॥

१८५. अनूपवादो अनूपधातो^{१३}, प्रातिमोक्षे च संवरो ।
मत्तञ्जुता च भत्तस्मि, पन्तञ्च सयनासनं ।
अधिचित्ते च आयोगो, एतं बुद्धान सासनं ॥

१८६. अनपवादोऽनपधातः प्रातिमोक्षे च संवरः ।
मात्राज्ञता च भक्ते प्रात्ते च शयनासनम् ।
अधिचित्ते चायोगः एतद् बुद्धानां शासनम् ॥७॥

१८७. “निन्दा मयायेगु धात मयायेगु, व प्रातिमोक्षय् संवर यायेगु ।
मात्रज्ञ जुइगु भोजनय् एकान्तगु शयनासनय् च्वतेगु ।
विषेश चित्तय् कुतः यायेगु, थव बुद्धपिनि अनुशासन खः ॥”

अन फुक्क पाप धयागु फुक्क अकुशलकर्म खः । सम्पादन यायेगु धयागु
पिहाँवसां निसें गुबलेतक अर्हत्मार्ग कुशलया उत्पन्न व उत्पन्न जूगुया वृद्धि
जुइगु खः । थःगु चित्तयात परिशुद्ध यायेगु धयागु न्यागू नीवरणपाखें थःगु
चित्तया परिशुद्ध यायेगु खः । थव बुद्धपिनि अनुशासन खः धयागु फुक्क
बुद्धपिनि थव हे अनुशासन खः ।

क्षान्ति धयागु गुगु थव सहनशीलता धकाः क्यातःगु क्षान्ति धयागु खः,
थव, थव शासनय् परमोत्तमगु तप खः । निर्वाण परमगु धाइ बुद्धपिंसं धयागु
बुद्धपिं, प्रत्येकबुद्धपिं व अनुबुद्धपिं यानाः थुपिं स्वम्ह बुद्धपिंसं निर्वाणयात
उत्तमगु खः धकाः धाइ । याइमखु प्रव्रजितं धयागु प्राणी आदि मेपिन्त
दुःखकष्ट बियाः मेपिन्त धात याइम्ह प्रव्रजित धयाम्ह जुइमखु । श्रमण जुइमखु
धयागु धयातःगुकथं हे मेपिन्त कष्टबियाः श्रमण नं जुइ हे मखु ।

निन्दा मयायेगु धयागु निन्दा मयायेगु व निन्दा मयाकेगु खः । धात
मयायेगु धयागु धात मयायेगु व धात मयाकेगु खः । प्रातिमोक्षय् धयागु जेष्ठागु
शीलय् । संवर यायेगु धयागु त्वःपुया तयेगु बा रक्षा यानाः तयेगु । मात्रज्ञ
जुइगु धयागु मात्रज्ञया भाव बा प्रमाणयात सिइकेगु खः । एकान्तगु धयागु
खुल्ला एकान्तगु थाय् । विषेश चित्तय् धयागु अष्टसमापत्ति धकाः क्यातःगु

^{१३} अनुपवादो अनुपधातो (स्यां० क०)

विषेश चित्त खः । कुतः यायेगु धयागु प्रयोग यायेगु खः । थव धयागु थव फुक्क बुद्धपिनिगु अनुशासन खः । थन तिन्दा मयायेगु धयागु वाचसिक शील कनाः बिज्यानातःगु खः, धात मयायेगु कायिकशील खः, “प्रातिमोक्षय् संवर यायेगु” धकाः शील कनाः बिज्यानातःगु खः, धात मयायेगु कायिकशीलं “प्रातिमोक्षय् संवर यायेगु” धकाः थव प्रातिमोक्षसंवरशील व इन्द्रियसंवर खः, मात्रज्ञद्वारा आजीवपारिशुद्धि व प्रत्ययसन्निश्चितशील खः, एकान्तगु शयनासनं अनुकूलगु शयनासन खः, विषेश चित्त च्यागू समाप्ति खः । थथे थव गाथाद्वारा स्वगू शिक्षा नं कनातःगु है जुयाच्चवन ।

५. महाइपुत्राःम्ह भिक्षु

जेतवनय्

१८६. न कहापणवस्सेन, तिति कामेषु विज्जति ।
अप्पस्सादा दुखा कामा, इति विज्ञाय पण्डितो ॥

१८७. न कार्षपणवर्षेण तृप्तिः कामेषु विद्यते ।
अल्पस्सादा: दुःखा: कामा: इति विज्ञाय पण्डितः ॥८॥

१८८. “न ध्यबाया वर्षा नं, तृप्ति कामभोगय् जू धयागु दु ।
अप्रसन्न व दुःख बिझगु काम खः, थथे सिइका पण्डितं ॥

१८९. अपि दिव्येषु कामेषु, रतिं सो नाधिगच्छति ।
तृष्णाक्षयरतो होति, सम्मातस्म्बुद्धसावको ॥

१९०. अपि दिव्येषु कामेषु रतिं स नाधिगच्छति ।
तृष्णाक्षयरतः भवति सम्यक्सम्बुद्धश्रावकः ॥९॥

१९१. “अतः दिव्य कामभोगय् नं, न्त्याइपु व ताइमखु ।
तृष्णाक्षय यायेगुलिइ न्त्याइपु तायेकाच्चवनी, सम्यक्सम्बुद्धश्रावक ॥”

अन ध्यबाया वर्षा नं धयागु गुगु वं ल्हाःथानाः सप्तरत्नया वर्षा याइगु खः, उगु थन ध्यबाया वर्षा धकाः धयातल । अथेसां नं वस्तुकाम व क्लेशकामय् तृप्ति धयागु मदु । थथे अपूर्णगु थव तृष्णा खः । अप्रसन्न धयागु स्वप्न समान भतिच्चा जक सुखगु खः । दुःख बिझगु धयागु दुःख स्कन्धादिइ

वद्गु दुःखकथं आपालं दुःखगु हे खः । थथे सिइका धयागु थथे थुपिं कामत सिइका । अतः दिव्य धयागु यदि देवतापिंसं परिभोग याइगु कामं निमन्त्रणा याः सां नं आयुष्मान् समिद्धि थे थथे उपिं कामभोगय् न्त्याइपु धयागु दइ हे मखु । तृष्णाक्षय यायेगुलिइ न्त्याइपु धयागु अर्हत्त्वय् व निर्वाणय् न्त्याइपु तायेकाच्चनी, उगुयात प्रार्थना यानाः च्चनाः च्चनिइ । सम्यक्सम्बुद्धश्रावक धयागु सम्यक्सम्बुद्धं देशना यानाः बिज्याःगु धर्मयात श्रवणयानाः उत्पन्न जूम्ह योगावचर भिक्षु खः ।

६. अगिगदत्त ब्राह्मण

जेतवनय्

१८८. बहुं वे सरणं यन्ति, पब्बतानि वनानि च ।
आरामरुक्खचेत्यानि, मनुस्सा भयतज्जिता ॥

१८९. बहुं वै शरणं यान्ति पर्वताश्च वनानि च ।
आरामवृक्षचैत्यानि मनुष्याः भयतर्जिताः ॥१०॥

१९०. “आपालं मनूत शरणय् वनिइ, पर्वततय्गु व वनतय्गु ।
आरामवृक्ष चैत्यतय्गु, मनूत भयं त्रशित जुया ॥

१९१. नेतं खो सरणं खेमं, नेतं सरणमुत्तमं ।
नेतं सरणमागम्म, सब्दुक्खा पमुच्यति ॥

१९२. नैतत् खलु शरणं क्षेमं नैतत् शरणमुत्तमम् ।
नैतत् शरणमागम्य सर्वदुःखात् प्रमुच्यते ॥११॥

१९३. “मखु थुपिं शरण क्षेमगु, मखु थुपिं उत्तमगु शरण ।
जुइमखु थुमिगु शरणय् वया, फुक्क दुःखं मुक्त ॥

१९४. यो च बुद्धञ्च धर्मञ्च, सङ्घञ्च सरणं गतो ।
चत्वारि अरियसच्चानि, सम्पदञ्चाय पस्सति ॥

१९५. यश्च बुद्धञ्च धर्मञ्च सङ्घञ्च शरणं गतः ।
चत्वारि आर्यसत्यानि सम्यक्प्रज्ञया पश्यति ॥१२॥

१९०. “गुम्ह बुद्ध, धर्म व सङ्घया शरण्य् वनिइ ।

प्यंग् आर्यसत्ययात, बालाक थुइकाः खंकिइ ॥

१९१. दुक्खं दुक्खसमुप्पादं, दुक्खस्स च अतिक्रमं ।

अरियं चट्टाङ्गिं मग्नं, दुक्खूपतसमगामिनं ॥

१९२. दुःखं दुःखसमुत्पादं दुःखस्य चातिक्रमम् ।

आर्यमष्टाङ्गिं मार्गं दुःखोपशमगामिनम् ॥१३॥

१९३. “दुःखयात, दुःखया उत्पत्तियात, व दुःखया अतिक्रमणयात ।

आर्य अष्टाङ्गिक मार्गयात, दुःखयात शान्त याइगु खः ॥

१९४. एतं खो सरणं खेमं, एतं सरणमुत्तमं ।

एतं सरणमागम्य, सब्दुक्खा प्रमुच्यते ॥

१९५. एतत् खलु शरणं क्षेमम् एतच्छरणमुत्तमम् ।

एतच्छरणमागम्य सर्वदुःखात् प्रमुच्यते ॥१४॥

१९६. “थव शरण क्षेमगु खः, थव शरण उत्तमगु खः ।

थवया शरण्य् वयेवं, फुक्क दुःखं मुक्त जुइ ॥”

अन आपालं धयागु यक्व खः । पर्वतत्यगु धयागु अन थन च्वंगु इसिगिलि, वेपुल्ल व वेभारादि पर्वतत्यगु व महागोसिङ्गसालवनादि वनत व वेलुवन जीवकया अंया वनादि आरामय् व उदेनचैत्य, गोतमचैत्यादि वृक्षचैत्यादिइ इपि इपि मनूत उगु उगु भयं तत्रशितपि जुयाः भयत्राशं मुक्त जुइगु इच्छां व पुत्रादि लाभया इच्छा दुपि शरण्य् वनिइ धयागु अर्थ खः । मखु थुपि शरण धयागु थव फुकं शरण क्षेमगु मखु, उत्तमगु नं मखु, थवया कारणं जन्मादि धर्मय् सत्त्वप्राणीपि मध्ये छम्ह हे जन्मादि फुक्क दुःखं मुक्त जुइमखु धयागु अर्थ खः ।

गुम्ह धयागु थव अक्षेमगु उत्तम मखूगु शरण क्यनाः बिज्यानाः क्षेम व उत्तमगु शरण्य् क्यनेया निति शुरुयाना बिज्याःगु खः । उकिया अर्थ खः - गुम्ह गृहस्थी बा प्रव्रजित “थथे वसपोल भगवान् अर्हत् सम्यक्सम्बुद्ध खः” धकाः आदि बुद्ध, धर्म व सङ्घानुस्मृति कर्मस्थानया आधारं उत्तमगु सेवनकथं

बुद्ध, धर्म व सङ्ख्या शरणाय् वंम्ह खः, वयात नं उगु शरणगमन मेपिं तिर्थद्वारतयत् वन्दनादि यायेवं थातं च्चनीमखु विचलित जुइ । वया निश्चलभावयात क्यनेत मार्गद्वारा शरणाय् वयेगुयात प्रकाश यानाः बिज्यानाः प्यंगु आर्यसत्ययात बालाक थुइकाः खिकिइ धकाः धयाः बिज्यात । गुम्ह थुपिं आर्यसत्यया दर्शनं हे जक थुपि शरणाय् वंगुजुइ, श्वयात श्व शरण क्षेमगु व उत्तमगु खः, उम्ह व्यक्ति श्व शरणया कारणं फुक्क वृत्तदुःखं उन्मुक्त जुइ, उकिं श्व शरणाय् क्षेमगु आदि धयातःगु खः ।

७. आनन्द स्थविर

जेतवनय्

१९३. दुर्लभो पुरिसाजज्जो, न सो सब्बत्थ जायति ।
यथ सो जायति धीरो, तं कुलं सुखमेधति ॥

१९३. दुर्लभः पुरुषाजानेयो न स सर्वत्र जायते ।
यत्र स जायते धीरस्तत्कुलं सुखमेधते ॥१५॥

१९३. “दुर्लभ खः भिंम्ह मनू न व न्व्याथाय् नं जन्म जुइ ।
गन व उत्पन्न जुइ धीर, उगु कुलय् सुख दइ ॥”

अन दुर्लभ खः धयागु भिंम्ह मनू दडगु दुर्लभ खः, भिंपिं किसित थें सुलभ जुइमखु, व न्व्याथाय् नं सिमाना प्रदेशय् बा नीचकुलय् जन्म जुइमखु, मध्यमप्रदेशय् नं आपालं मनूत्यसं अभिवादन व सत्कार याइगु थासय् क्षत्रिय ब्राह्मणकुल मध्ये छगू कुलय् जन्म जुइ । थथे जन्म जुइबले गन व धीर उत्तमगु प्रज्ञादुम्ह सम्प्रक्सम्बुद्ध जन्म जुइ, उगु कुलय् सुख दइ धयागु सुख प्राप्त हे जुइ धयागु अर्थ खः ।

८. आपालं भिक्षुपि

जेतवनय्

१९४. सुखो बुद्धानमुप्पादो, सुखा सद्वमदेसना ।
सुखा सङ्खस्त सामग्नी, समग्नानं तपो सुखो ॥

१९४. सुखो बुद्धानामुत्पादः सुखा सद्वमदेशना ।
सुखा सङ्खस्य सामग्री समग्राणां तपः सुखम् ॥१६॥

१९४. “सुख खः बुद्ध्या उत्पत्ति, सुख खः सद्धर्म देशना ।
सुख खः सद्व्यासामगगी, सामगगीपिनिगु तपस्या सुख खः ॥”

अन बुद्ध्या उत्पत्ति धयागु गुगु बुद्धपि उत्पन्न जुया बिज्यायेवं आपालं
मन्त्रतयत् रागकन्तरादिं तरे याइ, उकिं बुद्धपिनिगु उत्पत्ति सुख व उत्तम खः ।
गुगु सद्धर्म देशनाय् थ्यनेवं जन्मादि धर्मपाखें सत्त्वपि जन्मादि मुक्त जुइ, उकिं
सद्धर्म देशना सुख खः । सामगगी धयागु समान चित्तपि जुइगु खः, व नं सुख हे
खः । सामगगीपि जुया छ्यू हे मनपिसं गुगु बुद्धवचनयात् सयेकेगु, धृताङ्ग
धारण यायेगु, श्रमणाधर्म पालन यायेफइ, उकिं सामगगीपिनिगु तपस्या सुख
खः धकाः धयातल । उकिं धयाः बिज्याःगु - “गुबले तक, भिक्षुपि, भिक्षुपि
छधि (एकमतपि) जुयाः मुवइ, सामगगी जुयाः दनिइ, छधि (एकमतपि) जुयाः
सङ्घं यायेमाःगु ज्यात याइ, भिक्षुपि, भिक्षुपिनिगु वृद्धि हे जुइ धकाः मतिइ
तया, परिहानी जुइमखु ।”^{१४}

१. काश्यप दशबलया सुवर्णचैत्य

चारिका यानाः बिज्याज्यां

१९५. पूजारहे पूजयतो, बुद्धे यदि व सावके ।
पपञ्चसमतिकक्ते, तिण्णसोकपरिद्विवे ॥

१९५. पूजाहर्न् पूजयतो बुद्धान यदि वा श्रावकान् ।
प्रपञ्चसमतिक्रान्तान् तीर्णशोकपरिद्वान् ॥१७॥

१९६. “पुजा याये योगयपिन्त पुजा यायेवं, बुद्धपिन्त यदि व श्रावकपिन्त ।
विधनबाधात् अतिक्रमण जुया, उतिर्ण जुइ शोक उपद्रवं ॥

१९६. ते तादिसे पूजयतो, निबुते अकुतोभये ।
न सक्का पुज्यं सद्व्यातु, इमेतमपि केनचित् ॥

१९६. तान् तादृशान् पूजयतो निर्वृतान् अकुतोभयान् ।
न शक्यं पुण्यं संख्यातुमियन्मात्रमपि केनचित् ॥१८॥

^{१४} (दी० नि�० २. १३६) ।

१९६. “इमिसं उजाःपित्त पुजा यायेवं शान्त व भय मदुपित्त ।
फइमखु पुण्य ल्यायेखाये, थुलि उलि धकाः सुनां नं ॥”^{१५}

अन पुजा याये योगयपित्त पुजा यायेगु पुजायाये ल्वपि खः, पुजा यायेत
उचितपिं धयागु अर्थ खः । पुजा याये योगयपित्त पुजा यायेवं धयागु
अभिवादनादि वं प्यंग् प्रत्ययद्वारा पुजा याम्हसिया । पुजा याये ल्वःपि
बुद्धादिपित्त क्यना बिज्याःगु खः । बुद्धादिपित्त धयागु सम्यक् सम्बुद्धयात खः ।
यदि धयागु यदि बा अथवा धयागु अर्थ खः । अन प्रत्येकबुद्धयात व
श्रावकपित्त कनाः बिज्याःगु खः । विधनबाधात अतिक्रमण जुया धयागु तृष्णा,
दृष्टि व मानरूपी विधनबाधात अतिक्रमण जुइगु खः । उतर्ण जुइ शोक
उपद्रवं धयागु शोक उपद्रत अतिक्रमण यानाः खः, थुपि निगू अतिक्रमण याइ
धयागु अर्थ खः । थुपि पुजा याये ल्वःपि क्यना बिज्याःगु खः ।

इपि धयागु बुद्धादिपिं खः । उजापित्त धयागु च्वय धयावयागु
कायेगुकथं खः । शान्त धयागु रागादि शान्तपिं खः । भगवान बुद्ध्या छु
आरम्मणं नं भय उत्पन्न जुइगु मदुगुलि यानाः भय मदुम्ह खः, वसपोलपि भय
मदुपि खः । फइमखु पुण्य ल्यायेखाये धयागु पुण्य निइ फइमखु । थव गथे
खः ? थुलि उलि धकाः सुनां नं धयागु थव थुलि दु, थव उलि दु धकाः सुनां
नं ‘नं’ शब्द थन स्वाकेमा:, सुं नं व्यक्ति दानाः (मापन यानाः) । अन व्यक्ति
धयागु उपि ब्रह्मादिपिसं खः । दानाः धयागु स्वता प्रकारया दायेगु खः
निश्चययानाः धारणयानाः व पूर्णयानाः । निश्चय यानाः धयागु थव थुलि
नियमं निश्चय यायेगु खः । धारण यानाः धयागु तालाजुइ तयाः लनेगु खः ।
पूर्णयानाः धयागु बामना बा छमना कुलि (त्वाचां) दायेगु पूर्ण यायेगु खः । सुं
व्यक्ति थुपि स्वंग् मापनं बुद्धादिपित्त पुजा यायेवं पुण्यया विपाककथं ल्यायेखाये
फइमखु, सिमाना मदुगुलि खः, निगू थासय पुजा यायेगु मध्ये न्हापांगु खः, छु
दान जीवमान बुद्धादिपित्त बिडवं छु पुण्य दइ धयागु ल्यायेखाये फइमखु, हानं
इपि उजापि क्लेशपरिनिर्वाणया निमित्तं स्कन्धपरिनिर्वाणं निर्वाण जुया
बिज्यापित्त नं पुजा यायेवं नं ल्याये खाये फइमखु धकाः विभाजन यानाः
मिलेयानाः तःगु खः । उकिं हे विमानवस्तुइ धयातल -

^{१५} (अप० थेर १.१०.१-२)

“दुबले नं मदयेधुंका नं, समानगु चित्तय् समानगु फल दइ ।
क्वातुगु मनया कारणं, सत्त्वपि वनिइ सुगतिइ ॥”^{९६}

बुद्धवर्गया वर्णन क्वचाल ।

भिंप्यंगु वर्ग क्वचाल ।

---

^{९६} (विं व० ८०६) ।

१५. सुखवर्ज

१. थःथितिपिनिगु ल्वापु शान्तजूग

शाक्यतय्थाय्

१९७. सुसुखं वत जीवाम, वेरिनेसु अवेरिनो ।
वेरिनेसु मनुस्सेसु, विहराम अवेरिनो ॥

१९८. सुसुखं बत जीवामो वैरिष्ववैरिणः ।
वैरिषु मनुष्येषु विहरामोऽवैरिणः ॥१॥

१९९. “भिंगु सुखं धाथें, जिपिं म्वायेब्यु, वैरीया बिच्य अवैरी जुया ।
वैरी (शत्रु) मनूतय्गु बिच्य, च्वनाच्वना अवैरी जुया ॥

२००. सुसुखं वत जीवाम, आतुरेसु अनातुरा ।
आतुरेसु मनुस्सेसु, विहराम अनातुरा ॥

२०१. सुसुखं बत जीवामः आतुरेष्वनातुराः ।
आतुरेषु मनुष्येषु विहरामोऽनातुराः ॥२॥

२०२. “भिंगु सुखं धाथें, जिपिं म्वायेब्यु, आतुरया बिच्य अनातुर जुया ।
आतुर (कष्ट) मनूतय्गु बिच्य, च्वनाच्वना अनातुर जुया ॥

२०३. सुसुखं वत जीवाम, उत्सुकेसु अनुस्सुका ।
उत्सुकेसु मनुस्सेसु, विहराम अनुस्सुका ॥

२०४. सुसुखं बत जीवामः उत्सुकेष्वनुत्सुकाः ।
उत्सुकेषु मनुष्येषु विहरामोऽनुत्सुकाः ॥३॥

२०५. “भिंगु सुखं धाथें, जिपिं म्वायेब्यु, उत्सुकया बिच्य अनुत्सक जुया ।
उत्सुक मनूतय्गु बिच्य, च्वनाच्वना अनुत्सक जुया ॥”

अन भिंगु सुखं धयागु बांलागु सुख खः । श्व धयातःगु जुयाच्वन -
गुपि गृहस्थीपि अंग ह्वखनेगु आदिकथं व प्रद्रजितपि वैद्य ज्या आदिकथं जीवन
हनेत माःगु वस्तुत (वृति) उत्पन्न यानाः “जिपिं सुखं म्वायेब्यु” धकाः धाइ,

इपि स्वया नं जि हे भिंगु सुखं धाथें, म्वानाच्चना, गुपि जिपि न्याता वैरीं
वैरभाव दुपि मनूतय् बिचय् अवैरी जुयाच्चना, क्लेशातुर मनूतय् बिचय् क्लेश
मदुगुलिं अनातुर जुयाच्चना, न्यागू कामगुण मालेगुलिइ उत्सुकपिनि बिचय् उगु
मालेगुलिं अनुत्सुक जुयाच्चना । ल्यं दुगु स्पष्ट हे जू ।

२. मार

पञ्चसाल ब्राह्मण गामय

२००. सुसुखं वत जीवाम, येसं नो नत्यि किञ्चनं ।
पीतिभक्खा भविस्साम, देवा आभस्सरा यथा ॥

२००. सुसुखं वत जीवामः येषां नो नास्ति किंचन ।
प्रीतिभक्षा भविष्यामः देवा आभास्वरा: यथा ॥४॥

२००. “भिंगु सुखं धाथें, जिपि म्वायेब्यु, गुपिके मदु छुं नं ।
प्रीतिसुख नयाः च्चने, आभाश्वर देव थें जुयाः ॥”

अन गुपिके मदु धयागु गुपि जिमिके भन्त्फतकथं रागादि छुकिइ नं छुं
छगू नं आसक्त मदु । प्रीतिसुख नयाः धयागु गथे आभाश्वर देवपि प्रीतिसुख
नयाः प्रीतिसुख ई फुकाच्चनिइ, थथे जिपि नं, पापी मार, छुं नं प्राप्त मज्जां
प्रीतिसुख नयाच्चने धयागु अर्थ खः ।

३. कोशल जुजुया बूगु

जेतवनय

२०१. जयं वेरं पसवति, दुक्खं सेति पराजितो ।
उपत्तन्तो सुखं सेति, हित्वा जयपराजयं ॥

२०१. जयो वैरं प्रसूते दुःखं शेते पराजितः ।
उपशान्तः सुखं शेते हित्वा जयपराजयौ ॥५॥

२०१. “त्यासां वैरभाव दइ, दुःखं द्यनिइ बूसां ।
शान्त जुइवं सुखपूर्वक द्यनिइ, त्याग यानाः त्याः व बूयात ॥”

अन त्यासां धयागु मेपिन्त त्याकाः वैरभाव जुइ । बूसां धयागु मेपिंसं
बुक्सां “गुबले जिं शत्रुया जनफाः (बिस्यू वनीगु) स्वेये दइ” धकाः दुःखं

द्यनिइ । फुक इरियापथ्य् दुःखपूर्वक च्वनाः च्वनिइ धयागु अर्थ खः । शान्त जुइवं धयागु दुने च्वंगु रागादि क्लेश शान्तम् क्षीणाश्रव त्याः व बूयात त्याग यानाः सुखपूर्वक द्यनिइ, फुक इरियापथ्य् सुखपूर्वक च्वनाः च्वनिइ धयागु अर्थ खः ।

४. सुं छम्ह म्ह्यायमचा

जेतवनय्

२०२. नथि रागसमो अग्नि, नथि दोससमो कलि ।
नथि खन्धसमा दुःखा, नथि सन्तिपरं सुखं ॥

२०२. नास्ति रागसमो^{१०} गिनर्नस्ति द्वेषसमः कलि: ।
न सन्तिस्कन्ध(स)दृशानि दुःखानि नास्ति शान्तिपरं सुखम् ॥६॥

२०२. “मदु राग समानगु मिं, मदु दोष समानगु कचिंगः ।
मदु स्कन्ध समानगु दुःख, मदु शान्ति समानगु मेगु सुख ॥”

अन मदु राग समानगु धयागु कुँ, ज्वाला व हेंगवाःयात मक्यंसे दुने हे च्याकाः भस्म यायेत समर्थगु राग समानगु मेगु मिं धयागु मदु । कचिंगः धयागु दोष समानगु अपराध नं मदु । स्कन्ध समानगु धयागु स्कन्ध समानगु खः । गथे स्कन्धतय्त पालन यायेगु हे दुःख खः, थथे मेगु दुःख धयागु मदु । शान्ति समानगु मेगु धयागु निर्वाण स्वया च्वय्या मेगु सुख नं मदु । मेगु सुख सुखजक खः, निर्वाण परमसुख खः धयागु अर्थ खः ।

५. छम्ह उपासक

आलविइ

२०३. जिघच्छापरमा रोगा, सङ्घारपरमा^{१०} दुखा ।
एतं ज्ञात्वा यथाभूतं, निब्बानं परमं सुखं ॥

२०३. जिघक्षा परामो रोगः संस्कारः परमं दुःखम् ।
एतत ज्ञात्वा यथाभूतं निर्वाणं परमं सुखम् ॥७॥

२०३. “नयेपित्यागु तःधंगु ल्वय् खः, संस्कारत तधंगु दुःख खः ।
थव्यात सिङ्का यथाभूतं, निर्वाणं परम सुख खः ॥”

^{१०} सङ्घारा परमा (वहूस)

अन नयेपित्यागु तःधंगु ल्वय् खः धयागु गुगु मेगु रोग छक वासः यायेवं लनिइ बा भतिभति यानाः उपि ल्वयत नाश जुइ, नयेपित्यागु ल्वययात न्हचाबले नं वासः हे यायेमाःगुलिं ल्यं दुगु ल्वयत स्वया तःधंगु खः । संस्कारत धयागु न्यागू स्कन्ध खः । थवयात सिइका धयागु नयेपित्यागु समानगु रोग मदु, स्कन्धयात पालन यायेमाःगु समानगु दुःख धयागु मदु धयागु थव खँय् यथाभूतं सिइका: पणिडतं निर्वाणयात साक्षात्कार याइ । निर्वाणं परम सुख खः धयागु उगु सुख फुक्क सुख स्वया नं परमोत्तमगु सुख खः धयागु अर्थ खः ।

६. प्रश्नेनजित कोशल

जेतवनय्

२०४. आरोग्यपरमा लाभा, सन्तुष्टिपरमं धनं ।
विस्सासपरमा जाति॑, निब्बानं परम॒ सुखं ॥

२०४. आरोग्यं परमो लाभः सन्तुष्टिः परमं धनम् ।
विश्वासः परमो ज्ञातिः निर्वाणं परमं सुखम् ॥८॥

२०४. “आरोग्य तःधंगु लाभ खः, सन्तोष तःधंगु धन खः ।
विश्वास परम ज्ञाति खः, निर्वाण परम सुख खः ॥”

अन आरोग्य तःधंगु लाभ खः धयागु निरोगी जुइका: च्वनेगु परम लाभ खः । रोगीपिन्त लाभ दुसां नं अलाभ हे खः, उकिं निरोगीयात फुक लाभ वया: हे च्वनिइ । उकिं थव धयातःगु - “आरोग्य तःधंगु लाभ खः ।” सन्तोष तःधंगु धन खः धयागु गृहस्थीया बा प्रब्रजितया गुगु थःत प्राप्त ज्ञानु थःके दुगु खः, उकिं हे लय्तानाः सन्तोष जुइगु धयागु मेगु धन स्वया नं परम धन खः । विश्वास परम ज्ञाति खः धयागु माँ जुइमा बा बौ, गुम्हलिसे विश्वास मदु, व ज्ञाति मखुम्ह हे खः । गुम्हसिया ज्ञाति मखुम्ह नापं विश्वास दु, वलिसे सम्बन्ध मदुसां परमोत्तमम्ह ज्ञाति खः । उकिं धयातःगु- “विश्वास परम ज्ञाति खः ।” निर्वाण समानगु सुख धयागु मदु, उकिं धया: बिज्याःगु - निर्वाण परम सुख खः ।

^{१८} विस्सासपरमो ज्ञाति (क० सी०), विस्सासपरमा ज्ञाती (सी० अट०), विस्सासा परमा ज्ञाति (क०)

^{१९} निव्वाणपरमं (क० सी०)

७. तिस्स स्थविर

वैशाली

२०५. पविवेकरसं पित्ता^{१००}, रसं उपतमस्त च।
निद्रो होति निष्पापो, धर्मपीतिरसं पिवं॥

२०६. प्रविवेकरसं पीत्वा रसमुपशमस्य च।
निर्दरो भवति निष्पापो धर्मप्रीतिरसं पिबन् ॥१॥

२०७. “एकान्तया रस त्वनाः, व शान्तिया रस नं।
निर्भिक व पाप मदुम्ह जुया, धर्मप्रीति रस त्वं ॥”

अन एकान्तया रस धयागु एकान्तं उत्पन्न जूगु रस खः, एकान्तवासया सुख धयागु अर्थ खः । त्वनाः धयागु दुःख्यात सिइकेगु आदि यायां आरम्मणं साक्षात्कार यायेगुकथं त्वनाः । शान्तिया धयागु क्लेश शान्त जुइगु निर्वाणया रस त्वनाः खः । निर्भिक जुया धयागु उगु निग् रसपानं क्षीणाश्रव भिक्षुं दुनेच्चवंगु रागया दरादिया अभावं यानाः निर्भिक व पाप मदुम्ह जुइ । रस त्वं धयागु गुंग् प्रकारया लोकोत्तर धर्मकथं उत्पन्न जूगु प्रीतिरस त्वत्वं निर्भिक व पाप मदुम्ह जुइ ।

८. शक्र

वेलुवगामय्

२०८. साहु दस्सनमरियानं, सन्निवासो सदा सुखो।
अदस्सनेन बालानं, निच्चमेव सुखी सिया ॥

२०९. साधु दर्शनमार्याणां सन्निवासः सदा सुखम् ।
अदर्शनेन बालानां नित्यमेव सुखी स्यात् ॥१०॥

२१०. “धन्य खः आर्यपिनिगु दर्शन, सदां नापं च्वनेगु नं सुख खः ।
मूर्खतयृत मस्वसे च्वनेगु, नित्यरूपं सुखी जुइ ॥

२११. बालसङ्कृतचारी^{१०१} हि, दीघमद्वान सोचति ।
द्रुक्खो बालेहि संवासो, अमितेनेव सब्दा ।
धीरो च सुखसंवासो, ज्ञातीनंव समागमो ॥

^{१००} पीत्वा (सी० स्या० कं ० रो०)

^{१०१} बालसङ्कृतचारी (क०)

२०७. बालसङ्गतचारी हि दीर्घमध्वानं शोचति ।

दुःखो बालैः संवासः अमित्रेणव सर्वदा ।

धीरश्च सुखसंवासः ज्ञातीनामिव समागमः ॥११॥

२०७. “मूर्खं नापं संगत यानाः जुझ्म्ह, ताःकालतक शोक याइ ।

दुःखं खः मूर्खनापं च्वनेगु अमित्रनापं नं न्त्याबलें ॥

धीरनापं च्वनेगु सुखं खः, थःथितिपिनिगु समागम थें खः ॥”

२०८. तस्मा हि -

धीरञ्च पञ्जञ्च बहुसुतञ्च, धोरहसीलं व्रतवन्तमरियं ।

तं तादिसं सप्युरिसं सुमेधं, भजेथ नक्षत्रपथं चन्दिमा* ॥

२०८. धीरञ्च प्राजञ्च बहुश्रुतञ्च धौरेयशीलं व्रतवन्तमार्यम् ।

तं तादृशं सत्पुरषं सुमेधं भजेत नक्षत्रपथमिव चन्द्रमा: ॥१२॥

उकिं हे -

२०८. “पण्डित, प्रजावान, बहुश्रुत, धौरेयशील व व्रतवान आर्या ।
उम्ह उजाम्ह सत्पुरुष, बुद्धिवानया, नक्षत्रया मार्गय चन्द्रमा थें खः ॥”

अन धन्यं खः धयागु सुन्दर व बांलागु खः । नापं च्वनेगु धयागु न केवल इमिगु दर्शन हे जक खः, इपि नापं छथासं फयेतुझ्गु आदि भाव नं व इमिगु सेवा ठहल (व्रतप्रतिव्रत) याये दझ्गुभाव नं बांलागु हे खः । मूर्खं नापं संगत यानाः जुझ्म्ह धयागु सुं मूर्खनापं जुयाच्वम्ह खः । ताःकालतक धयागु व मूर्ख्या पासां यानाः “वा, अंगः हवःखनेगु आदि याये” धकाः धायेवं व नापं एकमत जुयाः फुक ज्या यायां ल्हाः ध्यंकेगु आदिइ थ्यंका ताःकालतक शोक याइ । न्त्याबलें धयागु गथे तरवार ल्हाःत ज्वनातःम्ह शत्रुनापं बा कडागु विषादि नापं मिलेजुया वास यायेगु धयागु नित्यरूपं दुःखं खः, अथे हे मूर्खनापं धयागु अर्थं खः । धीरनापं च्वनेगु सुखं धयागु थन सुखं नापं च्वनेगुलिं यानाः सुखसंवास खः, पण्डित नापं छथासय् संवास यायेगु सुखं खः धयागु अर्थं खः । गथे ? थःथितिपिनिगु समागम थें धयागु गथे थःथितिपिनिगु समागम सुखं खः, थथे सुखं जुइ ।

उकिं हे धयागु गुगु मूर्खत नापं चवनेगु दुःख खः, पण्डित नापं सुख
 खः, उकिं प्रज्ञां सम्पन्नम्ह धीर खः, लौकिक लोकोत्तर प्रज्ञां सम्पन्नम्ह
 प्रज्ञावान खः, आगम अधिगमं सम्पन्नम्ह बहुश्रत खः, अर्हत्त्वय् थ्यंकाबिइगु
 धकाः क्यातःगु धुर कुबिइगु स्वभावम्ह जुया धैर्यशील खः, शीलद्रत व
 धुताङ्गद्रतं व्रतवान खः, क्लेश तापाकाच्चवम्ह जुया आर्य खः, उजाम्ह सत्पुरुष
 शोभन प्रज्ञादुम्ह गथे निर्मल नक्षत्रमार्ग धकाः क्यातःगु आकाशयात चन्द्रमां
 सेवन याइ, थथे सेवन या, संगत या धयागु अर्थ खः ।

सुखवर्ग वर्णन क्वचाल ।

भिन्न्यागु वर्ग क्वचाल ।

१६. प्रियवर्ज

१. स्वस्त्र प्रवर्जित

जेतवनय्

२०९. अयोगे युञ्जमत्तानं, योगस्मिन्च अयोजयं।
अत्थं हित्वा पियगाही, पिहेतत्तानुयोगिनं॥

२१०. अयोगे युञ्जन्नात्मानं योगे चायोजयन्।
अर्थं हित्वा प्रियग्राही स्पृहयेदात्मानुयोगिनम् ॥१॥

२११. “यायेम्वाःथाय् कुतः यानाः थम्हं यायेमाःथाय् कुतः मयाःसे।
अर्थयात त्याग यानाः यःगु ज्वनाः,
थःत यःयेका च्वतेगुलिङ्ग जक कुतः यानाः॥

२१२. मा पियेहि समागच्छि, अप्पियेहि कुदाचनं।
पियानं अदस्सनं दुख्यं, अप्पियानञ्च दस्सनं॥

२१३. मा प्रियैः समागमत् अप्रियैः कुदाचन।
प्रियाणामदर्शनं दुःखम् अप्रियाणां च दर्शनम् ॥२॥

२१४. “यःपिं नापं च्वतेमते, मयःपिं नापं नं गुबत्वे नं।
यःपिन्त मखनिङ्गु दुःख खः, मयःपिन्त खनिङ्गु नं॥

२१५. तस्मा पियं न कयिराथ, पियापायो हि पापको।
गन्था तेसं न विज्जन्ति, येसं नत्थि पियाप्पियं॥

२१६. तस्मात् प्रियं न कुर्यात् प्रियापायो हि पापकः।
ग्रन्थयो तेषां न विद्यन्ते येषां नास्ति प्रियाप्रियम् ॥३॥

२१७. “उकिं यःयेकेगु यायेमते, यःयेकेगु हे पाप खः।
गथः इमि दइमखु, गुपिनि मदु यः मयः॥”

अन यायेम्वाःथाय् धयागु कुतः यायेम्वाःगु अयोनिसो मनसिकारय्
खः। वेश्यात्यगु गोचरादिकथं विभाजन यानातःगु खुगूप्रकारया अगोचर स्थान

सेवन यायेगु थन अयोनिसो मनसिकार खः, उगु अयोनिसो मनसिकारय् थःत तथा: कुतः यायेगु धयागु अर्थ खः । यायेमाथाय् धयागु उकिया विपरितगु योनिसोमनसिकारय् कुतः मयाइगु धयागु अर्थ खः । अर्थयात त्याग यानाः धयागु प्रव्रजित जूसांनिसे विषेशशीलादि स्वंगू शिक्षाया अर्थ खः, उगु अर्थयात त्याग यानाः । यःगु ज्वनाः धयागु पञ्चकामगुण धकाः ल्यायेखानातःगु यःगु जक ग्रहण यानाः च्वनेवं । थःत ययेका च्वनेगुलिङ्ग जक कुतः यानाः धयागु उगु आचरणद्वारा शासनं च्यूत जुयाः गृहस्थीभावय् थ्यंका लिपा गुप्ति थथःम्हं कुतः यानाः शीलादि सम्पादन यानाः देवमनुष्टपिनिथाय् सत्कार प्राप्त जुइ, इमिसं येकिङ्ग, “अहो धाथें जि थुजाम्ह जुल” धकाः इच्छा याइ धयागु अर्थ खः ।

यःपिं नापं च्वनेमते धयागु यःपिं सत्त्वपिं बा संस्कार नापं गुबलें नं छगू क्षण जक नं नापं च्वनेमते, अथे हे मयःपिं नापं नं । छु कारणं ? यःपिं नापं वियोग जुया मखनिङ्गु व मयःपिं लिक्क वयाः खनीगु धयागु दुःख खः । उकिं धयागु गुगु थव निगू नं दुःख खः, उकिं सुं सत्त्वयात बा संस्कारयात यःयेकेगु याये मज्यु । यःयेकेगु हे धयागु यःपिं नापं वियोग जुइगु खः । पाप खः धयागु मधिंगु बांमलागु खः । गथः इमि दझमखु धयागु गुपिति यःगु धयागु मदु, इमि अभिध्याकायग्रन्थ नाश जुइ । गुपिति मयःगु नं मदु, इमिगु व्यापाद कायग्रन्थ नाश जुइ । इपिं निगू ग्रन्थ मदयेवं ल्यं दुगु ग्रन्थत नं नाश जुइ । उकिं यः मयः याये मज्यु धयागु अर्थ खः ।

२. सुं छम्ह कुटुम्बिक

जेतवनय्

२१२. प्रियतो जायती सोको, प्रियतो जायती भयं ।
प्रियतो विष्मुत्तस्स, नन्धि सोको कुतो भयं ॥

२१२. प्रियतो जायते शोकः प्रियतो जायते भयम् ।
प्रियतो विष्मुत्तस्य नास्ति शोकः कुतो भयम् ॥४॥

२१२. “यःगुलिं शोक जुइ, यःगुलिं जुइ भय ।
यःगुलिं विष्मुत्तस्मसिया, मदु शोक गनं भय ॥”

अन यःगुलिं धयागु वृत्तमूलकगु शोक बा भय उत्पन्न जुइगु यःम्ह सत्त्व बा संस्कारया आधारं उत्पन्न जुइ, उगुलिं विमुक्तम्हसिया थव निगू नं मदु धयागु अर्थ खः ।

३. विशाखा

जेतवनय्

२१२. प्रेमतो जायती सोको, प्रेमतो जायती भयं ।
प्रेमतो विष्मुत्तस्स, नथि सोको कुतो भयं ॥

२१३. प्रेमतो जायते शोकः प्रेमतो जायते भयम् ।
प्रेमतो विप्रमुक्तस्य नास्ति शोकः कुतो भयम् ॥५॥

२१३. “प्रेमं शोक जुइ, प्रेमं जुइ भय ।
प्रेमं विमुक्तम्हसिया, मदु शोक गनं भय ॥”

अन प्रेमं धयागु कायस्त्याय् आदिपित्त यानागु प्रेमया हे आधारं शोक उत्पन्न जुइ धयागु अर्थ खः ।

४. लिच्छवी

वैशालिइ कूटागारशालय्

२१४. रतिया जायती सोको, रतिया जायती भयं ।
रतिया विष्मुत्तस्स, नथि सोको कुतो भयं ॥

२१४. रत्याः जायते शोकः रत्याः जायते भयम् ।
रत्या विप्रमुक्तस्य नास्ति शोकः कुतो भयम् ॥६॥

२१४. “रागं शोक जुइ, रागं जुइ भय ।
रागं विमुक्तम्हसिया, मदु शोक गनं भय ॥”

अन रागं धयागु पञ्चकामगुणया राग खः, उकिया कारणं धयागु अर्थ खः ।

५. अनित्थिगन्ध कुमार

जेतवनय्

२१५. कामतो जायती सोको, कामतो जायती भयं ।
कामतो विष्मुत्तस्स, नथि सोको कुतो भयं ॥

२१५. कामतो जायते शोकः कामतो जायते भयम् ।
कामतो विप्रमुक्तस्य नास्ति शोकः कुतो भयम् ॥७॥

२१५. “कामं शोक जुइ, कामं जुइ भय ।
कामं विमुक्तमहसिया, मदु शोक गनं भय ॥”

अन कामं धयागु वस्तुकामं व क्लेशकामं, श्व निगू नं कामया कारणं
धयागु अर्थ खः ।

६. सुं छम्ह ब्राह्मण

जेतवनय्

२१६. तण्हाय जायती सोको, तण्हाय जायती भयं ।
तण्हाय विष्मुक्तस्स, नन्थि सोको कुतो भयं ॥

२१६. तृष्णाया जायते शोकः तृष्णाया जायते भयम् ।
तृष्णाया विप्रमुक्तस्य नास्ति शोकः कुतो भयम् ॥८॥

२१६. “तृष्णां शोक जुइ, तृष्णां जुइ भय ।
तृष्णां विमुक्तमहसिया, मदु शोक गनं भय ॥”

अन तृष्णां धयागु खुगू द्वारं उत्पन्न जुइगु तृष्णा खः, श्व तृष्णाया
आधारं उत्पन्न जुइ धयागु अर्थ खः ।

७. न्यासः मस्त

वेलुवनय् लँया दथुइ

२१७. सीलदर्शनसम्पन्नं धम्मटुं सच्चवेदिनं ।
अत्तनो कर्म कुब्बानं, तं जनो कुरुते पियं ॥

२१७. शीलदर्शनसम्पन्नं धर्मिष्ठं सत्यवादिनम् ।
आत्मनः कर्म कुर्वाणं तं जनः कुरुते प्रियम् ॥९॥

२१७. “शील, दर्शनं सम्पन्नमह, धर्मय् स्थिरमह, सत्ययात थूमह ।
थःगु ज्या याइमह, उम्हसित जनतां येकिइ ॥”

अन शील, दर्शनं सम्पन्नम् धयागु चतुपारिशुद्धिशीलं, मार्गफलं युक्तम् व सम्यक् दर्शनं सम्पन्नम् खः । धर्म्यै विथरम् धयागु गुण् लोकोत्तरधर्म्यै स्थितम् खः, लोकोत्तर धर्मयात् साक्षात्कार यायेधुक्म् धयागु अर्थ खः । सत्ययात् थूम् धयागु प्यंग् सत्ययात् भिंखुग् आकारं साक्षात्कार याःगुलि सत्यज्ञानं सत्ययात् थूम् खः । थःगु ज्या याइम् धयागु थःगु ज्या धयागु स्वंग् शिक्षा खः, उगु पूवंकुपि धयागु अर्थ खः । उम्हसित जनतां धयागु उम्ह पुद्गलयात् लौकिक मनूतयसं येकाच्चवनिइ, दर्शन यायेगु इच्छा याइ, वन्दना यायेगु इच्छा याइ, चतुप्रत्ययं पुजा यायेगु हे इच्छा जुयाच्चवनिइ धयागु अर्थ खः ।

८. छम्ह अनागामि स्थविर

जेतवनय्

२१८. छन्दजातो अनव्याते, मनसा च फुटो सिया ।
कामेषु च अप्पटिबद्धचित्तो^{१०२}, उद्धंसोतोति बुच्चति ॥

२१९. छन्दजातोऽनाव्याते मनसा च स्फुटः स्यात् ।
कामेषु चाप्रतिबद्धचित्तो ऊर्ध्वसोता इत्युच्यते ॥१०१॥

२२०. “इच्छादुम्ह अनिर्वचनय्, मनं थ्यूम्हसिया ।
कामय् चित्त प्यमपुम्ह, उर्ध्वसोतम्ह (च्वय् न्त्याइम्ह) धकाः धाइ ॥”

अन इच्छादुम्ह धयागु यायेगु इच्छाकथं मन दुम्ह व उत्साहितम् खः । अनिर्वचनय् धयागु निर्वाणय् । उगु निर्वाण “फलनाम्हसिनं दयेकुगु बा वचुगु आदि थुजागु खः” धकाः धाये मफुगुलि यानाः अनिर्वचन खः । मनं थ्यूम्हसिया धयागु क्वय्या स्वंग् मार्गफलचित्तं थ्यूम्ह व पूर्णयाम्ह जुझगु खः । चित्त प्यमपुम्ह धयागु अनागामिमार्गकथं कामविषयय् अनासक्त मनम् खः । उर्ध्वसोतम्ह धयागु थुजाम्ह भिक्षु अविहाय् उत्पन्न जुयाः अनंति प्रतिसन्धिकथं अकनिष्ठय् वनेवं उर्ध्वसोतम्ह धकाः धाःगु खः, उजाम्ह छिमि उपाध्याय खः धयागु अर्थ खः ।

९. नन्दिय

ऋषिपतयनय्

२२१. चिरप्पवासिं पुरिसं, दूरतो सोत्थिमागतं ।
जातिमिता सुहज्जा च, अभिनन्दन्ति आगतं ॥

^{१०२} अप्पटिबद्धचित्तो (क०)

२१९. चिरप्रवासितं पुरुषं दूरतः स्वस्थमागतम् ।
ज्ञातिमित्राणि सुहृदः चाभिनन्दन्त्यागतम् ॥११॥

२२१. “ताकालतक पिने च्वनावम्ह पुरुषयात,
तापाकं निसें याउँक वयाच्चवंहसित ।
सुहृदयी ज्ञातिबन्धु मित्रपिंसं अभिनन्दन याइ वःम्हसित ॥

२२०. तथैव कृतपुण्यमपि अस्माल्लोकात् परंगतम् ।
पुण्यानि प्रतिगृहान्ति प्रियं ज्ञातिरिवागतम् ॥१२॥

२२०. “अथे हे पुण्य यानातःम्ह, थव लोकं मेगुलोकय् वंहं ।
पुण्यया फल काइ, लिहाँवःम्हसित यःपिं ज्ञातिबन्धुपिंसं थें ॥”

अन ताकालतक पिने च्वनावम्ह धयागु चिरकाल विदेशय् च्वनाच्चवंह ।
तापाकं निसें याउँक वयाच्चवंहसित धयागु बनेज्या व राजपुरुषया ज्यां प्राप्त
ज्गूं लाभ व कमाय् यानाहःगु सम्पत्ति ज्वना: बिध्नबाधा मदयेक तापाकनिसें
वम्हसित । सुहृदयी ज्ञातिबन्धु मित्रपिंसं धयागु कुलया सम्बन्धकथं थःथितिपि
वयात खनाः गुकथं पासापि व सुहृदयया कारणं सुहृदयी जुइ । अभिनन्दन याइ
वःम्हसित धयागु वयात खनाः वल धयागु खँ न्यनेमात्रं हे ल्हाः बिन्ति यायेगु व
छँय् थ्यंम्हसित नानाप्रकारया उपहारत हयाः अभिनन्दन स्वागत याइ । अथे हे
धयागु उगु हे आकारं पुण्य यानातःम्ह पुद्गलयात नं थव लोकं परलोकय्
वंम्हसित दिव्य आयु, वर्ण, सुख, यश, अधिकार, दिव्य रूप, शब्द, गन्ध, रस
व स्पर्श याना थव भिंगू प्रकारया उपहार ज्वनाः माँबौया स्थानय् च्वनाः
पुण्यत अभिनन्दन यायां ग्रहण याइ । यःपिं ज्ञातिबन्धुपिंसं थें धयागु लोकय्
यःपिं थःथितिपि वड्बले मेपि थःथितिपिंसं अभिनन्दन स्वागत याइगु थें खः
धयागु अर्थ खः ।

प्रियवर्गया वर्णन क्वचाल ।

झिंखुगू वर्ग क्वचाल ।

१७. क्रोधवर्ग

१. रोहिनी क्षत्रिय कुमारी

निग्रोधारामय्

२२१. क्रोधं जहे विप्पजहेय्य मानं, संयोजनं सब्बमतिकमेय्य ।
तं नामरूपस्मिसज्जमानं, अकिञ्चनं नानुपतत्ति दुःखानि ॥

२२१. क्रोधं जहीत विप्रजह्यात् मानं, संयोजनं सर्वमतिक्रमध्वम् ।
तं नामरूपयोरसज्जमानम्, अकिञ्चनं नानुपतत्ति दुःखानि ॥ १ ॥

२२१. “क्रोधयात त्वःतिइ, त्वःतिइ अभिमानयात,
संयोजनं फुक्क अतिक्रमण या ।
उगु नामरूपय् प्यमपुंसे, छुं तं मदुम्हसिया ताप जुइमखु, मुक्त जुइ ॥”

अन क्रोध धयागु फुक्क प्रकारया क्रोध व गुंग् प्रकारया अभिमानयात त्वःतेमाः । संयोजन धयागु कामराग संयोजनादि भिता प्रकारया फुक संयोजनयात अतिक्रमण यायेमाः । प्यमपुंसे धयागु अलगग जुइगु खः । गुम्हसिया “जिगु रूप, जिगु वेदना” धकाः आदिकथं नामरूपयात ग्रहण यानाच्चन्ति, उगु तज्यायेवं शोक याइ, दुःखताइ, थव नामरूपय् प्यपुंगु खः । थथे मज्जनेवं दुःख मतायेवं प्यपुनिइ मखु । उम्ह पुद्गलया थथे प्यमपुनेवं रागादिया अभावं छुं नं दुःख धयागुलि अनुताप जुइमखु धयागु अर्थ खः ।

२. सुं छम्ह भिक्षु

अगगालव चैत्यय्

२२२. यो वे उप्पतिं क्रोधं, रथं भन्तव वारये^{१०३} ।
तमहं सारथिं ब्रूमि, रस्मिगगाहो इतरो जनो ॥

२२२. यो वै उत्पतिं क्रोधं रथं भ्रान्तमिव धारयेत् ।
तमहं सारथिं ब्रवीमि रश्मिग्राहः इतरो जनः ॥ २ ॥

२२२. “गुम्हसितं उत्पन्न जूगु क्रोधयात, भ्रान्तगु रथयात पने थें ।
वयात जिं सारथि धाये, मेपि मनूत ला खिपःजक ज्वनिपि मनू खः ॥”

^{१०३} धारये (सी० स्या० रो०)

अन उत्पन्न जूगु धयागु पिहाँवःगु खः । भ्रान्तगु रथयात पने थें धयागु गथे चतुरम्ह सारथिं तःसकं ब्वाँय् वनाच्वांगु रथयात वशय् तयाः थः यःथाय् यकिइ, थथे गुम्ह व्यक्तिं उत्पन्न जूगु क्रोधयात पनाः वशय् तयेफइ । वयात जिं धयागु उम्हसित जिं सारथि धाये । मेपिं मनूत ला धयागु मेपिं राजा उपराजादिया रथया सारथिजनपिं खिपः जक ज्वनिपिं जुइ, उत्तमम्ह सारथि जुइमखु ।

३. उत्तरा उपासिका

बेलवनय्

२२३. अक्रोधेन जिने कोधं, असाधुं साधुना जिने ।
जिने कदरियं दानेन, सच्चेनालिकवादिनं ॥

२२३. अक्रोधेन जयेत् क्रोधं असाधुं साधुना जयेत् ।
जयेत् कदर्यं दानेन सत्यनालीकवादिनम् ॥३॥

२२३. “अक्रोधं (मैत्रीभावं) त्याकिइ क्रोधयात, मभिम्हसित भिंजुया त्याकिइ ।
त्याकिइ तुगः स्याम्हसित ब्रिया, सत्यवादी जुया असत्यवादीयात ॥”

अन अक्रोधं धयागु तं पिकाइम्ह व्यक्तियात तं पिमकासे त्याकेमाः ।
मभिम्हसित धयागु बांमलाम्हसित बांलानाः है त्याकेमाः । तुगः स्याम्हसित धयागु नुगः छानाः नुगःस्याम्हसित थःके दुगु त्यागचित्तं त्याकेमाः ।
असत्यवादीयात सत्यवचन ल्हानाः त्याकेमाः । उकिं थथे धाल - “अक्रोधं (मैत्रीभावं) त्याकिइ .... पूर्ववत्..... सत्यवादी जुया असत्यवादीयात ।”

४. महामोगल्लान स्थविर

जेतवनय्

२२४. सच्चं भणे न कुञ्जेय्य, दज्जा अप्पम्पि^{१०४} याचितो ।
एतेहि तीहि ठानेहि, गच्छे देवान सन्तिके ॥

२२४. सत्य भणेन्न क्रुद्येत् दद्यादल्पमपि याचितः ।
एतैः त्रिभिः स्थानैः गच्छेत् देवानामन्तिके ॥४॥

२२४. “सत्यगु खँ ल्हा, तं पिकायेमते, ब्यु भतिचा जक जूसां पवनेवं ।
थुपि स्वंग् अवस्था, वनी देवतापिनिथाय् लिक्क ॥”

^{१०४} दज्जा’प्पम्पिष्य (सी० रो०), दज्जा अप्पम्पि (स्या० क०)

अन सत्यगु खँ ल्हा धयागु सत्य प्रकाश या बा व्यवहार या, सत्यय् प्रतिस्थित जु धयागु अर्थ खः । तं पिकायेमते धयागु मेपिनिप्रति तं चायेमते । फवनेवं धयागु फवगिंत धयापिं शीलवान प्रब्रजितपि खः । इमिसं छु नं “ब्यु” धकाः फवनाः हे छैं लुखाय् दनाच्वनी, अर्थकथं फवनी धयागु खः । थथे शीलवानपिंसं फवनेवं भतिचा जक बिडगु वस्तु दुसां भतिचासां ब्यु । थुपिं स्वंगू धयागु थुपिं स्वंगू मध्ये छगूया कारणं नं देवलोक वनी धयागु अर्थ खः ।

५. बुद्ध्या बौ ब्राह्मण

साकेतय् अञ्जनवनय्

२२५. अहिंसका ये मुनयो, निच्चं कायेन संवृता ।
ते यन्ति अच्युतं घनं, यथ गन्त्वा न सोचरे ॥

२२५. अहिंसका ये मुनयो नित्यं कायेन संवृताः ।
ते यन्त्यच्युतं स्थानं यत्र गत्वा च शोचन्ते ॥५॥

२२५. “अहिंसक गुपि मुनिपि खः, नित्यरूपं कायसंवरं संवरितपि खः ।
इपि वनी अच्युत थासय्, गत वनेवं शोक जुइमखुत ॥”

अन मुनिपि धयागु मौन प्रतिपदाद्वारा मार्गफल प्राप्तपि अशैक्ष मुनित खः । कायसंवरं धयागु थव देशनामात्र जकगु खः, स्वंगू द्वार नं बांलाक संवरितपि धयागु अर्थ खः । अच्युत धयागु शाश्वतगु खः । थासय् धयागु धुव निश्चलगु थाय् खः । गत धयागु गुगु निर्वाणय् वनाः शोक याइमखु, शोक जुइमखु व दुःखकष्ट जुइमखु, उगु थाय् वनी धयागु अर्थ खः ।

६. पूर्णादासी

गिद्धकूटय्

२२६. सदा जागरमानानं, अहोरत्तानुसिकिखिनं ।
निब्बानं अधिमुत्तानं, अत्थं गच्छति आसवा ॥

२२६. सदा जाग्रताम् अहोरात्रमनुशिक्षिणाम् ।
निर्वाणमधिमुक्तानाम् अस्तं गच्छन्त्यासवाः ॥६॥

२२६. “सदां जागृत जुयाच्वपिनि, दिं व चाय् शिक्षानुसारं जुइपि ।
निर्वाणया इच्छा याइपिनि, मदया वनी आस्वत ॥”

अन दिं व चाय् शिक्षानुसारं जुइपि॑ धयागु न्हितय् व चान्हय् स्वंगू
शिक्षा सयेकाच्चविंपि॑ । निर्वाणिया इच्छा याइपि॑ धयागु निर्वाणिया आशा दुपि॑ ।
मदया वनी धयागु थुजागु फुक आस्रवत मदया विनाश जुया मदुगु भावय्
थ्यंकवनी धयागु अर्थ खः ।

७. अतुल उपासक

जेतवनय्

२२७. पोराणमेतं अतुल, नेतं अज्जतनामिव ।
निन्दन्ति तुष्टिमासीनं, निन्दन्ति बहुभाणिनं ।
मितभाणिष्ये निन्दन्ति, नत्थि लोके अनिन्दितो ॥

२२७. पुराणमेतद् अतुल ! नैतदद्यतनमिव ।
निन्दन्ति तूष्टिमासीनं निन्दन्ति बहुभाणिनम् ।
मितभाणिनमपि निन्दन्ति नास्ति लोकेनिन्दितः ॥७॥

२२८. “थव पुलांगु खेँ खः, अतुल, न थव आःतिनि जूगु खः ।
निन्दा याइ सुंक च्चंम्हसित, निन्दा याइ यक्व खेँ ल्हाइम्हसित नं ॥
भतिचा जक खेँ ल्हाइम्हसित नं निन्दा याइ, मदु लोकेऽनिन्दा मयाकाच्चंम्ह ॥

२२८. न चाहु न च भविस्सति, न चेतरहि विज्ञति ।
एकन्तं निन्दितो पोसो, एकन्तं वा पसंसितो ॥

२२९. न चाभूत् न च भविष्यति न तैवात्र विद्यते ।
एकान्तं निन्दितः पुरुषः एकान्तं वा प्रशसितः ॥८॥

२२८. “न दत न दइ, न आ थन दु ।
पूर्णरूपं निन्दितम्ह पुरुष, बा पूर्णरूपं प्रशंसितम्ह ॥

२२९. यं चेत् विज्ञा: प्रशंसन्ति अनुविच्च्य शवः शवः ।
अच्छिद्वुत्तिं^{१०४} मेधाविं, पञ्जासीलसमाहितं ॥

२२९. यं चेत् विज्ञा: प्रशंसन्ति अनुविच्च्य शवः शवः ।
अच्छिन्नवृत्तिं मेधाविनं प्रज्ञाशीलसमाहितम् ॥९॥

^{१०४} अच्छिद्वुत्तिं (क०)

२२९. “गुम्हसित यदि विज्ञं प्रशंसा याइ, न्हियान्हिथं न्हाबले नं ।
दोष मदुम्ह विद्वान्, प्रज्ञाशीलं समाहितम्ह ॥

२३०. निक्खौ०६ जम्बूनदस्येव, को तं निन्दितुमरहति ।
देवापि नं पसंसन्ति, ब्रह्मनापि पसंसितो ॥

२३०. निष्कं जम्बूनदस्येव कस्तं निन्दितुमरहति ।
देवा अपि तं प्रशंसन्ति ब्रह्मणापि प्रशंसितः ॥१०॥

२३०. “लुँयात थें जम्बु खुसिया, सुनां उम्हसित निन्दा याये योग्य जुइ ।
देवतापिंसं नं वयात प्रशंसा याइ, ब्रह्मापिंसं नं प्रशंसितम्ह खः ॥”

अन थव पुलांगु खौं खः धयागु न्हापानिसें याःगु थव खः । अतुल धयागु उम्ह उपासकया नां सःतुगु खः । न थव आःतिनि जूगु खः धयागु थव निन्दा व प्रशंसा थौं आःतिनि उत्पन्न जूगु थें जुइमखु । सुंक च्छम्हसित धयागु छु थव लाता थें ख्वाँयू थें छुं नं मस्यूम्ह थें सुंक च्वनाः फयेतुनाच्वन धकाः निन्दा याइ । यक्व खौं ल्हाइम्हसित धयागु छु थव फसं कःगु ताडसिमाया हः थें त्यारा त्यारा सः वयेकाच्वन, थवया खौंया सिमाना है मदु धकाः निन्दा याइ । भतिचा जक खौं ल्हाइम्हसित नं धयागु छु थव लुँ हिरा थें थःगु वचनयात मती तया छगू निगू जक धया सुंक च्वन धकाः निन्दा याइ । थथे सर्वप्रकारं थव लोकयू निन्दा मयाम्ह धयाम्ह मदु धयागु अर्थ खः । न दत धयागु न्हापा नं मदु, लिपा नं दइमखु ।

गुम्हसित यदि विज्ञं धयागु मूर्खतयू निन्दा व प्रशंसा अप्रमाण खः, गुम्हसित पण्डितपिं न्हियान्हिथं न्हाबलें निन्दाया कारण व प्रशंसाया कारण सिइका प्रशंसा याइ, ह्वमगंगु शिक्षां बा ह्वमगंगु जीवनवृतिं (जीविका यापन) युक्त जूगुलिं दोष मदुम्ह (अछिद्र वृति) धर्मज प्रज्ञां युक्तम्ह जुया विद्वान् (मेधावी) लौकिक लोकोत्तर प्रज्ञां व चतुपारिशुद्धिशीलं युक्त जुया प्रज्ञा शीलं युक्तम्हसित प्रशंसा याइ, उगु छुं दोष मदुगु लुँयात च्वलेगु व पाये ज्यूगु जम्बु खुसिया लुँ थें सुनां निन्दा याये योग्य जुइ धयागु अर्थ खः । देवतापिंसं नं धयागु देवतां नं पण्डित मनूतय्सं नं उम्ह भिक्षुयात उपस्थान याइ स्तुति याइ

१०६ नेक्खं (सी० स्या० रो०)

प्रशंसा याइ । ब्रह्मापिंसं नं न केवल देवमनुष्टपिंसं जक खः, भिद्वः चक्रवालया
महाब्रह्मापिंसं नं श्व प्रशंसितम्ह है जुइ धयागु अर्थ खः ।

८. षड्वर्गीय

वेलुवनय्

२३१. कायप्रकोपं रक्खेय, कायेन संवुतो सिया ।
कायदुच्चरितं हित्वा, कायेन सुचरितं चरे ॥

२३१. कायप्रकोपं रक्षेत् कायेन संवृतः स्यात् ।
कायदुश्चरितं हित्वा कायेन सुचरितं चरेत् ॥११॥

२३१. “कायप्रकोपयात् रक्षा या, कायं संवर या ।
कायदुश्चरितयात् त्याग यानाः, कायं सुचरित्र या ॥

२३२. वचीपकोपं रक्खेय, वाचाय संवुतो सिया ।
वचीदुच्चरितं हित्वा, वाचाय सुचरितं चरे ॥

२३२. वचः प्रकोपं रक्षेत् वाचा संवृतः स्यात् ।
वचोदुश्चरितं हित्वा वाचा सुचरितं चरेत् ॥१२॥

२३२. “वाक्प्रकोपयात् रक्षा या, वाक् संवर या ।
वाक्दुश्चरित्रयात् त्याग यानाः, वाक् सुचरित्र या ।

२३३. मनोपकोपं रक्खेय, मनसा संवुतो सिया ।
मनोदुच्चरितं हित्वा, मनसा सुचरितं चरे ॥

२३३. मनःप्रकोपं रक्षेत् मनसा संवृतः स्यात् ।
मनोदुश्चरितं हित्वा मनसा सुचरितं चरेत् ॥१३॥

२३३. “मनप्रकोपयात् रक्षा या, मनं संवर या ।
मन दुश्चरित्रयात् त्याग यानाः, मनं सुचरित्र या ॥

२३४. कायेन संवुता धीरा, अथो वाचाय संवुता ।
मनसा संवुता धीरा, ते वे सुपरिसंवुता ॥

२३४. कायेन संवृता धीरा: अथ वाचा संवृताः ।
मनसा संवृता धीरा: ते वै सुपरिसंवृताः ॥१४॥

२३४. “कायं संवरितम्ह धीर, अले वाक् संवरितम्ह ।
मनं संवरितम्ह धीर, इपि हे बालाक संवरितपि खः ॥”

अन कायप्रकोपयात धयागु स्वथी प्रकारया कायदुश्चरितयात रक्षा या । कायं संवर धयागु कायद्वारय् दुश्चरित दुहौवइगुयात पनाः संवरित तिनातःगु द्वार जुइ । गुगुलिं कायदुश्चरितयात त्याग यानाः कायं सुचरित्र जुया थव निगू नं यानाच्चवनी, उकिं कायदुश्चरितयात त्याग यानाः, कायं सुचरित्र या धकाः धयातल । मेमेगु गाथाय् नं थव हे नियम खः । कायं संवरितम्ह धीर धयागु गुपि पण्डितपिंस कायं प्राणि हिंसादि मयाःसे, वाक् मखुगु खँ आदि मल्हाःसे, मनं अभिध्यादि उत्पन्न मयाःसे संवरितपि जुइ, इपि थन लोक्य बालाक संवरितपि बालाक रक्षा यापि बालाक सुरक्षा यापि बालाक खापा तिनातःपि धयागु अर्थ खः ।

ऋधवर्गया वर्णन क्वचाल ।

भिन्नह्यगु वर्ग क्वचाल ।

१८. तालवर्ग

१. सा स्याइम्हसिया काय्

जेतवनय

२३५. पण्डुपलासोव दानिसि, यमपुरिसापि च ते^{१०७} उपहृता ।
उद्योगमुखे च तिद्विसि, पाथेयम्पि च ते न विज्ञति ॥

२३५. पाण्डुपलाश इवेदानीमसि, यमपुरुषोऽपि च त्वामुपस्थितः ।
उद्योगमुखे च तिष्ठसि, पाथेयमपि च ते न विद्यते ॥१॥

२३५. “आः छ म्हासूगु धाँय् थे जुल, यमपुरुष नं छथाय् थ्यनः ।
छ विनाशया न्त्यःने दनाच्वन, लैं खर्च नं छं मदुनि ॥

२३६. सो करोहि दीपमत्तनो, खिप्पं वायम पण्डितो भव ।
निर्घृतमलो अनङ्गणो, दिव्बं आरियभूमिं उपेहिसि^{१०८} ॥

२३६. स कुरु द्विपमात्मनः क्षिप्रं व्यायच्छस्व पण्डितो भव ।
निर्घृतमलो नञ्जनो दिव्यमार्यभूमिमेष्यसि ॥२॥

२३६. “उकिं छं उगु थःगु द्वीप दयेकी, याकनं हे कुतः या पण्डित जु ।
अकुशल मल लिकया क्लेश मदुम्ह जुया,
दिव्य आर्यभूमिइ लिकक थ्यंकेगु स्वः ॥”

अन आः छ म्हासूगु धाँय् थे जुल, उपासक, छ आः त्वःधुला बँय्
कुतुंवंगु म्हासूगु धाँय् थे जुल । यमपुरुष धयागु यमदूतयात धाइ, थव मृत्युया
कारणयात हे धाःगु खः, छ मृत्युया लिकक थ्यन धयागु अर्थ खः । विनाशया
न्त्यःने धयागु परिहानीया न्त्यःने खः, पतनोमुखय् च्वनाच्वन धयागु अर्थ खः ।
लैं खर्च धयागु लैं वनिम्हसिया जाकि आदि लैं खर्च थे परलोकय् वनेत छं
कुशल पुण्यया लैं खर्च मदु धयागु अर्थ खः । उगु दयेकी धयागु छं समुद्रय्
जहाज तज्याना: द्वीप धका: प्रतिस्थाया नितिं क्यातःगु थे थःगु कुशल प्रतिस्था
दयेकि । दयेका नं याकनं हे कुतः या, याकनं याकनं उत्साह या, थःगु

^{१०७} तं (सी० स्या० कं० रो०)
^{१०८} दिव्बं आरियभूमिमेहिसि (सी० स्या० रो०)

कुशलकर्म प्रतिस्था यानाः पण्डित जु । गुम्हसिनं मृत्युया न्त्यःने मथ्यनिवं हे
यायेगु समर्थ दुबले हे कुशल याइ, थव पण्डित धयाम्ह जुइ, उजाम्ह ज,
अन्धबाल (मूर्ख कां) जुइमते धयागु अर्थ खः । दिव्य आर्यभूमिङ्ग धयागु थथे
उत्साह यायां रागादि मलत मदयावंगुलिं यानाः अकुशल मल लिकया क्लेश
मदुगुभावं क्लेश मदुम्ह व निक्लेशम्ह जुयाः न्याता प्रकारया शुद्धावास भूमिङ्ग
थयनी धयागु अर्थ खः ।

२३७. उपनीतवयो च दानिसि, सम्प्रयातोऽसि यमस्त सन्त्तिके ।
वासो^{१०९} ते नत्थि अन्तरा, पाथेयम्पि च ते न विज्ञते ॥

२३८. उपनीतवयाश्चेदानीमसि, सम्प्रयातोऽसि यमस्यान्तिकम् ।
वासोऽपि च ते न नास्त्यन्तरा, पाथेयम्पि च ते न विद्यते ॥३॥

२३९. “फुनावन आयु छांगु आ:, छ तयार जुल वनेत यमया लिक्क ।
बास छं मदु बिच्य, लैं खर्च तं छं मदुनि ॥

२४०. सो करोहि दीपमत्तनो, खिप्पं वायम पण्डितो भव ।
निष्ठन्तमलो अनङ्गणो, न पुनं जातिजर^{११०} उपेहिसि ॥

२४१. स कुरु द्विपमात्मनः क्षिप्रं व्यायच्छस्व पण्डितो भव ।
निर्धूतमलो नञ्जनतो न पुनः जातिजरे उपैष्टसि ॥४॥

२४२. “उकिं छं उगु थःगु द्वीप दयेकी, याकनं हे कुतः या पण्डित जु ।
अकुशल मल लिकया क्लेश मदुम्ह जुया, हातं जन्मजरा मजुइगु स्व ॥”

अन फुनावन आयु धयागु मदया वन आयु बा अतिक्रमण जुल आयु, (उप धयागु निपात जक खः), आः छ स्वंग वैशं अतिक्रमण यानाः मृत्युया न्त्यःने दनाच्चवन धयागु अर्थ खः । छ तयार जुल वनेत यमया लिक्क धयागु मृत्युया न्त्यःने वनेत तयार जुया दनाच्चवन धयागु अर्थ खः । बास छं मदु बिच्य धयागु गथे लैंग वनीबले उगु उगु ज्यात यानाः लैंगा दथुइ च्वनाच्चवनिङ्ग, थथे परलोक्य वनेबले जुइमखु । परलोक्य वनाच्चवनीम्हं थथे धाये फइमखु “भतिचा पियाब्यु, आः दान बिइ, आः धर्मया खौं न्यने” धकाः आदि । थनं

^{१०९} वासोपि च (वहूतु)

^{११०} न पुन जातिजर (सी० स्या०), न पुन जातिजरं (क०)

च्युत जुया परलोकय् उत्पन्न है जुइ। थव खँयात कयाः धयातःगु खः। लँ खच्र धयागु थव च्वय् धया थें खः, उपासकयात हानं हानं क्वातुकेत थन नं शास्तां धया बिज्यात। जन्मजरा धयागु थन व्याधि मरणयात नं कायेमाः। क्वय्या गाथाय् अनागामिमार्ग धया बिज्यात, थन अर्हतमार्ग आज्ञा जुया बिज्यात। थथे जूसां नं गथे जुजुं थःगु म्हुतु स्वया जापे चिनाः काय्या न्ह्यःने यंकेवं उम्ह कुमारं थःगु म्हुतु स्वया जक नइ, थथे हे शास्तां च्वय्या मार्गकथं धर्मदेशना यानाः बिज्याबले नं उपासक थःगु उपनिश्चयकथं क्वय्या श्रोतापत्तिफलय् थ्यंका थव अनुमोदनया अन्त्य् अनागामिफल प्राप्त जुल।

२. सुं छम्ह ब्राह्मण

जेतवनय्

२३९. अनुपुब्बेन मेधावी, थोकं थोकं खणे खणे।
कम्मारो रजतस्सेव, निद्वमे मलमत्तनो॥

२३९. अनुपूर्वेण मेधावी स्तोकं स्तोकं क्षणे क्षणे।
कर्मारो रजतस्येव निर्धमेन्मलमात्मनः ॥५॥

२४०. “छसिंकथं मेधावीं भतिचा भतिचा क्षणय् क्षणय्।
लुँकःमिं लुँयात थें, पितछ्वइ मल थःगु ॥”

अन छसिंकथं धयागु क्रमानुसारं खः। मेधावीं धयागु धर्मज प्रज्ञां युक्तम्ह। क्षणय् क्षणय् धयागु अवसर दइ दइबले कुशल यायां। लुँकःमिं लुँयात थें धयागु गथे लुँकःमिं छक्व जक लुँयात छुयाः दायाः कसर पितछ्वया तिसात दयेके फइमखु, हानं हानं छुयाः दायाः कसर पितछ्वइ, उकिं अनेक प्रकारया तिसात दयेकाः च्वनिइ, थथे हे हानं हानं कुशल यायां पण्डितं थःगु रागादि मल पितछ्वइ, थथे मल मदयेवं क्लेश मदुम्ह है जुइ धयागु अर्थ खः।

३. तिस्स स्थविर

जेतवनय्

२४०. अयसाव मलं समुद्दितं, ततुद्दाय^{१११} तमेव खादति।
एवं अतिधोनचारिनं, सानि कम्मानि^{११२} नयन्ति दुग्गति॥

^{१११} तदुद्दाय (सी० स्या० रो०)

^{११२} सककम्मानि (सी० रो०)

२४०. अयस इव मलै समुत्थितं, तत उत्थाय तदेव खादति ।
एवम् अतिधावनचारिणं, स्वानि कर्मणि नयन्ति दुर्गतिम् ॥६॥

२४०. “नैं पिहाँवःगु खतं नं, अन हे पिहाँवया व हे नैं नइ ।
थथे सदाचारं अतिक्रमण याःम्हसित, थःम्हं यानागु कर्म यंकिङ्ग दुर्गतिङ्ग ॥”

अन नैं धयागु नैं पिहाँवःगु खः । अन हे पिहाँवया धयागु अनं अन हे
पिहाँवया खः । सदाचारं अतिक्रमण याःम्हसित धयागु प्यग् प्रत्ययत धकाः
कयातःगुयात “थुपि छुयायेत माःगु खः” धकाः प्रतिवेक्षण (समीक्षा) यानाः
परिभोग यायेमाःगु प्रज्ञा खः, उगुयात अतिक्रमण यानाः जुइवं सदाचारं
अतिक्रमण जूम्ह जुइ । थव धयातःगु जुयाच्चवन - गथे नैं पिहाँवःगु खतं नं उगु
हे नैयात नइ, थथे हे चतुप्रत्ययय् प्रतिवेक्षण (समीक्षा) मयाःसे परिभोग याइबले
सदाचारं अतिक्रमण जुयाः उगु कर्मत थःके च्चनाच्चवंगुलिं थःके दुगु उगु
कर्मतद्वारा दुर्गतिङ्ग यंकिङ्ग ।

४. लालुदायि स्थविर

जेतवनय्

२४१. असज्जायमला मन्ता, अनुद्वानमला धरा ।
मलं वर्णत्स्त कोसज्जं, प्रमादो रक्षतो मलं ॥

२४१. अस्वाध्यायमला मंत्रा अनुत्थानमला गृहाः ।
मलं वर्णस्य कौसीद्यं प्रमादो रक्षतो मलम् ॥७॥

२४१. “अभ्यास मयागु मन्त्र मल खः, उत्साह मदुगु छँ मल खः ।
मल खः वर्णया आलस्य, प्रमादीं रक्षा याइ मलयात ॥”

अन अभ्यास मयागु धयागु गुगु परियत्ति बा शिल्प दोहरय् याना:
अभ्यास मयायेवं व कुतः मयायेवं विनाश जुइ, निरन्तरं च्चना च्चनिइमखु,
उकिं “अभ्यास मयागु मन्त्र मल खः” धकाः धयातल । गुगु गृहवासय्
च्चनाच्चवंम्ह यत्त प्रयत्त यानाः पुलांगु छँयात ल्हवनेगु (मर्मत) आदि मयाम्हसिया
छँ विनाश जुइ, उकिं “उत्साह मदुगु छँ मल खः” धकाः धयातल । गुगु
गृहस्थी बा प्रद्रजित आलस्यया कारणं शरीर सफा यायेगु बा सामानत मर्मत
यायेगु मयायेवं शरीर दुर्वण जुइ बांलाइ मखु, उकिं “मल खः वर्णया
आलस्य” धकाः धयातल । गथे सायात स्वयाच्चवंम्ह प्रमादवश न्त्यःवयेकाः बा

म्हिताच्चवनेवं उपि सात मेथाय् वनाः बा हिंसक पशुतय्सं व खुँ आदि पिनिगु
उपद्रवं बा मेपिनिगु वा बुँड आदिङ्क क्वहाँ वनाः नयेवं विनाश जुइका च्चनिइ,
थःत न दण्ड व ल्वःबिइका च्चनेमालिइ, प्रवर्जितपिनि इन्द्रियद्वारादि रक्षा
मयायेवं प्रमादवश क्लेशत क्वहाँवया शासनं च्युत जुइका च्चनेमालिइ, उकिं
“प्रमादी रक्षा याइ मलयात” धकाः धयातल । वया थव विनाशयात आह्वान
यानाः मलस्थानीय जुइगुलिं मल धयागु अर्थ खः ।

५. सुं छम्ह कुलपुत्र

वेलुवनय्

२४२. मलित्थिया दुश्चरितं, मच्छेरं ददतो मलं ।
मला वे पापका धम्मा, अस्मि लोके परम्हि च ॥

२४२. मलं स्त्रिया दुश्चरितं मत्सरं ददतो मलं ।
मलं वै पापका धर्मा अस्मिन् लोके परस्मिन् च ॥द॥

२४२. “स्त्रीया दुश्चरित्र मल खः, बिइम्हसिया तुगःस्यागु मल खः ।
मभिंगु स्वभाव मल खः, थन लोकय् व परलोकय् नं ॥

२४३. ततो मला मलतरं, अविज्ञा परमं मलं ।
एतं मलं पहत्त्वान, निम्मला होथ भिक्खवो ॥

२४३. ततो मलात् मलतरम् अविद्या परमं मलम् ।
एतन्मलं प्रहाय निर्मला भवत भिक्षवः ॥१॥

२४३. “उगु मलं भन् मलिनगु, अविद्या परम मल खः ।
थव मलयात त्याग यानाः, निर्मल जु भिक्षुपिं ॥”

अन दुश्चरित्र धयागु ल्यवः का:जुइगु खः । ल्यवः कावनीम्ह मिसायात
भाःतं नं छुँनं पितनाः छ्वइ, माँबौपिनिथाय् वंसां नं “छं कुलया अगौरव याम्ह
जुल, मिखां नं स्वये मयल” धकाः वयात पितनाः छ्वइ । व अनाथम्ह जुया
तःसकं दुःख सिइ । उकिं वया दुश्चरित्रयात “मल” धकाः धयातल ।
बिइम्हसिया धयागु दाताया । गुम्हसिया बुँ ज्या याइबले “थव बुँड बालि सयेवं
सलाक भोजनादि दान बिइ” धकाः बिचाः याना बालि सयेधुंका नं तुगःस्याना
वया त्यागचित्तयात पनाबिइ, वं तुगःस्यानाः त्यागचित्तयात अवरोध यायेवं
मनुष्यसम्पत्ति, दिव्यसम्पत्ति व निर्वाणसम्पत्ति यानाः स्वंगू सम्पत्तित प्राप्त

जुइमखु । उकिं धयातःगु - “बिइमहसिया नुगःस्यागु मल खः ।” ल्यं दुगुलिइ नं थव है नियम खः । मभिंगु स्वभाव धयागु अकुशल धर्मत थव लोकय् व परलोकय् नं मल है खः ।

उगु धयागु चवय् धयावयागु मल स्वया । भन् मलिनगु धयागु अधिक मलगु छिसित कने धयागु अर्थ खः । अविद्या धयागु च्याता खँग् ज्ञान मदइगु है परम मल खः । त्याग यानाः धयागु थव मलयात त्वःता खः, भिक्षुपि, छिपिं निर्मलपि जुइमाल धयागु अर्थ खः ।

६. चूलसारि

जेतवनय्

२४४. सुजीवं अहिरिकेन, काकसूरेन धंसिना ।
पक्षखन्दिना पगव्येन, संकिलिङ्गेन जीवितं ॥

२४४. सुजीवन् अहोकेण काकशूरेण धंसिना ।
प्रस्कन्दिना प्रगल्भेन संकिलष्टेन जीवितम् ॥१०॥

२४४. “भिंगु जीवन हनिइ लज्या मदुम्हं, कोया सूरं धवंश यानाः ।
च्वापुकया चतुर जुया, दुर्जीवन हना ॥

२४५. हिरीमता च दुर्जीवं, निच्चं सुचिगवेसिना ।
अलीनेनाप्यगव्येन, सुद्धाजीवेन पस्तता ॥

२४५. हीमता च दुर्जीवितं नित्यं शुचिगवेषिणा ।
अलीनेनाप्रगल्भेन शुद्धाजीवेन पश्यता ॥११॥

२४५. “लज्यावान् मभिंगु जीवन हनिइ, नित्यरूपं शुद्धियात माःला ।
प्यमपूसे च चतुर मजूसे, शुद्धगु आजिविका खँका ॥”

अन लज्यामदुम्हं धयागु लज्या व भय त्वादम्ह खः । थुकथं माँ मखुम्हसित नं “जिमि माँ खः” धकाः बौ आदि मखुपित नं “जि बौ खः” धकाः आदि कथं धयाः नीछगू प्रकारं अनुचितकथं माःलेगुलिइ प्रतिस्थित जुयाः सुखं म्वाःयेफइ । कोया सूरं धयागु मग्याम्ह को थें जुया । गथे कि मग्याम्ह को कुलछँग् यागु आदि क्वायेगु इच्छा जुया अंगपखा आदिइ च्वनाः थःत स्वयाच्वंगु भावयात सिइका मस्वया थें यानाः, वास्ता मदुगु थें यानाः, द्यना थें यानाः मनूतय्गु प्रमादयात बिचाः याना हुतेजुया वयाः “सूसू” धकाः धायेक

धायेकं थलं मृतुइ जायेक खाना क्वाना बिस्युं वनिइ, थथे हे खः, लज्यामदुम्ह मन् नं भिक्षुपिं नापं गामय् दुहाँवनाः यागुभोजनादि व्यवस्था याइ । अन भिक्षुपिं भिक्षाटन वनाः नयेत माक्व जक क्या आसनशालाय् वनाः प्रतिवेक्षण यानाः यागु त्वनाः कर्मस्थान भावना याइ बा पाठ अभ्यास याइ बा आसनशालाय् बँ पुइ । थवं मयाःसे गामयपाखे हे जुया च्वनिइ ।

भिक्षुपिंस “स्व थवयात्” धकाः स्वइबले नं मखंम्ह थें यानाः मेपिंस वास्ता मयाम्ह थें जुया द्यना थें यानाः गथः फेने थें सना, चीवर मिलेयाये थें जुया वं “जि फनागु ज्या दु” धकाः धाधां आसनं दना गामय् दुहाँवनाः सुथे हे व्यवस्था यानातःगु छुँत मध्ये छुखा छुँया लिक्क वनाः, छुँया मनूत भतिचा खापा चिना लुखाय् फयेतुना हालाच्चर्पिथाय् नं छपा ल्हाःतं खापा चायेका दुने दुहाँवनी । अले वयात खनाः इच्छा मदुसां नं आसनय् फयेतुका यागु आदिमध्ये छु दु, व बिइ । वं गुलि यः उलि नयाः ल्यं दुगु पात्रय् तयाः लिहाँवनिइ । थव कोया सूरं खः । थुजागु लज्या मदयेक हनिइगु जीवन सुखमय जुडु धयागु अर्थ खः ।

धवंश यानाः धयागु “फलनाम्ह स्थविर अल्पेच्छाम्ह खः” धकाः आदि धाइबले - “छु जिपिं अल्पेच्छापिं मखुला” धकाः आदि वचनं मेपिनिगु गुणयात् धवंश याइगुलिं यानाः धवंश याना खः । उजागु वचन न्यनाः “थव नं अल्पेच्छादि गुणय् युत्तम्ह खः” धकाः मती तया मनूतयसं बिइमाः धकाः मतीतइ । वं उबले निसें विज्ञपुरुषपिनिगु चित्तयात् लय्तायेके मफया उगु लाभं नं नाश जुइ । थथे धवंश याइम्ह व्यक्तिं थःगु व परया लाभयात नं नाश हे याइ ।

च्वायुक्या धयागु पाखणिड जुया । मेपिनिगु ज्यानं थःगु ज्यात थें क्यनाः सुथे हे भिक्षु चैत्याङ्गादि व्रत यानाः कर्मस्थानयात मनय् तया भतिचा फयेतुना दना: गामय् दुहाँ वनीबले ख्वाःसिला महासुगु चीवरं पुनाः, मिखाय् अजलं उला, छ्यन्तय् तिइगु आदि थःगु शरीरय् छायेपिया बँ पुना थें च्वंक निक स्वक जक तुफि संकाः लुखापाखे स्वयाच्चवनिइ । मनूत सुथे हे “चैत्य वन्दना याये, स्वाँमालं पुजा याये” धकाः वइपिंस वयात खनाः “थव विहार थुम्ह युवक्या कारणं सफासुघर जुयाच्चवन, थवयात लोमंके मते” धकाः धया वयात बिइमाल धकाः मतीतइ । थुजागु पाखणिड सुखमयगु जीवन खः । चतुर जुया धयागु काय चतुरतादि युक्तम्ह खः । दुर्जीवन हना धयागु थथे जीविका

यानाः स्वाइम्ह व्यक्ति मभिंकथं जीवन हंम्ह जुइ, उगु दुर्जीवन पापीगु हे खः
धयागु अर्थ खः ।

लज्यावान् धयागु लज्या व भयं युक्तम्ह व्यक्ति दुःखमय जीवन जुइ ।
वं माँ मखुपिन्त “जिमि माँ” धकाः आदि मधासे अधार्मिक प्रत्ययतय्त खि थें
घृणा यानाः धार्मिक कुतः याना माला न्यासिवनाः भिक्षाटन याना जीविका
यायां रुखासुखागु जीविकां जीवन हनाच्चवनिइ धयागु अर्थ खः । शुद्धियात
माला धयागु शुद्धगु कायकर्मादि मालेगु खः । प्यमपुंसे धयागु जीवन हनेत
प्यमपुंसे खः । शुद्धगु आजिविका खंका धयागु थुजाम्ह व्यक्तियात शुद्धकथं
आजिविका याइम्ह धाइ । वं थथे शुद्धकथं आजिविका यानाः उगु हे शुद्ध
जीवनयात सारकथं खंका रुखासुखाकथं दुःखमय जीवन हनिइ धयागु अर्थ
खः ।

७. न्याम्ह उपासक

जेतवनय्

२४६. यो प्राणमतिपातोति, मुसावादञ्च भासति ।
लोके अदिन्नमादियति, परदारञ्च गच्छति ॥

२४६. यः प्राणमतिपातयति मृषावादञ्च भाषते ।
लोकेऽदमादत्ते परदारांश्च गच्छति ॥१२॥

२४६. “गुम्हसिनं ज्यानयात कुतुकाः बिइ, मखुगु खँ नं ल्हाइ ।
लोकय् मबिइकं काइ, मेपिनि कलापिथाय् नं वनिइ ॥

२४७. सुरामैरेयपानञ्च, यो नरो अनुयुज्जति ।
इधेवमेतो लोकस्मि, मूलं खणति अत्तनो ॥

२४७. सुरामैरेयमानञ्च यो नरोऽनुयुनत्ति ।
इहैवमेष लोके मूलं खनत्यात्मनः ॥१३॥

२४७. “अय्ला थवं त्वनेगुलि, गुम्ह मनूनं कुतः याइ ।
थन हे थवं लोकय्, मूहाय् गा:म्हुइ थःगु ॥

२४८. एवं भो पुरिस जानाहि, पापधम्मा असञ्जता ।
मा तं लोभो अधम्मो च, चिरं दुक्खाय रन्धयुं ॥

२४८. एवं भो पुरुष ! जानीहि पापधर्मा असंयताः ।
मा त्वां लोभाकर्मश्च चिरं दुःखाय रन्धतु ॥१४॥

२४८. “थथे भो पुरुष, सिइकी, पापधर्म्य संयम मदुपि ।
उगु लोभ व पापं, ताःकालतक दुःखं सास्ति याकेमते ॥”

अन् गुम्हसिनं ज्यानयात कुतुकाः बिङ्ग धयागु गुम्हसिनं थःगु ल्हाः आदि
खुगू छ्यलेगु मध्ये छगुलिं नं मेपिनिगु जीवितेन्द्रिय त्वाथलाबिङ्ग । मखुगु खं
धयागु अर्थयात त्वःथलिङ्गु मखुगु खं ल्हाइ । लोकय् मविङ्गक काङ्ग धयागु थव
सन्त्वलोकय् खुया कायेगु आदि मध्ये छगू नं मेपिनि अधिनगु हरण यानाः
काङ्ग । मेपिनि कलापिंथाय् नं वनिङ्ग धयागु मेपिनि सुरक्षा यानाः त्वःपुयातःगु
सामानतय्के अपराध यानाः मिथ्याचरण यायेगु याइ । अय्ला थवं त्वनेगुलि
धयागु सुं गुम्हसिनं अय्ला त्वनिगु व थवं त्वनिगु खः । कुतः याङ्ग धयागु सेवन
याइ, हानं हानं याइ । मूहाय् गाःम्हङ्ग धयागु परलोकयात ला तोति, उम्ह
व्यक्तिं थव लोकय् है गुम्हसिनं बुँ वस्तु आदि मूहा यानाः तयातःगु खः, उगु नं
बाकि मतसे बा त्याग यानाः अय्लाः त्वंत्वं थःगु मूहाय् गाः खनिङ्ग, अनाथ व
गरिबम्ह जुया विचरण याइ । थथे, भो धयागु न्यागू शीलयात स्यंकेगु
ज्यायाइम्ह पुद्गलयात सम्बोधन यानातःगु खः । पापधर्म्य धयागु मभिंगु
धर्मय् । संयम मदुपि धयागु शरीरादि संयम मदुपि खः । चेतना मदुपि धकाः नं
बवनीगु जुयाच्चन, मन मदुपि धयागु अर्थ खः । लोभ व पापं धयागु लोभ व
दोष खः । थव निगू नं अकुशल है खः । ताःकालतक दुःखं सास्ति धयागु
चीरकालतक नरकादि दुःखया निति थुपि पाप धर्म वयात सास्ति याकेमते,
कष्ट याकेमते धयागु अर्थ खः ।

८. तिस्स युवक

जेतवनय्

२४९. ददाति वे यथासद्वं, यथापसादनैः१३ जनो ।
तत्थ यो मङ्गु भवति१४, परेसं पानभोजने ।
न सो दिवा वा रत्तिं वा, समाधिमधिगच्छति ॥

^{१३} यथ पसादनं (कत्थचि)

^{१४} तथ चे मंकु यो होति (सी०), तथ यो मङ्गतो होति (स्या०)

२४९. ददाति वे यथाश्रद्धां यथा प्रसादनं जनः ।
तत्र यो मूको भवति परेषां पानभोजने ।
त स दिवा वा रात्रौ वा समाधिमधिगच्छति ॥१५॥

२४९. “दान बिङ्ग यथाश्रद्धां, गन प्रसन्नपिं मनूत हु ।
अन गुम्ह मनसुख मदयेकिङ्ग, मेपिनिगु नयेत्वनेगुलिङ्ग ।
वया न्हिनय् बा चान्हय्, समाधि प्राप्त जुइमखु ॥

२५०. यस्स चेतं समुच्छिन्नं, मूलघच्चं समूहतं ।
त वे दिवा वा रत्तिं वा, समाधिमधिगच्छति ॥

२५०. यस्य चैतत् समुच्छिन्नं मूलघात्यं समुद्धतम् ।
स वै दिवा वा रात्रौ वा समाधिमधिगच्छति ॥१६॥

२५०. “गुम्हसिया थुपिं ल्येंदने धुंकिङ्ग, हाप्वाँय् नापं उगु ।
वं हे न्हिनय् बा चान्हय्, समाधि प्राप्त याइ ॥”

अन दान बिङ्ग यथाश्रद्धां धयागु साःगु मसाःगु आदि मध्ये छुं नं बिङ्गपिं
मनू नं यथाश्रद्धां थःगु श्रद्धाया अनुरूपमहसित जक बिङ्ग । गन प्रसन्नपिं मनूत
धयागु स्थविर नवकादिपिं मध्ये गुम्ह गुम्हप्रति प्रसन्न जुइ, वयात बिङ्गवं गन
लयतःगु खः, अन थासय् थःत प्रसन्नागुकथं हे बिङ्ग । अन धयागु उगु मेपिनिगु
दानय् “जित भतिचा प्राप्त जुल, मसाःगु जक प्राप्त जुल” धकाः मनसुख
मदयेकिङ्ग । समाधि धयागु व व्यक्तिं न्हिनय् बा चान्हय् उपचार अर्पणाकथं व
मागफलकथं समाधि प्राप्त जुइमखु । गुम्हसिया थुपिं धयागु गुम्ह पुद्गलया थव
छगु थासय् मनसुख मदइगु धयागु अकुशल हानापं ल्येंदने धुंकिङ्ग अहतमार्गज्ञानं
निर्मूल याइ, वं च्चव्य् धया: वयागु कथं समाधि प्राप्त याइ धयागु अर्थ खः ।

९. न्याम्ह उपासक

जेतवनय्

२५१. नथि रागसमो अग्नि, नथि दोससमो गहो ।
नथि मोहसमं जालं, नथि तण्हासमा नदी ॥

२५१. नास्ति रागसमोऽग्निः नास्ति द्वेषसमो ग्रहः ।
नास्ति मोहसमं जालं नास्ति तृष्णासमा नदी ॥१७॥

२५१. “मदु राग समानगु मिं, मदु दोष समानगु ग्रह ।
मदु मोह समानगु जाल, मदु तृष्णा समानगु खुसि ॥”

अन राग समानगु धयागु कूँ आदि छुं नं मक्यंसे दुने हे च्वना च्याकिइगु जुया राग समानगु मिं धयागु मदु । दोष समानगु धयागु यक्षग्रह, नागग्रह, गोंजुग्रह आदिं छगू हे जक जन्मय् ज्वनेफइ, दोषग्रहं न्हचाथाय् नं ज्वनेफूगुलिं याना: दोष समानगु ग्रह धयागु मदु । मोह समानगु धयागु त्वःपुयातइगु चिना तइगुलिं याना: मोह समानगु जाल धयागु मदु । तृष्णा समानगु धयागु गङ्गादि खुसित जाइबले मजाइबले गनिइबले नं खने दइगु जुयाच्वन, तृष्णा जाइबले बा गनिइबले खने मदु, नित्यरूपं कम जुयाच्वंगु थें हे जुया खनेदया च्वनिइगुलिं याना: पूर्ण मजुइगु तृष्णा समानगु खुसि धयागु मदु धयागु अर्थ खः ।

१०. मेणडक सेठ

भद्रिय शहर जातियावनय्

२५२. सुदस्सं वज्जमञ्जेसं, अत्तनो पन दुदसं ।
परेसं हि सो वज्जानि, ओपुनाति यथा भुसं ।
अत्तनो पन छादेति, कलिंव कितवा सठो ॥

२५२. सुदर्शं वद्यमन्येषाम् आत्मनः पुनर्दुर्दशम् ।
परेषां स हि वद्यानि अवपुनाति यथा बुसम् ।
आत्मानः पुनः छादयति कलिमिव कितवात् शठः ॥१८॥

२५२. “खंके अःपु दोष मेपिनिगु, थःगु जुल खंके थाकु ।
मेपिनिगु वं दोषत, हवलाच्वनिइ गथे हेमः खः ।
थःगु जक तोपुइ, भंगया जालयात त्वःपुया सुला च्वनिम्ह ठग थें खः ॥”

अन खंके अःपु दोष धयागु मेपिनिगु भतिचा जकगु दोष बा द्वंगयात अःपुक हे खंकेफु अःपुक हे स्वयेफु, थःगु जक महानगु जूसां खंके थाकु । मेपिनिगु धयागु उगु हे कारणं उम्ह व्यक्तिं सङ्घया दथुइ मेपिनिगु दोषत च्वय् तथा: हेमः हवले थें हवलिइ । भंगया जालयात त्वःपुया सुला च्वनिम्ह ठग थें धयागु थन भंगतयत लायेत थःगु शरीर भालय् आदिइ किका सुलाच्वनिम्ह ब्याधा ठग खः । गथे ब्याधां भंगत ज्वना: स्यायेगु इच्छा जुया सुलाच्वनी थें

थःगु शरीरयात् त्वःपुयाच्चनिइ, थथे थःगु दोषयात् त्वःपुयातइ धयागु अर्थ
खः ।

११. दोषारोपणक स्थविर

जेतवनय्

२५३. परवज्जानुपस्तिस्त निच्चं उज्जानतमिजिनो ।
आसवा तस्स वद्वन्ति, आरा सो आसवक्षया ॥

२५३. परवद्यानुपश्यतो नित्यमुद्ध्यानसङ्गिनः ।
आसवास्तस्य वद्वन्ते आरात् स आसवक्षयात् ॥१९॥

२५३. “मेपिनिगु दोष जक मालाः जुइम्ह,
नित्यरूपं दोषारोपण यायेगु मती तया ।
आसवत वया वृद्धिजुइ, तापाइ व आसवक्षय जुइगुलिं ॥”

अन दोषारोपण यायेगु मती तया धयागु थथे पुनेमा: थथे पारुपत यायेमा: धका: मेपिनिगु दोषमाला: जुया: आपालं दोषारोपण याना: जुइम्ह व्यक्तिया ध्यानादि छगू धर्मय् नं वृद्धि जुइमखु, अले वया आसवत जक हे वृद्धि जुइ । उगु कारणं वं अहंतमार्गकथं कयातःगु आसवक्षयं तापाइ, तापाक वनीम्ह जुइ ।

१२. सुभद्रपरिब्राजक

कुशिनगर

२५४. आकासेव पदं नत्थि, समणो नत्थि बाहिरे ।
पपञ्चाभिरता पजा, निष्पपञ्चा तथागता ॥

२५४. आकाशे इव पदं नास्ति श्रमणो नास्ति ब्राह्यतः ।
प्रपञ्चाभिरताः प्रजाः निष्पपञ्चास्तथागताः ॥२०॥

२५४. “आकाशय् पद मदु, श्रमण मदु पिने ।
भन्भतय् फसेजुपिं प्रजापिं खः, भन्भत मदुम्ह तथागत खः ॥

२५५. आकासेव पदं नत्थि, समणो नत्थि बाहिरे ।
तद्वारा सस्ताता नत्थि, नत्थि बुद्धानमिजितं ॥

२५५. आकाशे इव पदं नास्ति श्रमणो नास्ति बाह्यतः ।
संस्काराः शाश्वता न सन्ति नास्ति बुद्धानामिङ्गितम् ॥२७॥

५५. “आकाशय् पद मदु, श्रमण मदु पिते ।
संस्कारत शाश्वत मदु, मदु बुद्धपिति संकिंगु ॥”

अन एव धयागु थव आकाशय् वर्णाकारकथं थुजागु खः धकाः क्यनेगु सुयागु नं पद धयागु मदु । पिते धयागु जिगु शासनं पिने मार्गफलय् स्थितम्ह श्रमण धयाम्ह मदु । प्रजापिं धयागु थव सत्त्वलोक धकाः क्यातःगु प्रजापिं खः, इपिं तृष्णादिइ भन्भतय् फसेजुपिं हे खः । भन्भत मदुम्ह धयागु बोधिमूलय् हे फुक भन्भत त्वादगुलिं भन्भत मदुस्ह तथागत खः । संस्कारत धयागु पञ्चस्कन्ध खः । इपिंमध्ये छगु नं शाश्वत धयागु मदु । संकिंगु धयागु बुद्धपिति तृष्णा मनय् संकिबले गुम्हसिनं संस्कारत शाश्वत धकाः ग्रहण याइगु खः, उगु छगु नं संकिंगु धयागु मदु धयागु अर्थ खः ।

मलवर्गया वर्णन क्वचाल ।

भिंच्यागु वर्ग क्वचाल ।

१९. धर्मस्थवर्ग

१. विनिश्चय महामात्र

जेतवनय

२५६. न तेन होति धम्डो, येनत्थं साहसा नये।
यो च अत्थं अनत्थञ्च, उभो निच्छेय पण्डितो॥

२५६. न तेन भवति धर्मिष्ठो येनार्थं सहसा नयेत्।
यश्चार्थमनर्थञ्च उभौ निश्चिन्तयात् पण्डितः ॥१॥

२५६. “न उकिं व जुइ न्याय्य च्वंह, गुम्हसिनं अर्थयात् याकनं निर्णय याइ ।
गुम्हसिनं अर्थं व अनर्थयात्, निगुलिं निर्णय याइम्ह पण्डित खः ॥

२५७. असाहसेन धर्मेन, समेन नयती परे।
धर्मस्स गुप्तो मेधावी, “धम्डो”ति पवृच्यति॥

२५७. असाहसेन धर्मेण समेन नयते परान् ।
धर्मस्य गुप्तो मेधावी धर्मिष्ठ इति प्रोच्यते ॥२॥

२५७. “हथाय् मचासे न्यायपूर्वक, समानपूर्वक यंकिइ मेपिन्त ।
धर्मयात् रक्षा याइम्ह मेधावीयात्, न्याय्य च्वनीम्ह धाइ ॥”

अन उकिं धयागु थुलिया कारणं । न्याय्य च्वंह धयागु जुजुं थःम्हं
यायेमाःगु विनिश्चय धर्मय् च्वनां नं न्याय्य च्वंह धयाम्ह जुइमखु । गुम्हसिनं
धयागु गुम्हसिया कारणं । अर्थयात् धयागु निर्णय यायेमाःगु अर्थय् क्वहाँवना ।
याकनं निर्णय याइ धयागु इच्छादिइ प्रतिस्थित जुया याकनं मखुगु खँ लहानाः
निर्णय याइ । गुम्हसिनं इच्छाय् प्रतिस्थित जुया थःथिति बा पासा खः धकाः
मखुगु खँ धया: थुवाः मखुम्हसित थुवाः याइ, दोषय् प्रतिस्थित जुया थः
शत्रुतयत् मखुगु खँ धया: थुवाःयात् थुवाः मखुम्ह याइ, मोहय् प्रतिस्थित जुया
घुस नया निर्णय यायेगु इलय् वास्ता मयाये थें यानाः उखेथुखें स्वस्वं मखुगु खँ
धया: “थवं त्याकल, थव बुम्ह जुल” धकाः मेपिन्त पितछ्वइ, भयय् प्रतिस्थित
जुया: सुं गुम्हं एश्वर्यशालीया बूसां नं त्याकाबिइ, थवयात् धाइ याकनं निर्णय
याइम्ह । थव न्याय्य च्वंह धयाम्ह जुइमखु धयागु अर्थ खः । अर्थं व अनर्थयात्

धयागु खःगु व मखुगु कारण खः । निगुलिं निर्णय याइम्ह धयागु गुम्ह पण्डितं
निगू नं अर्थ व अनर्थ्य निर्णय याना धाइ । हथाय मचासे धयागु मखुगु खँ
मल्हासे । न्यायपूर्वक धयागु निर्णय यायेगु धर्म, इच्छाया वशाय् बनाः मखु ।
समानपूर्वक धयागु अपराधानुरूपं हे मेपिन्त यंकिइ, त्याम्हसित त्याका व
बुम्हसित बुका बिइ । धर्मयात रक्षा याइम्ह धयागु व धर्मगुप्त जुया धर्मयात
रक्षा यानाः धर्मज प्रजां युक्तम्ह मेधावी विनिश्चय धर्मय् च्वांगुलिं याना न्यायय्
च्वांम्ह धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

२. षड्वर्गीय

जेतवनय्

२५८. न तेन पण्डितो होति, यावता बहु भासति ।
खेमी अवेरी अभयो, “पण्डितो”ति पवृच्चति ॥

२५९. न तेन पण्डितो भवति यावता बहु भाषते ।
क्षेमी अवैरी अभयः पण्डित इति प्रोच्यते ॥३॥

२५८. “न उलिं व पण्डित जुइ, गुगु कारणं यक्व खँ ल्हाइ ।
क्षेमी, वैरभाव मदुम्ह, भय मविम्ह, पण्डित धकाः धाइ ॥”

अन उलिं धयागु थुलि कारणं सङ्घया बिचय् आपालं कनिइ, व पण्डित
धयाम्ह जुइमखु । गुम्ह स्वयं क्षमी जुया न्याम्ह वैरीणिनिगु अभावं यानाः
वैरभाव मदुम्ह, निर्भयम्ह जुइ, गुगुलिइ थ्यन्तेवं आपालं मनूत भय जुइमखु, व
पण्डित धयाम्ह जुइ धयागु अर्थ खः ।

३. एकुदान क्षीणास्त्रव स्थविर

जेतवनय्

२५९. न तावता धम्मधरो, यावता बहु भासति ।
यो च अप्यम्मि सुत्वान, धर्मं कायेन पस्तति ।
स वै धम्मधरो होति, यो धर्मं नप्यमज्जति ॥

२६०. न तावता धर्मधरो यावता बहु भाषते ।
यश्चाल्पमपि श्रुत्वा धर्मं कायेन पश्यति ।
स वै धर्मधरो भवति यो (धर्मार्त) न प्रमाद्यति ॥४॥

२५९. “न उलिं व धर्मधर जुइ, गुगु कारणं यक्व खँ ल्हाइ ।
 गुम्हसितं भतिचा जक न्यना, धर्मयात कायं खंकिइ ।
 व हे धर्मधर जुइ, गुम्ह धर्मय् प्रमाद जुइमखु ॥”

अन उलिं धयागु थुलि सयेकेगु वयेकेगु व स्यनेगु आदि कारणं आपालं खँ ल्हाइ, उलिया कारणं धर्मधर जुइमखु, वशंयात रक्षा याइम्ह व परम्परायात जक पालन याइम्ह जुइ । गुम्हसितं भतिचा जक धयागु गुम्हसितं भतिचा जक न्यना: धर्म थुइका: अर्थ थुइका: धर्मानुसार आचरण याना: नामकायं दुःखादि सिइका प्यंग् सत्यधर्मयात खंकिइ, व हे धर्मधर जुइ । गुम्ह धर्मय् प्रमाद जुइमखु धयागु गुम्ह उत्साहितम्ह जुया थौं थौं हे प्रतिवेधयात आकांक्षा यायां धर्मय् प्रमाद जुइमखु, थव धर्मधर हे जुइ धयागु अर्थ ख ।

४. लकुण्डकभद्रिय स्थविर

जेतवनय्

२६०. न तेन थेरो सो होति^{११५}, येनस्त्व पलितं सिरो ।
 परिपक्वो वयो तस्स, “मोघजिण्णो”ति वुच्चति ॥

२६०. न तेन स्थविरः स भवति येनास्य पलितं शिरः ।
 परिपक्वं वयस्तस्य मोघजीर्णा इत्युच्यते ॥५॥

२६०. “न उलिं व स्थविरं जुइ, गुगुलिं वया छ्यन्यं सँ तुयुइवं ।
 परिपक्वगु वया वैश जक खः, ‘व्यर्थ जीर्णम्ह’ धकाः धाइ ॥

२६१. यम्हि सच्चञ्च धम्मो च, अहिंसा संयमो दमो ।
 स वै वान्तमलो धीरो, “थेरो” इति^{११६} पवुच्चति ॥

२६१. यस्मिन् सत्यञ्च धर्मश्चाहिंसा संयमो दमः ।
 स वै वान्तमलो धीरः स्थविर इति प्रोच्यते ॥६॥

२६१. “गुम्हसिके सत्य व धर्म दइ, अहिंसां संयम व दमनम्ह जुइ ।
 व हे मल ल्हवःम्ह धीर जुइ, ‘स्थविर’ धकाः धाइ ॥”

^{११५} थेरो होति (सी० स्या०)

^{११६} सो थेरोति (स्या० क०)

अन परिपक्वगु धयागु परिवर्तन जुया वृद्धभावय् थ्यम्ह धयागु अर्थ
खः । व्यर्थं जीर्णस्मि धयागु दुने स्थविर जुइगु धर्मया अभावं व्यर्थ-वृद्ध धाइ ।
गुम्हसिके सत्य व धर्म दइ धयागु गुम्ह व्यक्तियाके भिंखुगू प्रकारं प्यंगू
सत्ययात अवबोध जुम्ह खः, ज्ञानं साक्षात्कार यायेवं गुंगू प्रकारया लोकोत्तर
दइ । अहिंसां धयागु अहिंसकभाव खः । श्व देशना जक खः, गुम्हसिके प्यंगू
प्रकारया अप्रमाण्य भावना दु धयागु अर्थ खः । संयम व दमनम्ह धयागु शील
व इन्द्रिय संवर खः । मल ल्हवःम्ह धयागु मार्गज्ञानं मलयात पितछ्वःम्ह खः ।
धीर धयागु धैर्यवान खः । स्थविर धयागु वं थुपिं स्थिरभाव याइगुलिं युक्तम्ह
जुया स्थविर धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

५. आपालं भिक्षुपि

जेतवनप्

२६२. न वाक्करणमत्तेन, वर्णपोक्खरताय वा ।
साधुरूपो नरो होति, इस्मुकी मच्छरी सठो ॥

२६२. न वाक्करणमात्रेण वर्णपुष्करतया वा ।
साधुरूपो नरो भवति इर्षुको मत्सरी शठः ॥७॥

२६२. “न खँ ल्हाये सयेवं हे, बा रूपवर्ण बालायेवं जक ।
भिंह मनू जुइ, इर्षालु, नुगःस्याम्ह भंग लाइम्ह जुया ॥

२६३. यस्त चेतं समुच्छिन्नं, मूलघच्छं समूहतं ।
स वन्तदोसो मेधावी, “साधुरूपो”ति वुच्चति ॥

२६३ यस्य चैतत् समुच्छिन्नं मूलघात्यं समूहितम् ।
स वन्तदोषो मेधावी साधुरूप इत्युच्यते ॥८॥

२६३. “गुम्हसिया थुपिं ल्येंदनेधुंकिङ्ग, हाप्वाय॑ नापं उगु ।
दोष मदुम्ह मेधावीयात, ‘भिंह (बालाम्ह)’ धाइ ॥”

अन न खँ ल्हायेसयेवं धयागु वचन तये सयेवं, व्याकरणं युक्तगु खँ
ल्हाये सयेवं खः । रूपवर्ण बालायेवं जक धयागु शरीरया वर्ण यडपुसे च्वनेवं ।
मनू धयागु थुलिं कारण हे जक मेपिनिगु लाभादिङ्ग इर्षालु मनम्ह न्याता
प्रकारया नुगःस्यागुलिं युक्तम्ह धुर्तताया भावं ठगम्ह मनू बालाम्ह जुइमखु ।

गुम्हसिया थुपिं धयागु गुम्ह व्यक्तिया थुपिं इष्टादि दोषयात अर्हतमार्गज्ञानं
हानापं ल्येथनाः हायात चानाः नाश याइ, व दोष मदुम्ह धर्मज प्रजां युक्तम्ह
बांलाम्ह धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

६. हस्तक

श्रावस्तिइ

२६४. न मुण्डकेन समणो, अब्बतो अलिकं भणं ।
इच्छालोभसमापन्नो, समणो किं भविष्यति ॥

२६४. न मुण्डकेन श्रमणो अब्रतोऽलीकं भणन् ।
इच्छालोभसमापन्तः श्रमणः किं भविष्यति ॥९॥

२६४. “न पाचुक सँ खायेवं हे श्रमण जुइ, व्रत मयाःसे मखुगु खँ ल्हानाः ।
इच्छा व लोभं युक्तजुया, श्रमण छु जुइ ॥

२६५. यो च समेति पापानि, अणुं थूलानि सब्बतां ।
समितत्ता हि पापानं, “समणो”ति पवुच्यति ॥

२६५. यश्च शमयति पापानि अणुस्थूलानि सर्वशः ।
शमितत्वाद्वि पापानां श्रमण इति प्रोच्यते ॥१०॥

२६५. “गुम्हसिनं शान्त याइ पापत, चिचाधंगु व तःधंगु फुक्कं ।
शान्त जूगुलिं हे पापत, ‘श्रमण’ धकाः धाइ ॥”

अन पाचुक सँ खायेवं धयागु छ्यन्य पाचुक सँ खायेवं खः । व्रत
मयाःसे धयागु शीलव्रत व धुताङ्गव्रतं अलगग जुया । मखुगु खँ ल्हानाः धयागु
भुठगु खँ ल्हानाः असम्प्राप्त आरस्मण्य इच्छा यानाः व लोभं युक्तम्ह श्रमण
धयाम्ह छु जुइ । शान्त याइ धयागु गुम्हसिनं भतिचा बा अप्वः पापत शान्त
याइ, वया उपि शान्त जूगुलिं ‘श्रमण’ धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

७. सुं छम्ह ब्राह्मण

जेतवन्य

२६६. न तेन भिक्खु सो होति, यावता भिक्खते परे ।
विस्तं धर्मं समादाय, भिक्खु होति न तावता ॥

२६६. न तावता भिक्षुर्भवति यावता भिक्षते परान् ।
विश्वं धर्मं समादाय भिक्षुर्भवति न तावता ॥११॥

२६६. “न उकिं भिक्षु व जुइ, गुकिं भिक्षा फवनेवं मेपिंके ।
अलगगानु धर्मयात समादान याना, भिक्षु जुइ न उलिं याना: ॥

२६७. योधु पुञ्जच पापञ्च, बाहेत्वा ब्रह्मचरियवा ।
सद्व्याय लोके चरति, स वे “भिक्षु”ति वुच्चति ॥

२६७. य इह पुण्यञ्च पापञ्च वाहयित्वा ब्रह्मचर्यवान् ।
संख्यया लोके चरति स वै भिक्षुरित्युच्यते ॥१२॥

२६७. “गुम्ह थन पुण्य व पापयात, चुइकाः ब्रह्मचर्यय् च्वना ।
ज्ञानं खंका लोकय् जुइ, व हे ‘भिक्षु’ धकाः धाइ ॥”

अन गुकिं धयागु गुलिं मेपिंके फवनेवं हे, व भिक्षा फवनेवं भिक्षु
धयाम्ह जुइमखु । अलगगानु धयागु ज्वःमलागु धर्म खः, अलगगानु गन्धं इलाः
बा कायकर्मादि धर्मयात कयाः पालन याना: जुइवं भिक्षु जुइमखु । गुम्ह थन
धयागु गुम्ह थन शासनय् पुण्य व पाप निगूयात नं ब्रह्मचर्य मार्गद्वारा चुइकाः
नाश याना, ब्रह्मचर्यय् च्वंह जुइ । ज्ञानं धयागु ज्ञानद्वारा । लोकय् धयागु
स्कन्धादि लोकय् “थुपिं आध्यात्म स्कन्धत खः, थुपिं ब्राह्मिक खः” धकाः
थथे फुक धर्मय् सिइका जुयाच्चवनिइ, वं उगु ज्ञानं क्लेशतय्त भेदन यागुलिं
“भिक्षु” धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

८. तिर्थङ्कर

ज्ञेतवनय्

२६८. न मौनेन मुनी होति, मूळहस्पो अविद्वसु ।
यो च तुलं पगङ्घ, वरमादाय पण्डितो ॥

२६८. न मौनन मुनिर्भवति मूळहस्पो विद्वान् ।
यश्च तुलामिव प्रगृह्य वरमादाय पण्डितः ॥१३॥

२६८. “न मौनं मुनि जुइ, मूर्खख्वाःम्ह व अविज्ञम्ह जुया ।
गुम्हसिनं तालाजु ज्वने थें, उत्तमगुयात ज्वना: पण्डितं ॥

२६९. पापानि परिवज्जेति, स मुनी तेन सो मुनि ।
यो मुनाति उभो लोके, “मुनि” तेन पवृच्चति ॥

२७०. पापानि परिवर्जयति स मुनिस्तेन स मुनिः ।
यो मनुते उभौ लोकौ मुनिस्तेन प्रोच्यते ॥१४॥

२६१. “पापत त्यागयाइ, व मुनि खः, उगुलिं व मुनि जुइ ।
गुम्हसिनं बोध जुइ निगुलिं लोकय्, वयात ‘मुनि’ धाइ ॥”

अत त मौनं धयागु काम इच्छाय् मौन प्रतिपदा धकाः क्यातःगु मार्गज्ञानद्वारा मौन जुइम्ह मुनि धयाम्ह जुइ, थन मौनभावयात क्याः “मौनतां” धकाः धयातल । मूर्खख्वाःम्ह धयागु तुच्छख्वाःम्ह खः । अविज्ञम्ह धयागु मस्यूम्ह खः । थुजाम्ह मौनजूसां नं मुनि धयाम्ह जुइमखु । अथवा सुक जक च्वनाः मुनि धयाम्ह जुइमखु, तुच्छभावम्ह अविज्ञ जुइ धयागु अर्थ खः । गुम्हसिनं तालाजु ज्वने थें धयागु गथे कि तालाजु ज्वनाच्वंम्हसिनं यदि अप्वः जुइवं लिकाइ । यदि मगाःसा तड़ । थथे हे गुम्हसिनं अप्वः यंकुगु थें पापयात यका त्याग याइ, मगाःगुयात तये थें कुशलयात परिपूर्ण याइ ।

थथे यायेवं शील, समाधि, प्रज्ञा, विमुक्ति, विमुक्तिज्ञानदर्शन धकाः ल्याय् खानातःगु वर उत्तमयात हे ज्वनाः पाप अकुशलकर्मत परित्याग याइ । व मुनि खः धयागु व मुनि धयाम्ह खः धयागु अर्थ खः । व मुनि जुइ धयागु छाय् व मुनि ले ? गुगु च्वय् धयाः वयागु कारण खः, उकिं व मुनि जुइ धयागु अर्थ खः । गुम्हसिनं बोध जुइ निगुलिं लोकय् धयागु गुम्ह व्यक्तिं थव स्कन्धादि लोकय् तालाजुइ तयाः लनिइगु थें “थुपि आध्यात्म स्कन्धत खः, थुपि बाहिरिक स्कन्ध खः” धकाः आदि कथं थुपि निगू अर्थत बोध जुइ (लनिइ) । वयात मुनि धाइ धयागु उगु कारणं मुनि धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

९. बल्सं तयाः न्या लाइम्ह

जेतवनय्

२७०. न तेन अरियो होति, येन पाणानि हिंसति ।
अहिंसा सब्बपाणानं, “अरियो”ति पवृच्चति ॥

२७०. न तेनार्यो भवति येन प्राणान् हिनस्ति ।
अहिंसां सर्वप्राणानार्य इति प्रोच्यते ॥१५॥

२७०. “न उकिं व आर्यं जुइ, गुम्हसिनं प्राणिहिंसा याइ ।

अहिंसा फुक्क प्राणिपित्त याना, ‘आर्य’ धकाः धाइ ॥”

अन अहिंसा धयागु हिंसा मयाइगु खः । थव धयातःगु जुयाच्चन -
गुम्हसिनं प्राणित हिंसा याइ, उगु कारणं आर्यं जुइमखु । गुम्हसिनं फुक्क
प्राणिपित्त हिंसा मयाःसे मैत्री भावनाय् प्रतिस्थित जुयाः हिंसा यायेगुलिं
तापाका च्चनीम्ह, थुम्ह आर्य धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

१०. आपालं शीलं युक्तपि भिक्षुपि

जेतवनय्

२७१. न सीलब्बतमत्तेन, बाहुसच्चेन वा पन ।

अथ वा समाधिलाभेन, विवित्तसयनेन वा ॥

२७१. न शीलव्रतमात्रेण बाहुश्रुत्येन वा पुनः ।

अथवा समाधिलाभेन विवित्तशयनेन वा ॥१६॥

२७१. “न शीलव्रतं जक, बहुश्रुत जुइवं है ।
अथवा समाधि लाभ जुइवं, बा एकान्त शयनासनं ॥

२७२. फुसामि नेक्खम्मसुखं, अपुथुज्जनसेवितं ।
भिक्षु विस्सासमापादि, अप्यतो आसवक्षयं ॥

२७२. स्पृशामि नैष्कर्म्यसुखपृथगजनसेवितम् ।
भिक्षो विश्वासं मा पादीः अप्राप्य आसवक्षयम् ॥१७॥

२७२. “स्पर्शयाना नैष्कर्म्य सुखयात, अपृथगजन सेवन यायेवं ।

भिक्षु विश्वास जुइमखु, प्राप्त मनुइकं आसवक्षय ॥”

अन शीलव्रतं जक धयागु प्यंगु पारिशुद्धिशील मात्रं बा भिंस्वंगू
धुताङ्गमात्रं । बहुश्रुत जुइवं धयागु स्वंगू पिटक अध्ययन यानातये मात्रं । समाधि
लाभ जुइवं धयागु अष्टसमापत्ति लाभं । नैष्कर्म्य सुखयात धयागु अनागामि
सुख । उगु अनागामिसुख स्पर्शयानाच्चना धकाः थुलिं है । अपृथगजन सेवन
यायेवं धयागु पृथगजन सेवन मयाःसे आर्यपितिगु सेवन है खः । भिक्षु धयागु
उगु स्वयां मेगुयात कया धयातःगु खः । विश्वास जुइमखु धयागु विश्वास

मजुइवं । थव धयातःगु जुयाच्वन - भिक्षुपि थुपि शीलादि युक्त जुइवं हे जक
“जिमिगु भव अल्पजक, भतिचा जक खः” धकाः आस्ववक्षयकथं
ल्यायेखानातःगु अर्हत्व प्राप्त मयाःसे भिक्षु धयाम्हसित विश्वास जुइमखु । गथे
कि भतिचा जक खि जूसां नवइ, थथे अल्पजक भव जूसां दुःख जुइ ।

धर्मस्थवर्गया वर्णन क्वचाल ।

फिंगुंगु वर्ग क्वचाल ।

२०. मार्गवर्ज

१. न्यासः भिक्षुपिं

जेतवनय्

२७३. मग्नानद्विको सेष्टो, सच्चानं चतुरो पदा ।
विरागो सेष्टो धम्मानं, द्विपदानञ्च चक्रखुमा ॥

२७३. मार्गाणामष्टांगिकः श्रेष्ठः सत्यानां चत्वारि पदानि ।
विरागः श्रेष्ठो धर्माणां द्विपदानां च चक्रमान् ॥१॥

२७३. “मार्गमध्ये अष्टाङ्गिकमार्ग श्रेष्ठ खः, सत्यमध्ये प्यगं पद खः ।
विराग श्रेष्ठ खः धर्ममध्ये, निपा तुतिदुपिं मध्ये चक्रमान् बुद्ध खः ॥

२७४. एसेव^{१७} मग्नो नत्थञ्जो, दस्सनस्स विसुद्धिया ।
एतज्हि तुम्हे पटिपञ्च, मारस्तेतं पमोहनं ॥

२७४. एष एव मार्गो नास्त्यन्यो दर्शनस्य विशुद्धये ।
एतं हि ययं प्रतिपद्याद्वं मारस्यैतत् प्रमोहनम् ॥२॥

२७४. “थव हे लैं खः मेगु मखु, दर्शन विशुद्धयानिति ।
थव हे छिपिं लैं दृं थुकिं मारयात प्रमोहित याइ ॥

२७५. एतज्हि तुम्हे पटिपन्ना, दुक्खस्तत्तं करिस्तथ ।
अव्याप्तो वो^{१८} मया मग्नो, अज्ञाय सल्लकन्तन^{१९} ॥

२७५. एतं हि यूयं प्रतिपन्ना दुःखस्यात्तं करिष्यथ ।
आव्याप्तो वै मया मार्ग आज्ञाय शल्यसंस्थानम् ॥३॥

२७५. “थव लैं छिपिं वनाः, फुक्क दुःखयात अन्त या ।
क्यना छिमित जिं लैं, सिइकाः कँयात लिकायेगु ॥

^{१७०} एसोव (सी० रो०)

^{१८४} अव्याप्तो वै (सी० रो०)

^{१९९} सल्लसन्धनं (सी० रो०), सल्लस्थनं (स्या०)

२७६. तुम्हेहि किच्चमातर्णं, अवखातारो तथागता ।
पटिपन्ना पमोक्खन्ति, ज्ञायिनो मारबन्धना ॥

२७६. युष्माभिः कार्यमातप्यमाल्यातारस्तथागताः ।
प्रतिपन्नाः प्रमोक्ष्यन्ते ध्यायिनो मारबन्धनात् ॥४॥

२७६. “छिमिसं हे ज्या: यायेमा:, लँ क्यनाबिम्ह तथागत खः ।
लँ॒वंपि॑ मुक्तजुइ, ध्यानीपि॑ मारबन्धनं ॥”

अन मार्गमध्ये अष्टाङ्गिकमार्ग ध्यागु तुं जुइगु लँ आदि जुइमा बा खीनिगू प्रकारया दृष्टिमार्ग जूसां, इपि॑ फुक्क मार्गतमध्ये सम्यकदृष्टि आदि च्यागू अङ्गं मिथ्यादृष्टि आदि च्यागूयात नाश यानाः निरोध्य आरम्मण यानाः प्यंगू सत्यय् नं दुःख सिइकेगु आदि ज्या यायेवं अष्टाङ्गिकमार्ग श्रेष्ठ व उत्तम खः । सत्यमध्ये प्यंगू पद ध्यागु “सत्ययात धायेवं तं पिकायेमते”^{१२०} धकाः वःगु वचन सत्ययात जूसां, “सत्य ब्राह्मण, सत्य क्षत्रिय” धकाः आदि भेदकथं व्यवहारिक सत्य बा “थव हे सत्य खः मेगु तुच्छगु खः” धकाः दृष्टिसत्य^{१२१} बा “दुःख आर्यसत्य” धकाः आदि भेदकथं परमार्थ सत्य जूसां वा, फुक्क थुपि॑ सत्यमध्ये बांलाक थुइकेमाःगुकथं, साक्षात्कार यायेमाःगुकथं, त्याग यायेमाःगुकथं व भाविता यायेमाःगुकथं एकप्रतिवेधकथं व तथ्यप्रतिवेधकथं दुःख आर्यसत्य धकाः आदि प्यंगू पद श्रेष्ठ खः । विराग श्रेष्ठ खः धर्ममध्ये ध्यागु “भिक्षुपि॑, गुलिनं धर्मत संस्कृत बा असंस्कृतगु खः, विराग इपिमध्ये अग्रगु धकाः धाइ”^{१२२} ध्यागु वचनकथं फुक्क धर्मतमध्ये निर्वाण धकाः ल्यायेखानातःगु विराग श्रेष्ठ खः । निपा तुतिदुपि॑ मध्ये चक्षुमान् ध्यागु फुक्क देवमनुष्टादि भेदपि॑ निपा तुति दुपि॑ मध्ये न्यागःमिखां खंम्ह चक्षुमान् तथागत हे श्रेष्ठ खः । व शब्द संग्रहया निति छ्यलातःगु खः, अरूपधर्मय् संग्रह यानातःगु खः । उकिं अरूपधर्म स्वयानं तथागत श्रेष्ठ व उत्तम खः ।

दर्शन विशुद्धयानिति॑ ध्यागु मार्गफलदर्शनया विशुद्धयानिति॑ गुम्हसिनं जि “श्रेष्ठ” धकाः धाइबले, थव हे लँ खः, मेगु मखु (मदु) । थव हे लँ॒ ध्यागु उकिं छिपि॑ थव हे लँ॒ हुँ॑ । मारयात प्रमोहित याइ ध्यागु थव मारयात मोहित

^{१२०} (ध०प०२२४)

^{१२१} (ध०स०११४४; मनि० २.१८७-१८८)

^{१२२} (इतिव० ९०; अ० नि० ४.३४)

याइगु व मारयात गडबड याइगु धकाः धाःगु खः । दुःख्यात अन्त धयागु फुक्क वृत्तदुःख्या अन्त परिच्छेद या धयागु अर्थ खः । सिइकाः कैंयात लिकायेगु धयागु रागया कैं आदि लिकायेगु, पितहयेगु व मदयेका छ्वयेगु थव मार्ग खः, जिं सुयाके नं मन्यंसे थःम्हं हे खंकाः सिइकाः थव लैं क्यनागु खः, आः छिमिसं क्लेशतयू छ्वयेकाः “छ्वःगु” धकाः ल्यायेखानातःगु उगु प्राप्तिया नितिं सम्यक्प्रधानवीर्यया ज्या यायेमा । केवल लैं क्यनाबिइम्ह जक तथागत खः । उकिं उपि क्यनागुकथं गुपि लैः वनीपि निगू ध्यानं ध्यान याइपि खः, इपि त्रिभुमिकवृत्त धकाः क्यातःगु मारबन्धनं मुक्त जुइ धयागु अर्थ खः ।

२. अनित्यलक्षण

जेतवनय्

२७७. “सब्बे सङ्घारा अनिच्चा”ति, यदा पञ्जाय पस्सति ।
अथ निबिन्दति दुक्खे, एस मगो विशुद्धिया ॥

२७८. सर्वे संस्कारा अनित्या इति यदा प्रज्ञया पश्यति ।
अथ निर्विन्दति दुःखानि एष मार्गो विशुद्धये ॥५॥

२७९. “फुक्क संस्कारत अनित्य खः, गुबले प्रज्ञां खंकिइ ।
अले विरक्त जुइ दुःख्य, थव लैं विशुद्धिया खः ॥”

अन फुक्क संस्कारत धयागु कामभवादिइ उत्पन्न जूगु स्कन्धत अन अन हे नाश जुइगुलिं अनित्य धकाः गुबले विपश्यना प्रज्ञाद्वारा खनिइ, अले थव स्कन्धयात न्त्याकाच्चनेवं दुःख्य विरक्त जुइ, विरक्त जुइवं दुःख्यात सिइकेगुकथं सत्यया अवबोध याइ । थव लैं विशुद्धिया धकाः विशुद्धिया नितिं परिशुद्धया नितिं थव लैं धयागु अर्थ खः ।

३. दुःखलक्षण

जेतवनय्

२८०. “सब्बे सङ्घारा दुक्खा”ति, यदा पञ्जाय पस्सति ।
अथ निबिन्दति दुक्खे, एस मगो विशुद्धिया ॥

२८१. सर्वे संस्कार दुःखा इति यदा प्रज्ञया पश्यति ।
अथ निर्विन्दति दुःखानि एष मार्गो विशुद्धये ॥६॥

२७८. “फुक्क संस्कारत दुःख खः, गुबले प्रज्ञां खंकिइ ।
अले विरक्त जुइ दुःखय, थव लें विशुद्धिया खः ॥”

अन दुःख धयागु पीडा बिइगुलिं यानाः दुःख खः । ल्यं दुगु न्हापा थें हे खः ।

४. अनात्मालक्षण

जेतवनय्

२७९. “सब्बे धर्मा अनता”ति, यदा पञ्जाय पस्ति ।
अथ निर्विन्दति दुख्ये, एस मगो विसुद्धिया ॥

२८०. सर्वे धर्मा अनात्मान इति यदा प्रज्ञया पश्यति ।
अथ निर्विन्दन्ति दुःखानि एष मार्गो विशुद्धये ॥७॥

२८१. “फुक्क धर्मत अनात्मा खः, गुबले प्रज्ञां खंकिइ ।
अले विरक्त जुइ दुःखय, थव लें विशुद्धिया खः ॥”

अन फुक्क धर्मत धयागु न्यागु स्कन्धया अभिप्राय खः । अनात्मा धयागु “जीर्ण मज्जिमा, नाश मज्जिमा” धकाः वशय् तये फइमखुगूलिं यानाः थम्हं धयाथे मदुगुलिं यानाः अनात्मा, थः शून्य, स्वामी मदुगु, अनीश्वरगु धयागु अर्थ खः । ल्यं दुगु न्हापाया समान हे खः ।

५. प्रधानकर्मिक तिस्स स्थविर

जेतवनय्

२८०. उट्टानकालम्हि अनुट्टहानो, युवा बली आलसियं उपेतो ।
संसन्नतसङ्कल्पमनो^{१२३} कुसीतो, पञ्जाय मगं अलसो न विन्दति ॥

२८०. उत्थानकाले अनुत्तिष्ठन्, युवा बली आलस्यमुपेतः ।
संसन्नतसंकल्पमनाः कुसीदः, प्रज्ञाया मार्गमलसो न विन्दति ॥८॥

२८०. “दनेमाःगु इलय् मदनीम्ह, युवा बलवानम्ह अलिछ जुयाच्चनिइ ।
संसन्नतसंकल्पगु मनम्ह, अलिछम्ह, प्रज्ञाया लें अलिछं प्राप्त याइमखु ॥”

^{१२३} असम्पन्नसङ्कल्पमनो (क०)

अन मदनीम्ह धयागु मदंसे कुतः मयाइम्ह खः । युवा बलवानम्ह धयाम्ह प्रथम यौवनय् च्वनाः बलं युक्तम्ह जुया नं अलिष्याभावं युक्तम्ह जुइ, नयाः द्यनिइ । ससंकल्पगु मनम्ह धयागु स्वंग् मिथ्यावितर्कं बांलाक अवसान जूगु सम्यक्संकल्प चित्तम्ह खः । अलिष्यम्ह धयागु उत्साह मदुम्ह खः । अलिष्यं धयागु महा अलिष्यं प्रज्ञां खंकेमाःगु आर्यमार्गयात मखनाः प्राप्त जुइमखु, प्रतिलाभ जुइमखु धयागु अर्थ खः ।

६. फाँप्रेत

वेलुवनय्

२८१. वाचानुरक्षी मनसा सुसंबुतो, कायेन च नकुशलं कयिरा^{१२४} ।
एते तयो कर्मपथे विशेषये, आराधये मग्गमिसिष्यवेदितं ॥

२८२. वाचानुरक्षो मनसा सुसंबृतः, कायेन चाकुशलं न कुर्यात् ।
एतात् त्रीत् कर्मपथात् विशेषयेत्, आराधयेन्मार्गमृषिप्रवेदितम् ॥१॥

२८३. “वचनयात रक्षा याना मन संवरम्ह, शरीरं अकुशल यायेमते ।
थुपिं स्वंग् कर्मपथ विशुद्ध या, अनुसरण या, ऋषि कनाबिज्याःगु मार्गयात ॥”

उकिया अर्थ खः - प्यंग् वची दुश्चरित्रयात त्याग यानाः वचनयात रक्षा याइम्ह जुइ, अभिध्यादि मनय् उत्पन्न मयाःसे बांलाक संवरयाम्ह जुइ व प्राणिहिंसादियात त्याग यानाः शरीरं अकुशल यायेमते । थथे थुपिं स्वंग् कर्मपथ विशुद्ध या । थथे विशुद्ध यायेवं शीलस्कन्धादि मालिपिंसं बुद्ध ऋषिपिंसं कना बिज्याःगु अष्टाङ्गिकमार्गयात अनुसरण या ।

७. पोटिल स्थविर

जेतवनय्

२८४. योगा वे जायती भूरि, अयोगा भूरिसङ्घयो ।
एतं द्वेधापथं जत्वा, भवाय विभवाय च ।
तथात्मानं निवेशेय, यथा भूरि पवह्नति ॥

२८५. योगात् वै जायते भूरि अयोगाद् भूरिसंक्षयः ।
एतं द्वेधापथं जात्वा भवाय विभवाय च ।
तथात्मानं निवेशयेद् यथा भूरि प्रवर्धते ॥१०॥

^{१२४} अकुशलं न कयिरा (सी० स्या० कं० रो०)

२८२. “योगं पूर्णं जुइ प्रज्ञा, अयोगं प्रज्ञा नाशं जुइ ।
 थवं निका लँयात सिङ्का, वृद्धि व हानीयात ।
 अन थःत तयेमाः, गथे प्रज्ञा वृद्धि जुइ ॥”

अन योगं धयागु स्वीच्याग् आरम्मण्य् बांलाक ध्यानं तयेगु खः । प्रज्ञा धयागु पृथ्वी समानं चकंगु प्रज्ञाया है नां खः । नाशं धयागु विनाशं खः । थवं निका लँयात धयागु थवं योग व अयोगयात । वृद्धि व हानीयात धयागु वृद्धिया निति व अवृद्धिया निति । अन धयागु गथे थवं प्रज्ञा धकाः कयातःगु प्रज्ञा वृद्धि जुइ, थथे थःत तयेमाः धयागु अर्थं खः ।

८. न्याम्ह बुरापि स्थविरपि

जेतवनय्

२८३. वनं छिन्दथ मा रुक्षं, वनतो जायते भयं ।
 छेत्वा वनञ्च वनथञ्च, निब्बना होथं भिक्खवो ॥

२८३. वनं छिन्द्व मा वृक्षं वनतो जायते भयम् ।
 छित्वा वनञ्च वनथञ्च निर्वना भवत भिक्खवः ॥११॥

२८३. “वनयात फारेयाः मखु सिमायात, वनं उत्पन्नं जुइ भय ।
 फारेयानाः वन व वनया माँचात, क्लेश मदुपि जु भिक्षुपि ॥

२८४. याव हि वनथो न छिज्जति, अणुमत्तोपि नरस्य नारिषु ।
 पटिबद्धमनोव^{१२५} ताव सो, वच्छो खीरपकोव^{१२६} मातरि ॥

२८४. यावद्वि वनथो न छिद्यते, अणुमात्रोपि नरस्य नारीषु ।
 प्रतिबद्धमना वै तावत् सः, वत्सः क्षीरपक इव मातरि ॥१२॥

२८४. “गुबलेतक वनया भात त्वःथलिङ्मखु,
 भतिच्चा जक जूसां मिजंया मिसापिंके ।

आसत्त मन हे उबलेतक वया, मचाम्ह सा माम्हसिया दुर्लवने थे जुइ ॥”

^{१२५} पटिबद्धमनोव (क०)
^{१२६} खीरपानोव (रो०)

अन मखु सिमायात धयागु शास्तां “वनयात फारेया:” धकाः धायेवं इपि नकतिनि प्रव्रजित जूपिनि “शास्तां जिमित पा आदि ज्वनाः वनय् पायेकेबिल” धकाः सिमात पालेगु इच्छापि जुल । अले इमित “जिं रागादि क्लेशकर्थं धयागु खः, सिमा मखु” धकाः प्रतिसेध यानाः “सिमा मखु” धकाः आज्ञा जुया बिज्यात । वनं धयागु गथे प्राकृतिक वनय् सीह आदिपिनिगु भय जुइ, थथे हे जन्मादि भयत नं क्लेश सेवनया कारणं जुइ धयागु अर्थ खः । वन व वनया माँचात धयागु थन ततःमागु सिमात वन खः, चिचिमागु अन वनय् च्वंगु वनया माँचात खः । न्हापां निसें बुयावयाच्वंगु वन धयागु खः, लिपा लिपा बुयावःगु वनया माँचात खः । थथे हे ततःधंगु भवयात ज्वनातइगु क्लेशत वन धयागु खः, जन्म जुयाच्वनिइबले विपाकफल बिइगु वनया माँचात खः । न्हापा उत्पन्न जूगु वन धयागु खः, लिपा लिपा उत्पन्न जूगु वनया माँचात खः । उगु निग्यात नं प्यंगु मार्गया ज्ञानं त्वाथलेमाः । उकिं आज्ञा जुया बिज्यात - “फारेयाना वन व वनया माँचात, क्लेश मदुपिं जु भिक्षुपिं ।” मदुपिं जु धयागु निक्लेशपि जु । गुबलेतक वनया भात धयागु गुबलेतक थव भतिचा जक क्लेशवनया भात मिजंया मिसायाके त्वःधुलिमखु, उबलेतक व दुरुत्वनेगु पलख्यथूम्ह साया मचा माँम्ह नापं जुइ थें आसक्त मन जुया, मन प्यपुना हे च्वनिइ धयागु अर्थ खः ।

९. लँकःस्मि स्थविर

जेतवनय्

२८५. उच्छिन्द सिनेहमत्तनो कुमुदं सारदिकंव ।
सन्तिमग्गमेव ब्रूहय, निबानं सुगतेन देसितं ॥

२८५. उच्छिन्दि स्नेहमात्मनः कुमुदं शारदिकमिव पाणिना ।
शान्तिमार्गमेव ब्रूहय निवार्णं सुगतेन देशितम् ॥१३॥

२८५. “त्वाथलाष्ट्रव स्नेह थःगु शरदया पलेस्वाँयात थें ल्हाःतं ।
शान्तिया मार्ग हे जक अग्रसर जु, निवार्ण सुगत देशितगु ॥”

अन त्वाथलाष्ट्रवः धयागु अहतमार्ग त्वाथलाष्ट्रवः । शरदया धयागु शरदऋष्टुया इल्य् सःगु । शान्तिया मार्ग धयागु निवार्णगामी अष्टाङ्गिकमार्ग खः । अग्रसर जु धयागु वृद्धि या । निवार्ण सुगत देशितगु खः, उकिं उगु मार्गय् भावना या धयागु अर्थ खः ।

२८६. इथं वस्तं वसिस्तामि, इथं हेमन्तगिहिसु।
इति बालो विचिन्तेति, अन्तरायं न बुझति॥

२८७. इह वर्षासु वसिष्ठामि इह हेमन्तग्रीष्मयोः।
इति बालो विचिन्तयति अन्तरायं न बुद्ध्यते॥१४॥

२८८. “थन वर्षया वास च्वने, थन हेमन्त व गृष्मऋतुइ
थथे मूर्खं बिचाः याइ, अन्तराययात थुइमखु॥”

अन थन वर्षया वास धयागु थव थासय् थथे थथे यानाः प्यला वर्षया
वास च्वने। हेमन्त व गृष्मऋतुइ धयागु चिकुला व तालाय् नं “प्यला थथे
थथे याना थन हे च्वने” धकाः थथे थव जन्मया व मेगु जन्मया अर्थयात मसिया
मूर्खं बिचाः याइ। अन्तराययात धयागु “फलनागु इलय्, देशय् व वैशय् सिइ”
धकाः थःगु जीवनया अन्तराययात थुइमखु (सिइमखु)।

११. किसागोतमी

जेतवनय्

२८९. तं पुत्रपुसुसम्मतं, व्यासत्तमनसं नरं।
सुतं ग्रामं महोघोव, मच्चु आदाय गच्छति॥

२९०. तं पुत्रपशुसम्मतं व्यासत्तमनसं नरं।
सुतं ग्रामं महौध इव मृत्युरादाय गच्छति॥१५॥

२९१. “उगु काय् पशु व धनय्, आसत्त मनम्ह मनू।
द्यनाच्वंगु गामय् महान् खुसिबालं थें, मृत्युं ज्वनाः वनी॥”

अन उगु काय् पशु व धनय् धयागु उगु रूपबलं सम्पन्नपिं काय्पिं व
पशुत प्राप्त जुया “जि काय्पिं बांलापिं, बलवानपिं, पण्डितपिं व फुकक ज्या
यायेफुपिं खः, जि द्वहंत बांलापिं निरोगीपिं, महाभारी कुबिइपिं खः, जि सात
यकव दुरु बिइपिं खः” धकाः थथे पुत्रपिं व पशुत आसत्तम्ह मनू। आसत्त
मनम्ह धयागु लुँ व: आदिइ बा पात्र व चीवरादिइ छुं नं दयाः अनंति हान
अप्वः इच्छा याइगु आसत्त मानसिकता खः, मिखां खंगु आदि आरम्मणय्
च्वय् धया वयागुकथं बा परिस्कारय् गुगु गुगु प्राप्त जुइ, अन अन हे

प्यपुनीगुलिं याना आसक्त मनम्ह खः । द्यनाच्वंगु गामय् धयागु न्त्यःवयेकाच्चंपि
सत्त्वप्राणिपिनिगु पूचः खः । महान् खुसिबालं थे धयागु गथे थुजागु गामय्
तःजागु व तःब्यागु महान् महानदीया बालं अन्तय् खिचायात तकं मल्यंकूसे
फुक्कसित चुइके यकिइ, थथे च्वय् धयावयागुकथं मनूयात मृत्युं ज्वनाः यनिइ
धयागु अर्थ खः ।

१२. पटाचार

जेतवनय्

२८८. न सन्ति पुत्ता ताणाय, न पिता नापि बन्धवा ।
अन्तकेनाधिपन्नस्य नास्ति ज्ञातिषु ताणता ॥

२८९. न सन्ति पुत्रास्त्राणाय न पिता नापि बन्धवाः ।
अन्तकेनाधिपन्नस्य नास्ति ज्ञातिषु त्राणता ॥१६॥

२८८. “न दु काय्पिं त्राणयानितिं, न द्वौ न थःथितिपि ।
मृत्यु गृहीतम्हसित, मदु थःथितिपि त्राण याइपि ॥

२८९. एतमर्थवसं जत्वा, पण्डितो शीलसंवृतो ।
निबानगमनं मार्गं, खिष्मेव विशोधये ॥

२९०. एतमर्थवशं जात्वा पण्डितः शीलसंवृतः ।
निवाणिगमनं मार्गं क्षिप्रमेव विशोधयेत् ॥१७॥

२९१. “थव खँयात सिइका, पण्डितं शीलं संवरितम्ह जुया ॥
निवाणिय वनेगु मार्गयात, याकतं है विशुद्ध या ॥”

अन त्राणयानितिं धयागु तरेयायेगु यात स्थिर यायेत । थःथितिपि
धयागु काय्मस्त व मौखिपि बाहेक ल्यं दुपि सुहृदयी ज्ञातिबन्धुपि । मृत्यु
गृहीतम्हसित धयागु मरणं अधिगृहीतम्हसित । जीवनय् काय् आदिपिन्त नयेगु
बिया: व समस्या समाधान यानाः तरेयाये फुसां नं सिइत्यंगु इलय् छुं नं
उपायद्वारा सिइगु पनेत असमर्थतां यानाः त्राण यायेत व सुरक्षा यायेत सुनं
मदु । उकिं है धयातःगु - “मदु थःथितिपि त्राण याइपि ।” थव खँयात सिइका
धयागु थथे इमि थःवंथवे त्राण यायेत असमर्थभाव धकाः क्यातःगु कारण

सिइका पण्डितं प्यंग् पारिशुद्धिशीलयात् संवर, रक्षा व सुरक्षा यानाः निर्वाण
वनेगु अष्टाङ्गिक मार्गयात् याकनं विशुद्धया ध्यागु अर्थं खः ।

मार्गवर्गया वर्णन क्वचाल ।

नीग् वर्ग क्वचाल ।

२१. प्रकीर्णकिर्वर्ज

१. थःगु पूर्वकम्

वेलुवनय्

२१०. मत्तासुखपरिच्चागा पस्ते चे विपुलं सुखं।
चजे मत्तासुखं धीरो, सम्पस्तं विपुलं सुखं॥

२१०. मात्रासुखपरित्यागात् पश्येच्चेत् विपुलं सुखम्।
त्यजेन्मात्रासुखं धीरः सम्पश्यन् विपुलं सुखम्॥१॥

२१०. “अल्पसुखयात त्याग या, खंका विपुल सुखयात ।
त्याग याइ अल्पसुखयात धीरं, लिक्क खंका विपुल सुखयात ॥”

अन अल्पसुखयात त्याग या धयागु प्रमाणकथं भतिचा जकगु सुखयात
धाःगु खः, उगुयात परित्याग यानाः । विपुल सुखयात धयागु तःधंगु सुख,
निर्वाण सुख धाःगु खः, यदि उगुयात खंकेगु खःसा धयागु अर्थ खः । थव
धयातःगु जुयाच्चवन - छगः थलय् भोजन तयार याना नयेवं अल्पसुख जक
उत्पन्न जुइ, उगुयात त्याग यानाः उपोसथशीलय् च्चवना दान बिइवं विपुल
तःधंगु निर्वाणसुख उत्पन्न जुइ । उकिं यदि थथे वया अल्पसुखयात परित्याग
यानाः विपुलगु सुखयात खंसा, अले थव विपुल सुखयात बांलाक खंका पण्डितं
उगु अल्पसुखयात त्याग यायेमाः ।

२. खाखें नइम्ह

जेतवनय्

२११. परदुक्खूपथानेन, अत्तनो^{१२७} सुखमिच्छति।
वेरसंसर्गसंसद्वो, वेरा सो न परिमुच्यते॥

२११. परदुःखोपदानेन आत्मनः सुखमिच्छति।
वैरसंसर्गसंसक्तः वैरात् न स प्रमुच्यते॥२॥

२११. “मेपिन्त दुःख बिया, थःगु सुख इच्छा याइ ।
वैरभावया संसर्गं ल्वाकःबुकःम्ह, वैरभावं व मुक्त जुइमछु ॥”

^{१२७} यो अत्तनो (स्थाठ रो० क०)

अन मेपिन्त दुःख बिया धयागु मेपिन्त दुःखकष्ट यानाः, मेपिन्त दुःख
दयेका बिया धयागु अर्थ खः । वैरभावया संसर्ग ल्वाकःबुकःम्ह धयागु गुम्ह
ब्वःबिङ्गु, प्रत्याक्रोश जुइगु, दायेगु, लाका कायेगु आदिकथं थवंथवे यायेगु
वैरभावया संसर्ग ल्वाकःबुकःम्ह खः । वैरभावं व मुक्त जुइमखु धयागु न्व्याबले
तं वैरभावं दुःख हे जक जुइ धयागु अर्थ खः ।

३. भद्रियभिक्षुपि

भद्रियया जातियावनय्

२९२. यज्हे किच्चं अपविद्धौ^{१२८}, अकिच्चं पन कयिरति ।
उन्नलानं पमतानं, तेसं वहन्ति आसवा ॥

२९२. यद्धि कृत्यमपविद्धं, अकृत्यं पुनः करोति ।
उन्मलानां प्रमत्तानां तेषां वर्धन्ते आसवाः ॥३॥

२९२. “गुगु ज्यात छखेतया, यायम्वाःग याइ ।
अभिमानी प्रमादीपिनि, इमिगु वृद्धि जुइ आसवत ॥

२९३. येसञ्च सुसमारब्धा, निच्चं कायगता सति ।
अकृत्यं ते न सेवन्ति, किच्चे सातच्चकारिनो ।
सतानं सम्पजानानं, अत्थं गच्छन्ति आसवा ॥

२९३. येषाञ्च सुसमारब्धा नित्यं कायगता स्मृतिः ।
अकृत्यं ते न सेवन्ते कृत्ये सातत्यकारिणः ।
सतां संप्रजानानाम् अस्तं गच्छन्त्यासवाः ॥४॥

२९३. “गुपि बालाक उद्योगी जुइ, नित्यरूपं कायगतास्मृतिइ ।
ज्या मखुगुयात इमिसं सेवन याइमखु, ज्या जक बालाक निरन्तरं याइ ।
स्मृतिवान व सचेतपिनि, नाश जुयावनिइ आसवत ॥”

अन गुगु ज्या धयागु भिक्षुपिनि प्रव्रजित जूसानिसे अपरिमाण
शीलस्कन्धयात रक्षा यायेगु, आरण्यवास यायेगु, धुताङ्ग धारण यायेगु व
भावनाय् उद्योगी जुइगु थुजागु ज्या खः । थुपि जक थःगु ज्या खः, उगुयात

^{१२८} तदपविद्धं (सी० स्या०)

वास्ता मयाःसे छखे तथाः । यायेम्वाःगु धयागु भिक्षुपिनि कुसा बांलाकेगु, लाकां बांलाकेगु, खराउ, पात्र, थल, लः चालिं, कायबन्धन व लं सुइगु यायेम्वाःगु ज्या खः । गुपिंसं उगु ज्या याइ, इमिसं अभिमानयात ज्वनाः अभिमानया ति-कथि धंका, आचरणय् अभिमान यानाः स्मृतियात त्याग यानाः प्रमादीपिनि प्यंगु आस्रवत वृद्धि जुइ धयागु अर्थ खः । बांलाक उद्योगी जुइ धयागु क्वातुक ज्वनातइ । कायगतास्मृतिइ धयागु कायानुपश्यना भावना खः । ज्या मखुगुयात धयागु इपि थव कुसा बांलाक दयेकेगु आदि यायेम्वाःगु ज्यायात सेवन याइमखु धयागु अर्थ खः । ज्याय् जक धयागु प्रव्रजित जूसां निसें यायेमाःगु अपरिमाण शीलस्कन्धयात रक्षा यायेगु यायेमाः । बांलाक निरन्तरं याइ धयागु याकनं बांलाक याइ । इमिगु स्मृतियात त्वःमतुसे स्मृतिवानपिनि सार्थकसम्प्रजन्य, अनुकूलसम्प्रजन्य, गोचरसम्प्रजन्य व असम्मोहसम्प्रजन्य यानाः प्यंगु सम्प्रजन्यद्वारा बांलाक चायेका सिइका प्यंगु आस्रव नाश जुइ, क्षय जुइ, मदयावनिइ धयागु अर्थ खः ।

४. लकुण्डकभद्रिय स्थविर

जेतवनय्

२९४. मातरं पितरं हन्त्वा, राजानो द्वे च खतिये।
रहुं सानुचरं हन्त्वा, अनीधो याति ब्राह्मणो॥

२९४. मातरं पितरं हत्वा राजानौ द्वौ च क्षत्रियौ।
राष्ट्रं सानुचरं हत्वाऽनघो याति ब्राह्मणः ॥५॥

२९४. “माँबौपिन्त (तृष्णा-अभिमान) स्यानाः,
निम्ह क्षत्रिय जुजुपिं (निगू दृष्टि) नं।
देश (आयतन) व अनुचरयात (राग) स्याना,
निर्दःखीम्ह ब्राह्मण वनाच्वन ॥”

अन अनचरयात आमदानि याइम्ह बहिदारसहित । थन “तृष्णां जन्मयाइ मन्”^{१२९} धकाः धयागु वचनकथं स्वंगु भवय् थःत जन्म याइगुलि यानाः तृष्णायात माँ धाइ । “जि फलनाम्ह जुजुया बा राजमहामात्यया काय् खः” धकाः बौया कारणं जि हे खः धकाः अभिमान उत्पन्न जुइगुलि यानाः

^{१२९} (सं० नि० १.५५-५७)

अभिमानयात बौ धाइ । गुगुलिं यानाः लोक्य् जुजुयात माने याइ थें फुक्क
दृष्टियात शाश्वत व उच्छेददृष्टिकथं माने याइ, उकिं निग् शाश्वत व
उच्छेददृष्टि निम्ह क्षत्रिय जुजुपि धाइ । भिन्निग् आयतन फैलय् जुयाः देश थें
जुयाच्चवंगुलिं यानाः देश धाइ । आमदानि याइम्ह बहिदार थें उकिइ आश्रितम्ह
नन्दिराग अनुचर धाइ । निर्दःखीम्ह धयागु दुःख रहितम्ह खः । ब्राह्मण धयागु
क्षीणाश्रव खः । थुमिगु तृष्णादियात अर्हतमार्गज्ञानरूपी तरवारं त्वाःल्हाये
धुक्गुलिं यानाः क्षीणाश्रव दुःख रहितम्ह जुया वनिइ धयागु थव अर्थ खः ।

२९५. मातरं पितरं हन्त्वा, राजानो द्वौ च सोत्थिये ।
व्येग्यपञ्चमं हन्त्वा, अनीघो याति ब्राह्मणो ॥

२९५. मातरं पितरं हत्वा राजानौ द्वौ च क्षत्रियौ ।
व्याघञ्च पञ्चमं हत्वाऽनघो याति ब्राह्मणः ॥६॥

२९५. “मौंबौपिन्त (तृष्णा-अभिमान) स्यानाः,
निम्ह ब्राह्मण जुजुपि (निग् दृष्टि) नं ।
धुँ न्याम्ह (पञ्चनीवरण) स्यानाः, निर्दःखीम्ह ब्राह्मण वनाच्चवन ॥”

अत निम्ह ब्राह्मण धयागु निम्ह ब्राह्मण खः । थुगु गाथा शास्तां थः
धर्मेश्वरताया व देशनाविधि कुशलताया कारणं शाश्वत व उच्छेददृष्टियात
निम्ह ब्राह्मण जुजु यानाः कना बिज्यात । धुँ न्याम्ह धयागु थन धुँत जुइगु
थासय् भयं युक्त, वने थाकुइगु लैयात धुँलै धाइ, विचिकित्सा नीवरण नं व थें
भयं युक्तगु जुया धुँलै धाइ, उगु न्यागू दु धयागु न्यागू नीवरणयात न्याम्ह धुँ
धाइ । थव धुँ न्याम्हसित अर्हतमार्गज्ञानरूपी तरवारं ल्यंमदयेक स्यानाः दुःख
रहितम्ह जुया हे वनीम्ह ब्राह्मण धयागु थव अर्थ खः । ल्यं दुगु न्हापायागु थें हे
खः ।

५. सिँ-गाडादुम्हसिया काय्

वेलुवनय्

२९६. सुप्पबुद्धं पबुज्जान्ति, सदा गौतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च, निच्चं बुद्धगता सति ॥

२९६. सुप्रबुद्धः प्रबुद्ध्यन्ते सदा गौतमश्रावकाः ।
येषाः दिवा च रात्रौ च नित्यं बुद्धगता स्मृतिः ॥७॥

२९६. “याउँक न्ह्यलं चाइ, सदां गौतमया श्रावकपि ।
गुपिंसं न्हिनय् व चान्हय्, नित्यरूपं बुद्धानुस्मृति याइ ॥

२९७. सुप्पबुद्धं पबुज्जन्ति, सदा गौतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च, निच्चं धर्मगता सति ॥

२९८. सुप्रबुद्धाः प्रबुध्यन्ते सदा गौतमश्रावकाः ।
येषां दिवा च रात्रौ च नित्यं धर्मगता स्मृतिः ॥८॥

२९९. “याउँक न्ह्यलं चाइ, सदां गौतमया श्रावकपि ।
गुपिंसं न्हिनय् व चान्हय्, नित्यरूपं धर्मानुस्मृति याइ ॥

२१०. सुप्पबुद्धं पबुज्जन्ति, सदा गौतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च, निच्चं सङ्घगता सति ॥

२११. सुप्रबुद्धाः प्रबुध्यन्ते सदा गौतमश्रावकाः ।
येषां दिवा च रात्रौ च नित्यं सङ्घगता स्मृतिः ॥९॥

२१२. “याउँक न्ह्यलं चाइ, सदां गौतमया श्रावकपि ।
गुपिंसं न्हिनय् व चान्हय्, नित्यरूपं सङ्घानुस्मृति याइ ॥

२१३. सुप्पबुद्धं पबुज्जन्ति, सदा गौतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च, निच्चं कायगता सति ॥

२१४. सुप्रबुद्धाः प्रबुध्यन्ते सदा गौतमश्रावकाः ।
येषां दिवा च रात्रौ च नित्यं कायगता स्मृतिः ॥१०॥

२१५. “याउँक न्ह्यलं चाइ, सदां गौतमया श्रावकपि ।
गुपिंसं न्हिनय् व चान्हय्, नित्यरूपं कायगतास्मृति याइ ॥

२१६. सुप्पबुद्धं पबुज्जन्ति, सदा गौतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च, अहिंसाय रतो मनो ॥

२१७. सुप्रबुद्धाः प्रबुध्यन्ते सदा गौतमश्रावकाः ।
येषां दिवा च रात्रौ च नित्यं च अहिंसायां रतं मनः ॥११॥

३००. “याउँक न्ह्यलं चाइ, सदां गौतमया श्रावकपिं ।
गुपिंसं न्हिनय् व चान्हय् अहिंसारत मन जुइ ॥

३०१. सुप्पबुद्धं पबुज्जान्ति, सदा गौतमसावका ।
येसं दिवा च रतो च, भावनाय रतो मनो ॥

३०२. सुप्रबुद्धाः प्रबुध्यन्ते सदा गौतमश्रावकाः ।
येषां दिवा च रात्रौ च नित्यं च भावनायां रतं मनः ॥११२॥

३०३. “याउँक न्ह्यलं चाइ, सदां गौतमया श्रावकपिं ।
गुपिंसं न्हिनय् व चान्हय् भावनारत मन जुइ ॥”

अन याउँक न्ह्यलं चाइ धयागु बुद्धानुस्मृति लुमंका द्यनिइपि खः, लुमंका हे न्ह्यलं चाइबले याउँक न्ह्यलं चाइ धाइ । सदां गौतमया श्रावकपिं धयागु गौतम गोत्रया बुद्धयात श्रवण याइगुलिं यानाः उगु वसपोलया अनुशासन श्रवण याइगुलिं सदां गौतमया श्रावकपि धाइ । बुद्धानुस्मृति धयागु गुपिंसं “थुकथं वसपोल भगवान् बुद्ध” धकाः आदि प्रभेदगु बुद्धगुणया कारणं उत्पन्न जूगु स्मृति न्ह्याबले तं दइ, इपि सदां तं याउँक न्ह्यलं चाइ धयागु अर्थ खः । अथे याये मफुपिंसं न्हिछिया स्वंगू इलय् बा निगू इलय् छगू इलय् जूसां बुद्धानुस्मृतियात अनुस्मरण यानाः याउँक न्ह्यलं चाइ धाइ । धर्मानुस्मृति धयागु “बालाक कना बिज्यानातःगु भगवान् बुद्धया धर्म खः” धकाः आदि प्रभेदकथं धर्मगुणया कारणं उत्पन्न जूगु स्मृति खः । सङ्घानुस्मृति धयागु “बालाक आचरण याइपि वसपोल भगवान् बुद्धया श्रावक सङ्घपि खः” धकाः आदि प्रभेदगु सङ्घगुणया कारणं उत्पन्न जूगु स्मृति खः । कायगतास्मृति धयागु स्वीनिगू शरीरया अवयवकथं बा गुंगु सिइम्हयाकथं बा प्यंगू धातुव्यवस्थानयाकथं बा आध्यात्म वच्चूगु कसिणादि रूपध्यानादिकथं उत्पन्न जूगु स्मृति खः । अहिंसारत धयागु “वं करुणा सहगत चित्तं छगू दिशाय् फैलेयानाः च्चनिइ”^{१३०} धकाः थथे धयातःगु करुणा भावनाय् लगय् जुम्ह खः । भावनारत धयागु मैत्री भावनाय् लगय् जुम्ह खः । गुगु च्चय् करुणा भावना

धया: वयागु खः, थन फुक्कं ल्यं दुगु मुदितादि नं कायेमाः, थन मैत्रीभावनाया अभिप्राय खः । ल्यं दुगु न्हापांगु गाथाय् धयातःगुकथं हे सिइकेमा ।

६. वज्जपुत्रक भिक्षु

वैशालीया महावनय्

३०२. दुष्पव्वज्जं दुरभिरमं, दुरावासा घरा दुखा ।
दुक्खोसमानसंवासो, दुक्खानुपतितद्वग् ।
तस्मा न चद्वग् सिया, न च दुक्खानुपतितो सिया ॥

३०२. दुष्पव्वज्जं दुरभिरामं दुरावासं गृहं दुःखम् ।
दुःखोसमानसंवासो दुःखानुपतिताऽध्वगः ।
तस्मान्त चाध्वगः स्यान्त च दुःखानुपतितः स्यात् ॥१३॥

३०२. “प्रव्रजित जुइगु, दिक्क जुइगु, छँय् च्वनेगु दुःख खः ।
असमानपि नापं च्वनेगु दुःख खः, यात्रा यानावं च्वनेगु नं दुःख खः ।
उकिं यात्रा यायेगु दिकेवं, दुःख ल्युल्यू वइमखु ॥”

अन प्रव्रजित जुइगु धयागु भतिचा बा महानगु भोगसम्पत्ति वथःथितिपिनिगु वृत्तयात त्याग यानाः थव शासनय् मनबिया प्रव्रजित जुइगु धयागु दुःख खः । दिक्क जुइगु धयागु थथे प्रव्रजित जुया भिक्षाटन यानाः जीविका हनाः अपरिमाण शीलस्कन्धयात पालन यानाः धर्मानुधर्मकथं आचरण पूवंका: न्हचाइपुकेगु दुःख खः । छँय् च्वनेगु धयागु गुगु छँय् च्वनेबले जुजुपिनि जुजुपिनिगु ज्यात, धनीपिनि धनीपिनिगु ज्यात कुबिइमाः, परिजनपिनि व धार्मिक श्रमणब्राह्मणपिनि नं संग्रह यायेमाः । थथे जूसां नं छँय् च्वनेगु (गृहवास) धयागु हवःगंगु घलय् महासमुन्द्रया लः तये थें जाइमखु । उकिं थव छँय् च्वनेगु धयागु गृहवास यायेगु दुःखगु वास खः, उगु हे कारणं यानाः हे दुःख धयागु अर्थ खः । असमानपि नापं च्वनेगु दुःख खः धयागु गृहस्थीपिनि जूसा गुपि जात, गोत्र, कुल व भोगसम्पत्ति, प्रव्रजितपिनि जूसा शील, आचार व बहुश्रुतादिं असमानपि जुया: “छ सु खः, जिं सु खः” धकाः आदि धयाः ल्वापु थःजुइ, इपि असमानपि जुइ, इपि नापं संवास यायेगु दुःख खः धयागु अर्थ खः । यात्रा यानावं च्वनेगु नं दुःख खः धयागु गुपि वृत्त धकाः ल्याय्खानातःगु मार्गय् वनाच्चविपि यात्रु खः, इपि दुःखय् हे कुतुं कुतुं वनाच्चविपि खः । उकिं यात्रा यायेगु दिकेवं धयागु गुगुलिं यानाः दुःखया ल्युल्यू कुतुं

वनेगुभाव नं व दुःखं यात्रा यायेगुभाव नं, उगु वृत्त धकाः गणना यानातःगु
मार्गय् वनेगुलिं यात्रा मयाइम्ह जुइमा, च्वय् धयाः वयागुकथं दुःख ल्युल्यू
वइमखु धयागु अर्थ खः ।

७. चित्तगृहपति

जेतवनय्

३०२. सद्बो शीलेन सम्पन्नो, यसोभोगसम्पितो ।
यं यं पदेसं भजति, तथ तथेव पूजितो ॥

३०३. श्रद्धा शीलेन सम्पन्नो यशोभोगसम्पितः ।
यं यं प्रदेशं भजते तत्र तत्रैव पूजितः ॥१४॥

३०३. “श्रद्धावान् शीलं सम्पन्नम्हसित, यश व भोगसम्पतिं ।
गन गन प्रदेशय् वनिइ, अन अन हे पुजितम्ह जुइ ॥”^{१३१}

अन श्रद्धावान् धयागु लौकिक व लोकोत्तर श्रद्धां युक्तम्ह खः । शीलं
धयागु छँय् च्वना पालन यायेगु शील व छँय् पिहाँवया पालन यायेमाःगु शील
यानाः निथी शील दु । इपि मध्ये थन छँय् च्वना पालन यायेगु शीलया अर्थ
खः, उगुलिं व युक्तम्ह धयागु अर्थ खः । यश व भोगसम्पतिं धयागु गथे
अनाथपिण्डकादिपिनि न्यासः उपासक परिवार दुगु छँया यश खः, उजागु
यशकितिं धन धाण्यादि व न्हयृता आर्यधनकथं क्यातःगु यानाः निथी
भोगसम्पत्ति दु, उगुलिं सम्पन्नम्ह धयागु अर्थ खः । गन गन प्रदेशय् धयागु
पूर्वदिशादि दिशादिशाय् थुजाम्ह कुलपुत्र गन गन प्रदेशय् वनिइ, अन अन
थुजागु लाभसत्कारं पुजितम्ह हे जुइ धयागु अर्थ खः ।

८. चूलसुभद्रा

जेतवनय्

३०४. दूरे सन्तो पकासेन्ति, हिमवन्तोव पब्बतो ।
असन्तत्ये न दिस्सन्ति, रत्तिं खिता यथा सरा ॥

३०४. दूरे सन्तः प्रकाशन्ते हिमवन्त इव पर्वताः ।
असन्ततोत्र न दृश्यन्ते रात्रिं क्षिप्ता यथा शराः ॥१५॥

^{१३१} (ध० प० अड० १.७४)

३०४. “तापाक च्वर्पिं सत्पुरुषपिं प्रकाशमान जुइ हिमालय पर्वत थें ।
असत्पुरुषपिं थन खने दइमखु, चान्हय् कयेकाछ्वःगु वाण थें ॥”

अन सत्पुरुषपिं धयागु रागादिं शान्तपिं बुद्धपिं सत्पुरुषपिं खः । थन न्हापायापिं बुद्धपिके दृढसंकल्प यानावपि कुशलमूल भावना वृद्धियापिं सत्त्वपिं सत्पुरुष धयागु अभिप्राय खः । प्रकाशमान जुइ धयागु तापाक च्वंसांन बुद्धपिनिगु ज्ञानमार्गय् वःपिं प्रकट जुइ । हिमालय पर्वत थें धयागु गथे कि स्वद्वः योजन ब्यागु न्यासः योजन तःजाःगु च्यप्यद्वः पर्वतं प्रतिमणिडुतगु हिमालय पर्वत तापाक च्वंसां नं न्त्यःने दनाच्वं थें प्रकाशित जुइ, थथे इपिं नं प्रकाशित जुइ धयागु अर्थ खः । असत्पुरुषपिं थन धयागु थव हे जन्मय् जक गौरव माःपिं परलोकयात तापाकाच्वंपिं नयेगुलिइ जक स्वयाः जुइपिं, जीवन हनेत जक प्रवजित जूपिं मूर्ख व्यक्तिपिं असत्पुरुषपिं धाइ, इपिं थन बुद्धपिनिगु जवः पुलि लिक्क फयेतुनाच्वंसां नं खने दइमखु, प्रकट जुइमखु । चान्हय् कयेकाछ्वःगु धयागु चान्हय् प्यांग् रङ्गुत्कगु अन्धकारय् कयेकाछ्वःगु वाण थें उजापिं आधार दुसां नं पूर्वहेतुया अभाव यानाः खने दइमखु धयागु अर्थ खः ।

९. याकःचा च्वनीम्ह स्थविर

जेतवनय्

३०५. एकासनं एकसेयं, एको वरमतन्दितो ।
एको दमयमत्तानं, वनत्ते रमितो सिया ॥

३०५. एकासनम् एकशय्यम् एकश्चरन्तन्दितः ।
एको दमयन्तात्मानं वनान्ते रतः स्यात् ॥१६॥

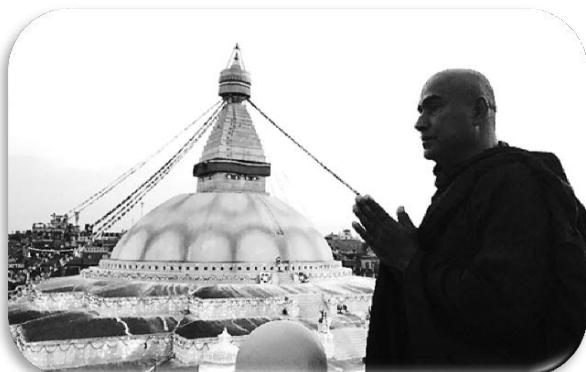
३०५. “छगू आसनय् छगू शैय्याय् याकःचा जुइगु स्व अलिं मजूसे ।
याकःचां थःत दमन याइम्ह वनय् दुने न्त्याइपु तायेकिइ ॥”

अन छगू आसनय् छगू शैय्याय् धयागु द्वःछिम्ह भिक्षुपिनिगु बिचय् नं मूलकर्मस्थानयात त्वःमतुसे उकिइ हे मन बियाः फयेतुना च्वंहसिया आसनयात एकासन धाइ । नया प्रासादय् व छेँ द्वःछिम्ह भिक्षुपिनिगु बिचय् नं विचित्रगु लासा लायातःगु तःजिगु खाताय् नं स्मृति तयाः जवं चुयाः गोतुला मूलकर्मस्थानय् मन बियाः गोतुपिं भिक्षुपिनिगु शैय्यायात एकशैय्या धाइ । थुजागु एकासन व एकशैय्या सेवन या धयागु अर्थ खः । अलिं मजूसे धयागु

त्वानाःया बलया आधारं जीविका हनेगुलिइ अलिछ मचासे फुक्क इरियापथय्
याकःचा है जुयाच्चनिइ धयागु अर्थ खः । याकःचां थःत दमन याइम्ह धयागु
चान्हय् च्चनेगु थाय् आदिइ कर्मस्थानयात कुतःयानाः मार्गफलादिइ वनेगुकथं
याकःचा है जुया थःत दमन याइ धयागु अर्थ खः । वनय् दुने न्हयाइपु तायेकिइ
धयागु थथे थःत दमन यानाः मिसा व मिजंतयगु शब्दादिं एकान्तगु वनय् दुने है
न्हयाइपु तायेकेगु स्व । उखेंथुखें जुयाः च्चनाः थथे थःत दमन याये फइमखु
धयागु अर्थ खः ।

प्रकिर्णक वर्णन क्वचाल ।

नीछगूगु वर्ग क्वचाल ।

२२. नरकवर्ज

१. सुन्दरी परिव्राजिका

जेतवनय्

३०६. अभूतवादी निरयं उपेति, यो वापि^{१३२} कृत्वा न करोमि चाह^{१३३} ।
उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति, निहीनकम्मा मनुजा परथ्य ॥

३०६. अभूतवादी निरयमुपेति, यो वाऽपि कृत्वा न करोमि चाह ।
उभावपि तौ प्रेत्य समा भवन्ति, निहीनकर्मणः मनुजाः परत्र ॥१॥

३०६. “मखूगु खँ ल्हाइम्ह नरकय् वनिइ, गुम्हसिनं यानां नं मयानाः धाइ ।
इपिं निम्हं लिपा समान जुइ, मेपिन्त नीचकर्म याःपिं मनूत ॥”

अन मखूगु खँ ल्हाइम्ह धयागु मेपिनिगु दोष मखंक हे मखूगु खँ दयेका:
व्यर्थगु खँद्वारा मेपिन्त दोषारोपन याना । यानाः धयागु गुम्हसिनं पापकर्म यानाः
“थव जिं मयानाः” धकाः धाइ । लिपा समान जुइ धयागु इपिं निम्ह मनूत
परलोकय् वनाः नरकय् लिक्क वनेवं समान गतिपिं जुइ । इमिगु गति जक
त्वादलिइ, इमिगु आयु त्वादलिइमखु । आपालं पापकर्म याइपिं ताःकालतक
नरकय् दुःख भोग याइ, म्हो (भतिचा) याइपिं भतिचा जक समयय् दुःख भोग
याइ । गुगु इपिं निम्हसिया नं मधिंगु हे ज्या खः, उकिं धयातःगु - “मेपिन्त
नीचकर्म याःपिं मनूत ।” मेपिन्त धयागु थव पदया न्ह्यः लिपा पद नापं सम्बन्ध
दु । लिपा मेथाय् थनं वनाः इपि नीचगु ज्या याःपिं परलोकय् समानपिं जुइ
धयागु अर्थ खः ।

२. दुश्चरित्रफलं पीडितपि

वेलुवनय्

३०७. कासावकण्ठा बहवो, पापधर्मा असञ्जता ।
पापा पापेहि कर्मेहि, निरयं ते उपपञ्जरे ॥

३०७. काषायकण्ठा बहवः पापधर्मा असंयताः ।
पापाः पापैः कर्मभिर्निरयं ते उपपेदिरे ॥२॥

^{१३२} यो चापि (सी० रो० क०)

^{१३३} न करोमीति चाह (स्या०)

३०७. “चीवर गपःतय् दुपिं यक्व दु, पापधर्मीपि संवर मदुपिं ।
पापीत पापकर्म, नरकय् इपिं उत्पन्न जुइ ॥”

अन चीवर (काषायवस्त्र) गपःतय् दुपिं धयागु काषायवस्त्रं गपःतय् चिनातःपि । पापधर्मीपि धयागु मभिंगु याइपि । संवर मदुपिं धयागु कायादि संयम रहितपि, उजापि पापी व्यक्तिपि थःम्हं यानागु अकुशल कर्म नरकय् उत्पन्न जुइ, इपिं अन दुःख भोग यानाः अनंलि सिनावनाः विपाकया अवशेषं यानाः प्रेत योनिइ थथे दुःख भोग यानाच्चवन धयागु अर्थ खः ।

३. वगगुमुदाया सिथ्य च्चंपि भिक्षुपि

वैशालीया महावनय्

३०८. सेयो अयोगुलो भुत्तो, तत्तो अग्निसिखूपमो ।
यज्चे भुज्जेय दुस्सीलो, रुपिण्डमसञ्जतो ॥

३०८. श्रेयोऽयोगुलं भुत्तं तप्तमग्निशिखोपमम् ।
यच्चेद भुञ्जीत दुःशीलो राष्ट्रपिण्डमसंयतः ॥३॥

३०८. “उत्तम खः नंवारा नयेगु, व पूगु मिं ।
गुम्हसिनं नइ दुशील जुयाः, राष्ट्रपिण्ड असंयमि जुया ॥”

अन गुम्हसिनं नइ धयागु गुम्ह दुशीलम्ह शील मदुम्ह कायादि संवर मयाम्ह व्यक्तिं राष्ट्रवासीपिंश्च श्रद्धां ब्यूगु उत्तमगु राष्ट्रपिण्ड “जि श्रमण खः” धकाः सिइके बियाः कयाः नइ, पूगु, च्यानाच्चंगु, मिं पिहाँ वयाच्चंगु नंवारा नयेगु उत्तम खः, बांला: जुइ । छु कारणं ? उगुया कारणं छगु जक जन्मय् च्याइ, दुशीलम्ह श्रद्धां ब्यूगु नयाः आपालं सलंसः जन्म नरकय् दुःखकष्ट भोग याये मालिइ धयागु अर्थ खः ।

४. खेमकसेठपुत्र

जेतवनय्

३०९. चत्तारि घनानि नरो पमत्तो, आपञ्जति परदारुपसेवी ।
अपुञ्जलाभं न निकामसेयं, निन्दं ततीयं निरयं चतुर्थं ॥

३०९. चत्वारि स्थानानि नरः प्रमत्तः, आपद्यते परदारोपसेवी ।
अपुण्यलाभं न निकामशय्याः, निन्दा तृतीयां निरयं चतुर्थम् ॥४॥

३०९. “प्यांग् अवस्थाय् प्रमादी मनू, थ्यनिइ परस्त्री सेवन याइम्ह ।
अपुण्यलाभ, सुखं द्यने फङ्गमखु, निन्दा याइ स्वंगूगु, नरकय् वनिइ प्यांगु ॥
३१०. अपुञ्जलाभो च गती च पापिका, भीतस्य भीताय रती च थोकिका ।
राजा च दण्डं गरुकं पणोति, तस्मा नरो परदारं न सेवे ॥
३१०. अपुण्यलाभश्च गतिश्च पापिका, भीतस्य भीताया रतिश्च स्तोकिका ।
राजा च दण्डं गुरुकं प्रणयति, तस्मान्तरः परदारान्त सेवेत ॥५॥

३१०. “अकुशल जुझ, मभिंगु गतिइ लाइ,
ग्याम्ह भन् ग्याइ, अल्पसुख जक जुइ ।
जुजुं तःधंगु दण्ड बिझ, उकिं मनूनं परस्त्री सेवन यायेमते ॥”

अन अवस्थाय् धयागु दुःखया कारणत खः । प्रमादी धयागु स्मृति
मदयेका च्वनेगुलिं युक्तम्ह खः । थ्यनिइ धयागु थ्यनी । परस्त्री सेवन याइम्ह
धयागु मेपिनि कला लिक्क तयाजुयाः व्यभिचार याइम्ह । अपुण्यलाभ धयागु
अकुशल लाभ । सुखं द्यने फङ्गमखु धयागु गथे इच्छा यात, अथे द्यने मदयाः
ममदयेक भतिचा ई जक द्यने दइ । अपुण्यलाभ धयागु थथे वया थव अकुशल
जुझगु खः, उगु अकुशलं नरक धकाः ल्याःखानाःतःगु मभिंगु गतिइ लाइ ।
अल्पसुख जक जुझ धयागु गुगु वया ग्याग्यां मिसा नापं न्व्याइपुकीगु खः, व नं
भतिचा अल्प जक जुइ । तःधंगु धयागु जुजुं ल्हाः त्वालहायेगु आदिकथं तःधंगु
दण्ड बिझ । उकिं धयागु गुगुलिं यानाः परस्त्री सेवन यायेवं थुपि अकुशलादिइ
थ्यनिइगु खः, उकिं परस्त्री सेवन यायेमते धयागु अर्थं खः ।

५. दुर्वचम्ह भिक्षु

जेतवनय्

३११. कुसो यथा दुग्गाहितो, हत्थमेवानुकृतति ।
सामञ्जं दुप्परामृष्टं, निरयायुपकहृति ॥

३११. कुशो यथा दुर्गहितो हस्वमेवानुकृतति ।
श्रामण्यं दुष्परामृष्टं निरयायोपकर्षति ॥६॥

३११. “गथे घाँय् बांलाक ज्वनेवं, ल्हाः हे चाइ ।
श्रमणभावयात बांलाक मज्वम्ह, नरकं सालायंकिइ ॥

३१२. यं किञ्चि शिथिलं कर्म, संक्लिष्टुञ्च यं वतं।
सङ्क्लस्तरं ब्रह्मचरियं, न तं होति महफलं॥

३१२. यत् किञ्चित् शिथिलं कर्म संक्लिष्टं च यद् व्रतम् ।
संकृच्छं ब्रह्मचर्यं न तद् भवति महाफलम् ॥७॥

३१२. “गुगु शिथिलगु ज्या खः, संक्लिष्टगु व्रत खः ।
शंकागु ब्रह्मचर्य खः, उगु जुइमखु महान्फल ॥

३१३. कयिरा चे कयिराथेन^{१३४}, दब्हमेनं परककमे ।
शिथिलो हि परिव्राजो, भियो आकिरते रजं॥

३१३. कुर्याच्चेत् कुर्वीतैतद् दृढमेतत् पराक्रमेत ।
शिथिलो हि परिव्राजको भूय आकिरते रजः ॥८॥

३१३. “यदि यायेमाःगु दुसा या, क्वातुक दृढतापूर्वक या ।
शिथिलम्ह परिव्राजकं भन् अप्वः धू हवलिइ ॥”

अन धाँय् धयागु गुगु छु नं जःगु धा: दुगु धाँय् अन्तय् ताडया हः नं,
गथे उगु धाँय् गुम्हसिनं बांमलाक ज्वनिइ, वया ल्हाःतय् किइ बा धा: याइ,
थथे हे श्रमणाधर्म धकाः ल्याःखानाः तःगु श्रामण्ययात नं स्यंगु शीलया कारणं
बांमलाक ज्वंगुलिं यानाः नरकं सालायंकिइ, नरकय् उत्पन्न याना बिइ धयागु
अर्थ खः । शिथिलगु धयागु उपेक्षापूर्वक याइगु शिथिलतापूर्वक याइगु छु नं
ज्या खः । संक्लिष्टगु धयागु वेश्यादि अगम्यय् जुइगु संक्लिष्ट खः । शंकागु
धयागु शंकां युक्तगु खः, उपोसथ कर्मादिइ छु छगू ज्यां मुनाच्चवंपि सङ्घ्यात
खनाः “निश्चय नं थुमिसं जिगु चरित्रयात सिइका जित निष्कासन यायेगु इच्छां
मुनाच्चवंगु जुइ” धकाः थथे थःगु आशंकां सन्देह याःगु, ससंकित जूगु व
परिशंकित जुइगु खः । उगु जुइमखु धयागु उगु थुजागु श्रमणाधर्मकथं गणना
यानाःतगु ब्रह्मचर्य उम्ह व्यक्तियात महानफल जुइमखु, वया महानफलया अभावं
वयात भिक्षा बिइपि दायकपित नं महानफल जुइमखु धयागु अर्थ खः । यदि
यायेमाःगु दुसा धयागु उकिं गुगु ज्या यायेमाःगु खः, उगु ज्या या हे या ।
क्वातुक दृढतापूर्वक धयागु स्थिरकथं यानाः मेपिनिगु गवहालि मकासे वं

^{१३४} कयिरा नं (क०)

यायेमा: । परिव्राजक धयागु शिथिलभावं यानाः खण्डत जूगु भावय् थंगु श्रमणधर्म खः । भन् अप्वः धू हवलिङ्ग धयागु दुने च्वंगु रागरूपी धू आदिं थुजागु श्रमणधर्म मदयेके फइमखु, अले वया च्वय् मेगु नं रागरूपी धू आदि हवलिङ्ग धयागु अर्थ खः ।

६. इर्षालु स्वभावम्ह स्त्री

जेतवनय्

३१४. अकतं दुक्कटं सेयो, पच्छा तप्पति दुक्कटं।
कतञ्च सुकतं सेयो, यं कत्वा नानुतप्पति॥

३१४. अकृतं दुष्कृतं श्रेयः पश्चात्पति दुष्कृतम् ।
कृतं च सुकृतं श्रेयो यत्कृत्वा नानुतप्पति ॥१॥

३१४. “दुष्कर्म मयायेगु उत्तम खः, लिपा सन्ताप जुइ दुष्कर्म ।
यानाःगु सत्कर्म उत्तम खः, गुगु यानाः पश्चाताप जुइमखु ॥”

अन दुष्कर्म धयागु दोषपूर्णगु अपायय् यंकाबिङ्गु ज्या मयायेगु हे उत्तम, श्रेष्ठ व भिंगु खः । लिपा सन्ताप जुइ धयागु उगु अनुस्मरण जुइवं सन्ताप हे जुइ । सत्कर्म धयागु दोष मदगु सुखदायकगु सुगतिङ्ग यंकाबिङ्गु हे ज्या यायेगु उत्तम खः । गुगु यानाः धयागु गुगु ज्या यानाः लिपा लुमना वइगु इलय् सन्ताप जुइमखु, पश्चाताप जुइमखु, सौमनस्य हे उत्पन्न जुइ, उगु ज्या उत्तमगु खः धयागु अर्थ खः ।

७. आपालं भिक्षुपि

जेतवनय्

३१५. नगरं यथा पच्चत्तं, गुतं सन्तरबाहिरं।
एवं गोपेथ अतानं, खणो वो^{१३५} मा उपच्चगा।
खणातीता हि सोचन्ति, निरयम्हि समर्पिता॥

३१५. नगरं यथा प्रत्यन्तं गुप्तं सान्तर्बह्यम् ।
एवं गोपयेदात्मानं क्षणो वै मा उपातिगात् ।
क्षणात्वःता हि शोचन्ति निरये समर्पिताः ॥१०॥

^{१३५} खणो वे (सी० रो० क०)

३१५. “शहर गथे सिमानाय्, रक्षा याइ दुने नं पिने नं ।
 थथे रक्षा या थःत, क्षणभर जक नं छिमिसं सितिं छवयेमते ।
 क्षणभर पुलेवं शोक जुइ, नरकय् समर्पित जुइ ॥”

अन दुने नं पिने नं, भिक्षुपिं, गथे इपि मनूतयसं उगु सिमाना शहरय्
 ध्वाखा व पःखा आदि स्थिर जुइक दयेकिइबले दुने नं क्वातुक दयेकिइ, किला
 आदि दयेकिइबले नं पिने नं स्थिर जुइक दयेकाः दुने नं पिने नं सुरक्षितकथं
 दयेकिइ, थथे छिमिसं नं स्मृति तयाः आध्यात्म खुप्वाः लुखात तिनाः द्वाररक्षक
 स्मृतियात त्याग मयाःसे गथे पिनेच्वंगु खुगु आयतन ग्रहण यायेवं आध्यात्मयात
 उपघात याइ, अथे इपि ग्रहण मयाःसे स्थिर यानाः इमित दुत मछ्वइम्ह
 द्वाररक्षक स्मृतियात त्याग मयाःसे जुयाच्वनेवं थःत रक्षायाइ ध्यागु अर्थ खः ।
 क्षणभर जक नं छिमिसं सितिं छवयेमते ध्यागु गुम्हसिनं थथे थःत रक्षा
 याइमखु, उम्ह पुद्गलयात थव बुद्ध्या उत्पत्तिक्षण, मध्यम देशय् उत्पत्तिक्षण,
 सम्यक्दृष्टिया प्रतिलाभक्षण, खुगु आयतनया अखण्डितक्षण यानाः फुकं थव
 क्षण अतिक्रमण जुइ, उगु क्षण छिमिसं अतिक्रमण यायेमते । क्षणभर पुलेवं
 ध्यागु गुपि उगु क्षणय् पुलावंपि खः, इपि पुद्गलपिनि उगु क्षण पुलावन, इपि
 नरकय् समर्पितपि जुया अन उत्पन्न जुया शोक याइ ध्यागु अर्थ खः ।

८. निर्ग्रन्थत

जेतवनय्

३१६. अलज्जिताये लज्जन्ति, लज्जिताये न लज्जरे ।
 मिथ्यादृष्टिसमादानाः सत्त्वा गच्छन्ति दुर्गतिं ॥

३१६. अलज्जाहें लजन्ते लज्जाहें न लज्जिता ।
 मिथ्यादृष्टिसमादानाः सत्त्वा गच्छन्ति दुर्गतिम् ॥११॥

३१६. “लज्या चायेम्वाःथाय् लज्या चाइ, लज्या चायेमाःथाय् लज्या चाइमखु ।
 मिथ्यादृष्टियात ज्वनाच्वपि, सत्त्वपि वनिइ दुर्गतिइ ॥

३१७. अभये भयदस्सिनो, भये चाभयदस्सिनो ।
 मिथ्यादृष्टिसमादानाः सत्त्वा गच्छन्ति दुर्गतिं ॥

३१७. अभये भयदर्शिनो भये चाभयदर्शिनः ।
 मिथ्यादृष्टिसमादानाः सत्त्वा गच्छन्ति दुर्गतिम् ॥१२॥

३१७. “ग्यायेम्वा:थाय् ग्यानाच्चनिपि, ग्यायेमा:थाय् मग्याइपि ।
मिथ्यादृष्टियात ज्वनाच्चपि, सत्त्वपि वनिइ दुर्गतिइ ॥”

अन लज्या चायेम्वा:थाय् धयागु मछालेम्वा:थाय् खः । भिक्षापात्रय् लज्या चायेम्वा:थाय् खः, इमिसं उगु थल त्वःप्या चाःहिला जुइगु उगुलि लज्या चायाच्चन धा:गु खः । लज्या चायेमा:थाय् धयागु लज्या चायेमा:गु मछालिइगु अङ्गत त्वःमपुसे जुयाच्चन । इमिसं उगुयात त्वःमपुसे चाःहिला जुया: लज्या चायेमा:थाय् लज्या मचाल । उकिं इपि लज्या चायेम्वा:थाय् लज्या चाया, लज्या चायेमा:थाय् लज्या मचासे तुच्छभावयात ज्वनाः व अन्यथाभावयात ज्वनाः मिथ्यादृष्टिपि जुइ । उगुयात समादानयानाः चाःहिला जुया: इपि मिथ्यादृष्टि समादानयापि सत्त्वपि नरकादिभेदगु दुर्गतिइ वनिइ धयागु अर्थ खः । ग्यायेम्वा:थाय् धयागु भिक्षापात्रया आधारं राग, द्वेष, मोह, मान, दृष्टि व क्लेश दुश्चरित्रया भय उत्पन्न मजुइगु भिक्षापात्र भय् मदुगु धाइ, ग्यानाः उगुयात त्वःपुइवं ग्यायेम्वा:थाय् ग्यापि धाइ । मछालिइगु अङ्गतयगु आधारं रागादि उत्पन्न जुइगुलिं उगुयात भय धाइ, वयात त्वःमपुइवं भयय् भय मखंपि खः । वया उगु अ-यथार्थयात ग्रहण क्वातुक ज्वनातगुलिं यानाः मिथ्यादृष्टि समादानयापि सत्त्वपि दुर्गतिइ वनिइ धयागु अर्थ खः ।

९. तिथङ्कर श्रावकत

जेतवनय्

३१८. अवज्जे वज्जमतिनो, वज्जे चावज्जदस्सिनो ।
मिच्छादिद्विसमादाना, सत्ता गच्छन्ति दुर्गतिं ॥

३१९. अवद्ये वद्यमतयो चावद्यदर्शिनः ।
मिथ्यादृष्टिसमादानाः सत्त्वा गच्छन्ति दुर्गतिम् ॥१३॥

३२०. “दोष मदुगुलिइ दोष दु धकाः मती तइपि,
दोष दुगुलिइ दोष मदुगु खंकिइपि ।
मिथ्यादृष्टियात ज्वनाच्चपि, सत्त्वपि वनिइ दुर्गतिइ ॥

३२१. वज्जञ्च वज्जतो जत्वा, अवज्जञ्च अवज्जतो ।
सम्मादिद्विसमादाना, सत्ता गच्छन्ति सुर्गतिं ॥

३१९. वद्यं च वद्यतो ज्ञात्वाऽवद्य चावद्यतः ।
सम्यग्दिष्टिसमादानाः सत्त्वा गच्छति सुगतिम् ॥१४॥

३२०. “दोषयात दोषकथं सिइका, अदोषयात अदोषकथं ॥
सम्यक्दृष्टियात ज्वनाच्चपि, सत्त्वपि वनिइ सुगतिइ ॥”

अन दोष मदुगुलिइ धयागु दशवस्तुक सम्यक्दृष्टिं, उगुलिइ आधार जुयाच्चवंगु धर्मय् । दोष दु धकाः मतिइ तइपि धयागु थव दोष दुगु खः धकाः मनय् लुइकिपि । दशवस्तुक मिथ्यादृष्टिं उगुलिइ आधार जुयाच्चवंगु धर्मय् दोष मखंपि खः, थवया दोष मदुगुयात दोष दुगुकथं, दोष दुगुयात दोष मदुगुकथं सिइका ग्रहण याना काइगु मिथ्यादृष्टियात बालाक ज्वनातःगुलिं यानाः मिथ्यादृष्टि समादानयाइपि सत्त्वपि दुर्गतिइ वनिइ धयागु अर्थ खः । निगूण गाथाया चवय् धयागुकथं अर्थ सिइकेमाः ।

नरकवर्गया वर्णनं क्वचाल ।

नीनिगूण वर्ग क्वचाल ।

२३. नागर्वर्ज

१. थःत दमनयायेगु

कौशाम्बी

३२०. अहं नागोव सङ्गामे, चापतो पतितं सरं।
अतिवाक्यं तितिक्षिखस्तं, दुस्तीलो हि बहुज्जनो॥

३२०. अहं नाग इव संग्रामे चापतः पतितं शरम्।
अतिवाक्यं तितिक्षिष्ये दुःशीलो हि बहुः जनः॥१॥

३२०. “जि किसि थें खः संग्रामय् धनुषं कयेका हःगु वाणयात।
अति दुर्वचनयात सहयाये, छाय्कि दुशीलपिं है यक्व दु॥

३२१. दन्तं नयन्ति समितिं, दन्तं राजाभिरुहति।
दन्तो सेष्टो मनुस्सेषु, योतिवाक्यं तितिक्षिति॥

३२१. दान्तं नयन्ति समितिं दान्तं राजाभिरुहति।
दान्तः श्रेष्ठो मनुष्येषु याऽतिवाक्यं तितिक्षते॥२॥

३२१. “शिक्षितम्हसित समितिइ यंकी, शिक्षितम्ह किसियात जुजुं गइ।
मनूतमध्ये शिक्षितम्ह श्रेष्ठ खः, गुम्हसितं अति दुर्वचनयात सहयाइ॥

३२२. वरमस्तरा दन्ता, आजानीया च^{१३६} सिन्धवा।
कुञ्जरा च^{१३७} महानागा, अत्तदन्तो ततो वरं॥

३२२. वरमश्वतरा दान्ता आजनेयाश्च सैन्धवाः।
कुञ्जराश्च महानागा आत्मदान्तस्ततो वरम्॥३॥

३२२. “शिक्षितपिं भिंपि सलत आजानीय व सिन्धवत उत्तम खः।
कुञ्जरकिसि व महानाग, थःत दमन याम्ह व स्वया भन् उत्तम खः॥”

^{१३६} आजानीयव (स्याऽ)

^{१३७} कुञ्जराव (स्याऽ)

अन किसि थें धयागु किसित थें खः । धनुषं कयेका हःगु धयागु धनुषं मुक्तगु । अति दुर्वचनया धयागु च्यागु प्रकारया अनार्य व्यवहारकथं ब्रवः बिइगु वचन खः । सहयाये धयागु गथे संग्रामय् वनिम्ह बांलाक तालिम्ह दुम्ह दक्षम्ह महान्म्ह किसिं कयेका हःगु भाला वाणादिं मुक्त जुया: थःत कःगु वाणायात नं सहयाइ, थथे हे थुजागु दुर्वचनयात सहयानाच्वने, सहयाये धयागु अर्थ खः । दुशीलपिं धयागु थव लोकया आपालं मनूतय्सं थथःगु रुचिकथं नुगलय् स्पाइगु खँ ल्हानाः जुयाच्वनिइ, अन स्वीकार यायेगु व उपेक्षित जुइगु हे जिगु भार खः । समितिइ यंकी धयागु उद्यानक्रिडा मण्डलादिइ आपालं मनूतय्गु बिचय् वनीबले शिक्षितम्ह बांलाक तालिम दुम्ह द्वाहूं बा सलया रथ मिलेयानाः यंकिइ । जुजुं धयागु उजागु हे वाहनय् च्वना वनिम्ह जुजुं नं शिक्षितम्ह हे गइ । मनूतमध्ये धयागु मनूतमध्ये प्यंग् आर्यमार्ग शिक्षितम्ह व निर्दोषम्ह हे उत्तमम्ह खः । गुम्हसिनं अति दुर्वचनयात धयागु गुम्हसिनं थुजागु अतिक्रमितगु वचनयात हानं हानं धा:सां नं सहयाइ, लिसः बिइमखु, प्रतिघात याइमखु, थुजाम्ह शिक्षितम्ह व निर्दोषम्ह धयागु अर्थ खः ।

भिपिं सलत धयागु सल व गधा मिलेजुया दुपि । आजानीय धयागु गुम्ह सलयात शिक्षित याइम्ह सारथिं शिक्षित याइगु कारणत खः, उगुयात याकनं हे सयेकेगु समर्थ दुम्ह । सिन्धवत धयागु सिन्धवराष्ट्रय् जन्मजूपिं सलत । महानाग धयागु कुञ्जर धकाः ल्याःखानाःतपि महान किसित खः । थःत दमन याम्ह धयागु थुपि भिपिं सलत, सिन्धवत व कुञ्जरत शिक्षितपि उत्तमपि खः, शिक्षित मजूपि मखु । गुम्ह प्यंग् आर्यमार्ग थःत दमन यायेव थःत दमन या:म्ह निर्दोषम्ह खः, थव वस्वया नं उत्तमम्ह खः, थुपि फुक्क स्वया नं च्वय् लाम्ह खः धयागु अर्थ खः ।

२. किसिया पूर्वाचार्य भिक्षु

जेतवनय्

३२३. न हि एतेहि यानेहि, गच्छेय अगतं दिसं ।
यथात्तना सुदन्तेन, दन्तो दन्तेन गच्छति ॥

३२३. न हि एतैर्यन्तेः गच्छेदगतां दिशाम् ।
यथात्मना सुदान्तेन दान्तो दान्तेन गच्छति ॥४॥

३२३. “न थुपिं रथं, वनिइ मवनागु दिशाय् ।
गथे थःत बालाक दमनं, दमन याम्ह शिक्षित जुया वनिइ ॥”

उकिया अर्थ खः - गुलि नं किसिया रथादि रथत खः, न थुपिं रथं सुं नं व्यक्ति द्यनाः न्हापा मवनागुलिं यानाः “मवंगु” धकाः कयातःगु निर्वाणया दिशाय् अथे वनिइ, गथे न्ह्यः हे इन्द्रिय दमन यानाः लिपा आर्यमार्ग भावनाद्वारा बालाक दमन याम्ह निर्दोषम्ह, प्रज्ञा दुम्ह व्यक्तिं उगु न्हापा मवनागु दिशाय् वनिइ, शिक्षित भूमिइ थ्यनिइ । उकिं थःत दमन यायेगु हे उगु स्वया उत्तमगु खः धयागु अर्थ खः ।

३. परिजीर्णम्ह ब्राह्मणपुत्रपिं

श्रावस्तिइ

३२४. धनपालो^{१३८} नाम कुञ्जरो, कटुकभेदनो^{१३९} दुन्निवारयो ।
बद्धो कवलं न भुञ्जति, सुसरति^{१४०} नागवनस्स कुञ्जरो ॥

३२४. धनपालको नाम कुञ्जरः कटकप्रभेदनो दुर्निवार्यः ।
बद्धः कवलं न भुद्धत्ते स्मरति नागवनस्य कुञ्जरः ॥५॥

३२४. “धनपाल धयाम्ह किसि, छ्यंया क्वैं ह्ववङ्कले पने थाकूम्ह खः ।
चिनाः यंका नं नसा मनल, लुमंकाच्चन किसिया वन कुञ्जरं ॥”

अन धनपाल धयाम्ह उबले काशिजुजुं किसिया आचार्ययात छ्यया रमणीयगु किसितय्गु वनय् ज्वनाहःपि थुपिं किसित धाइ । छ्यंया क्वैं ह्ववङ्कले धयागु तःसकं तरुणबले । किसित तरुणबले न्हय्पं पुइँत पिहाँवइ, स्वभाविककथं किसित उगु इलय् अडुस, भाला व बलिष्यात नं वास्ता याइमखु, हारां हे जुइ । व अतिकं हे हारां जुल । उकिं धयातःगु - छ्यंया क्वैं ह्ववङ्कले पने थाकु । चिनायंका नं नसा मनल धयागु वयात चिना किसिगलय् यंका विचित्रगु पडाँ खुयाः खाना सुगाधित यानाः च्चय् विचित्रगु ईला प्यनातःसां नं बँय् तयातःगु नाना प्रकारया रसं युत्करु जुजुया उत्तमगु भोजन तयाब्यूसांन छुं नं नयेगु इच्छा मयात, उगु खँयात कया: “चिनायंका नं नसा मनल” धकाः धयातल । लुमंकाच्चन किसिया वन धयागु वं जिगु थाय्

^{१३८} धनपालको (सी० स्या० कं० रो०)

^{१३९} कटुकप्रभेदनो (सी० स्या० रो०)

^{१४०} सुसरति (क०)

रमणीयगु खः धकाः किसिया वन जक लुमंकाच्वन । “जि माँ गुँइ पुत्रया वियोगं दुःख सियाच्वन, माँबौपिन्त सेवा यायेगु धर्म जिं पूवंके मफुत, छुयायत् जित थव भोजन” धकाः धार्मिक माँबौपिन्त सेवा यायेगु धर्म हे जक लुमंकल । उगु गुगु खः व किसिया वनय् हे जक च्वना पूर्ण यायेफइ, उकिं धयातःगु - लुमंकाच्वन किसिया वन कुञ्जरं ।

४. प्रशेनजित कोशल

जेतवनय्

३२५. मिढ्ठी यदा होति महग्यसो व, निदायिता सम्परिवत्तसायी ।
महावराहोव निवापपुट्ठो, पुनप्युनं गव्यभुपेति मन्दो ॥

३२५. मृद्धो यदा भवति महाघसश्च निदायितः सम्परिवर्तशायी ।
महावराह इव निवापपुष्टः पुनः गर्भमुपैति मन्दः ॥६॥

३२५. “न्त्यलंब्वानाः गुबले यक्व नइम्ह जुया,
द्यनीबले ग्वाराग्वारा तुलाः द्यनिइ ।
बैंदेल थें यक्व ल्हवंक नकातःम्ह, हानं हानं गर्भय् च्वंवनिइ मूर्ख ॥”

अन न्त्यलंब्वानाः धयागु स्त्यानमिदुं अभिभूतम्ह । यक्व नइम्ह जुया धयागु आपाः नइम्ह ल्हाः ल्हवने मफयेक नइम्ह, जनि हे छ्वासुके मायेक नइम्ह, अन हे गोतुले मायेक नइम्ह, कोनं व्वाना नयेजिइक वाँखाये मायेक नइम्ह व ल्हवये मायेक नइपिं मध्ये सुं छम्ह थें । यक्व ल्हवंक नकातःम्ह धयागु च्वकि आदि फाँया नसा नका ल्हवंम्ह । छँय् लहिनातम्ह फाँ मचां निसें पोषन यानाः तग्वारा जुइबले छँनं पिने पिहाँवये मदया खाता तःलय् ग्वाराग्वारा तुला स्वाँय् स्वाँय् सासः ल्हाल्हां द्यनिइ । थव धयातःगु जुयाच्वन - गुबले पुरुष यक्व नइम्ह व न्त्यलं ब्वाइम्ह जुइ, ल्हवंक नकातःम्ह बैंदेल थें मेगु इरियापथं च्वने मफया ग्वाराग्वारा तुला द्यनीगु बानि जुइ, उबले वं “अनित्य, दुःख व अनात्मा” धकाः स्वांगू लक्षण मनन याये फइमखु । इपिं मनन मयायेवं मन्द प्रज्ञाम्ह हानं हानं गर्भय् च्वंवनिइ, गर्भवासं मुक्त जुइमखु ।

५. सानु श्रामणेर

जेतवनय्

३२६. इदं पुरे चित्तमचारि चारिकं, येनिच्छकं यत्थकामं यथासुखं ।
तदज्जहं निग्गहेस्तामि योनिसो, हत्थिष्पभिन्नं विय अङ्गुस्तगगहो ॥

३२६. इदं पुरा जित्तमचरच्चारिकां, यथेच्छं यथाकामं यथासुखम् ।
तदद्याहं निग्रहीष्यामि योनिशो, हस्तिनं प्रभिन्नमिवाङ्गुशग्राहः ॥७॥

३२६. “थव चित्त न्हापा उखेथुखे जुल, गन मंदु अन,
गन इच्छा दु अन, सुखपूर्वक ।
आः जिं उगुयात निग्रह याये मनबिया, विक्षिप्तम्ह किसियात थें अङ्कुसं ॥”

उकिया अर्थ खः - थव चित्त धयागु थनि न्हापा रूपादि आरम्मण्य् रागादि गुगु कारणं इच्छा याइ, वया अन हे काम उत्पन्न जुइ, उकथं वया गन इच्छा दु अन थःगु रुचिकथं वनिइबले सुख जुइ, अथे हे चाःहिलाजुया यथासुखं ताःकालतक यात्रा याइ, उगु थौं जिं विक्षिप्तम्ह तरुण किसियात चतुरम्ह किसिमाःगलं अङ्कुस ज्वनाः अङ्कुसं थें योनिसोमनसिकारं चित्तया निग्रह याये, वयात अतिक्रमण याके बिइमखु ।

६. पावेयक किसि

जेतवनय्

३२७. अप्रमादरता होथ, सचित्तमनुरक्खथ ।
दुर्गा उद्धरथतानं, पङ्के सन्नोव कुञ्जरो ॥

३२७. अप्रमादरता भवत स्वचित्तमनुरक्षत ।
दुर्गादुद्धरतात्मानं पङ्के सत्त इव कुञ्जरः ॥८॥

३२७. “अप्रमादय् न्त्याइपु तायेकिइ, थःगु चित्तयात अनुरक्षा या ।
स्वचानाच्चंह थःत थका, भ्यातनालय् स्वचानाच्चंह किसिं थें ॥”

अन अप्रमादय् न्त्याइपु धयागु स्मृतियात मत्वःतुसे न्त्याइपुतापि जु ।
थःगु चित्तयात धयागु रूपादि आरम्मण्य् थःगु चित्तयात गथे या:सा अतिक्रमण जुइमखु, अथे रक्षा या । स्वचानाच्चंह धयागु गथे उम्ह किसि भ्यातनालय् स्वचाना च्चनिइबले ल्हाःतं (स्वंथं) व तुतिं कुतः यानाः भ्यातनालय् स्वचानाच्चंगुलिं थःत थकया बँय् च्चवइ, थथे छिपि तं ब्लेशय् स्वचाना च्चनिइबले थःत थःका, निर्वाणरूपी बँय् प्रतिस्थित जु धयागु अर्थ खः ।

३२८. स चेत् लभेथ निपकं सहायं, सद्बिं चरं साधुविहारिधीरं।
अभिभूय सब्बानि परिस्सयानि, चरेय्य तेनतमनो सतीमा॥

३२९. स चेत् लभेत निपक्वं सहायं, सार्धञ्चरं साधुविहारि धीरम्।
अभिभूय सर्वान् परिश्रयान्, चरेत् तेनाप्तमना: स्मृतिमान्॥९॥

३२८. “यदि दुसा परिपक्वम्ह पासा, नापं जुइगु बांलाः च्वनेगु धीर।
त्याका उपि भन्भतत, थः जुइमाल इपि नापं स्मृतवान्॥

३२९. नो चे लभेथ निपकं सहायं, सद्बिं चरं साधुविहारिधीरं।
राजाव रुद्धं विजितं पहाय, एको चरे मातङ्गरञ्जेव नागो॥

३२९. न चेत् लभेत निपक्वं सहायं, सार्धञ्चरं साधुविहारि धीरम्।
राजेव राष्ट्रं विजितं प्रहाय, एकश्चरेत् मातङ्गोऽरण्य इव नागः॥१०॥

३२९. “यदि मदुसा परिपक्वम्ह पासा, नापं जुइगु बांलाः च्वनेगु धीर।
जुजुं थें राष्ट्रं त्याका तयागु त्याग यानाः, याकचा जु किसि थें गुँइ॥

३३०. एकस्त चरितं सेयो, नस्ति बाले सहायता।
एको चरे न च पापानि कयिरा, अप्पोस्सुक्को मातङ्गोऽरण्य इव नागो॥

३३०. एकस्य चारितं श्रेयो, नास्ति बाले सहायता।
एकश्चरेत्त च पापानि कुर्यादि, अल्पोत्सुको मातङ्गोऽरण्य इव नागः॥११॥

३३०. “याकचा जुइगु बांलाः, मज्यु मूर्खत नापं पासा यायेगु।
याकचा जु पापकर्म मयाःसे, सुखपूर्वक किसि थें गुँइ॥”

अन परिपक्वम्ह धयागु परिपक्वगु प्रज्ञा सम्पन्नम्ह। बांलाः च्वनेगु धीर
धयागु बांलाक च्वनिम्ह पणिडतयात। भन्भतत धयागु उजागु मैत्रीविहार
याइम्ह पासा दुसा सीह, धुँ आदि खनेदुगु समस्यात व रागभय, दोषभय,
मोहभय आदि खनेमदुगु समस्यात यानाः फुक्क है समस्यातय् त्याकाः व नापं
लय्ताया स्मृतितया जुया च्वनेगु या, विहार या धयागु अर्थ खः।

जुजुं थें राष्ट्रयात धयागु राष्ट्रयात त्याग यानाः वंम्ह महाजनक जुजुं थें । थव धयातःगु जुयाच्चन - गथे भूमिप्रदेश त्याकातम्ह जुजुं “थव राज्य धयागु महानगु प्रमादया स्थान खः, जिं राज्य यानाः छु यायेगु ?” धकाः राज्य त्याग यानाः याकचा हे महान गुँड दुहाँ वनाः तपस्वी प्रव्रज्यां प्रव्रजित जुया प्यंगु इरियापथं याकचा हे जुयाच्चन, थथे याकचा हे जुइमाः । मातङ्ग किसि थें गुँड धयागु गथे “जि किसितनापं, माँकिसितनापं, तरुणकिसितनापं व मचापिं किसितनापं चाःहिला जुयाच्चनाः, च्चका नयेधुंकूगु घाँय्त नयाच्चना, त्वःधुला ल्यनाच्चवंगु कच्चामचां जित सुयाच्चन, बुलूगु लः त्वनाच्चना, लख्य् क्वहाँवंसां थहाँवंसां माँकिसितयस् जिग मह्य् घ्वानाः वनिइ, छु जिं याकचा हे पुचलं अलगग जुया च्चनेमाल”^{१४१} धकाः थथे बिचाः याना वंगुलिं यानाः मातङ्ग धयागु नां जुयाः थव गुँड थव किसि पुचःयात त्याग यानाः फुक इरियापथं याकचा हे सुखपूर्वक जुयाच्चन, थथे हे याकचा जु धयागु अर्थ खः ।

याकचा धयागु प्रव्रजितया प्रव्रजित जूसानिसे याकचा च्चनेगुलिइ लय्तायाः याकचा जुइगु उत्तम खः । मज्यु मूर्खत नापं पासा यायेगु धयागु चूलशील, मध्यमशील, महाशील, भिगू कथावस्तु, भिंस्वंगु धुताङ्ग, विपश्यना ज्ञान, प्यंगु मार्ग, प्यंगु फल, स्वंगु विद्या, खुगू अभिज्ञा व अमृत महानिर्वाण यानाः थुपिं हे पासा खः । उपिं मूर्खतयस् आधारं प्राप्त याये फडमखु धकाः मज्यु मूर्खत नापं पासा यायेगु । याकचा धयागु थव कारणं फुक इरियापथय् याकचा हे जु, भतिचा जक नं पापत यायेमते । गथे व किसि याउँक आलय रहित जुयाः थव गुँड मातङ्गकिसि थः यःयःथाय् सुखपूर्वक जुयाच्चनिइ, थथे याकचा हे जुइगु या, भतिचा जक नं पापत यायेमते धयागु अर्थ खः ।

८. मार

हिमालयप्रदेशय् आरण्यकुटिइ

३३१. अत्थम्हि जातम्हि सुखा सहाया, तुट्टी सुखा या इतरीतरेन /
पुञ्जं सुखं जीवितसङ्ख्यम्हि, सब्बस्स दुक्खस्स सुखं पहानं ॥

३३१. अर्थे जाते सुखाः सहायाः तुष्टिः सुखा या इतरेतरेण /
पुण्यं सुखं जीवितसंक्षये सर्वस्य दुःखस्य सुखं प्रहाणस् ॥१२॥

^{१४१} (महाव० ४६७; उदा० ३५)

३३१. “मालिङ्गले सुख बिङ्गम्ह पासा खः,
सन्तोष सुख खः गुगु परस्पर याङ्गु ।
पुण्य सुख खः जीवन क्षय जुङ्गले, फुक्क दुःखयात नाश यायेगु सुख खः ॥

३३२. सुखा मत्तेय्यता लोके, अथो पेत्तेय्यता सुखा ।
सुखा सामज्जता लोके, अथो ब्रह्मज्जता सुखा ॥

३३२. सुखा मात्रीयता लोकेऽथ पित्रीयता सुखा ।
सुखा श्रमणता लोकेऽथ ब्राह्मणता सुखा ॥१३॥

३३२. “सुख खः माँयात सेवा यायेगु लोकय्, अले बौयात सेवा यायेगु नं ।
सुख खः प्रव्रजितपिन्त सेवा यायेगु लोकय्, अले ब्राह्मणयात सेवा यायेगु नं ॥

३३३. सुखं याव जरा शीलं, सुखा सद्वा पतिडिता ।
सुखो पञ्जाय पटिलाभो, पापानं अकरणं सुखं ॥

३३३. सुखं यावत् जरां शीलं सुखा श्रद्धा प्रतिष्ठिता ।
सुखः प्रज्ञायाः प्रतिलाभः पापानामाकरणं सुखम् ॥१४॥

३३३. “सुख खः वृद्ध अवस्थातक शीलवान जुङ्गु,
सुख खः श्रद्धावान जुङ्गु नं ।
सुख खः प्रज्ञा प्रतिलाभ जुङ्गु, पाप मयायेगु नं सुख खः ॥”

अन मालिङ्गले धयागु प्रव्रजितया चीवर सुङ्गु आदिङ्ग, ल्वापु शान्त यायेगु आदिङ्ग व गृहस्थीपिनि बँड ज्या आदिङ्ग, बलवान पक्षयात त्याकेगु आदि ज्या उत्पन्न जुङ्गले गुपिंसं उगु ज्या सफल व शान्त यायेफङ्ग, थुजागु सुखय् गवहालि याङ्गु धयागु अर्थ खः । सन्तोष सुख खः धयागु गुगुलिं यानाः गृहस्थीपिं थःके दुगुलिङ्ग असन्तुष्ट जुयाः अंगः तछ्यानाः खुङ्गु शुरु याङ्ग, प्रव्रजितपिनि नानाप्रकारया माले मज्जूगु मालिङ्ग । थथे इमित सुख दइमखु । उकिं गुगु परस्पर भतिचा बा आपाः गुगु थःके दुगुलिं सन्तोष जुङ्गु खः, थव हे सुख धयागु अर्थ खः । पुण्य धयागु सिङ्गत्यंगु इलय् थःगु इच्छानुसारं चकंका यानागु पुण्यकर्म हे सुख खः । फुक्क धयागु फुक्कं वृत्तया दुःखयात नाश यायेमाः धकाः कयातःगु अर्हत्व हे थव लोकय् सुख खः ।

माँयात सेवा यायेगु धयागु माँप्रति यायेमाःगु सेवाचरण खः । बौयात सेवा यायेगु धयागु बौप्रति यायेगु आचरण खः । निम्हं माँबौपिन्त उपस्थान यायेगुयात है कनातःगु खः । माँबौपिंसं काय्पिन्त सेवा मयाङ्गु भाव सिइका थःगु भूमिङ्ग ल्हाकाः छवइ वा मेपिन्त नं बिइ, “माँबौपिन्त सेवा याङ्गमखु” धकाः इमित निन्दा वृद्धि जुइ, सिइधुंकाः खिया नरकय् उत्पन्न जुइ । गुपिं माँबौपिन्त सत्कारपूर्वक सेवा याङ्ग, इमित इमिके च्वंगु धन नं कायेदइ, प्रशंसा याकेदइ, सिइधुंकाः स्वर्गय् उत्पन्न जुइ । उकिं निगू नं सुख धकाः धयातल । प्रव्रजितपिन्त सेवा यायेगु धयागु प्रव्रजितपिन्त बालाक सम्मान यायेगु । ब्राह्मणयात सेवा यायेगु धयागु पाप चुइका छवयेधुंकूपिं बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध व बुद्धया श्रावकपिन्त बालाक सम्मान सत्कार यायेगु खः । उपि निखलयात नं प्यंगु प्रत्ययद्वारा लहिगुभावयात धयातःगु खः, थवयात लोकय् सुख धकाः कनातःगु खः ।

शील धयागु मणि, चाःचा व ह्याउँगु वस्त्रादि अलंकारत उगु उगु वैशय् च्वंपिन्त जक शोभायमान जुइ । मचापिनिगु अलंकार बुरा जुइबले ल्वइमखु, बुरापिनिगु अलंकार मचापिन्त शोभायमान् जुइमखु, “थव वैं धकाः मतिइ तया” धकाः निन्दा याना: दोष जक बिइ । पञ्चशील दशशीलादिकथं भेद जुयाच्वंगु शील मचायात नं बुरायात नं फुक्क वैशय् शोभायमान् हे जुइ, “अहो धाथैं थव शीलवान् खः” धकाः प्रशंसा याना: सौमनस्य हे दयेका बिइ । उकिं धयातःगु - सुख खः वृद्ध अवस्थातक शीलवान् जुइगु । श्रद्धाय् प्रतिस्थित जुइगु धयागु लौकिक व लोकोत्तर निथी नं निश्चलगु श्रद्धा जुया प्रतिस्थित जुइगु खः । सुख खः प्रज्ञा प्रतिलाभ जुइगु धयागु लौकिक व लोकोत्तर प्रज्ञा प्रतिलाभ जुइगु सुख खः । पाप मयायेगु धयागु मर्यादा भङ्ग जुइगुकथं पापत मयायेगु थव लोकय् सुख खः धयागु अर्थ खः ।

तागर्वगया वर्णन क्वचाल ।

तीस्वंगू वर्ग क्वचाल ।

२४. तृष्णावर्ग

१. कपिल न्याय

जेतवनय

३३४. मनुजस्स प्रमत्तचारिनो, तण्हा वृद्धति मालुवा विय ।
सो प्लवती^{१४२} हुरा हुरं, फलमिच्छ्व वनस्मि वानरो ॥

३३४. मनुजस्य प्रमत्तचारिणः तृष्णा वर्धते मालुवेव ।
स प्लवतेऽहरहः फलमिच्छन् इव वने वानरः ॥१॥

३३४. “प्रमादी जुयाच्वनीम्ह मनूया, तृष्णा वृद्धि जुइ मालुवा धयागु गुँखि थें ।
व चुइके यकिइ उखें थुखें, वन्य फलया इच्छा याम्ह माकः थें ॥

३३५. यं एता सहते जम्मी, तण्हा लोके विसत्तिका ।
सोका तस्स पवृद्धन्ति, अभिवृद्धं^{१४३} बीरणं ॥

३३५. यमेषा साहयति जन्मिनी तृष्णा लोके विषात्मिका ।
शोकास्तस्य प्रवद्धन्तेऽभिवृद्धामिव बीरणम् ॥२॥

३३५. “गुम्हसिया थव ग्यानापुगु तृष्णां लोकय् आसत्त जुइ ।
शोक वया वृद्धि जुइ, वा वयेवं बीरण घाँय् थें ॥

३३६. यो चेतं सहते जम्मिं, तण्हं लोके दुरच्चयं ।
सोका तम्हा पपतत्ति, उदबिन्दुव पोकखरा ॥

३३६. यश्चैतां साहयति जन्मिनीं तृष्णां लोके दुरत्ययाम् ।
शोकास्तस्य प्रपतन्त्युदविन्दुरिव पुष्करात् ॥३॥

३३६. “गुम्हसिनं थव ग्यानापुगु,
तृष्णायात लोकय् त्याग याये थाकूगुयात त्याग याइ ।
उगुलिं शोकत कुतुंवनिइ, पलेस्वाँया हःलयच्चंगु लःफुति थें ॥

^{१४२} प्लवति (सी० रो०), प्लवेती (क०)
^{१४३} अभिवृद्धं (स्या०), अभिवृद्धं (रो०), अभिवृद्धं (क०)

३३७. तं वो वदामि भद्रं वो, यावन्तेत्थ समागता ।
 तृष्णाया मूलं खण्ठ, उसीरत्थोव वीरणं ।
 मा वो नलव सोतोव, मारो भजि पुनप्पुनं ॥

३३८. तद् वो वदामि भद्रं वो यावन्तोऽत्र समागता: ।
 तृष्णाया मूलं खनत उशीरार्थीव वीरणम् ।
 मा वो नलमिव सोतो मारो भनक्तु पुनः पुनः ॥४॥

३३९. “उगु छिमित धयाच्चवना, छिमित भिनिगु खः,
 गुपिं थन मुंवया च्वंपिं खः ।
 तृष्णाया हा लिनाछ्व, बीरण (सिचु) घाँय्या छ्यं माःसा ।
 तिमायात लःया धालं क्वथलिइ थें छिमित, मारं हानं हानं क्वथके बिइमते ॥”

अन प्रमादी जुयाः च्वनीम्ह धयागु त्वःतिइगु लक्षणं प्रमादं प्रमादी जुइम्ह व्यक्तिया न ध्यान, न विपश्यना, न मार्गफलत वृद्धि जुइ । गथे सिमाय् हितुमतुहिना त्वःपुया सिमायात विनाश यायेत मालुवा गुँखि वृद्धि जुइगु खः, थुकथं वया खुगू द्वारया आधारं हानं हानं उत्पन्न जुइगु तृष्णा वृद्धि जुइ धयागु अर्थ खः । व चुइके यंकिइ उखें थुखें धयागु व तृष्णाया वश्य वनीम्ह व्यक्ति जन्म जन्मय् चुइकाः ब्वाँय् जुइ । थव छु थें खः ? वनय् फलया इच्छा याम्ह माकः थें खः, गथे सिमाया फल इच्छा याम्ह माकः वनय् ब्वाँय् जुइ, उगुं थुगुं सिमाया कचात ज्वनिइ, उगुयात त्वःताः मेगु ज्वनिइ, उगु नं त्वःताः मेगु ज्वनिइ, “कचा मदया सुंक फयेतुना च्वनेगु” धकाः धयापिं दइमखु, थथे हे तृष्णाया वश्य वंम्ह व्यक्ति उखें थुखें ब्वाँय्यजुया च्वनीबले “आरम्मण मदया, तृष्णा प्रवृति जुइमखु” धकाः धयेथाय् मदु ।

गुम्हसिया धयागु गुम्ह पुदगलया थव मभिंगु बांमलागु विष आहारं यानाः, विषस्वाँनं यानाः, विषफलं यानाः, विषपरिभोगं यानाः, रूपादिइ विषं यानाः, आसक्तं यानाः विष दुगु धकाः गणना यानातःगु खुगू द्वारिक तृष्णा वृद्धि जुइ । गथे वर्षाया इलय् हानं हानं वा वयाच्चवनेवं, वा वःगुलिं यानाः बीरण घाँय् वृद्धि जुइ, थथे उम्ह व्यक्तिया दुने वृत्तमूलक शोकत वृद्धि जुइ धयागु अर्थ खः ।

थाकूगुयात त्याग याइ धयागु गुम्ह व्यक्तिं थथे धयाः वयागुयात अतिक्रमण यायेत, त्वःतेत थाकूगुलिं यानाः थाकूगू तृष्णायात सहयानाः

त्याकिइ, उगुलिं व्यक्तिया वृत्तमूलकगु शोकत कुतुं वनिइ । गथे पुखूया पलेस्वाँ हःल्य् कुतुं वनाच्वरंगु लःफुति थाइमखु, थथे च्वनाच्वनिइ मखु धयागु अर्थ खः ।

उगु छिमित धयाच्वना धयागु उगु कारण जिं छिमित धयागु खः । छिमित भिनिगु खः धयागु छिमित बांलाइगु खः, जि कपिल थें विनाश भावय् मथ्यनेमा धयागु अर्थ खः । हा धयागु थवया खुगू द्वारिक तृष्णायात अहंतार्गज्ञानं हा नापं लिना छूव । छु थें ? बीरण (सिचु) घाँय्या छ्यं माःसा, गथे छ्यं माःम्ह पुरुषं तपुगु कूलिं बीरण (सिचु) घाँय्यात ल्येथनिइ, थथे वया मूहायात ल्येथं धयागु अर्थ खः । तिमाया लःया धालं क्वथलिइ थें छिमित, मारं हानं हानं क्वथके बिइमते धयागु खुसिया सोतय् बुयावःगु तिमायात महानगु सोतया वेगं वःगु खुसिया सोतं थें क्लेशमार, मरणमार व देवपुत्रमारं हानं हानं क्वथयेके मते धयागु अर्थ खः ।

२. फाँया मचा

वेलुवनय्

३३८. यथापि मूले अनुपद्वे दब्हे, छिन्नोपि रुक्खो पुनरेव लहति ।
एवम्पि तण्णानुसये अनूहते, निबत्तती दुखमिदं पुनर्षुनं ॥

३३९. यथापि मूलेऽनुपद्वे दृढे छिन्नोऽपि वृक्षः पुनरेव रोहति ।
एवमपि तृष्णानुशये निहते निर्वर्तते दुखमिदं पुनः पुनः ॥५॥

३३८. “गथेकि हाय् समस्या मदुगु क्वातूगु,
सिमाया कच्चा ध्यंसानां हानं बुयावइ ।
थथे हे तृष्णाया अनुशय नाश मयाकं, उत्पन्न जुइ थव दुःख हानं हानं ॥

३३९. यस्य षट्क्रिंशत् स्रोतांसि मनःप्रस्वरणानि भूयासुः ।
माहा॑^{४४} वहन्ति दुद्धिं, सङ्क्ष्या रागनिस्तिता ॥

३३९. यस्य षट्क्रिंशत् स्रोतांसि मनःप्रस्वरणानि भूयासुः ।
वाहा वहन्ति दुर्वृष्टि सङ्क्ल्या रागनिःसृताः ॥६॥

^{४४} अभिवद्वंव (स्या०), अभिवद्वंव (रो०), अभिवद्वंव (क०)

३३९. “गुम्हसिया स्वीखुगू स्रोत खः, यःयःगुलि जक न्त्यानाः ।
तःसकं चुइकाच्वन मिथ्यादृष्टियात्, रागं आधारित संकल्पम्हसित ॥

३४०. सवन्ति सब्धि सोता, लता उपज्ज^{१४५} तिष्ठति ।
तञ्च दिस्वा लतं जातं, मूलं पञ्जाय छिन्दथ ॥

३४०. सवन्ति सर्वतः स्रोतांसि लतोद्धिव्य तिष्ठति ।
ताश्च दृष्ट्वा लतां जातां मूलं प्रज्ञया छिन्दत ॥७॥

३४०. “स्रोत फुक्क थासय् ब्राः वनिइ,
गुँखि (लहरा) उत्पन्न जुया च्वनाच्वन ।
उगुयात खंका गुँखि लहराया, हायात प्रज्ञां त्वाःथ ॥

३४१. सरितानि सिनेहितानि च, सोमनस्सानि भवन्ति जन्तुनो ।
ते सातसिता सुखेसिनो, ते वे जातिजरोपगा नरा ॥

३४१. सरितः स्तिरधाश्च सौमनस्या भवन्ति जन्तोः ।
ते स्रोतःसृताः सुखैषिणस्ते वै जातिजरोपगा नराः ॥८॥

३४१. “न्त्यानाच्वंगु स्नेहित, सौमनस्यत दयाच्वन मनूतय् ।
इमिसं सुखमाला कुतः यानाच्वन, इपिं जन्मजराय् लाःपिं मनूत ॥

३४२. तसिणाय पुरक्खता पजा, परिसिष्यन्ति ससोव वन्धितो^{१४६} ।
संयोजनसङ्गसत्तका, दुक्खमुपेत्ति पुनप्पुनं चिराय ॥

३४२. तृष्णाया पुरस्कृताः प्रजाः परिसर्पन्ति शश इव बाधितः ।
संयोजनसंसत्तका दुःखमुपयान्ति पुनः पुनः चिराय ॥९॥

३४२. “तृष्णायात न्त्यब्बाकाः मनूत,
र्याना च्वनिइ बन्धनय् लाम्ह खराचा थें ।
संयोजनया बन्धनं चिकाः, दुःख सियाच्वन हानं हानं ताःकालतक ॥

^{१४५} उभिज्ज (सी० स्या० कं० रो०)
^{१४६} वाधितो (बहूसु)

३४२. तसिणाय पुरक्षता पजा, परिसप्ति ससोव बन्धितो ।
तस्मा तसिणं विनोदये, आकङ्क्ष्मृत्त^{१५७} विरागमत्तनो ॥

३४३. तृष्णाया पुरस्कृताः प्रजाः परिसर्पति शश इव बाधितः ।
तस्मात् तृष्णां विनोदयेद् आकाङ्क्षी विरागमात्मानः ॥१०॥

३४३. “तृष्णायात न्त्यब्बाकाः मनूत,
उखेशुखे चाचाः हिलाच्वन बन्धनय लाम्ह खराचारेण ।
उकिं तृष्णायात मदयेका छव, थःगु विरागयात आकांक्षा यानाः ॥”

अन हाय धयागु गुगु सिमाया प्यांग् दिशाय् प्यखे फइले जुयाच्वंगु क्वय्
तप्यंक हे क्वहाँ वनाच्वंगु न्यापु हाय् त्वाथलेगु, पालेगु, मिंतयेगु, सुइगु आदि छुं
नं छगु उपद्रवं समस्या मदुगु स्थिरजुया क्वातुसे हा क्याच्वंगु उगु सिमाय् च्वय्
कचात ध्यासानं हानं चुलिजाया बुयावइ, थथे हे खुगु द्वारिक तृष्णाया
अनुशयतयत अर्हतमार्गज्ञानं नाश मयायेकं च्वःफुना मछ्वयेकं उगु उगु भवय्
जाति आदि भेदगु थव दुःखं हानं हानं उत्पन्न हे जुइ धयागु अर्थ खः ।

गुम्हसिया धयागु गुम्ह व्यक्तिया “थथे आध्यात्मयात कया भिंच्यागु
तृष्णाया प्रवाह व बाह्ययात कया भिंच्यागु तृष्णाया प्रवाह” धकाः थुपिं
तृष्णातय्गु प्रवाहकथं स्वीखुगु स्रोतं युक्त जुयाच्वंगु यःगु रूपादिइ बाः वइ,
प्रवृत् जुइ धकाः यःयःगुलि जक न्त्यानाः तृष्णा शक्तिशाली जुइ, उम्ह
पुद्गलयात ज्ञानया अभावं यानाः मिथ्यादृष्टि हानं हानं उत्पन्न जुयाच्वनेवं
महानताभावं महान जुयाः ध्यान व विपश्यनाया आधार मकासे रागया आधार
कया संकल्पत प्रवृति जुइ धयागु अर्थ खः ।

स्रोत फुक्क थासय् बाः वनिइ धयागु थुपिं तृष्णास्रोत चक्षुद्वारादिकथं
फुक्क रूपादिइ आरम्मणय् बाः वनीगुलिं, फुक्क रूपतृष्णा ....पर्ववत्.....
धर्मतृष्णा फुक्क भवय् बाः वनिइगुलिं यानाः फुक्क थासय् बाः वनिइगु खः ।
गुँखि धयागु चिना बिइगुलिं हिना बिइगुलिं यानाः गुँखि थे जुया गुँखि खः ।
उत्पन्न जुया च्वनाच्वन धयागु खुगु द्वारं उत्पन्न जुया रूपादिइ आरम्मणय्
च्वनाच्वनिइ । उगुयात खंका धयागु उगु तृष्णागुँखियात “थन थुजागु तृष्णा
उत्पन्न जुइगुलिं यानाः उत्पन्न जुइ” धकाः उत्पन्न जुइगु स्थानयात खंका ।

^{१५७} भिमखू आकङ्क्षी (सी०), भिमखू आकङ्क्ष (स्या०)

प्रज्ञां धयागु तरवारं वनय् बुयावःगु गुँखियात थें मार्गप्रज्ञां हायात त्वाःथ धयागु
अर्थ खः ।

न्त्यानाच्चंगु धयागु लिसेलिसे वनाच्चंगु खः । स्नेहित धयागु चीवरादिइ
प्रवृत जुइगु स्नेहकथं स्नेहित जुइगु, तृष्णास्नेहं इलातःगु धयागु अर्थ खः ।
सौमनस्यत धयागु तृष्णाया वशय् वनीम्ह मनूया थुजागु सौमनस्यत दइ । इमिसं
सुखमाला धयागु इपि तृष्णाया वशय् वनीम्ह व्यक्ति सुखय् आधारितम्ह व
सुखय् भरोसा काइम्ह जुया सुखयात मालिम्ह व सुख गवेषन याइम्ह जुइ ।
इपि धयागु गुपि थुजापि मनूत खः, इपि जन्म, जरा, व्याधि व मरण लिक्क
हे वनिइ धयागु जातिजराय् लिक्क वपि धाइ । मनूत धयागु थुपि सत्त्वपि त्राश
जुइगुलि यानाः तृष्णाया धकाः गणना यानातःगु तृष्णायात न्त्यब्बाकाः चाःहुइका
जुया ।

बन्धनय् लाम्ह धयागु व्याधां गुँइ लाम्ह खराचा थें त्राश जुइ, ग्याइ ।
संयोजनया बन्धनं चिका धयागु भिग् प्रकारया संयोजनं चिकाः व न्हयता
प्रकारया रागादिं आसक्त जुयाः सत्त्वपि बन्धय् लाःपि बा तक्यंपि जुया ।
ताःकालतक धयागु ताः ईतक दीर्घकालतक हानं हानं जन्मादिगु दुःखया लिक्क
वनिइ धयागु अर्थ खः । उकिं धयागु गुगुलि यानाः तृष्णायात न्त्यब्बाकाः
उकिं चिकाच्चंपि सत्त्वपि खः, उकिं थःगु विरागयात रागादिं बाया वनेगु
निर्वाणयात प्रार्थना यानाः, आकांक्षायाम्ह भिक्षुं अर्हतमार्गं थव तृष्णायात नाश
या, नाश यानाः पितछ्यया वाँछ्व धयागु अर्थ खः ।

३. विभ्रान्तम्ह भिक्षु

वेलुवनय्

३४४. यो निब्बनथो वनाधिमुक्तो, वनमुक्तो वनमेव धावति ।
तं पुग्गलमेथ पस्तथ, मुक्तो बन्धनमेव धावति ॥

३४४. यो निर्वनतो वनेऽधिमुक्ता वनमुक्तो वनमेव धावति ।
तं पुद्गलमेव पश्यत मुक्तो बन्धनमेव धावति ॥११॥

३४४. “गुम्ह निर्वाणया तितिं वनं अधिमुक्त जुयाः,
वनं मुक्त जुयाः वनय् हे ब्वाँय् वनिइ ।
उम्ह पुद्गलयात थन स्वः, मुक्तम्ह जुयाः हानं बन्धनय् ब्वाँय् वनाच्चन ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्ह व्यक्ति गृहस्थीभाय् आलय धकाः क्यातःगु वनयात वाँछवयाः निर्वाणिया निति प्रव्रजित जुयाः दिव्यविहारकथं क्यातःगु तपोवनय् मुक्तम्ह जुयाः गृहवास बन्धनकथं क्यातःगु तृष्णावनं मुक्त जुयाः हानं गृहवास बन्धनकथं क्यातःगु तृष्णावनय् हे ब्वाँय् वनाच्वन, उम्ह पुद्गलयात स्वःवा, श्व गृहवास बन्धनं मुक्त जुयाः गृहवास बन्धनय् हे ब्वाँय् वनाच्वन ।

४. बन्धनागार

जेतवनय्

३४५. न तं दङ्हं बन्धनमाहु धीरा, यदायसं दारुजपब्बजञ्च^{१४८} ।
सारत्तरता मणिकुण्डलेषु, पुत्तेषु दारेषु च या अपेक्षा ॥

३४५. न तद् दृढं बन्धनमाहुधीरा: यदायसं दारुजं पर्वजञ्च ।
सारवद् रक्ता मणिकुण्डलेषु पुत्रेषु दारेषु च या अपेक्षा ॥१२॥

३४५. “न उगु क्वातुगु बन्धन धाइ धीरपिंसं,
गुगु तंया, सिँया व खिपःयागु खः ।
आसत्त जुइगु मणि तिसादिङ्ग, काय् कलाप्रति गुगु कामना खः ॥

३४६. एतं दङ्हं बन्धनमाहुधीरा, ओहारिनं शिथिलं दुष्मुञ्चं ।
एतम्पि छेत्वान परिब्बजन्ति, अनपेक्षिनो कामसुखं पहाय ॥

३४६. एतत् दृढं बन्धनमाहुधीरा अवहारि शिथिलं दुष्मोचम् ।
एतदपि छिन्वा परिव्रजन्ति अनपेक्षिणः कामसुखं प्रहाय ॥१३॥

३४६. “थुगुयात क्वातुगु बन्धन धाइ धीरपिंसं, क्वफाइगु,
शिथिल याइगु मुक्तजुइ थाकूगु खः ।
थुपिन्त नं त्वाःथला प्रव्रजित जुइ, वास्तामयाःसे कामसुखयात त्याग यानाः ॥”

अन धीरपिंसं धयागु बुद्धादि पण्डित पुरुषपिंसं गुगु कलि धकाः क्यातःगु नं दयेकातःगु नंकलि खः, सिँया बन्धन धकाः क्यातःगु सिं दयेकातःगु खः, गुगु प्रव्रजघाँय् बा मेमेगु सिँया खोलादिं दयेकातःगु खिपः आदियात खिपतं चिइगु खः, उगुयात तरवारादिं चाये फइगुलिं यानाः क्वातूगु

^{१४८} दारुजं बब्बजञ्च (सी० रो०)

बन्धन धकाः धाइमखु धयागु अर्थं खः । आसत्त जुइगु धयागु प्यपुनीगु जुया
आसत्त धाइ, प्रबलगु रागं आसत्त धयागु अर्थं खः । मणि तिसादिइ धयागु
मणि व चाचादि तिसात खः, मणि दुगु तिसा । थुग्यात क्वातुगु धयागु गुगु
मणिकुण्डलादिइ आसत्त जुइगु खः, इमिके उगु राग वा काय् कलाप्रति
कामनागु तृष्णा खः, थव क्लेशमय बन्धनयात पणिडत पुरुषपिंसं क्वातूगु बन्धन
धाइ । क्वफाइगु धयागु ज्वना: प्यंगु अपायय् क्वफायेत क्वतयंकिइगु, क्वय्
छवइगु जुया क्वफाइगु धाइ । शिथिल याइगु धयागु चिनातःथाय् छ्यंगु ला
ध्यनिइमखु, हि वयेकिइ मखु, चिनातःगुभावयात मसिइक स्थल, लँय् लखय्
आदि थासय् ज्यात याकिइगुलि शिथिल याइगु धाइ । मुक्त जुइ थाकूगु धयागु
लोभकथं छक्व उत्पन्न जूगु क्लेशबन्धनयात काबुले वांन्यानातःगु थासय् थें
मुक्त जुइ थाकूइगुलि याना मुक्त जुइ थाकूगु खः । थुपित्त नं त्वा:थला धयागु
थव क्वातूगु क्लेशबन्धनयात ज्ञानया तरवारं त्वाल्हानाः वास्ता मयाःसे कामसुख
त्याग यानाः प्रवजित जुइ, त्वःतावनी, प्रवजित जुइ धयागु अर्थं खः ।

५. खेमाथेरी

वेलुवनय्

३४७. ये रागरत्तानुपतन्ति स्रोतं, सयंकृतं मक्कटकोव जालं ।
एतम्पि छेत्वान वजन्ति धीरा, अनपेक्षिनो सब्बदुक्खं पहाय ॥

३४७. ये रागरत्ता अनुपतन्ति स्रोतः, स्वयंकृतं मक्टक इव जालम् ।
एतदपि छित्वानुव्रजन्ति धीराः, अनपेक्षिणः सर्वदःखं प्रहाय ॥१४॥

३४७. “गुपिं रागं रत्तपिं कुतुंवनाच्वन स्रोतय्
थःम्हं दयेकागु माकया जाल थें ।
थवयात त्वा:थला त्यागयाइ धीरपिंसं,
वास्ता मयाःसे फुक्क दुःखयात त्याग याइ ॥”

अन माकया जाल थें धयागु गथे माकचां सुकाया जाल दयेकाः दथुइ
थासय् त्यपुचिया मण्डलय् गोतुला च्वनिबले जालया सिथय् कुतुं वःपिं कीपटङ्ग
बा भुजियात याकनं वनाः सुया वया रस त्वनाः हानं वनाः उगु हे थासय्
गोतुलिइ, थथे हे गुपिं सत्त्वपिं रागं रत्तपिं, द्वेषं दुष्टपिं व मोहं मोहितपि थःम्ह
यानागु तृष्णास्रोतय् कुतुंवनिइ, इपि उगुलि अतिक्रमण जुइ फइमखु, थथे
अतिक्रमण याये थाकूगु खः । थवयात त्वा:थला त्याग याइ धीरपिंसं धयागु

पण्डितपिंसं थव बन्धनयात त्वाःथला वास्ता मयाःसे इच्छामदुपि जुया अर्हतमार्गं
फुक्क दुःखयात त्याग यानाः वनिइ धयागु अर्थ खः ।

६. उगासेन

वेलुवनय्

३४८. मुञ्च पुरे मुञ्च पच्छतो, मज्जे मुञ्च भवस्स पारगू /
सब्बत्थ विमुत्तमानसो, न पुनं जातिजरं उपेहिसि ॥

३४९. मुञ्च पुरा मुञ्च पश्चात् मध्ये मुञ्च भवस्स पारगः ।
सर्वत्र विमुत्तमानातो न पुनः जातिजरामुपेष्यसि ॥१५॥

३४८. “मुक्त जु न्हापा, मुक्त जु लिपा, बिच्य नं मुक्त जुया भवं तरेजु ।
फुक्कथाय् मन विमुक्तम्ह, हानं जन्मजरा जुइमखु ॥”

अन मुक्त जु न्हापा धयागु अतीत स्कन्धय् आसत्त, वासना, इच्छा,
प्रार्थना, प्यपुनाच्चवनेगु, ज्वनाच्चवनेगु, परामर्श यायेगु तृष्णां मुक्त जु । लिपा
धयागु अनागत स्कन्धय् नं आसत्तकादिं मुक्त जु । बिच्य धयागु आःया स्कन्धय्
नं मुक्त जु । भवं तरेजु धयागु थथे जुइवं स्वंगू भवया नं अभिज्ञा, परिज्ञा,
प्रहान, भावनाः साक्षात्कार यायेगुकथं तरेजुया, पारजुया स्कन्ध, धातु,
आयतनादि भेदगु फुक्क संस्कृतधर्मय् मन विमुक्तम्ह जुया विहार यायां हानं
जन्मजरामरणया लिक्क वनिमखु धयागु अर्थ खः ।

७. चूलधनुषधारी पण्डित

जेतवनय्

३४९. वितकमथितस्स जन्तुनो, तिब्ररागस्स सुभानुपस्तिनो ।
भियो तण्हा पवहृति, एस खो दब्बं करोति बन्धनं ॥

३४९. वितर्कप्रमथितस्य जन्तोः तीव्ररागस्य शुभानुपश्यतः ।
भूयः तृष्णा प्रवद्धते एष खल दृढां करोति बन्धनम् ॥१६॥

३४९. “वितर्क कल्पना याइम्ह मनूया, तिब्ररागम्हं शुभ धक्काः खंकिम्ह ।
भन् तृष्णा वृद्धि जुइ, थवं उगु बन्धनयात व्वातुकिइ ॥

३५०. वितकूपसमे च^{१४९} यो रतो, अशुभं भावयते सदा सतो।
एस खो व्यन्ति काहिति, एस छेष्ठति मारबन्धनं॥

३५०. वितकोपसमे च यो रतः अशुभं भावयते सदा।
एष खलु व्यन्ति करिष्यति एष छेष्यति मारबन्धनम् ॥१७॥

३५०. “वितकं शान्तं यायेगुलिङ्गं गुम्हं युक्तं जुइ,
अशुभं भावना याइ सदां स्मृतितया।
थुजाम्हसिनं मदयेका छवइ, थुजाम्हसिनं त्वाःथलिङ्गं मारबन्धनयात् ॥”

अन वितकं कल्पना याइम्हं धयागु कामवितकादि वितकं ल्वाकबुकम्हं।
तिव्ररागम्हं धयागु प्रबल राग दुम्हं। शुभ धकाः खंकिम्हं धयागु इष्टारम्मण्य्
शुभनिमित्त ग्रहणादिकथं त्यागया मानसिकतां बांलाः धकाः स्वया:
जुइम्हसिया। तृष्णा धयागु थुजागु ध्यानादि छगु नं वृद्धि जुइमखु, अले खुगु
द्वारय् तृष्णा हे जक भन् वृद्धि जुइ। थवं धयागु थवं व्यक्तिं तृष्णाबन्धनयात
क्वातुक स्थिर याइ। वितकं शान्तं यायेगुलिङ्गं धयागु मिथ्यावितकादि शान्तं
यायेगु धकाः कयातःगु भिगु अशुभं प्रथमध्यानय्। सदां स्मृति तयाः धयागु
गुम्हं थन लयताया नित्यरूपं स्मृतियात उपस्थित याना स्मृतिपूर्वक उगु
अशुभध्यान भावना याइ। मदयेका छवइ धयागु थवं भिक्षुं स्वंगु भवय उत्पन्न
जुइकीगु तृष्णायात नाश यानाः अन्त याइ। मारबन्धनयात धयागु थवं
त्रिभूमिक धकाः कयातःगु मारबन्धनयात नं त्वाःथलिङ्गं धयागु अर्थ खः।

८. मार

जेतवनय्

३५१. निङ्गतो असन्तासी, वीततण्हो अनङ्गणो।
अच्छिन्दि भवसल्लानि, अन्तिमोयं समुस्तयो॥

३५१. निष्ठां गतोऽसंत्रासी वीततृष्णाऽनञ्जनः।
अच्छिन्द भवशल्यानि, अन्तिमोयं समुच्छ्रयः ॥१८॥

३५१. “पूर्णताय् थ्यम्हं, त्राश मदुम्हं, तृष्णा मदुम्हं, क्लेश मदुम्हं।
त्वःथले धुंकूम्हं भवया कंत, थवं अन्तिम देहधारी खः॥

^{१४९} वितकूपसमेव (क०)

३५२. वीततण्हो अनादानो, निरुक्तिपदकोविदो ।
 अक्खरानं सन्निपातं, जज्ञा पुब्बापरानि च ।
 स वै “अन्तिमसारीरो, महापञ्जो महापुरिसो”ति त्रुच्यते ॥

३५२. वीततृष्णाऽनादानो निरुक्तिपदकोविदः ।
 अक्खराणां सन्निपातं जानाति पूर्वापराणि च ।
 स वै अन्तिमशारीरो महाप्राज्ञो महापुरुष इत्युच्यते ॥१९॥

३५२. “तृष्णा मदुम्ह, आसक्ति मदुम्ह, निरुक्तिपद स्यूम्ह ।
 आखःया पुचः स्यूम्ह, व न्त्यःने लिउँने नं स्यूम्ह ।
 व है ‘अन्तिम देहधारी, महाप्राज्ञ व महापुरुष’ धकाः धाइ ॥”

अन पूर्णताय् थ्यम्ह धयागु थव शासनय् प्रव्रजितपिनि अर्हत्त्वयात पूर्णता धाइ, उगुलिइ वन व थयन धयागु अर्थ खः । त्राश मदुम्ह धयागु दुने राग संत्राशादि अभावया कारणं त्राश मदुम्ह खः । त्वःथले धुक्कम्ह भवया कंत धयागु फुक्क भवय् यंकिइगु कंत त्वाःदम्ह खः । देहधारी धयागु थव थवया अन्मित देह खः ।

आसक्ति मदुम्ह धयागु स्कन्धादिइ ग्रहण मयाइम्ह । निरुक्तिपद स्यूम्ह धयागु निरुक्ति व ल्यं दुगु पदय् यानाः प्यंग् प्रतिसम्भिदाय् चतुरम्ह धयागु अर्थ खः । आखःया पुचः स्यूम्ह, व न्त्यःने लिउँने नं स्यूम्ह धयागु आखःया पुचः धकाः क्यातःगु आखःया समूहयात स्यूम्ह खः, न्त्यःनेया आखलं लिउँनेया आखः, लिउँनेया आखलं ट्यःनेया आखः स्यूम्ह । न्त्यःनेया आखलं लिउँनेया आखः स्यूम्ह धयागु - न्त्यःने खनेदुगुलिं बिचय् व अन्तय् खने मदुसां नं “थुपिं आखःत बिचय् खः, थुपिं अन्तय् खः” धकाः सिइ । लिउँनेया आखलं ट्यःनेया आखः स्यूम्ह धयागु - अन्तय् खनेदुसां न्त्यःने व बिचय् खने मदुसां नं “थुपिं आखःत बिचय् खः, थुपिं न्त्यःने खः” धकाः सिइ । दथुइ खने दुसां नं “थुपिं आखःत न्त्यःने खः, थुपिं अन्तय् खः” धकाः सिइ । थथे महाप्राज्ञ खः । व है अन्तिम देहधारी धयागु थव च्चकाय् दनाच्चवंगु देहम्ह खः, महान् अर्थ, धर्म, निरुक्ति व प्रतिभानया शीलस्कन्धादिया परिगृहीत प्रज्ञां युक्त जूगुलिं यानाः महाप्राज्ञ, “चित्त विमुक्त जूगुलिं यानाः जिं, सारिपुत्र, महापुरुष धकाः धयागु

खः”^{१५०} धकाः वचनकथं चित्त विमुक्त जूगुलिं यानाः महापुरुष धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

१. उपक आजीवक

लँया दथुइ

३५३. सब्बाभिभू सब्बविदूहमस्मि, सब्बेसु धर्मेसु अनूपलितो ।
सब्बज्जहो तण्हक्खये विमुक्तो, सयं अभिज्ञाय कमुद्दिसेयं ॥

३५३. सर्वाभिभूः सर्वविदहमस्मि सर्वेषु धर्मेष्वनुपलितः ।
सर्वञ्जहः तृष्णाक्षये विमुक्तः स्वयमभिज्ञाय कमुद्दिशेयम् ॥२०॥

३५३. “जिं फुक्कसित त्याकेधुन, जिं फुक्कं सिइकेधुन,
फुक्क धर्मय् प्यमपुने धुन ।

फुक्क त्याग यानाः तृष्णाक्षय जुया विमुक्तमह खः,
थःम्हं सिइका सुयात उदेश्य यायेगु ॥”

अत फुक्कसित त्याकेधुन धयागु फुक्क त्रिभूमिक धर्मतय्त त्याकूगुलिं यानाः फुक्कसित त्याकेधुन । फुक्कं सिइकेधुन धयागु फुक्क चतुर्भूमिक धर्म सिइकेधुन । फुक्क धर्मय् धयागु फुक्क त्रिभूमिक धर्मय् तृष्णा दृष्टिं प्यमपुने धुन । फुक्क त्याग यानाः धयागु फुक्क त्रिभूमिक धर्मय् त्याग यानाः दनाच्चवना । तृष्णाक्षय जुया विमुक्तमह धयागु तृष्णाक्षय अन्त जुयाः तृष्णाक्षय धकाः क्यातःगु अर्हत्त्वय् अशैक्ष विमुक्तिद्वारा विमुक्तमह । थःम्हं सिइका धयागु सिइकेमाःगु आदि भेदगु धर्मय् थःम्हं है सिइका क्या । सुयात उदेश्य यायेगु धयागु “थव जि उपाध्याय बा आचार्य खः” धकाः सुयात क्यनेगु बा उदेश्य यायेगु खः ।

१०. शक्रया न्व्यसः:

जेतवनय्

३५४. सब्बदानं धर्मदानं जिनाति, सब्बरसं धर्मरसो जिनाति ।
सब्बरतिं धर्मरति जिनाति, तण्हक्खयो सब्बदुक्खं जिनाति ॥

^{१५०} (सं० नि० ५.३७७)

३५४. सर्वदानं धर्मदानं जयति सर्वरसं धर्मरसो जयति ।
सर्वरतिं धर्मरतिर्जयति तृष्णाक्षयः सर्वदुःखं जयति ॥२१॥

३५४. “फुक्क दानयात धर्मदानं त्याकिइ, फुक्क रसयात धर्मरसं त्याकिइ ।
फुक्क रागयात धर्मरागं त्याकिइ, तृष्णाक्षयं जुइवं फुक्क दुःखयात त्याकिइ ॥”

अन फुक्क दानयात धर्मदानं धयागु यदि चक्रवालगर्भ्य् ब्रह्मलोक तकं
नं निरन्तरं यानाः मुना च्वपिं बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध, क्षीणस्वपित्त केरामाया गर्भं थे
जाःगु चीवरत ब्यूसां नं, उगु समागमय् प्यंगूपदया गाथाद्वारा याःगु अनुमोदन हे
श्रेष्ठ खः । उगु दान व गाथालिसे भिंखुब्बव्य् छब्बः नं मग्यं । थथे धर्मदेशना
यायेगु, ब्बंकेगु व श्रवण यायेगु महान् खः । गुम्ह व्यक्तिं आपालं उगु
धर्मश्रवण याइ, वया हे आनिशंस महान् जुइ । उजागु परिषद्यात प्रणीतगु
भोजन पात्रय् जायेका बिइगु स्वयानं, घ्यःचिकं आदि पात्रय् जायेका बिइगु
स्वयानं, वासः दान बिइगु स्वयानं, महाविहार थे जाःगु विहारत दान बिइगु
स्वयानं, लोहप्रासाद थे जाःगु प्रासादत दान बिइगु स्वयानं, लाखौं लाख
खर्चयाना दयेका बिइगु शैयनासन दान बिइगु स्वयानं, अनाथपिण्डकादिपिंसं
विहारया कारणय् परित्यागयाःगु स्वयानं अन्त्य् प्यंगूपदया गाथाद्वारा
अनुमोदनकथं प्रवर्तन याःगु धर्मदान हे उत्तम श्रेष्ठगु खः । छु कारणं ? थुजागु
पुण्यत याइगु धर्मया खँ न्यनाः हे जक याइ, मन्यसे याइमखु । यदि थुपिं
सत्त्वपिंसं धर्मोपदेश मन्यन धाःसा, छधःवचा यागु नं व छ चतंचा भोजन नं
बिइमखु । थव कारणं फुक्क दान स्वया धर्मदान हे श्रेष्ठगु खः । परन्तु बुद्धपिं
व प्रत्येकबुद्धपिं बाहेक फुक्क कल्पय् वा वयाच्चंगु वाफुति ल्यायेखायेगु समर्थ
दुम्ह, प्रज्ञां युक्तम्ह जुयाः नं सारिपुत्रादिपिं थःगु स्वभावं यानाः
श्रोतापत्तिफलादि प्राप्त याये मफुत, अश्वजी स्थविरादिपिंसं कंगु धर्म न्यनाः
श्रोतापत्तिफल साक्षात्कार यात, शास्त्राया धर्मदेशनां श्रावकपारमीज्ञान
साक्षात्कार यात । थव कारणं नं, महाराज, धर्मदान हे श्रेष्ठगु खः । उकिं
धयातःगु - “फुक्क दानयात धर्मदानं त्याकिइ ।”

फुक्क गन्ध, रसादि रस उत्कृष्ट जूगुलिं देवतापिनिगु सुधाभोजन रस
नं संसारचक्रय् कुतुका दुःखानुभवया हेतु जुइ । गुम्हसिनं स्वीन्हय्गू
बोधिपक्षियधर्म धकाः कयातःगु व गुंगु लोकोन्नरधर्म धकाः कयातःगु धर्मरस
खः, थव हे फुक्क रस स्वया नं श्रेष्ठगु खः । उकिं धयातःगु - “फुक्क रसयात

धर्मरसं त्याकिइ ।” गुगुपिं काय्या राग, म्हयाय्या राग, धनया राग, स्त्रीया राग, नृत्य, गीत, बाजं थायेगु आदि रागया भेद अनेक प्रभेदगु राग खः, वं नं संसारचक्रय कुतुका दुःखानुभवया हेतु जुइ । गुगु थव धर्मयात कनेबले बा न्यनेबले बा छ्वंकेबले दुने उत्पन्न जुइगु उत्कृष्ट प्रीति उत्पन्न जुइ, खबिधा: हाइ, चिमिसँ ब्वंबंगाइ, उगु रति (राग) संसारचक्रयात अन्त यानाः अर्हतया अन्तय् थ्यंकीगु जुयाच्चवन । उकिं फुक्क रागमध्ये थुजागु धर्मराग हे श्रेष्ठगु खः । उकिं धयातःगु - “फुक्क रागयात धर्मरागं त्याकिइ” धकाः तृष्णाक्षय जक तृष्णा क्षय जुइबले उत्पन्न जुइगु अर्हत्त्व फुक्क वृत्तदुःखयात त्याकाः सर्वश्रेष्ठगु हे जुइ । उकिं धयातःगु - “तृष्णाक्षय जुइवं फुक्क दुःखयात त्याकिइ ।”

११. अपुत्रक सेठ

जेतवनय्

३५५. हनन्ति भोगा दुम्मेधं, नो च पारगवेसिनो ।
भोगतण्णाय दुम्मेधो, हन्ति अञ्जव अत्तनं ॥

३५५. घनन्ति भोगा दुर्मेधसं न चेत् पारगवेषिणः ।
भोगतृष्णाया दुर्मेधा हन्त्यन्यमिवात्मानम् ॥२३॥

३५५. “नाशयाइ भोगसम्पत्तिं मूर्ख्यात, व पारीवनेगु मालिइ मखुम्ह खः ।
भोगसम्पत्तिया तृष्णां मूर्ख, मेपित्त नाश याइ थें थःत नाश याइ ॥”

अन व पारीवनेगु मालिइ मखुम्ह धयागु गुपिं निर्वाणयात मालिइपिं पुद्गलपिं खः, इमित भोगसम्पत्ति नाश याइमखु । मेपित्त थें थःत नं धयागु भोगसम्पत्तिया कारणं उत्पन्न जूगु तृष्णां मूर्खव्यक्तिं मेपित्त थें थःत हे नाश याइ धयागु अर्थ खः ।

१२. अङ्कुर

पण्डुकम्बलशिलाय्

३५६. तिणदोसानि खेत्तानि, रागदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतरागेषु, दिन्नं होति महफलं ॥

३५६. तृणदोषाणि क्षेत्राणि रागदोषेयं प्रजा ।
तस्माद्वि वीतरागेषु दत्तं भवति महाफलम् ॥२४॥

३५६. “घाँय्त दोष खः बुँइ, राग दोष खः मनूतय् ।
उकिं वीतरागीपिन्त, बिइगु जुइ महानफल ॥

३५७. तिणदोसानि खेतानि, दोसदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतदोसेसु, दिन्नं होति महफलं ॥

३५८. तृणदोषाणि क्षेत्राणि द्वेषदोषेयं प्रजा ।
तस्माद्वि वीतदोषेषु दत्तं भवति महाफलम् ॥२४॥

३५९. “घाँय्त दोष खः बुँइ, द्वेष दोष खः मनूतय् ।
उकिं द्वेष मदुपिन्त, बिइगु जुइ महानफल ॥

३५८. तिणदोसानि खेतानि, मोहदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतमोहेसु, दिन्नं होति महफलं ॥

३५८. तृणदोषाणि क्षेत्राणि मोहदोषेयं प्रजा ।
तस्माद्वि वीतमोहेषु दत्तं भवति महाफलम् ॥२५॥

३५८. “घाँय्त दोष खः बुँइ, मोह दोष खः मनूतय् ।
उकिं मोह मदुपिन्त, बिइगु जुइ महानफल ॥

३५९. (तिणदोसानि खेतानि, इच्छादोसा अयं पजा ।
तस्मा हि विगतिच्छेसु, दिन्नं होति महफलं ॥)*

३५९. तृणदोषाणि क्षेत्राणि इच्छादोषेयं प्रजा ।
तस्माद्वि विगतेच्छुषु दत्तं भवति महाफलम् ॥२६॥

३५९. “घाँय्त दोष खः बुँइ, इच्छा दोष खः मनूतय् ।
उकिं इच्छा मदुपिन्त, बिइगु जुइ महानफल ॥”

अन घाँय्त दोष खः धयागु सामक आदि घाँय्त बुयावयेवं न्त्यःव
पिनाः तयागु बालि व लिपा पिनातःगु बालिबुँयात स्यंकिइ, उकिं उपिं बालित
आपाः फल बिइमखु । थथे सत्त्वपिनि दुने राग उत्पन्न जुइवं सत्त्वपिन्त
स्यंकिइ, उकिं इमित बिइगु महानफल जुइमखु । क्षीणास्त्रवपिन्त बिइगु
महानफल जुइ । उकिं धयातःगु-

तिणदोसानि खेत्तानि, तण्हादोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतरण्हेसु, दिन्नं होति महफलं ॥

“घाँय्यत दोष खः बुँड, राग (तृष्णा) दोष खः मनूतय् ।
उकिं वीतरागीपित्त (तृष्णा मदुपित्त), बिङ्गु जुङ महानफल ॥

तृष्णावर्गया वर्णन क्वचाल ।

नीप्यंगूङ् वर्ग क्वचाल ।

२५. भिंक्षुवर्ज

१. न्यास्ह भिक्षुपि

जेतवनय

३६०. चक्खुना संवरो साधु, साधु सोतेन संवरो।
घानेन संवरो साधु, साधु जिखाय संवरो॥

३६०. चक्षुषा संवरः साधुः साधुः श्रोत्रेण संवरः ।
घाणेन संवरः साधुः साधुः जिह्वया संवरः ॥१॥

३६०. “मिखायात संवर यायेगु बाला, बाला न्हेपयात संवर यायेगु ।
न्हाय्यात संवर यायेगु बाला, बाला मैयात संवर यायेगु ॥

३६१. कायेन संवरो साधु, साधु वाचाय संवरो।
मनसा संवरो साधु, साधु सब्बत्थ संवरो।
सब्बत्थ संवृतो भिक्षु, सब्बदुक्खा प्रमुच्यति॥

३६१. कायेन संवरः साधुः साधुः वाचा संवरः ।
मनसा संवरः साधुः साधुः सर्वत्र संवरः ।
सर्वतो संवृतो भिक्षुः सर्वदुःखात् प्रमुच्यते ॥२॥

३६१. “म्हयात संवर यायेगु बाला, बाला वचनया संवर यायेगु ।
मनयात संवर यायेगु बाला, बाला फुक्कं संवर यायेगु ।
फुक्कं संवर यास्ह भिक्षु, फुक्क दुःखं मुक्त जुइ ॥”

अन मिखायात धयागु गुबले भिक्षुया चक्षुद्वारय् रूपारम्मण न्ह्यःने
वयेवं, उबले इष्टारम्मणय् प्यमपुंसे अनिष्टारम्मणय् दूषित मयाःसे असमपेक्षं
मोहयात उत्पन्न मयाःसे उगु द्वारय् संवर यायेगु, पुसा तयेगु, तोपुइगु, रक्षा
यायेगु धाइ । वया व थुजागु मिखायात संवर यायेगु बाला । थव नियम
सोत्रद्वारादिइ नं खः । चक्षुद्वारादिइ हे संवर यायेगु बा संवर मयायेगु उत्पन्न
जुइमखु, मेगुपाखें जवनवीथिइ थव उपलब्ध जुइ । उबले असंवर उत्पन्न जुइवं
अश्रद्धा, अक्षान्ति, अलिंगभाव, स्मृतिहीन मजुइगु, अज्ञानं यानाः अकुशलवीथिइ

थुपिं न्याथी उपलब्धं जुइ । संवरं उत्पन्नं जुइवं श्रद्धा, क्षान्ति, उत्साह, स्मृतिं व ज्ञानं यानाः कुशलवीथिइ थुपिं न्याथी उपलब्धं जुइ ।

म्हयात् संवरं यायेगु धयागु थनं प्रसादकाय व चोपनकाय (चलनकाय) उपलब्धं जुइ । थवं निगुलिं कायद्वार हे खः । अनं प्रसादद्वारय् संवरं असंवरं धायेधुन । चोपनद्वारय् नं उगु वस्तुकं प्राणिहिंसा, मविडकं कायेगु व काममिथ्याचारं खः । इपिं नापं अकुशलवीथिइ उत्पन्नं जुइवं उगु द्वार असंयमं जुइ, कुशलवीथिइ उत्पन्नं जुइवं प्राणिहिंसा मयायेगु आदिं संयमं जुइ । बाला वचनया धयागु थनं नं चोपन वचनं नं वचनं खः । उगु नापं उत्पन्नं जुइवं मखुगु खँ लहायेगु आदिं उगु द्वार असंयमं जुइ, मखुगु खँ मलहायेगु आदिं संयमं जुइ । मनयात् संवरं यायेगु धयागु थनं नं जवनं मनं मेगु मनं नापं अभिध्यादि मदु । मनोद्वारय् जकं जवनया क्षणय् उत्पन्नं जुइवं अभिध्यादि उगु द्वार असंयमं जुइ, अलोभादि संयमं जुइ । बाला फुककं संवरं धयागु इपिं मध्ये चक्षुद्वारादिइ फुककं संवरं यायेगु बाला । थुकथं जम्मा च्यागू संवरद्वार व च्यागू असंवरद्वार कनातल । इपिं च्यागू असंवरद्वारय् च्वनाच्वंम्ह भिक्षु फुककं वृत्तमूलकं दुःखं मुक्तं जुइमखु, संवरद्वारय् च्वनाच्वंम्ह फुककं वृत्तमूलकं दुःखं मुक्तं जुइ । उकिं धयातःगु - “फुककं संवरं यामह भिक्षु, फुककं दुःखं मुक्तं जुइ ।”

२. हंसधातक भिक्षु

जेतवनय्

३६२. हस्तसंयतो पादसंयतो, वाचासंयतो संयतुतमो ।
अज्जत्तरतो समाहितो, एको सन्तुसितो तमाहु भिक्षुं ॥

३६२. हस्तसंयतः पादसंयतो वाचा संयतः संयतोत्तमः ।
अध्यात्मरतः समाहित एकः सन्तुष्टस्तमाहुभिक्षुम् ॥३॥

३६२. “ल्हाः संयमं यानाः, तुति संयमं यानाः,
वचनं संयमं यानाः, संयमं भिस्म्हं जु ।
आध्यात्मय् लगे जुयाः समाहित जुयाः,
याकचा लय्तामह उम्हसित धाइ भिक्षु ॥”

अनं ल्हाः संयमं यानाः धयागु ल्हाः संकेगु आदि बा ल्हाःतं मेपिन्त दायेगु मदुगुलिं यानाः ल्हाः संयमं धाइ । निगूगु पदया नं थवं हे नियमं खः ।

वचनया जक मखुगु खँ आदि मल्हाइगुलिं यानाः वचनया संयम धाइ । संयमं भिंस्त् जु धयागु संयमया भाव खः, म्ह संकेगु, छ्यं संकेगु, म्हुतु पकुचिंकेगु आदि मयाइस्त् धयागु अर्थ खः । आध्यात्मय् लगे जुयाः धयागु गोचर धकाः क्यातःगु कर्मस्थान भावनाय् लगेजुम्ह खः । समाहित जुया धयागु बांलाक च्वनाच्वंस्त् खः । याकचा लय्तास्त् धयागु याकचा च्वनिस्त् जुया बांलाक लय्तास्त् विपश्यनाया आचारं निसें थः थ्यंके माःगुलिइ लय्तास्त् खः । कल्याण पृथगजन आदि यानाः फुक शैक्षपिंसं थःम्हं प्राप्त याये माःगुलिं सन्तुष्ट जुइगुलिं यानाः लय्तापिं खः, अर्हतपिं जक निश्चितरूपं सन्तुष्टपिं खः । थव उगु कारणं धया बिज्याःगु खः ।

३. कोकालिक

जेतवनय्

३६३. यो मुखसंयतो भिक्खु, मन्त्रभाणी अनुद्वतो ।
अर्थं धर्मञ्च दीपेति, मधुरं तस्म भाषितं ॥

३६४. यो मुखसंयतो भिक्षुः मन्त्रभाणो अनुद्वतः ।
अर्थ धर्मञ्च दीपयति मधुरं तस्य भाषितम् ॥४॥

३६५. “गुम्ह म्हुतु संयमम्ह भिक्षुं, मन्त्रया खँ कनिस्त् निश्चलम्ह खः ।
अर्थ व धर्मयात प्रकाश याइ, मधुर जुइ वया खँ कनिइगु ॥”

अन म्हुतु संयमम्ह धयागु दास, चण्डालादिपित्त नं “छ क्वजातम्ह खः, छ दुशीलम्ह खः” धकाः आदि मधाःसे म्हुतुयात संयम याइस्त् । मन्त्रया खँ कनिस्त् धयागु थन मन्त्र धयागु प्रज्ञा खः, उगु खँ कनिस्त् खः । निश्चलम्ह धयागु शान्त चित्तम्ह खः । अर्थ व धर्मयात प्रकाश याइ धयागु खँ लहाइगु अर्थ व धर्मदेशना कनिगु खः । मधुर जुइ धयागु थुजास्त् भिक्षुं कनिगु मधुर जुइ । गुम्हसिनं अर्थ हे जक सम्पादन याइ, पालि याइमखु, पालि जक सम्पादन याइ, अर्थ याइमखु, निगू नं सम्पादन याइमखु, वं कनिइगु मधुर जुइमखु ।

४. धर्माराम स्थविर

जेतवनय्

३६६. धर्मारामो धर्मरतो, धर्मं अनुविचिन्तयं ।
धर्मं अनुस्तरं भिक्खु, सद्भर्मा न परिहायति ॥

३६४. धर्मरामो धर्मरतो धर्ममनुविच्छिन्तयन् ।
धर्ममनुसरत् भिक्षुः सद्वर्मान्त परिहीयते ॥५॥

३६४. “धर्मराम, धर्मरत, धर्मया चिन्तन ।
धर्मनिस्मरण भिक्षु, सद्वर्म च्युत जुइमखु ॥”

अन निवासकथं समथ व विपश्यना धर्मकथं च्वनिम्ह जुया धर्मराम
धाइ । उगु हे धर्मय् रमण याइम्ह धर्मरत धाइ । उगु हे धर्मयात हानं हानं
चिन्तन याइगुलिं याना: धर्मया अनु चिन्तक धाइ, उगु धर्मयात आवर्जनयायां
बिचाः यानाच्चनिइ धयागु अर्थ खः । अनुस्मरण याइ धयागु उगु हे धर्मयात
अनुस्मरण यानाच्चनिइ । सद्वर्म धयागु थुजाम्ह भिक्षु स्वीकृत्युकथं विभाजन
यनातःगु बोधिपक्षीयधर्म व गुंगू लोकोत्तर धर्म च्युत जुइमखु धयागु अर्थ खः ।

५. विपक्ष सेवक भिक्षु

वेलवनय्

३६५. सलाभं नातिमञ्जेय, नाञ्जेसं पिहयं चरे ।
अञ्जेसं पिहयं भिक्खु, समाधिं नाधिगच्छति ॥

३६५. स्वलाभं नातिमन्येत नान्येभ्यः स्पृहयन् चरेत् ।
अन्येभ्यः स्पृहयन् भिक्षु समाधिं नाधिगच्छति ॥६॥

३६५. “थःगु लाभयात अवहेलना यायेमते, मेपिनिगु यःयेका जुइमते ।
मेपिनिगु यःयेका जुइम्ह भिक्षुयात, समाधि प्राप्त जुइमखु ॥

३६६. अप्पलाभोऽपि चे भिक्खु, सलाभं नातिमञ्जति ।
तं वे देवा पसंसन्ति, सुद्धाजीविं अतन्दितं ॥

३६६. अल्पलाभोऽपि चेद् भिक्षुः स्वलाभं नातिमन्यते ।
तं वै देवा प्रशंसन्ति शुद्धाजीवमतन्द्रितम् ॥७॥

३६६. “यदि अल्पजक लाभ जूसां भिक्षुं, थःगु लाभयात अवहेलना याइमखु ।
वयात हे देवतापिंसं प्रशंसा याइ, शुद्धं जीविका हम्ह, उत्साहितम्ह ॥”

अन थःगु लाभयात धयागु थःत प्राप्त जुइगु लाभ खः । न्यासिवना: भिक्षाटन यायेगुयात त्यागयाना मल्वःगुकथं मा:ला जीविका यायेवं थःगु लाभयात अवहेलना याःगु जुइ, क्वट्यंकूगु जुइ, घृणा याःगु जुइ । उकिं थथे मयाःसे थःगु लाभयात अवहेलना यायेमते । मेपिनिगु यःयेका जुइमते धयागु मेपिनिगु लाभयात प्रार्थना यानाः जुइमते धयागु अर्थ खः । समाधि प्राप्त जुइमखु धयागु मेपिनिगु यःयेका जुइवं इमिगु चीवरादि दयेकेगुलिइ उत्सुक जुम्ह भिक्षुयात अर्पणा समाधि व उपचार समाधि प्राप्त जुइमखु । थःगु लाभयात अवहेलना याइमखु धयागु अल्पलाभय् नं समानम्ह जुया उच्चनीचगु कुलय् छसिंकथं न्यासिवना: भिक्षाटन वनीम्ह भिक्षुं थःगु लाभयात अवहेलना याइमखु । वयात है धयागु व उजाम्ह भिक्षुयात सारकथं म्वानाच्चवंम्ह शुद्धं जीवन हनाच्चवंम्ह त्वाःनाया बलया आधारं जीविका याइम्ह अलिष्ठ मजूगुलिं यानाः उत्साहितम्हसित देवतापिंसं प्रशंसा याइ, स्तुति याइ धयागु अर्थ खः ।

६. पञ्चाग्रदायक ब्राह्मण

जेतवनय्

३६७. सब्बसो नामरूपस्मि, यस्स नस्ति ममायितं ।
असता च न सोचति, स वे “भिक्षु”ति बुच्चति ॥

३६८. सर्वशो नामरूपयोः यस्य नास्ति ममायितम् ।
असति च न शोचति स वै भिक्षुरित्युच्यते ॥८॥

३६९. “फुककं नामरूपय्, गुम्हसिया मदु ममता ।
अनासत्त जुया व शोक याइमखु, वयात है ‘भिक्षु’ धका: धाइ ॥”

अन फुककं धयागु फुकक वेदनादि प्यांगूलिइ, व रूपस्कन्ध नार्प याना: न्यागू स्कन्धकथं प्रवृत ज्युच्चवंगु नामरूपय् । ममता धयागु गुम्हसिया जि, जिगु धका: क्वातुक ज्वनेगु मदु । अनासत्त जुया व शोक याइमखु धयागु उगु नामरूपय् क्षयव्ययय् थ्यन्येवं “जिगु रूप क्षीण जुल .....पूर्ववत्..... जिगु विज्ञान क्षीण जुल” धका: शोक याइमखु, दुःख ताइमखु, “क्षयव्ययधर्म जिगु क्षीण जुल” धका: खंकिइ । वयात है धयागु व थुजाम्हं विद्यमान नामरूपय् ममता रहित जुइगुलिं व अनासत्त जुइगुलिं व शोक मयाइगुलिं यानाः वयात भिक्षु धका: धाइ धयागु अर्थ खः ।

३६८. मेत्ताविहारी यो भिक्खु, पसन्नो बुद्धशासने।
अधिगच्छे पदं सन्तं, सङ्घासुपसमं सुखं॥

३६९. मैत्रीविहारी यो भिक्षुः प्रसन्नो बुद्धशासने।
अधिगच्छेत् पदं शान्तं संस्कारोपशमं सुखम्॥९॥

३७०. “मैत्रीं विहारी गुम्हं भिक्षु, लय्याम्हं बुद्धशासन्य्।
प्राप्त याइ शान्तिपद, संस्कार शान्तगु सुख्यात॥

३७१. सिञ्च भिक्खु इमं नावं, सिता ते लहुपेस्तति।
छित्वा रागञ्च द्वेषञ्च ततो निर्वाणमेष्यसि॥

३७२. सिञ्च भिक्षु ! इमां नावं सित्का ते लघुत्वमेष्यति।
छित्वा रागञ्च द्वेषञ्च ततो निर्वाणमेष्यसि॥१०॥

३७३. “सिलाघ्न्व भिक्षु, श्व दुंगायात, सिलेवं छिपिं याउँसे च्वनिइ।
त्वाःथला राग व द्वेषयात, अनंलि निर्वाण जुइ॥

३७४. पञ्च छिन्दे पञ्च जहे, पञ्च चुतरि भावये।
पञ्च सङ्गातिगो भिक्खु, “ओघतीर्णो”ति वुच्यते॥

३७५. पञ्च छिद्यात् पञ्च जह्यात् पञ्चातरं भावयेत्।
पञ्चसंगातिगा भिक्षुः ओघतीर्ण इत्युच्यते॥११॥

३७६. “न्यागूयात त्वाःथ, न्यागूयात त्यागया, हानं न्यागू भावना या।
न्यागू पंगलःयात अतिक्रमण याम्ह भिक्षु, ‘खुसिबालं उतीर्णम्ह’ धकाः धाइ॥

३७७. ज्ञाय भिक्खु मा पमादो^{१५१}, मा ते कामगुणे रमेस्सु^{१५२} चित्तं।
मा लोहगुळं गिली पमत्तो, मा कन्दि “दुक्खमिद”न्ति उक्षमानो॥

^{१५१} मा च पमादो (सी० स्या० रो०)

^{१५२} रमेस्सु (सी० रो०), भवस्सु (स्या०), रमस्सु (क०)

३७१. ध्याय भिक्षो ! मा च प्रमादः, मा ते कामगुणे भ्रमतु चितम् ।
मा लोहगोलं गिल प्रमत्तः, मा क्रन्दीः दुखमिदमिति दद्यमानः ॥१२॥

३७१. “ध्यान या भिक्षु, प्रमादी जुइमते,
छिपिं कामभोगय् चित्त रमण यायेमते ।
तं रवारा नुतेमते प्रमादी जुयाः, ‘थव दुःखं’ छवयाच्चन धकाः ख्वयेमते ॥

३७२. नत्थि ज्ञानं अपञ्जस्स, पञ्जा नत्थि अज्ञायतो^{१५३} ।
यम्हि ज्ञानञ्च पञ्जा च, स वै निब्बानसन्तिके ॥

३७२. नास्ति ध्यानमप्रज्ञस्य प्रज्ञा नास्त्यध्यायतः ।
यस्मिन् ध्यानञ्च प्रज्ञा च स वै निर्वाणस्यान्तिके ॥१३॥

३७२. “महु ध्यान प्रज्ञा महुम्हसिया, प्रज्ञा दइमखु ध्यान मयाम्हसिया ।
गुम्हसिके ध्यान व प्रज्ञा दइ, व हे निर्वाणया लिक्क लाइ ॥

३७३. सुज्जागारं पविट्ठस्स, सन्तचित्तस्स भिक्खुनो ।
अमानुषी रति होति, सम्मा धर्मं विपस्ततो ॥

३७३. शून्यगारं प्रविष्टस्य शान्तचित्तस्य भिक्षोः ।
अमानुषी रतिर्भवति रम्यग् धर्मं विपश्यतः ॥१४॥

३७३. “शुन्यगारय् दुहाँवना, शान्त चित्तम् भिक्खुया ।
अमानुष्य रमण जुइ, बालाक धर्मयात खकिम्हसिया ॥

३७४. यतो यतो सम्मति, खन्धानं उदयब्बयं ।
लभती^{१५४} पीतिपामोर्जं, अमतं तं विजानतं ॥

३७४. यतो यतः संमृशति स्कन्धानामुदयव्ययम् ।
लभते प्रीतिप्रामोदममृतं तद् विजानताम् ॥१५॥

^{१५३} अज्ञायिनो (क०)
^{१५४} लभति (रो०), लभते (क०)

३७४. “गनं गनं समर्शनं याइ, स्कन्धतयगु उदयव्यययात् ।

प्राप्तं जुइ प्रीतिप्रामोद्य, उगु अमृतयात् स्यूम्हसिया ॥

३७५. तत्रायमादि भवति, इधं पञ्जस्स भिक्खुनो ।

इन्द्रियगुत्ति सन्तुष्टि, पातिमोक्षे व संवरो ॥

३७५. तत्रायमादि भवतीह प्राज्ञस्य भिक्षोः ।

इन्द्रियगुप्तिः सन्तुष्टिः प्रातिमोक्षे स संवरः ॥१६॥

३७५. “अन थुपिं जुइ, थन प्रज्ञावान् भिक्षुया ।

इन्द्रिय रक्षा, सन्तुष्ट, व प्रातिमोक्षय् संवर ॥

३७६. मिते भजस्सु कल्याणे, सुखाजीवे अतन्दिते ।

पटिसन्थारवुत्यस्स, आचारकुशलः स्यात् ।

ततो पामोज्जबहुलो, दुखस्सन्तं करिस्ति ॥

३७६. मित्राणि भजस्व कल्याणानि शुद्धाजीवान्यतन्द्रितानि ।

प्रति संस्तारवृत्तः स्यात् आचारकुशलः स्यात् ।

ततः प्रामोद्यबहुलो दुःखस्यान्तं करिष्यति ॥१७॥

३७६. “कल्याणमित्रया सेवन या, शुद्धं जीविका या अलिष्मजूसे ।

सेवासत्कार याइम्हसिनं, आचरणय् कुशलम्ह सिनं ।

उगुलिं लयतायेगु ब्रानीम्हसिनं, दुःखयात अन्त याइ ॥”

अन मैत्रीं विहारी धयागु मैत्रीकर्मस्थानय् ज्या या:सां नं मैत्रीकथं तृतीय
चतुर्थं ध्यान प्राप्त यानाः च्चनिम्ह मैत्रीविहारी खः । लयताम्ह धयागु गुम्ह^१
बुद्धशासनय् प्रसन्नं जुइ, प्रसन्नताभावं यःयेकाच्चनिइ धयागु अर्थ खः ।
शान्तिपद धयागु निर्वाणया हे नां खः । थुजाम्ह भिक्षुं शान्तगु फुक्क संस्कारं
शान्तगुलिं यानाः संस्कारशान्त धाइ, परम सुखगुलिं यानाः सुख धकाः
धयातःगु उपलब्ध जुयाच्चंगु निर्वाणयात् प्राप्त याइ, उपलब्ध हे जुइ धयागु
अर्थ खः ।

सिलाछ्व भिक्षु, थव दुंगायात धयागु भिक्षुं थव थःगु शरीररूपी
दुंगायात व मिथ्यावितर्करूपी लःयात वाँछ्वयाः सिला छ्व । सिलेवं छिपिं

याउँसे च्वनिइ धयागु गथेकि महासमुद्रय् लखं जाःगु दुंगाया क्षःप्वाःत तिनाःलः वाँछवयेवं याउँसे च्वनाः महासमुद्रय् दुबयेमजूसे याकनं हे बन्धरगाहलय् वनिइ, थथे छं नं मिथ्यावितर्करूपी लखं जायाच्वंगु थःगु दुंगारूपी शरीरय् चक्षुद्वारादि त्वःत संवरं तिनाः उत्पन्न जूगु मिथ्यावितर्करूपी लः वाँछवया सिलाः याउँका संसारचक्रय् दुबय् मजूसे याकनं निर्वाणय् वनिइ । त्वाःथला धयागु राग व द्वेषया बन्धनत त्वाःथ । थुपिं त्वाल्हाना अर्हत्व प्राप्तम्ह जुया अनं लिपा अनुपादिसेस निर्वाणय् हुँ धयागु अर्थ खः ।

न्यागूयात त्वाःथ धयागु क्वय् अपायय् श्यंकाबिइगु न्यागू ओरम्भागीय संयोजनयात, तुतिइ खिपतं चिनातम्ह पुरुषं तरवारं चाये थें क्वय्या स्वंग् मार्ग त्वाःथ । न्यागूयात त्यागया धयागु च्वय् देवलोकय् श्यंकाबिइगु न्यागू उर्ध्वभागीय संयोजनयात, गपतय् खिपतं चिनातम्ह पुरुषं तरवारं चाये थें अर्हतमार्ग त्याग या, त्वःतिइ, त्वाःथलाश्व धयागु अर्थ खः । हानं न्यागू भावना या धयागु उर्ध्वभागीय संयोजनतयैत प्रहाण यायेत श्रद्धादि न्यागू इन्द्रिययात हानं भावना या । न्यागूयात अतिक्रमण याम्ह धयागु थथे जुइव न्यागू राग, द्वेष, मोह, मान व मिथ्यादृष्टि पंगलःत अतिक्रमण यानाः न्यागू पंगलं अतिक्रमणम्ह भिक्षुयात खुसिबालं उतीर्णम्ह धकाः धाइ, प्यंग् बालं उतीर्णम्ह धकाः धाःगु अर्थ खः ।

ध्यान या भिक्षु धयागु भिक्षु, छं निथी ध्यानकथं ध्यान या व कायकर्मादि अप्रमादपूर्वक विहारयानाः प्रमादी जुइमते । रमण यायेमते धयागु न्याता प्रकारया कामभोगय् छंगु चित्त रमण यायेमते । नं ग्वारा नुनेमते धयागु स्मृतियात त्वःतिइगु लक्षणगु प्रमादं प्रमादी जुया नरकय् च्यानाच्वंगु नंया ग्वारा नुनिइ, उकिं वयात धयाच्वनाः “प्रमादी जुइमते, नंया ग्वारा नुनेमते, नरकय् च्याकाः ‘थव दुःख खः’ धकाः ख्वयेमते” धयागु अर्थ खः ।

मदु ध्यान धयागु ध्यान उत्पन्न यायेत माःगु प्रज्ञाया कुतः मदुम्ह दुर्बुद्धिम्हसित ध्यान दइमखु । प्रज्ञा मदु धयागु ध्यान मयाम्हसिया “समाहितम्ह भिक्षुं यथाभूतं सिइ, खनिइ” धकाः धया वयागु प्रज्ञाया लक्षण मदु । गुम्हसिके ध्यान व प्रज्ञा दइ धयागु गुम्ह पुद्गलयाके थव निगुलिं दइ, व निर्वाणया लिक्क च्वनाच्वंम्ह हे धाइ धयागु अर्थ खः ।

शुन्यागारय् दुहाँवनाः धयागु छुं छगु चकंगु थासय् कर्मस्थानयात तोमतूसे कर्मस्थान बिचाः याना फयेतुना च्वंम्हसिया । शान्त वित्तम्हसिया धयागु शान्त चित्तम्हसिया । बांलाक धयागु हेतु कारणं धर्मयात बांलाक स्वया:

विपश्यना धयागु अमानुष्य रमण, व अष्टसमापत्ति धयागु दिव्य रमण जुइ,
उत्पन्न जुइ धयागु अर्थ खः ।

गतं गतं समर्शन याइ धयागु स्वीखुगू आरम्मणय् ज्या यायां गुगु गुगु
आकारं, भोजनया न्त्यव आदि इलय् गुगु गुगु थःत अभिरुचि दुगु इलय्
अभिरुचि दुगु चित्तय् कर्मस्थानया ज्या यायां बिचाः याइ । उदयव्यययात
धयागु न्यागू स्कन्धय् नीन्यागू लक्षणं उदय जुइगु खः, नीन्यागू हे लक्षणं व्यय
जुइगु खः । प्रीतिप्रामोद्य धयागु थथे स्कन्धय् उदयव्यययात बिचाः याना
धर्मप्रीतियात व धर्मानन्दयात प्राप्त याइ । अमृत धयागु उगु प्रत्यय सहितगु
नामरूपय् प्रकट जुया थहाँवइबले उत्पन्न जुइगु प्रीति आनन्दं अमृत निर्वाणय्
थंका बिइगुलि यानाः विज्ञ पण्डितपित्त अमृत हे जुइ धयागु अर्थ खः ।

अन थुपिं जुइ धयागु अन थव आदि, थव पूर्वस्थान जुइ । थन प्रज्ञावान
धयागु थव शासनय् पण्डित भिक्षुया । आः “उगु आदि” धकाः धयातल
पूर्वस्थान क्यनाः इन्द्रिय रक्षादि धकाः धयातल । प्यंगू पारिशुद्धिशील पूर्वस्थान
खः । अन इन्द्रिय रक्षा धयागु इन्द्रिय संवर खः । सन्तुष्टि धयागु चतुप्रत्ययय्
सन्तोष जुइगु खः । उगुलि आजीवपारिशुद्धि व प्रत्ययसन्निस्सित शील नं कना
बिज्यात । प्रातिमोक्षय् धयागु प्रातिमोक्ष धकाः क्यातःगु जेष्ठगु शीलय् परिपूर्ण
यायेगु आज्ञा जुया बिज्यात ।

कल्याणमित्रया सेवनया धयागु विश्वास याये बःहगु ज्याय् अनुकूल
मज्जम्ह पासायात त्याग यानाः भिंगु जीविकां शुद्धजीवन हनाच्चंम्ह, त्वानाया
बलाधारं जीविका यानाच्चंम्ह अलिछ मचाम्ह उद्योगीम्ह कल्याणमित्रया सेवन
या, संगत या धयागु अर्थ खः । सेवासत्कार याइम्हसिया धयागु नयेत्वनेगुलि
सेवासत्कार यायेगु व धर्मकथं सेवासत्कार यायेगु बानी दुम्हसित सेवासत्कारं
युक्तम्ह जुइ, सेवासत्कार याइम्ह जु धयागु अर्थ खः । आचरणय् कुशलम्ह
धयागु शीलाचार व ब्रतप्रतिव्रताचार खः । अन कुशलम्ह जु, चतुरम्ह जु धयागु
अर्थ खः । उगुलि लयतायेगु बानीम्हसिनं धयागु अनंति सेवासत्कारवृति व
आचार कौशल्यतां उत्पन्न जुइगु धर्मानन्दं प्रमुदित जुइगु बानीदुम्ह जुया उगु
फुक्क वृत्तदुःखयात अन्त याइ धयागु अर्थ खः ।

३७७. वासिका विय पुष्टानि, मद्वानि^{१५५} पमुञ्चति ।
एवं रागञ्च दोसञ्च, विष्मुञ्चेथ भिक्खवो ॥

३७८. वर्षिका इव पुष्टाणि मृदूनि प्रमुञ्चति ।
एव रागञ्च द्वेषञ्च विप्रमुञ्चत भिक्षवः ॥१८॥

३७९. “वर्षस्वाँत थे, सुकूचिनेवं कुतुंवह (मुक्त जुइ) ।
थथे राग व द्वेष, विमुक्त जुझगु स्व, भिक्षुपिं ॥”

अन वर्षस्वाँत धयागु सुमन स्वाँत खः । सुकूचिनेवं धयागु गंतावंगु ।
थव धयातःगु जुयाच्चन - गथे वर्षाया स्वाँत मिहगः हवःयाच्चवंगु थौं (कन्हेखुन्हु)
पुलां जुयाः हायावनिइ, दंयात त्वःतिइ, थथे छिमिसं नं रागादि दोषय् विमुक्त
जुझगु स्व ।

९. शान्तकाय स्थविर

३८०. सन्तकायो सन्तवाचो, सन्तवा सुसमाहितो^{१५६} ।
वन्तलोकामिसो भिक्खु, “उपसन्तो”ति वुच्चति ॥

३८१. शान्तकायो शान्तवाक् शान्तमनाः सुसमाहितः ।
वान्तलोकामिषो भिक्षुः उपशान्त इत्युच्यते ॥१९॥

३८२. “शान्तकाय, शान्तवचन, शान्तमन, सुसमाहितम्ह ।
लोकया आमिसयात ल्हवय् धुंकूम्ह भिक्षुयात ‘शान्तम्ह’ धाइ ॥”

अन शान्तकाय धयागु प्राणिहिंसादि अभावं यानाः शान्त कायम्ह खः,
मखूगु खौं आदि अभावं यानाः शान्त वचनम्ह खः, अभिध्यादि अभावं यानाः
शान्त मनम्ह खः, कायादि स्वंगुलिं बांलाक समाहितम्ह जुया सुसमाहितम्ह खः,
प्यंगु मार्गद्वारा लोकामिसयात ल्हवय् धुंकूम्ह जुया लोकामिसयात वान्ता याम्ह
भिक्षुं दुनेच्चवंगु रागादि शान्त जूगुलिं यानाः ‘शान्तम्ह’ धकाः धाइ धयागु अर्थ
खः ।

^{१५५} मज्जवानि (क० टीका) पच्चवानि (क० अड०)
^{१५६} सन्तमनो सुसमाहितो (स्याऽ रो०), सन्तमनो समाहितो (क०)

३७९. अत्तना चोदयत्तानं पठिमसेथ अत्तना^{१५०} /
सो अत्तगुतो सतिमा, सुखं भिक्खु विहाहिसि ॥

३७९. आत्माना चोदयेदात्मानं प्रतिवसेदात्मानमात्मना ।
स आत्मगुप्तः स्मृतिमान् सुखं भिक्षो विहरिष्यसि ॥२०॥

३८०. “थःम्हं थःत न्वानाः, थःत थम्हं बिचाः याना ।
वं थःत रक्षा यानाः स्मृतिवान् जुयाः, सुखपूर्वक भिक्खु विहार या ॥

३८०. अत्ता हि अत्तनो नाथो, (को हि नाथो परो सिया)^{१५२} अत्ता हि अत्तनो गति ।
तस्मा संयममत्तान्^{१५३}, अस्तं भद्रं वाणिजो ॥

३८०. आत्मा ह्यात्मनो नाथः आत्मा ह्यात्मनो गतिः ।
तस्मात् संयमयात्मानं अश्वं भद्रमिव वाणिजः ॥२१॥

३८०. “थः हे थःगु नाथ खः, सु मेह नाथ दइला ? थः हे थःगु गति खः ।
उकिं संयम या थःत, भिंम्ह सलयात बंजानं थें ॥”

अन थःत न्वानाः धयागु थःम्हं हे थःत न्वाइ लुमंकिइ । बिचाः याना
धयागु थःम्हं हे थःत परीक्षण या । वं धयागु वं छं, भिक्खु, थथे जुइवं थःम्हं हे
रक्षा याइगुलिं यानाः थःत रक्षा यानाः, न्त्यःने स्थितगु स्मृति यानाः स्मृतिवान्
जुयाः फुक इरियापथय् सुखपूर्वक विहारयाइ धयागु अर्थ खः ।

नाथ धयागु आश्रय व प्रतिस्था । सु मेह नाथ दइला ? धयागु गुगुलिं
यानाः मेपिनिगु शरीरय् प्रतिस्थित जुयाः कुशल यानाः स्वर्गय् वनेगु लै बा
भावना यानाः फल साक्षात्कार याये फडमखु, उकिं सु मेह नाथ धयाम्ह
दइला धयागु अर्थ खः । उकिं धयागु गुगुलिं यानाः थः हे थःगु गतिइ प्रतिस्थित
शरण खः, उकिं गये भिंम्ह आजानीय सलया आधारं लाभया इच्छा यानाः
बंजालं वयात माथंमवंगु थासय् दिकाः न्हिछिया स्वक्वतक म्वःलहुइकाः नकाः

^{१५०} पठिमासे अत्तमत्तना (सी० रो०), पठिमसे तमत्तना (स्या०)

^{१५२} विदेसपोत्थकेसु नत्यि (थव पिनेया सफूलिड मदु)

^{१५३} संयमयत्तानं (सी० रो०)

संयम याइ, सफा याइ, लहिइ, थथे छं नं उत्पन्न मजूगु अकुशलयात उत्पन्न जुइगुलिं पनाः स्मृति हीन जुइगुलिं उत्पन्न जुइगु अकुशलयात त्याग यानाः थःत संयम या रक्षा या, थथे जुइवं प्रथमध्यानादि यानाः लौकिक व लोकोत्तर विशेषतायात प्राप्त याइ धयागु अर्थ खः ।

११. वक्कलि स्थविर

वेलुवनय्

३८१. पामोज्जबहुलो भिक्खु, पत्सन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छे पदं सन्तं, सद्वालपसमं सुखं ॥

३८२. प्रामोद्यबहुलो भिक्षुः प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छेत् पदं शान्तं संस्कारोपशमं सुखम् ॥२८॥

३८३. “अत्यधिक लय्ताम्ह भिक्षुं, प्रसन्नम्ह बुद्धशासनय् ।
प्राप्त याइ शान्तपद, संस्कार शान्तगु सुखयात ॥”

उकिया अर्थ खः - स्वभाविकं अत्यन्त प्रसन्न जुइम्ह भिक्षु बुद्धशासनय् प्रसन्नतायात अनुभव याइ, व थथे लय्ताम्ह जुया बुद्धशासनय् शान्तपद संस्कार शान्तगु सुख धकाः नां दुगु निर्वाणयात प्राप्त याइ ।

१२. सुमत श्रामणेर

पूर्वारामय्

३८२. यो हवे दहरो भिक्खु, युज्जति बुद्धशासने ।
सोमै५० लोकं प्रभासेति, अब्भा मुक्तोव चन्दिमा ॥

३८२. यो ह वै दहरो भिक्षुः युनक्ति बुद्धशासने ।
स इमं लोकं प्रभासत्यभात् मुक्त इव चन्द्रमाः ॥२९॥

३८२. “गुम्हसितं धाथें मचाम्ह भिक्षुं, कुतः याइ बुद्धशासनय् ।
वं थव लोक्य जाज्वल्लेमान याइ, सुपाँचं मुक्तम्ह चन्द्रमां थें ॥”

अन कुतःयाइ धयागु मेहनत याइ, उत्साह याइ । जाज्वल्लेमान याइ धयागु उम्ह भिक्षुं थःगु अहंतमार्गज्ञानं सुपाँचं मुक्तम्ह चन्द्रमां थे लोक्य

^{५०} सो इमं (सी० स्यां कं० रो०)

स्कन्धादिकथं भेदगु लोकय् उज्ज्वल याइ, छग् हे जःकथं जाज्वल्लेमान याइ
धयागु अर्थ खः ।

भिक्षुवर्गया वर्णन क्वचाल ।

तीन्यागूगु वर्ग क्वचाल ।

२६. ब्राह्मणवर्ग

१. अधिक प्रसन्नम्ह ब्राह्मण

जेतवनय्

३८३. छिन्द सोतं परक्कम्म, कामे पनुद ब्राह्मण।
सङ्खारानं खयं जत्वा, अकृतञ्जुसि ब्राह्मण॥

३८४. छिन्दि सोतः पराक्रम्य कामान् प्रणुद ब्राह्मण।
संस्काराणां क्षयं ज्ञात्वा कृतज्ञोऽसि ब्राह्मण॥१॥

३८५. “त्वाःथ सोतयात पराक्रमबलं, काम वास्त्वा मदयेकिइ ब्राह्मण।
संस्कारया क्षय सिइका, अकृतयात सिइकि ब्राह्मण॥”

अन पराक्रमबलं धयागु तृष्णासोत धयागु भतिचा जक कुतलं त्वःथले फइमखु, उकिं ज्ञानसम्प्रयुक्तगु महान् पराक्रमबलं उत्साह यानाः उगु सोतयात त्वाःथ। निगू कामय् मदयेकिइ, पितछ्वः। ब्राह्मण धयागु क्षीणश्रवपित्त सम्बोधन यानातःगु खः। संस्कारया धयागु न्यागू स्कन्धया क्षययात सिइका:। अकृतयात सिइकि धयागु थथे जुइवं छं लुँ आदि छुकिं नं दयेके मफूगु निर्वाणयात सिइका: अकृतयात सिइकीम्ह जु।

२. आपालं भिक्षुपि

जेतवनय्

३८६. यदा द्वयेसु धर्मेसु, पारगू होति ब्राह्मणो।
अथस्स सब्बे संयोगा, अर्थं गच्छन्ति जानतो॥

३८७. यदा द्वयोर्धर्मयोः पारगो भवति ब्राह्मणः।
अथस्य सर्वे संयोगा अस्तं गच्छन्ति जानतः॥२॥

३८८. “गुबले निगू धर्मय्, पारंगत जुइ ब्राह्मण।
अले वया फुक्क बन्धन, तष्ट जुयाः वनिइ सिइका:॥”

अन गुबले धयागु गुगु इलय् निता प्रकारं दयाच्चर्वंगु समथ व विपश्यना धर्मय् अभिज्ञाद्वारा पार जुया वनेगुकथं थव क्षीणाश्रव पारंगतम्ह जुइ, अले वया वृत्तय् संयोजन

शान्त जुया: फुक्क काम योगादिया संयोगत थथे सिइबले अर्थ परिक्षय विनाश जुया:
वनिइ धयागु अर्थ खः ।

३. मार

जेतवनय्

३८५. यस्स पारं अपारं वा, पारापारं न विज्जति ।
वीतदरं विसंयुतं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

३८६. यस्य पारमपारं वा पारापारं न विद्यते ।
वितदरं विसंयुक्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३॥

३८७. “गुम्हसिया पार व अपार, पारापार दइमखु ।
निर्भयम्ह व आसक्त मदुम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन पार धयागु आध्यात्म खुगू आयतन खः । अपार धयागु बाह्य
खुगू आयतन खः । पारापार धयागु उपि निगूलिं खः । दइमखु धयागु
गुम्हसिया थुपि फुक्कय् “जि” धकाः बा “जिगु” धकाः ग्रहण याइगु भाव मदु,
उगु क्लेशया त्राश मदुगुलिं यानाः निर्भयम्हं फुक्क क्लेशद्वारा अलगगम्हसित जिं
ब्राह्मण धकाः धयाच्चवना धयागु अर्थ खः ।

४. सुं छम्ह ब्राह्मण

जेतवनय्

३८८. ज्ञायिं विरजमासीनं, कतकिच्चमनासवं ।
उत्तमत्थमनुप्ततं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

३८९. ध्यायिनं विरजमासीनं कृत-कृत्यमनासवम् ।
उत्तमार्थमनुप्राप्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥४॥

३९०. “ध्यानी, चित्तमल मदुम्ह, यायेमाःगु याये धुंकम्ह अनासव ।
उत्तमअर्थ प्राप्तम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन ध्यानी धयागु निथी ध्यानं ध्यान याइम्ह, कामरूपी धूलं धू मदुम्ह
वनय् याकचा च्वनीम्ह प्यगू मार्ग भिंखुगू ज्या या:गुलिं यायेमाःगु याये धुंकम्ह,
आस्वततय्गु अभावं यानाः अनासवगु उत्तमअर्थ अर्हत्वयात प्राप्तम्हसित जिं
ब्राह्मण धकाः धयाच्चवना धयागु अर्थ खः ।

३८७. दिवा तपति आदिच्यो, रत्नमाभाति चन्द्रिमा ।
 सन्नद्धो खतियो तपति, ज्ञायी तपति ब्राह्मणो ।
 अथ सब्बमहोरत्तिं, बुद्धो तपति तेजसा ॥

३८८. दिवा तपत्यादित्यो रात्रावाभाति चन्द्रमाः ।
 सन्नद्धः क्षत्रियस्तपति ध्यायी तपति ब्राह्मणः ।
 अथ सर्वमहोरात्रं बुद्धस्तपति तेजसा ॥५॥

३८९. “न्हिनय् थिइ आदित्य, चान्हय् थिइ मिला ।
 तिसां तियातम्ह क्षत्रिय थिइ, ध्यानी थिइ ब्राह्मण ।
 अले फुक्क चान्हि, बुद्ध थिनाच्चनिइ तेजं ॥”

अन न्हिनय् थिइ ध्यागु न्हिनय् जक थिइ, चान्हय् वया वंगु लंतक नं
 खने दइमखु । मिला ध्यागु चन्द्रमा सुपाँचं मुक्त जुइवं जक थिइ, न्हिनय्
 थिइमखु । तिसां तियातम्ह ध्यागु लुँ, मणि व विचित्रगु फुक्क तिसावस्तं
 पुनातम्ह चतुरज्जिणी सेनापिं नापं चाःहिका च्वनेवं जुजु थिइ, म्हमसिइगु
 भेषकया च्वनिइबले मखु । ध्यानी ध्यागु क्षीणाश्रवं पुचःयात मदयेका ध्यान
 याना च्वनिइबले थिइ ।

तेजं ध्यागु सम्यक्सम्बुद्ध जक शीलया तेजं दुशीलया तेजयात, गुणया
 तेजं निर्गुणया तेजयात, प्रज्ञाया तेजं दुर्बुद्धिया तेजयात, पुण्यया तेजं अपुण्यया
 तेजयात, धर्मया तेजं अधर्मया तेजयात नाश यानाः (चिइकाः) थुपि न्यागू
 प्रकारया तेजं न्ह्याबले नं थिनाच्चनिइ ध्यागु अर्थ खः ।

६. सुं छम्ह ब्राह्मण प्रव्रजित

जेतवनय्

३८८. बाहितपापोति ब्राह्मणो, समचरिया समणोति तुच्चति ।
 पब्बाजयमत्तनो मलं, तस्मा “पब्बजितो”ति तुच्चति ॥

३८९. बाहितपाप इति ब्राह्मणः समचर्यः श्रमण इत्युच्यते ।
 प्रब्राजयन्नात्मनो मलं तस्मात् प्रव्रजित इत्युच्यते ॥६॥

३८८. “पापयात चुइकाः छवम्ह ब्राह्मण खः,
समान आचरणम्ह श्रमण धकाः धाइ ।
थःगु मलयात त्याग याम्ह जुइ, उकिं ‘प्रव्रजित’ धकाः धाइ ॥”

अन समान आचरणम्ह धयागु फुक्क अकुशलयात शान्त याना:
आचरणयाम्ह खः । उकिं धयागु गुगुलि यानाः पाप चुइकाः छवगुलि ब्राह्मण
धाइ, अकुशलयात शान्त यानाः आचरण याम्ह श्रमण धाइ, उकिं गुम्हसिनं
थःगु रागादि मलयात त्याग यानाः, नाश यानाः जुइ, व उगु त्यागया कारणं
‘प्रव्रजित’ धकाः धाइ धयागु अर्थ खः ।

७. सारिपुत्र स्थविर

जेतवनय्

३८९. न ब्राह्मणस्स पहरेय्य, नास्स मुञ्चेथ ब्राह्मणो ।
धी१६१ ब्राह्मणस्स हन्तारं, ततो धी यस्स१६२ मुञ्चति ॥

३९०. न ब्राह्मणं प्रहरेन्नास्मै मुञ्चेद ब्राह्मणः ।
धिग् ब्राह्मणस्य हन्तारं ततो धिग् यस्मै मुञ्चति ॥७॥

३९१. “ब्राह्मणयात दायेमते, वयात तं न पिकायेमते ब्राह्मण ।
धीकारम्ह ब्राह्मणयात दाम्ह, वस्वया धीकार वप्रति तं पिकाम्हसित ॥

३९०. न ब्राह्मणस्तेतदकिञ्चि सेयो, यदा निषेधो मनसो पियेहि ।
यतो यतो हिंसमनो निवत्तति, ततो ततो सम्मतिमेव दुक्खं ॥

३९०. ब्राह्मणस्यैतदकञ्चित् श्रेयः यदा निषेधो मनसा प्रियेभ्यः ।
यतो यतो हिंसमनो निवर्तते ततस्ततः शाम्यत्येव दुःखम् ॥८॥

३९०. “न गुगु थन ब्राह्मण छुं नं यायेगु श्रेष्ठगु खः,
गुबले निषेध यायेगु है मनया यइ ।
गनं गनं हिंसा यायेगु मन लिहाँवनिइ, अनं अनं शान्त है जुइ दुःख ॥”

१६१ धि (स्याऽ व्याकरणेतु)
१६२ यो + अस्स = यस्स

अन दायेगु धयागु “जि क्षीणास्व ब्राह्मण खः” धकाः सिइबले क्षीणास्वयात बा सुं छम्ह जातं ब्राह्मणयात दायेमते । वयात तं नं पिकायेमते धयागु व दायेकाच्चवंम्ह क्षीणास्व ब्राह्मणं दाया च्चनाच्चवंम्हसित वैरभाव तयेमते, वयात तं पिकायेमते धयागु अर्थ खः । धीकारम्ह ब्राह्मणयात धयागु क्षीणास्व ब्राह्मणयात दाम्हसित निन्दा यानाच्चवना । वस्वया धीकार धयागु गुम्हसिनं दायेवं हानं उम्हसित प्रतिप्रहार यायेगु वयाप्रति वैरभाव तइ, उगु नं अन निन्दनीयगु हे खः ।

गुगु थन छुं नं उत्तम खः धयागु गुगु क्षीणास्वयात ब्वःबिइगु, अप्रत्यक्षरूपं ब्वःबिइगु, दायेगु, प्रतिप्रहार यायेगु, थव उम्ह क्षीणास्व ब्राह्मणयात छु नं उत्तमगु मखु, भतिचा नं भिं जुइमखु, सहयायेगु हे उत्तम खः धयागु अर्थ खः । गुबले निषेध यायेगु हे मनया यइ धयागु क्रोधीम्हसिया तं पिकायेगु हे मनय् यइ । थव क्रोध धयागुलिं माँबौप्रति नं, बुद्धादिप्रति नं अपराध याइ । उकिं गुम्हसिनं उगु क्रोधयात मनं निषेध याइ, तं पिहाँवःगु चित्तयात निग्रह याइ, थुपिं छु नं उत्तमगु मखु धयागु अर्थ खः । हिंसा यायेगु मन धयागु तं पिहाँवःगु मन खः । वं उगुयात गुगु गुगु आधारं अनागामि मार्गं नाश यानाः वनेवं लिहाँ वनिइ । अनं अनं उगु उगु वस्तुद्वारा फुक्क वृत्तदुःखयात लित हे छ्वइ धयागु अर्थ खः ।

c. महाप्रजापति गौतमी

जेतवनय्

३९१. यस्य कायेन वाचाय, मनसा नस्ति दुक्कटं ।
संतुं तीहि ठानेहि, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

३९१. यस्य कायेन वाचा मनसा नास्ति दुष्कृतम् ।
संवृतं त्रिभिः स्थानै तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥१॥

३९१. “गुम्हसिया काय, वाक्, व मनं मदु दुष्कृत्य ।
स्वंगु अवस्थां संवरम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन दुष्कृत्य धयागु दोषसहितगु दुःख वृद्धि यानाः अपाय थ्यंका बिइगु कर्म खः । स्वंगु अवस्थां धयागु थुपिं कायादि स्वंगु कारणं कायदुश्चरित्रादिइ

दुहाँ वनेगुलिइ पनेत खापा तिनातःगु खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण धाये धयागु
अर्थ खः ।

९. सारिपुत्र स्थविर

जेतवनय्

३९२. यम्हा धर्मं विजानेय, सम्मासम्बुद्धेसितं।
सत्कच्चं तं नमस्तेय, अग्निहुतं ब्राह्मणो॥

३९२. यस्माद् धर्मं विजानीयात् सम्यक् सम्बुद्धेशितम् ।
सत्कृत्य तं नमस्येदग्निहोत्रमिव ब्राह्मणः ॥१०॥

३९२. “गुम्हसियापाखे धर्मयात् सिइकल, सम्यक्सम्बुद्ध देशितगु ।
सत्कारपूर्वक उम्हसित नमस्कार या, अग्निहोत्र याम्ह ब्राह्मणं थें ॥”

अन अग्निहोत्र याम्हं थें धयागु गथे ब्राह्मणं अग्निहोम याइबले बांलाक
आचरण यानाः व ल्हाः ज्वजलपादि यानाः सत्कारपूर्वक नमस्कार याइ, थथे
गुम्ह आचार्यद्वारा तथागत प्रवेदित धर्मयात् सिइका काइ, उम्हसित
सत्कारपूर्वक नमस्कार याएमाः धयागु अर्थ खः ।

१०. जटिल ब्राह्मण

जेतवनय्

३९३. न जटाहि न गोत्तेन, न जच्चा होति ब्राह्मणो।
यम्हि सच्चज्ज धर्मो च, सो सुची सो च ब्राह्मणो॥

३९३. न जटाभिर्गोत्रेण न जात्या भवति ब्राह्मणः ।
यस्मिन् सत्यञ्च धर्मञ्च स शुचिः स च ब्राह्मणः ॥११॥

३९३. “न जटां न गोत्रं, न जन्मं जुइ ब्राह्मण ।
गुम्हसिके सत्य व धर्म दु, व शुद्धम्ह खः व ब्राह्मण खः ॥”

अन सत्य धयागु गुम्ह व्यक्तियाके प्यंग् सत्ययात् भिंखुग् आकारं
अवबोध यानाः च्चंम्हसिके सत्यज्ञान व गुंग् प्रकारया लोकोत्तरधर्म दु, व
शुद्धम्ह खः, व ब्राह्मण खः धयागु अर्थ खः ।

३९४. किं ते जटाहि दुम्भेध, किं ते अजिनसाटिया ।
अध्यन्तरं ते गहनं, बाहिरं परिमिज्जसि ॥

३९४. कि ते जटाभिः दुर्मेध ! कि ते अजिनशाट्या ।
अभ्यन्तरं ते गहनं बाह्यं परिमार्जयसि ॥१२॥

३९४. “छु छन्त याइ जटां मूर्ख, छु छन्त याइ चल्लाया छ्यांगुलिं ।
दुने ला छके जङ्गल दु, पिने जक पिचुका च्वन ॥”^{१६३}

अन छु छन्त याइ जटां धयागु हे दुर्बुद्धि, छं पिने नं थुपि जटां तुतिया
खवः सहितगु मृगचर्म पुनाः थव छ्यायेत माःगु खः । दुने धयागु छके दुने
रागादि क्लेशरूपी जङ्गल दु, केवल किसिया खिं, सलया खिं बुलातम्ह थें पिने
जक पिचुका च्वन धयागु अर्थ खः ।

१२. किसागोतमी

गिद्धकूट पर्वतय्

३९५. पंसुकूलधरं जन्तुं, किसं धमनिसन्थतं ।
एकं वनस्मि ज्ञायन्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

३९५. पाशंकूलधरं जन्तुं कृशं धमनिसन्ततम् ।
एकं वने ध्यायन्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥१३॥

३९५. “गुम्ह पांसुकूलधारी खः, गंसिजुया हिनु सिइदुम्ह ।
याकचा वनय् ध्यान याइम्ह, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन गंसिजुया धयागु पांसुकूलधारीपिनि थःत ल्वःगु प्रतिपदायात
पूवंकाः अल्प जक ला व हि दुपिं जुयाः हिनु नं सिइदया च्वपिं खः, उकिं थथे
धयातल । याकचा वनय् ध्यागु एकान्तगु थासय् याकचा हे जक वनय् ध्यान
यानाः च्वनिम्हसित जिं वयात ब्राह्मण धकाः धाये धयागु अर्थ खः ।

३९६. न चाहं ब्राह्मणं वृमि, योनिजं मत्तिसम्भवं।
भोवादि नाम सो होति, सचे होति सकिञ्चनो।
अकिञ्चनं अनादानं, तमहं वृमि ब्राह्मणं॥

३९६. न चाहं ब्राह्मणं ब्रवीमि योनिजं मातृसंभवम्।
भोवादि नाम स भवति स वै भवति सकिंचनः।
अकिञ्चनमनादानं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम्॥१४॥

३९६. “न जिं ब्राह्मण धया:, योनी जन्म जुम्ह व माँया प्वाथं जन्म जुम्हसित ।
भो वादि धयाम्ह व जुइ, यदि दइ छुं नं वयाके ॥
छुं नं मदुम्ह मकाइम्ह ख:, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन योनिइ जन्मजुम्ह धयागु कोख्य् जन्म जुम्ह । माँया प्वाथं जन्म जुम्ह धयागु ब्राह्मणी माँया प्वाथय् जन्म जुम्ह । भो वादि धयागु थव सतेगुलिइ
“भो, भो” धकाः धया चाः ह्युन्जुइगुलिं यानाः भोवादि धकाः धाइ, यदि
रागादि छुं नं दयेवं छुं नं दुम्ह जुइ । जिं रागादि छुं नं मदुम्ह प्यंगू उपादानं
मकाइम्ह ब्राह्मणयात धयाच्चना धयागु अर्थ खः ।

३९७. सब्बसंयोजनं छेत्वा, यो वै न परित्स्सति।
सङ्गातिगं विसंयुतं, तमहं वृमि ब्राह्मणं॥

३९७. सर्वसंयोजनं छित्वा यो वै न परित्रस्यति।
सङ्गातिगं विसयुक्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम्॥१५॥

३९७. “फुक्क संयोजनयात त्वाः थला, गुम्ह छुकिं नं त्राश जुइमखु ।
आसक्तिं बायाः च्वम्हसित, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन फुक्क संयोजनयात धयागु झिगू प्रकारया संयोजन खः । त्राश
जुइमखु धयागु तृष्णां ग्याइमखु । उम्हसित जिं धयागु उम्हसित जिं रागादि

आसक्ति अतृप्त जूगुलिं याना आसक्तपिं खः, प्यंग् योगया अभावं विसंयुक्तम्ह
ब्राह्मणयात् धयाः धयागु अर्थ खः ।

१५. निम्ह ब्राह्मण

जेतवनय्

३९८. छेत्वा नद्वि॑६४ वरतञ्च, सन्दान॑६५ सहनुककमं ।
उक्षितपलिघं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

३९९. छित्वा नन्दिं वरत्राञ्च सन्दानं सहनुक्रमम् ।
उत्क्षितपरिघं बुद्धं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥१६॥

३१८. “चवःफुना छ्यंगुया खिपः व खिपः,
बन्धन व नापं वनिइगु (मन्चाय चिइगु खिपः) ।
बन्धन त्वाःदम्ह बुद्ध, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन छ्यंगुया खिपः धयागु चिइगुकथं प्रवृत जुइगु कोध खः । खिपः
धयागु बन्धनकथं प्रवृत जुइगु तृष्णा खः । बन्धन व नापं वनीगु धयागु अनुसय
नापं वनिइगु खवीनिगु मिथ्यादृष्टि बन्धन खः, थव फुकं त्वालहाना च्वनाच्वंस्ह
अविद्या बन्धन वाँछ्वःगुलिं यानाः बन्धन त्वाःदम्ह खः, प्यंग् सत्य बोधम्ह
जुयाः बुद्ध खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः अर्थ खः ।

१६. आक्रोशक भारद्वाज

वेलुवनय्

३९९. अक्रोसं वधवन्धञ्च, अदुद्गो यो तितिक्षति ।
खन्तीबलं बलानीकं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

३१९. आक्रोशं वधबन्धञ्चादुष्टो यस्तितिक्षति ।
क्षान्तिबलं बलानीकं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥१७॥

३१९. “आक्रोश, वध व बन्धनयात्, गुम्हसिनं दुषित मयाःसे सहयाइ ।
क्षान्तिबल दुम्ह व सहयायेगु बलदुम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

१६४ नन्दि (क० सी०), नन्दि (रो०)

१६५ सन्दानं (सी०)

अन दुष्टित मयाःसे धयागु श्व भिग् दोषारोपन यायेगु वचंद्रारा
ब्वः बिइगु, लहां दायेगु खिपः आदिं चिइगु गुम्हसिया मनय् तं पिमकासे
सहयानाः स्वीकार याइ, क्षान्तिबलं युक्त जूगुलिं यानाः क्षान्तिबल खः, हानं
हानं उत्पन्न जुइवं उगु क्षान्तिबलयात् सेनाया रूपय् प्रयुक्त याइगुलिं यानाः
सहयायेगु बल दुम्ह खः, उजाम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

१७. सारिपुत्र स्थविर

वेलुवनय्

४००. अक्रोधनं वतवन्तं, सीलवन्तं अनुस्सदं ।
दन्तं अन्तिमसारीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४००. अक्रोधनं व्रतनन्तं शीलवन्तमनुश्रुतम् ।
दान्तमन्तिमशारीरं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥१८॥

४००. “तं पिमकाइम्ह, व्रतवान्, शीलवान् व अनुत्सदम्ह ।
दमितम्ह, अन्तिम देहधारी खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन व्रतवान् धयागु नित्यवतं युक्त जुयाः चतुपारिशुद्धशीलं शीलवानम्ह
खः, तृष्णा उत्थानया अभावं अनुत्सदम्ह खः, खुगु इन्द्रिय दमन या:गुलिं यानाः
दमितम्ह खः, च्वकाय् च्वनाच्वंगु शरीरं यानाः अन्तिम देहधारी खः, उम्हसित
जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

१८. उत्पलवर्णाथेरी

जेतवनय्

४०१. वारि पोक्खरपत्तेव, आरग्गोरिव सासपो ।
यो न लिप्पति^{१६६} कामेषु, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४०१. वारि पुष्करपत्र इवाराग्रे इव सर्षपः ।
यो न लिप्पते कामेषु तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥१९॥

४०१. “लः पुखुया पलेस्वाँ हलय् थें, मुलुया च्वकाय् तू थें ।
गुम्ह कामय् प्यपुनिमखु, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

^{१६६} लिप्पति (सी० रो०)

अन सुनां प्यपुतिमखु धयागु थथे हे गुम्हसिया दुने निथी कामय्
प्यपुनिइमखु, उगु कामय् थातं च्वनिइमखु, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः
धयागु अर्थ खः ।

१९. सु उम्ह ब्राह्मण

जेतवनय्

४०२. यो दुक्खस्स पजानाति, इधेव खयमत्तनो ।
पन्नभारं विसंयुतं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४०२. यो दुःखस्य प्रजानातीहैव क्षयमात्मनः ।
पन्नभारं विसंयुक्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥२०॥

४०२. “गुम्हसिनं दुःखयात सिङ्, थन हे थःत क्षय यायेधुंकूम्ह ।
भारी दिकेधुंकूम्ह, लिप्त मज्जूम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन दुःखयात धयागु स्कन्धदुःखयात । भारी दिकेधुंकूम्ह धयागु
कुबियातःगु स्कन्धभार दिकूम्ह, प्यंग् योग व फुक्क क्लेशं लिप्त मज्जूम्ह खः,
वयात जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

२०. खेमा भिक्षुणी

गिद्धकूटय्

४०३. गम्भीरपञ्जं मेधाविं, मग्गामगगस्स कोविदं ।
उत्तमत्थमनुप्ततं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४०३. गम्भीरप्रज्ञं मेधाविनं मार्गामार्गस्य कोविदम् ।
उत्तमार्थमनुप्राप्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥२१॥

४०३. “गम्भीरगु प्रज्ञा दुम्ह मेधावी, मार्ग व अमार्गयात स्यूम्ह ।
उत्तमगु अर्थ प्राप्तम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन गम्भीरगु प्रज्ञा दुम्ह धयागु गम्भीरगु स्कन्धय् प्रवृत प्रज्ञां युक्तम्ह,
धर्मज प्रज्ञां सम्पन्नम्ह मेधावी “थव दुर्गतिया लँ, थव सुगतिया लँ, थव
निर्वाणया लँ, थव अमार्ग खः” धकाः थथे मार्ग व अमार्गय् कुशल जूगुलि

यानाः मार्ग व अमार्ग स्यूम्ह अहंत धकाः ल्यायेखानातःगु उत्तमार्थयात
प्राप्तयाम्ह खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धया धयागु अर्थ खः ।

२१. पर्वतया गुफाय् चवनीम्ह तिस्स स्थविर

जेतवनय्

४०४. असंसङ्घं गहडोहि, अनागारोहि चूभयं ।
अनोकसारिमिष्यिच्छ, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४०४. असंसङ्घं गृहस्थैरनागारैश्चोभाभ्याम् ।
अनोकसारिणमल्पेच्छं तमहं ब्रवीमि ब्राम्हणम् ॥२२॥

४०४. “बुलामज्जूसे गृहस्थपिं व प्रव्रजितपिं निखःल नापं ।
घरगृहस्थीं रहितम्ह, अल्पेच्छम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन बुलामज्जूसे धयागु स्वयेगु, न्यनेगु, खँ ल्हायेगु, परिभोग यायेगु व
कायसंसर्ग यानाः जुइगुलिं अभावं यानाः बुलामज्जूम्ह । निखःल धयागु गृहस्थीपिं
नापं व प्रव्रजितपिं नापं यानाः निखःलिसे बुलामज्जूम्ह खः । घरगृहस्थीं
रहितम्ह धयागु उम्ह आलय मदयेक जुइम्ह खः, थुजाम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः
धया धयागु अर्थ खः ।

२२. सुं छम्ह भिक्षु

जेतवनय्

४०५. निधाय दण्डं भूतेषु, तसेषु थावरेषु च ।
यो न हन्ति न धातेति, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४०५. निधाय दण्डं भूतेषु त्रसेषु स्थावरेषु च ।
यो न हन्ति न धातयति तमहं ब्रवामि ब्राह्मणम् ॥२३॥

४०५. “मब्यूसे दण्ड प्राणीपिन्त, त्राशपिं व स्थिरपिन्त ।
गुम्हसिनं स्याइमखु, धात याइमखु, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन मब्यूसे धयागु त्वःताः मतसे । त्राशपिं व स्थिरपिन्त धयागु
तृष्णात्राशं त्राशपिं व तृष्णाया अभावं स्थिरपिन्त । गुम्हसिनं स्याइमखु धयागु
गुम्हसिनं थथे सकल सत्त्वप्राणीपिनिप्रति प्रतिघभाव मदुगुलिं यानाः दण्डयात

त्वःतुम्हसिनं न सुयात नं थम्हं स्याइ, न मेपिन्त स्याके बिइ, उम्हसित जिं
ब्राह्मण धकाः धया: धयागु अर्थ खः ।

२३. श्रामणेरपि

जेतवनय्

४०६. अविरुद्धं विरुद्धेषु, अत्तदण्डेषु निवृत्तं।
सादानेषु अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४०६. अविरुद्धं विरुद्धेषु, आत्तदण्डेषु निवृत्तम् ।
सादानेष्वनादानं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥२४॥

४०६. “विरोध याइपिनिप्रति विरोध मयाइम्ह,
थःत दण्ड बिइपिनिप्रति शान्त जुया ।
लोभं काइपिनि बिचय् मकाइम्ह, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन विरोध मयाइम्ह धयागु आघातकथं विरोध याइपि लोकया
आपालं मनूतप्रति बदला कायेगु भावया अभावं यानाः अविरोधी जुया ।
ल्हाःतय् कथि व शस्त्र मदुसां नं मेपिन्त प्रहार यायेगुलिं अलगग जुया थःत
दावपि मनूतप्रति शान्त जुयाः दण्ड मदुपि खः, न्यागू स्कन्धय् जि जिगु धकाः
ग्रहण यानातःगु काइपिनि बिचय् वया ग्रहण यायेगु अभावं यानाः मकाइम्ह
खः, उम्ह थुजाम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धया: धयागु अर्थ खः ।

२४. महापञ्चक स्थविर

वेलुवनय्

४०७. यस्स रागो च दोसो च, मानो मव्हो च पातितो ।
सातपोरिव आरग्गा^{१६७}, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४०७. यस्स रागश्च द्वेषश्च मानो म्रक्षश्च पातितः ।
सर्षप इवाराग्रात् तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥२५॥

४०७. “गुम्हसिया राग व दोष, अभिमान म्रक्ष कुतुके धुंकल ।
मुलया चकाय् च्वंगु तू थें, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

१६७ आरग्गो (५०)

अन मुलया च्वकाय् धयागु गुम्हसिया थुपि रागादि क्लेशत खः, थव
मेपिनिगु गुणयात मदयेका छवइगु प्रक्ष मुलया च्वकाय् च्वंगु त् थे कुतुके
धुंकल, गथे त् मुलया च्वकाय् थाइमखु, थथे चित्तय् थाइमखु, उम्हसित जिं
ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः।

२५. पिलिन्दवच्छ स्थविर

वेलुवनय्

४०८. अकक्कसं विज्ञापनिं, गिरं सच्चमुदीरये।
याय नाभिसजे कञ्जि^{१६८}, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४०९. अकर्कशां विज्ञापनीं गिरं सत्यामुदीरयेत्।
यथा नाभिषजेत् किंचित् तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम्॥२६॥

४१०. “छाःगु वचन मल्हासे, विज्ञप्त याइम्ह, ल्हाइम्ह सत्य धायेवं।
गुगुलिं सुयात नं धक्का जुइमखु, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण॥”

अन छाःगु वचन मल्हासे धयागु चुपि थे सुइमखुगु वचन। विज्ञप्त
याइम्ह धयागु अर्थयात विज्ञप्त यानाः क्यनिगु। सत्य धयागु खःगु यथार्थगु
खः। धक्का जुइमखु धयागु गुगु धायेवं मेपिन्त तं पिहौ वइगुकथं पीडा
मजुइगु, क्षीणाश्रव धयाम्ह थुजागु खैं जक ल्हा, उकिं उम्हसित जिं ब्राह्मण
धकाः धयाः धयागु अर्थ खः।

२६. सुं छम्ह स्थविर

जेतवनय्

४११. योध दीघं व रस्सं वा, अणुं धूलं सुभासुभं।
लोके अदिन्नं नादियति^{१६९}, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४१२. य इह दीघं वा हस्वं वाऽणुं स्थूलं शुभाशुभम्।
लोकेऽदत्तं नादत्ते तमहं ब्रवीमि ब्राम्हणम्॥२७॥

^{१६८} किञ्चि (५०)
^{१६९} नादति (म० नि० २.४५९)

४०९. “गुम्हसिनं थन तःपुगु व चिपुगु,
 चिंगु व तःधंगु बालागु व बांमलागु खः ।
 लोकय् मविइकं काइमखु, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

उकिया अर्थ खः - वस्त्राभरणादिइ थन तःपुगु व चिपुगु, मणि मोति आदिइ तःरवगु व चिरवःगु यक्वः मू वंगु व कम मू वंगु, बालागु व बांमलागु वस्तुयात गुम्ह व्यक्तिं थव लोकय् मेपिनिगु वस्तु काइमखु, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

२७. सारिपुत्र स्थविर

जेतवनय्

४१०. आसा यस्त न विज्ञन्ति, अस्मि लोके परस्मि च ।
 निरासात्^{१००} विसंयुतं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४१०. आशा: यस्य न विद्यन्तेऽस्मिन् लोके परस्मिन् च ।
 निराशयं विसंयुक्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥२८॥

४१०. “आशा गुम्हसिया मदु, थव लोकय् व परलोकय् ।
 निराशा व विसंयुक्तम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अत आशा धयागु तृष्णा खः । निराशा धयागु तृष्णा मदुम्ह खः । विसंयुक्तम्ह धयागु फुक्क क्लेशद्वारा अलगगम्ह खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

२८. महामोगल्लान स्थविर

जेतवनय्

४११. यस्तालया न विज्ञन्ति, अञ्जाय अकथंकथी ।
 अमतोगधमनुप्तं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४११. यस्यालया न विद्यन्ते आज्ञायाकथं कथी ।
 अमृतागाधमनुप्राप्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥२९॥

^{१००} निराशयं (सी० स्या० रो०)

४११. “गुम्हसिया आलय मदु, सिइकाः शंका रहितम्ह।
अमृत प्राप्तम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन आलय धयागु तृष्णा । सिइकाः शंका रहितम्ह धयागु च्यागु खँय्
यथार्थं सिइका च्यागु प्रकारया शंकाय् शंका मयाइम्ह । अमृत प्राप्तम्ह धयागु
अमृत निर्वाणयात लाभ यानाः साक्षात्कार याम्ह खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण
धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

२९. रेवत स्थविर

पूर्वाराम्य

४१२. योधु पुञ्ज्यच पापञ्च, उभो सङ्गमुपच्चगा ।
अशोक विरजं सुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४१२. य इह पुण्यञ्च पापञ्चोभयोः संगमुपात्यगात् ।
अशोक विरजं शुद्धं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३०॥

४१२. “गुम्हसिया थन पुण्य व पाप, निगुलिं आसक्त नाश जुल ।
शोक रहितम्ह, मल रहितम्ह व शुद्धम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन निगुलिं धयागु निगू पुण्यत व पापत वाँछ्वया धयागु अर्थ खः ।
आसक्त धयागु रागादिभेदगु आसक्त खः । नाश जुल धयागु अतिक्रमण जुल ।
वृत्तमूलकगु शोकया अभावं यानाः शोक रहितम्ह, दुने रागरूपी धू आदि
अभावं यानाः मल रहितम्ह, क्लेशादि मदुगुलिं यानाः शुद्धम्ह खः, उम्हसित जिं
ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

३०. चन्द्राभ स्थविर

जेतवन्य

४१३. चन्द्रं विमलं सुद्धं, विष्पसन्नमनाविलं ।
नन्दीभवपरिक्षीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४१३. चन्द्रमिव विमलं शुद्धं विप्रसन्नमनाविलम् ।
नन्दीभवपरिक्षीणं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३१॥

४१३. “चन्द्रमा थें निर्मल शुद्ध, प्रसन्न व स्वच्छम्ह ।
तृष्णाभव परिक्षीणम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन निर्मल धयागु पापादि मल रहितम्ह । शुद्ध धयागु उपक्लेश
मदुम्ह । प्रसन्नम्ह धयागु लयतागु मनम्ह । स्वच्छम्ह धयागु क्लेशं बुलु मजूम्ह ।
तृष्णाभव परिक्षीणम्ह धयागु स्वंग् भवय् तृष्णा क्षीण जुइ धुक्म्ह खः,
उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

३१. सीवलि स्थविर

कुण्डकोलियया कुण्डधानवन्य

४१४. यो^{१०१} पलिपथं दुर्गं, संसारं मोहमच्चगा ।
तिणो पारगतो^{१०२} ज्ञायी, अनेजो अकथंकथी ।
अनुपादाय निबुतो, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४१४. य इमं प्रतिपथं दुर्गं संसारं मोहमत्यगात् ।
तीर्णः पारगतो ध्यायनेजो कथं कथी ।
अनुपादाय निर्वतः तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३२॥

४१४. “गुम्हसिनं थव भनभः तगु दुर्गमगु, संसारय् मोहयात त्याग यात ।
उत्तीर्णम्ह पारीथ्यम्ह ध्यानी, तृष्णा मदुम्ह, शंका रहितम्ह ।
अनुपादानं शान्तम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्ह भिक्षु थव रागया समस्या व क्लेशया दुर्गमगु
लैं, संसारचक्रय् प्यंग् आर्यसत्ययात त्वः पुयातइगु मोहं पुलावन, प्यंग् ओघं
उत्तीर्ण जुयाः पारी थ्यंकः वंम्ह, निता प्रकारया ध्यानं ध्यान याइम्ह, तृष्णाया
अभावं याना तृष्णा मदुम्ह, शंकाया अभावं यानाः शंका मदुम्ह, उपादानया
अभावं यानाः आसन्त मजूसे क्लेशत शान्त जुया शान्तम्ह खः, उम्हसित जिं
ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

^{१०१} यो इमं (सी० स्याँ० कं० रो०)

^{१०२} पारगतो (सी० स्याँ० कं० रो०)

४१५. योध कामे पहन्त्वान्^{१७३}, अनागारो परिब्बजे।
कामभवपरिक्षीणं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं^{१७४}॥

४१५. य इह कामान् प्रहायानागारः परिव्रजेत् ।
कामभवपरिक्षीणं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३३॥

४१५. “गुम्हसिनं थन कामयात परित्याग यानाः, गृहत्याग यानाः प्रब्रजितजुइ ।
कामभव परिक्षीणम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्ह व्यक्तिं थन लोकय् निग् कामयात त्याग यानाः गृहत्यागी जुया प्रब्रजित जुइ, वया काम परिक्षय जुइ व भव नं परिक्षय जुइ, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

४१६. योध तण्हं पहन्त्वान, अनागारो परिब्बजे।
तण्हाभवपरिक्षीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४१६. य इह तृष्णां प्रहायानागारः परिव्रजेत् ।
तृष्णाभवपरिक्षीणं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३४॥

४१६. “गुम्हसिनं थन तृष्णायात त्याग यानाः, गृहत्याग यानाः प्रब्रजित जुइ ।
तृष्णा भव परिक्षीणम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्हसिनं थन लोकय् खुग् द्वारया तृष्णा व अभिमानयात त्याग यानाः गृहवासय् च्वनाच्वनेगु प्रार्थना मयाम्ह अनागारिक जुया प्रब्रजित जुइ, तृष्णा व भवया परिक्षीण जूगुलिं यानाः तृष्णा व भव परिक्षीणम्ह खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः ।

^{१७३} पहत्वान (सी० रो०)

^{१७४} इदं गाथाद्यं विदेसपोत्थकेसु सकिदेव दस्सितं (थव गाथा पिने देया सफूलिइ छक्वःजक खने दु)

३४. जोतिक स्थविर

वेलुवनय्

४१६. योथं तण्हं पहन्त्वान्, अनागारो परिब्बजे।
तण्हाभवपरिक्षीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४१६. य इह तृष्णां प्रह्यायानगारः परिब्रजेत्।
तृष्णाभवपरिक्षीणं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३४॥

४१६. “गुम्हसिनं थन तृष्णायात त्याग यानाः, गृहत्याग यानाः प्रव्रजित जुइ।
तृष्णा भव परिक्षीणाम् खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

३५. प्याख्यान्मवःया काय् स्थविर

वेलुवनय्

४१७. हित्वा मानुसकं योगं, दिव्बं योगं उपच्चगा।
सब्बयोगविसंयुतं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४१७. हित्वा मानुषिकं योगं दिव्यं यागमुपात्यगात्।
सर्वयागविसंयुतं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३५॥

४१७. “त्याग यानाः मनुष्यया योगयात, दिव्य योग प्राप्त यानाः।
फुक्क योगं अलगग जुम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन मनुष्यया योगयात धयागु मनुष्यपिनिगु आयु व न्यागू कामभोग
खः। दिव्य योगय् नं श्व है नियम खः। प्राप्त यानाः धयागु गुम्हसिनं मनुष्यया
योगयात त्याग यानाः दिव्य योगयात अतिक्रमण जुम्ह खः, व फुक्क प्यंग् योगं
अलगग जुयाच्चवंम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः।

३६. प्याख्यान्मवःया काय् स्थविर

वेलुवनय्

४१८. हित्वा रतिञ्च अरतिञ्च, सीतिभूतं निरूपधिं।
सब्बलोकाभिभुं वीरं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४१८. हित्वा रतिञ्चारतिञ्च शीतोभूतं निरूपधिम्।
सर्वलोकाभिभुवं वीरं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३६॥

४१८. “त्याग याना: रति व अरतियात, शान्तम्ह, क्लेश मदुम्ह ।
फुक्क लोकयात त्याकुम्ह वीर खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन रति धयागु पञ्चकामगुणय् न्वयाइपु ताइगु खः । अरति धयागु आरण्यवासय् दिक्कम्ह खः । शान्तम्ह धयागु शान्त खः । क्लेश मदुम्ह धयागु क्लेश रहितम्ह । वीर धयागु थुजागु उगु फुक्क स्कन्धलोकयात त्याका: च्वनाच्वम्ह वीर्यवान खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण धका: धया: धयागु अर्थ खः ।

३७. वङ्गीस स्थविर

जेतवनय्

४१९. चुतिं यो वेदि सत्तानं, उपपत्तिज्व सब्बतो ।
असत्तं सुगतं बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४२०. च्युतिं यो वेद सत्वानामुत्पत्तिज्व सर्वशः ।
असक्तं सुगतं बुद्धं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३७॥

४२१. “च्युति गुम्हसिनं स्यू सत्त्वपिनिगु, उत्पत्ति न फुक्कं ।
आसत्त भज्म्ह सुगत बुद्ध खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥

४२०. यस्त गतिं न जानन्ति, देवा गन्धब्बमानुत्ता ।
क्षीणास्तवं अरहत्तं, तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३८॥

४२०. यस्त गतिं न जानन्ति देवा गन्धर्वमानुषाः ।
क्षीणास्तवमर्हत्तं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३८॥

४२०. “गुम्हसिया गति सिइमखु, देव गन्धर्व व मनुष्यया ।
क्षीणास्तव अर्हत खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन गुम्हसिनं स्यू धयागु गुम्हसिनं सत्त्वपिनिगु फुक्क प्रकारं च्युति व प्रतिसन्धि स्पष्टरूपं स्यू उम्ह जिं तःमक्यंगुलिं याना: अनासत्तम्ह खः, प्रतिपत्तिद्वारा बालाक वंगुलिं याना: सुगत खः, प्यंगु सत्ययात बोध जूगुलिं याना: बुद्धयात ब्राह्मण धका: धया धयागु अर्थ खः । गुम्हसिया धयागु गुम्हसिनं थुपिं देवादि गतियात मस्यूम्ह खः, उम्हसित जिं आस्तव क्षय जूगुलिं याना:

क्षीणासव खः, क्लेशद्वारा अलगग जुयाच्चंगुलिं अर्हतयात ब्राह्मण धकाः धया
धयागु अर्थ खः ।

३८. धम्मदिन्ना थेरी

वेलुवनय्

४२१. यस्स पुरे च पच्छा च, मञ्जो च नत्थि किञ्चनं।
अकिञ्चनं अनादानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं॥

४२१. यस्य पुरश्च पश्चाच्च मध्ये च नास्ति किञ्चन।
अकिञ्चनमनादानं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥३९॥

४२१. “गुम्हसिया न्हापा व लिपा, दथुइ नं मदु छुं नं
छुं नं मदुम्ह, अनासत्कम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

अन न्हापा धयागु न्हापाया स्कन्धय् । लिपा धयागु अनागतया
स्कन्धय् । दथुइ धयागु वर्तमान स्कन्धय् । मदु छुं नं धयागु गुम्हसिया थुपिं
थासय् तृष्णां ज्वनातःगु धकाः कयातःगु छुं नं मदु, उम्हसित जिं रागरूपी छुं
नं मदुम्ह छुं नं ग्रहण याइगु अभावं यानाः अनासत्कम्हसित ब्राह्मण धकाः धया
धयागु अर्थ खः ।

३९. अङ्गुलिमाल स्थविर

जेतवनय्

४२२. उत्तरं पवरं वीरं, महेति विजिताविनं।
अनेजं न्हातकं^{१०५} बुद्धं, तमहं ब्रूमि ब्रात्मणं॥

४२२. ऋषभं प्रवरं वीरं महर्षि विजितवन्तम् ।
अनेजं स्नातकं बुद्धं तमहं ब्रवीमि ब्रात्मणम् ॥४०॥

४२२. “वृषभ, प्रवर, वीर, महर्षि थःत थःम्हं त्याकूम्ह खः ।
तृष्णा मदुम्ह, यच्चुक सिलेधुंकूम्ह बुद्ध खः, उम्हसित जिं धाये ब्रात्मण ॥”

^{१०५} न्हातकं (सी० स्याऽ कं रो०)

उकिया अर्थ खः - मग्याःपि द्रुंहैं समान ज्गुलिं यानाः वृषभ, उत्तमगु अर्थ यानाः प्रवर, उत्साहं यानाः वीर, महानगु शीलस्कन्धादि मालाः जुइगुलिं यानाः महेर्षि, स्वम्ह मारयात त्याकूगुलिं यानाः त्याकूम्ह, क्लेशयात सिलाछ्वये धुंकूगुलिं यानाः सिलेधुंकूम्ह व प्यंगू सत्ययात बोध याःगूलिं यानाः बुद्ध खः, उम्हसित जिं ब्राह्मण धकाः धयाः धयागु अर्थ खः ।

४०. देवहित ब्राह्मण

जेतवन्य्

४२३. पूर्वनिवासं यो वेदि, सगापायञ्च पस्ति,
अथो जातिक्षयं पतो, अभिज्ञावोसितो मुनि ।
सब्बवोसितवोसानं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

४२३. पूर्वनिवासं यो वेद स्वर्गपायञ्च पश्यति ।
अथ जातिक्षयं प्राप्तोऽभिज्ञाव्यसिती मुनिः ।
सर्वव्यवसितावसानं तमहं ब्रवीमि ब्राह्मणम् ॥४१॥

४२३. “पूर्वनिवासयात गुम्हसिनं सिल, स्वर्ग व अपाययात नं खनिइ ।
अले जन्मक्षय थ्यम्ह, सिइकेमाःगु ज्ञानं पूर्णम्ह मुनि ।”^{१७६}
फुक्क ज्ञानं पूर्णं जुया पूर्णम्ह खः, उम्हसित जिं धाये ब्राह्मण ॥”

उकिया अर्थ खः - गुम्हसिनं पूर्वनिवासयात स्पष्टरूपं स्यु, नीखुगू देवलोकादि भेदगु स्वर्ग व प्यंगू प्रकारया अपाययात दिव्यचक्षुद्वारा खंकिइ, अले जन्मक्षय धकाः क्यातःगु (गणना यानातःगु) अर्हत्वं प्राप्तम्ह, सिकेमाःगु धर्मयात सिइकाः, थुइकेमाःगुयात थुइकाः, त्वःतेमाःगुयात त्वःताः साक्षात्कार यायेमाःगुयात साक्षात्कार यानाः पूर्णम्ह, अन्त प्राप्तम्ह, पूर्णं जुया पूर्णम्ह अथवा प्राप्तम्ह खः, आस्त्रवक्षय प्रज्ञां मनोभावय थ्यम्ह ज्गुलिं यानाः मुनि खः, जिं, उम्ह फुक्क क्लेशयात अन्त यानाः अर्हतमार्गज्ञानयात ब्रह्मचर्यवासं दंगुभावं फुक्क ज्ञानं पूर्णं जुया पूर्णम्हसित, ब्राह्मण धकाः धया ।

ब्राह्मणवर्गया वर्णनं क्वचाल ।

नीखुगू वर्गं क्वचाल ।

^{१७६} (सं० नि० १.११९)

निगमन

धर्मपदस्त वगसुद्दानं

यमकं पमादं चित्तं, पुष्टं बालञ्च पण्डितं।
 रहन्तं सहस्रं पापं, दण्डं जरा अतलोकं॥
 बुद्धं सुखं पियं कोधं, मलं धर्मदृमगञ्च।
 प्रकीर्णकं निरयं नागं, तण्हा भिक्षु च ब्राह्मणो॥

धर्मपदवर्गया उदान

यमक अप्रमाद, चित्त, पुष्ट बाल व पण्डित |
 अर्हत् सहस्र पाप, दण्ड जरा अत्त व लोक ||
 बुद्ध सुख प्रिय कोध, मल धर्मस्थ व मार्ग |
 प्रकीर्णक नरक नाग, तृष्णा भिक्षु व ब्राह्मण ||

गाथायुद्धानं

यमके वीसगाथायो, अप्यमादलोकम्हि च।
 पिये द्वादसगाथायो, चित्ते जरत्तेकादास॥
 यमकय् नीपु गाथा, अप्रमाय् व लोकय् नं।
 प्रियय् भिन्निपु गाथा, चित्तय् व जराय् भिंच्छु॥
 पुष्टबालसहस्रम्हि, बुद्ध मण्य प्रकीर्णके।
 सोऽलत पण्डते कोधे, निरये नागे चतुदस॥
 पुष्ट बाल सहस्रय, बुद्ध मार्ग व प्रकीर्णकय् नं।
 भिंच्छुपु पण्डित व क्रोधय्, नरक व नागय् भिंच्यपु॥
 अरहन्ते दसगाथा, पापसुखम्हि तेरस।
 सत्तरस दण्डधर्मटे, मलम्हि एकवीसति॥
 अर्हतय् भिपु गाथा, पाप व सुखय् भिंस्वपु।
 भिंहयपु दण्ड व धर्मस्थय्, मलय् नीछपु॥
 तण्हावग्ये सत्तब्बीस, तेवीस भिक्षुवगगाहँ।
 ब्राह्मणे एकतालीस, चतुसता सतेवीस॥
 तृष्णावर्गय् नीन्हयपु, नीस्वपु भिक्षुवर्गय्।
 ब्राह्मणय् पीछपु, फुक्कं य्यसः व नीस्वपु।

थुकथं प्यसः व नीस्वपु गाथा व नीखुगू वर्गं युक्तगु धर्मपदया अर्थ वर्णन क्वचाल ।

धर्मपद क्वचाल ।

पारिभाषिक शब्दावली

स्वंगु कायकर्म दु : - प्राणातिपात, अदिज्ञादान व काममिथ्याचार

स्वंगु मनोकर्म दु : - अभिधा^{१७७}, व्यापाद^{१७८} व मिथ्यादृष्टि^{१७९}

प्यंगु वचीकर्म दु : - मृषावाद^{१८०}, पिशुनवाक्^{१८१}, परुषवाक्^{१८२} व सम्फप्पलाप^{१८३}

प्यंगु अधिपति दु : - छन्द अधिपति, वीर्य अधिपति, चित्त अधिपति व विमंश अधिपति ।

प्यंगु आहार दु : - कवलीकार आहार, स्पर्श आहार, मनोसंचेतना आहार व विज्ञान आहार ।

प्यंगु स्मृतिप्रस्थान दु : - कायानुपश्यना-स्मृतिप्रस्थान, वेदनानुपश्यना-स्मृतिप्रस्थान, चित्तानुपश्यना-स्मृतिप्रस्थान व धर्मानुपश्यना-स्मृतिप्रस्थान ।

प्यंगु सम्यक्-प्रधान दु : - उत्पन्न पापर्धमयात प्रहण यायेत कुतः यायेगु, अनुत्पन्न पापर्धमयात अनुत्पाद यायेत कुतः यायेगु, अनुत्पन्न कुशलर्धमयात उत्पाद यायेत कुतः यायेगु व उत्पन्न कुशल धर्मयात झन्-झन् उत्पाद (वृद्धि) यायेत कुतः यायेगु ।

प्यंगु ऋद्धिपाद दु : - छन्द-ऋद्धिपाद, वीर्य-ऋद्धिपाद, चित्त-ऋद्धिपाद व वीमंश-ऋद्धिपाद ।

प्यंगु आर्यसत्य दु : - दुःख आर्यसत्य, दुःखसमुदय आर्यसत्य, दुःखनिरोध आर्यसत्य व दुःखनिरोधामिनी प्रदिपदा आर्यसत्य ।

प्यंगु आस्त्रव दु : - कामास्त्रव, भवास्त्रव, दृष्टिआस्त्रव व अविद्याआस्त्रव ।

प्यंगु ओघ दु : - कामओघ, भवओघ, दृष्टिओघ व अविद्याओघ ।

प्यंगु योग दु : - कामयोग, भवयोग, दृष्टियोग व अविद्यायोग ।

प्यंगु ग्रन्थ दु : - अविद्या-कायग्रन्थ, व्यापाद-कायग्रन्थ, शीलब्रतपरार्मश-कायग्रन्थ व इदंसत्याभिनिवेश-कायग्रन्थ ।

प्यंगु उपादान दु : - काम-उपादान, दृष्टि-उपादान, शीलब्रत-उपादान व आत्मावाद-उपादान ।

न्यागू इन्द्रिय दु : - श्रद्धेन्द्रिय, वीर्येन्द्रिय, स्मृतीन्द्रिय, समाधीन्द्रिय व प्रज्ञेन्द्रिय ।

न्यागू बल दु : - श्रद्धा-बल, वीर्य-बल, स्मृति-बल, समाधि-बल व प्रज्ञा-बल ।

न्यागू स्कन्ध दु : - रूपस्कन्ध, वेदनास्कन्ध, संज्ञास्कन्ध, संस्कारस्कन्ध व

^{१७७}अभिधा - मेपिनिगु सम्पत्तिह लोभ तडगु व मेपिनिगु सम्पत्ति थःगु नामय् याङ्गयात अभिधा धाइ ।

^{१७८}व्यापाद - मेपि मनत नाश जुइमा धका: मनय् द्वेषभाव तडाग्यात व्यापाद धाइ ।

^{१७९}मिथ्यादृष्टि - कर्मया फल मदु धयागु विपरीतं खंकीगयात मिथ्यादृष्टि धाइ ।

^{१८०}मृषावाद - सत्यकथं मदगु वस्तु वा परिकल्पना जक याना: उग्यात सत्यकथं धाङ्गु खंयात मृषावाद धाइ ।

^{१८१}पिशुनवाक् - मिले जुयाच्चर्पिन्त फाया वा विक्षित याना: मित्रता अथवा प्रियभावयात शुन्य याना: विङ्गु खंयात पिशुनवाक् धाइ ।

^{१८२}परुषवाक् - सुइगु वा फाया विङ्गु वा छाःगु वचन छ्यला: ल्हाङ्गु वचनयात परुषवाक् (फर्सवाचा) धाइ ।

^{१८३}सम्फप्पलाप - उपकार मजुइगु, ज्याखेले मदगु, हित व सुखयात नाश याङ्गु खंयात सम्फप्पलाप धाइ ।

विज्ञानस्कन्ध ।

न्यागू उपादान स्कन्ध दु : - रूप-उपादानस्कन्ध, वेदना-उपादानस्कन्ध, संज्ञा-उपादानस्कन्ध, संस्कार-उपादानस्कन्ध व विज्ञान-उपादानस्कन्ध ।

खुगू हेतु दु : - लोभ, द्वेष, मोह, अलोभ, अद्वेष व अमोह ।

खुगू नीवरण दु : - कामच्छन्द-नीवरण, व्यापाद-नीवरण, स्त्यानमिद्ध-नीवरण, औद्धत्य-कार्कृत्य-नीवरण, विचिकित्सा-नीवरण ।

न्हयू ध्यानाङ्ग दु : - वितर्क, विचार, प्रीति, एकाग्रता, सौमनस्य, दौर्मनस्य व उपेक्षा ।

न्हयू बोध्यङ्ग दु : - स्मृति-सम्बोध्यङ्ग, धर्मविनय-सम्बोध्यङ्ग, वीर्य-सम्बोध्यङ्ग, प्रीति-सम्बोध्यङ्ग, प्रश्रव्यि-सम्बोध्यङ्ग, समाधि-सम्बोध्यङ्ग व उपेक्षा-सम्बोध्यङ्ग ।

न्हयू अनुशय दु : - कामरागानुशय, भवरागानुशय, प्रतिघानुशय, मानानुशय, दृष्ट्यानुशय, विचिकित्सानुशय व अविद्यानुशय ।

च्यागू मार्गाङ्ग दु : - सम्यक्-दृष्टि, सम्यक्-सङ्कल्प, सम्यग्-वाक्, सम्यक्-कर्मान्ति, सम्यग्-आजीव, सम्यक्-व्यायाम, सम्यक्-स्मृति व सम्यक्-समाधि ।

गुंगू बल दु : - श्रद्धा-बल, वीर्य-बल, स्मृति-बल, समाधि-बल, प्रज्ञा-बल, ह्री-बल, अपत्राप्य-बल, अहीक्य-बल व अनपत्राप्य-बल ।

झिंगू संयोजन दु : - कामराग-संयोजन, रूपराग-संयोजन, अरूपराग-संयोजन, प्रतिघ-संयोजन, मान-संयोजन, दृष्टि-संयोजन, शीलब्रतपरामर्श-संयोजन, विचिकित्सा-संयोजन, औद्धत्य-संयोजन व अविद्या-संयोजन ।

मेगु नं झिंगू संयोजन दु : - कामराग-संयोजन, भवराग-संयोजन, प्रतिघ-संयोजन, मान-संयोजन, दृष्टि-संयोजन, शीलब्रतपरामर्श-संयोजन, विचिकित्सा-संयोजन, ईर्ष्या-संयोजन, मात्सर्य-संयोजन व अविद्या-संयोजन । अभिर्धम्यू (विभ०) ।

झिंगू क्लेश दु : - लोभ, द्वेष, मोह, मान, दृष्टि, विचिकित्सा, स्त्यान, औद्धत्य, अहीक्य र अनपत्राप्य ।

झिंगू कुशलकर्म दु : - दान, शील, भवना, अपचायन^{१४}, वैयावृत्य^{१५}, पत्तिदान^{१६}, प्राप्तानुमोदन^{१७}, धर्मश्रवन, धर्मदेसना व दृष्टि ऋजुकर्म^{१८} ।

झिनिंगू आयतन दु : - चक्षु-आयतन, श्रोत्र-आयतन, ग्राण-आयतन, जिह्वा-आयतन, काय-आयतन, मन-आयतन, रूप-आयतन, शब्द-आयतन, गन्ध-आयतन, रस-आयतन, स्पष्ट्य-आयतन व धर्म-आयतन ।

झिनिंगू मार्गाङ्ग दु : - सम्यक्-दृष्टि, सम्यक्-सङ्कल्प, सम्यक्-वचन, सम्यक्-कर्मान्ति, सम्यक्-आजीव, सम्यक्-व्यायाम, सम्यक्-स्मृति, सम्यक्-समाधि, मिथ्या-दृष्टि, मिथ्या-सङ्कल्प,

^{१४} अपचायन - थकालिपिन्त गौरव तयेगुयात अपचायन धाइ ।

^{१५} वैयावृत्य - थकालिपिन्त सेवा यायेगु वैयावृत्य धाइ ।

^{१६} पत्तिदान - थःत प्राप्तज्ञागु कुशलयात इनाः विडगुयात पत्तिदान धाइ ।

^{१७} प्राप्तानुमोदन - मेपिनिसं यःगु कुशल कर्मयात अनुमोदन यायेगुयात प्राप्तानुमोदन धाइ ।

^{१८} दृष्टि ऋजुकर्म - तप्यंग दृष्टि दुम्हसित दृष्टि ऋजुकर्म धाइ ।

मिथ्या-व्यायाम व मिथ्या-समाधि ।

झिंच्यागू धातु दु : - चक्षु-धातु, श्रोत्र-धातु, ग्राण-धातु, जिह्वा-धातु, काय-धातु, रूप-धातु, शब्द-धातु, गन्ध-धातु, रस-धातु, स्पष्टव्य-धातु, चक्षुविज्ञान-धातु, श्रोत्रविज्ञान-धातु, ग्राणविज्ञान-धातु, जिह्वाविज्ञान-धातु, कायविज्ञान-धातु, मनो-धातु, धर्म-धातु व मनोविज्ञान-धातु ।

नीनिंगू इन्द्रिय दु : - चक्षुरान्द्रिय, श्रोत्रेन्द्रिय, ग्राणेन्द्रिय, जिह्वेन्द्रिय, कायेन्द्रिय, स्त्रीन्द्रिय, पुरुषेन्द्रिय, जीवितेन्द्रिय, मनइन्द्रिय, सुखेन्द्रिय, दुःखेन्द्रिय, सौमनस्येन्द्रिय, दौर्मनस्येन्द्रिय, उपेक्षेन्द्रिय, श्रद्धेन्द्रिय, वीर्येन्द्रिय, स्मृतीन्द्रिय, समाधीन्द्रिय, प्रज्ञेन्द्रिय, अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रिय, आज्ञेन्द्रिय व आज्ञातावीन्द्रिय ।

भूमि भेदानुसार भूमि व आयुया तालिका

भूमि	भूवन	आयु
अस्पवचर	३१. नैवसंज्ञानासंज्ञायतन ३०. आकिञ्चन्यायतन २९. विज्ञानन्त्यायतन २८. आकाशानन्त्यायतन	चयेष्यद्वः: महाकल्प खुइद्वः: महाकल्प पीद्वः: महाकल्प नीद्वः: महाकल्प
स्पवचर	२७. अकनिष्ठ २६. सुदर्शी २५. सुदर्शा २४. अत्रपा २३. अविहा २२. असंज्ञसत्त्व २१. वृहत्फल	जिंखुद्वः: महाकल्प च्याद्वः: महाकल्प प्यद्वः: महाकल्प निद्वः: महाकल्प द्वःषि: महाकल्प न्यासः: कल्प न्यासः: सय कल्प
	२०. शुभकृष्णा १९. अप्रमाणशुभा १८. परित्रशुभा	खुइयंगू कल्प सुझनिगू कल्प जिंखुगू कल्प
	१७. आभाश्वर १६. अप्रमाणाभा १५. परित्राभा	च्यागू कल्प प्यंगू कल्प निगू कल्प
	१४. महाब्रह्मा १३. ब्रह्मपुरोहित १२. ब्रह्मपारिद्य	छगू कल्प कल्पया वषि कल्पया स्वब्बय् छब्बः
कामवचर	११. परनिर्मित वशवर्ती १०. निर्माणरति ९. तुषित ८. यामा ७. त्रयस्त्रिंश ६. चातुर्माहाराजिका ५. मनुष्य	देवता ५१२००० देवता १२८००० देवता ३२००० देवता ८००० देवता २००० देवता ५०० आयुप्रमाण अनिश्चित
	४. असुरकाय ३. प्रेत २. तिर्यक १. नर्क	आयुप्रमाण अनिश्चित आयुप्रमाण अनिश्चित आयुप्रमाण अनिश्चित आयुप्रमाण अनिश्चित

सन्दर्भ ग्रन्थ :

धर्मगुप्त, भिक्षु, धर्मपद-अडुकथा, खाइयेन आकेदेमिक इन्स्टीच्यूट, टाइन्हान, टाइवान, बु. सं. २५४५
विपश्यता विशोधन विन्याश, धर्मपद-अडुकथा भाग १-२, इगत्पुरी, महाराष्ट्र, १९९८
द्वारिकादासशास्त्री, स्वामी, धर्मपद-अडुकथा भाग १-४, बैद्ध आकार ग्रन्थमाला, महात्मा गांधी काशी
विद्यापीठ, वाराणसी, २०००

अमृतानन्द, भिक्षु, धर्मपद-अडुकथा भाग १., आनन्दकुटी विहारगुडी, काठमाडौं, वि. सं. २०३९
अनिरुद्ध, भिक्षु, धर्मपद-अडुकथा भाग २-८., आनन्दकुटी विहारगुडी, काठमाडौं, त्रु. सं. २५३०-३६
धर्मगुप्त, भिक्षु, अभिधम्मत्थसङ्गह, खाइयेन आकेदेमिक इन्स्टीच्यूट, टाइन्हान, टाइवान, बु. सं. २५४५
आटे, वामन शिवराम, संस्कृत-हिन्दी कोश, दिल्ली मोतीलाल बनारसीदास, ई. सं. २००१
इन्द्र, माती, नेपालभाषा तःखँवःधुक्, नेपालभाषा आकादेमि, यैं, ने. सं. ११३० (२०६६)
सत्यमोहन, जोशी, बःचाधांगु नेवा: खँवः धुक्, लाकौल पित्तना, महाबौद्ध, यैं (काठमाडौं), ने. सं. ११०७
इश्वरानन्द, श्रेष्ठाचार्य, नेवार-नेपाली-अङ्गेजी शब्दकोश, नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठान, कमलादी,
काठमाडौं, वि. सं. २०५४

Eugene Watson, *Burlingame, Buddhist Legends, The Pali Text Society, Oxford, 1995*

Rhys Davids, T. W., *Pali English Dictionary, Delhi, Motilal Banarsi das, 1993*

अनुवादको सम्पादित तथा प्रकाशित पालि ग्रन्थहरु :

सुत्तन्तपिटक : १. दीघनिकायो २. मञ्जिमनिकायो ३. संयुतनिकायो ४. अहुत्तरनिकायो ५. खुदकनिकायो:
१. खुदकपाठ २. धम्पपद ३. उदान ४. इतिवृत्तक ५. सुत्तनिपात ६. विमानवत्थु ७. पेतवत्थु ८. थेराथा
९. थेरीगाथा १०. जातक ११. निदेस १२. पटिसम्भिदामण १३. अपदान १४. बुद्धवेस १५. चरियापिटक १६.
मिलिन्दपञ्च १७. नेतिष्पकरण १८. पेटकोपदेस ।

विनयपिटक : १. पाराजिका २. पाचित्ति ३. महावग ४. चुल्लवग ५. पारिवार ।

अभिधम्मपिटक : १. धम्मसङ्गणी २. विभङ्ग ३. धातुकथा ४. पुगलपञ्जति ५. कथावत्थु ६. यमक ७.
पहुन ।

सुत्तन्तपिटक अडुकथा : १. सुमङ्गलविलासनि (दीघनिकाय-अडुकथा) २. पपञ्चसूदनी (मञ्जिमनिकाय-
अडुकथा) ३. सारथत्थपकासिनी (संयुतनिकाय-अडुकथा) ४. मनोरथपूर्णी (अहुत्तरनिकाय-अडुकथा) ५. धम्पपद-
अडुकथा ६. जातक-अडुकथा ७. खुदकपाठ-अडुकथा ८. सुत्तनिपात-अडुकथा ९. अपदान-अडुकथा १०.
मधुरत्थविलासिनी (बुद्धवेस-अडुकथा) ११. नेतिष्पकरणहुकथा १२. इतिवृत्तकहुकथा १३. उदानहुकथा १४.
चरियापिटकहुकथा १५. थेरकथहुकथा १६. थेरीकथहुकथा १७. विमलविलासिनि विमानवत्थु-अडुकथा १८.
विमलविलासिनि (पेतवत्थु-अडुकथा) ।

विनयपिटक अडुकथा : समन्तपासादिका (विनय-अडुकथा) २. कङ्घावितरणी ।

अभिधम्मपिटक अडुकथा : १. परमत्थकथा (अभिधम्म-अडुकथा), २. अभिधम्मावतारो, ३. सच्चसङ्गेप ४.
मोहविचेदनी ५. अभिधम्मत्थसङ्गह ६. परमत्थविनिछय ७. नामस्तपरिच्छेद ८. अभिधम्मत्थसङ्गहस्तीका ।

पालिभासा : १. कन्वायन-व्याकरण २. मोगलान-व्याकरण ३. सुवोधालङ्घार ४. बुत्तोदय ५.
अभिधानपद्धतिपिका ।